

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİMDALI
TÜRK DİN MUSİKİSİ BİLİM DALI

**ABDULĞANÎ EN-NÂBLUSÎ'YE AİT EL-UKÛDÜ'L-LÜ'LÜİYYE
İSİMLİ ESERİN ÂRİFÎ AHMED DEDE TERCÜMESİ
(TAHKÎK VE TRANSKRİPSİYON)**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Tayyip DURCEYLAN

İstanbul 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİMDALI
TÜRK DİN MUSİKİSİ BİLİM DALI

**ABDULĞANÎ EN-NÂBLUSÎ'YE AİT EL-UKÛDÜ'L-LÜ'LÜİYYE
İSİMLİ ESERİN ÂRİFÎ AHMED DEDE TERCÜMESİ
(TAHKÎK VE TRANSKRİPSİYON)**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Tayyıp DURCEYLAN

Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi

İstanbul 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Anabilim Dalı TÜRK DİN MUSİKİSİ Bilim Dalı
TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi MUHAMMED TAYYIP DURCEYLAN'ın
ABDULĞANÎ EN-NÂBLUSÎ'YE AİT EL-UKÛDÜ'L-LÜ'LÜİYYE İSİMLİ ESERİN ÂRİFÎ
AHMED DEDE TERCÜMESİ (TAHKİK VE TRANSKRİPSİYON) adlı tez çalışması,
Enstitümüz Yönetim Kurulunun 08.01.2015 tarih ve 2015/01-13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri
tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi12.03.2015.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. AHMET HAKKI TURABİ	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. M.SAFA YEPREM	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. SAFİ ARPAGUŞ	

ÖZET

ABDULĞANÎ EN-NÂBLUSÎ'YE AİT EL-UKÛDÜ'L-LÜ'LÜİYYE İSİMLİ ESERİN ÂRİFÎ AHMED DEDE TERCÜMESİ (TAHKÎK VE TRANSKRİPSİYON)

Semâ' risâleleri, içinde müzikal faaliyetlerin de yer aldığı tasavvufî zikir ve semâ' âyinlerinin fikhî ispatı için yazılmış eserlerdir. Bu tür eserler özellikle Osmanlı döneminde, semâ' ile devrânı kabûl etmeyen ulemâya reddiye sunma ve dervişleri savunma amacıyla yazılmıştır.

Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden olan Ârifî Ahmed Dede'nin Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî'nin *el-'Ukûdü'l-Lü'lüiyye fî Tarîki's-Sâdeti'l-Mevleviyye* adlı eserine yapmış olduğu tercümenin transkripsiyonunu sunduğumuz çalışmamız giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Bu çalışma Abdulganî en-Nâblusî gibi İslâmî ilimlerin neredeyse hepsiyle alâkalı eserler sunmuş bir İslâm âlimi ve sûfîsinin, Mevlevîlikle ilgili yazmış olduğu bu eserini tanıtmayı, semâ' ve mûsikî ile ilgili fikhî delillerini, ayrıca kendi çağındaki Mevlevî âyinlerinin nasıl icrâ edildiğine dâir verdiği bilgileri sunmayı amaçlamaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî, Ârifî Ahmed Dede, Semâ' Risâleleri, Mevlevî Âyini, Mûsikî, Semâ'

ABSTRACT

ARIFI AHMED DEDE'S TRANSLATION OF AL_UKUDU'L_LU'LUIYYE THAT WRITTEN BY ABDULGANI EN_NABLUSI (EDITION AND TRANSCRIPTION)

Sufi Dhikr and Sama ceremonies, some parts of which include musical activities, were the subjects of the Sama tractates written to prove the righteousness of these ritual ceremonies from the perspective of Fiqh. These sort of works were written to offer refutations to the scholars rejecting the Sama and the Davran (Halaqa Dhikr) and support and advocate the dervishes.

Our dissertation consists of an introduction and four chapters that basically offers the transcription of the translation made by Ârifî Ahmed Dede, one of the Sheiks of Yenikapı Mevlevi Lodge, to the book : "*Ukudu'l_Lu'luiyye fî Tarîki's_Sâdeti'l_Mevleviyye*" written by "Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî " .

This study aims to introduce the work written about Mevlevi Order by Abdulganî en-Nâblusî, an Islamic scholar and a Sufi, who has given many works on almost all of Islamic sciences and his proofs on Sama and music in terms of Fiqh. This study also aims to provide information given from the book "*Ukudu'l_Lu'luiyye fî Tarîki's_Sâdeti'l_Mevleviyye*" on how the Mevlevi Sama Ceremonies were practised in Abdulganî en-Nâblusî's own era

KEY WORDS: Abdulganî en_Nablusî, Arifi Ahmed Dede, Sema Tractates, Mevlevi Ceremonies, Music, Sema

ÖNSÖZ

Mûsikî, doğumdan ölüme kadar, hayâtın her aşamasında türlü icrâsı ile karşımıza çıkmaktadır. Hâssaten bizim için, doğumumuzda kulağımıza okunan ezân ve kâmetten, cenâzemizde okunan salâ, Kur'ân ve mevlide kadar, sevincimizin ve hüznümüzün nişânesi olmuştur. Ahvâlimizin nişânesi olduğu gibi, amellerin niyetlere göre şekillenmesine mahsûben mü'min kalpler için, mûsikî Allah'a giden yolda çeşitli vesîlelerden bir vesîle olmuştur.

Kelime olarak dinleme, işitme mânâsına gelen semâ', ıstılâhî olarak, gönüllerde vecdin hâsıl olması maksadıyla kurulmuş sûfî meclislerinde, gazel, kasîde, na't vb. şiir türleriyle teğannînin bir araya geldiği müzikal-âyinsel faâliyetlerin hepsine verilen isimdir. Sûfîler tarafından tamâmen zikrullâh amacıyla kurulan semâ' meclislerinde, doğaçlama yapılarak veyâ sistemli-kurgusal bir şekilde güftesi ve bestesi belli formlarla, mûsikî yegâne vecd ve tevâcüd vesîlesi olarak kullanılagelmıştır. Bu durumun dînimizce uygun olup olmadığı bu meclislerin ilk zamanlarından itibaren tartışılmaya başlanmıştır ki semâ' meclisleri Cüneyd-i Bağdâdî (ö.909) gibi mütekaddimûndan olan sûfîlerin devrinde bile mevcuttu. Bu tartışmaların sonucunda semâ'ı inkâr eden, câiz olmadığını söyleyen ve yazan ulemâyâ karşı savunma bâbında yazılmış, semâ' risâleleri te'lîf edilmiştir.

Tezimizde Ârifî Ahmed Dede tarafından tercüme edilmiş metnini sunduğumuz Nâblusî'nin *el-'Ukûdü'l-Lü'lüyye fî Tarîki's-Sâdeti'l-Mevleviyye* adlı eseri, Mevlevîler'in semâ' meclisini fasıllar şeklinde açıklayan, her fasılda mukâbele âdâb u erkânının şer'î delillendirmelerini yapan bir semâ risâlesidir. İslâmî ilimlerin her alanında eser yazmış, devrinin allâmelerinden sayılan büyük âlim ve sûfî Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî'nin bu eserini çalışmama izin veren ve bu tezi çalışırken maddî ve ma'nevî yardımlarını esirgememiş danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Hakkı TURABİ Bey'e, bize Ârifî Ahmed Dede'nin *'Ukûd* tercümesinin varlığından haber veren ve çalışmalarımızı destekleyen hocam Prof. Dr. Sâfî ARPAGUŞ Bey'e, Nâblusî'nin semâ' risâleleriyle ve diğer eserleriyle tanışmama vesîle olan, eseri kendisiyle beraber mütâla'a ettiğimiz, Mücâhidiyye Medresesi müderrislerinden hocam Maruf TOPRAK Bey'e ve teknik anlamda teze düzen vermemize yardım eden araştırma görevlisi arkadaşlarım Muhammet SEVİNÇ'e, Talhâ GÜNAYDIN'a ve Eren KÖKSAL'a teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2015

Muhammed Tayyip DURCEYLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ABDULĞANÎ EN- NÂBLUSÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

A. Ailesi.....	5
B. Nesebi	5
C. Doğumu	6
D. İlim Tahsili	6
E. Tasavvufî Hayatı.....	7
F. Seyahatleri.....	9
G. Görevleri.....	10
H. Eserleri.....	10
I. Vefatı.....	17

İKİNCİ BÖLÜM ÂRİFÎ AHMED DEDE'NİN HAYATI

A. Doğumu, Ailesi Tahsili ve Mevlevîliğe İntisabı	19
B. Meşîhâti ve Vefatı.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
UKÛDÜ’L-LÜ’LÜİYYE ADLI ESERİN GENEL MUHTEVÂSİ VE
NÜSHÂLARININ TEDKÎKİ

A. Eserin Fasılları.....	22
B. Eserin Nüshalarının Tedkîki.....	29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
UKÛDÜ’L-LÜ’LÜİYYE ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU

A. ‘Ukûdü’l-Lü’lûiyye fî Tarîkı’s-Sâdâti’l-Mevleviyye Tercümesi.....	32
SONUÇ.....	96
EKLER	99
KAYNAKÇA	132

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser

a.s : ‘Aleyhi’s-Selâm

b. : Bin veyâ Binti

Bkz. : Bakınız

c. : Cilt

çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

haz. : Hazırlayan

İBAK : İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı

k.s : Kaddesallâhu Esrârahû

k.s.a: Kuddise Sırruhu’l-‘Azîz

Ktp. : Kütüphanesi

k.v : Kerremallâhu Vecchêhû

M.Ü.İ.F : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

M:Ü:S:B:E : Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

r.a : Radıyallâhu ‘Anh

rah.a : Rahmetullâhi Aleyh

s. : Sayfa

s.a.v : Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem

sy. : Sayı

thk : Tahkik

vb. : ve benzeri

vrk. : Varak

Yz : Yazma

GİRİŞ

Estetik, hiç şüphesiz insanoğlunun yaratılışında bulunan hissiyâttandır ki bu sebeple neredeyse güzel olan herşey onun ilgisini çekmekte ve fitraten haz vermektedir. Dinimiz, insanoğlunun bu fitratına aykırı değildir. İnsanda yaratılıştan bulunan bütün husûsiyet, kâbiliyet ve istidâtın en uygun şekilde kemâle erişmesini, hayra ve faydaya dönüşmesini ister.¹ Ayrıca dâire-i insâniyetten çıkmamak kaydıyla fitratında olan bu duygulara erişmeyi insana mübah sayar.

Güzel, melodik seslerden haz alma² ve ritim duygusu, insana Allâh'ın bahşettiği fitrî duygulardandır ve bu iki duygunun genel ifâdesi olan mûsikî de yüce dinimiz gibi fitrîdir. Bundan dolayı İslâm dini ile mûsikî arasında bir uygunluğun bulunacağı, birbirine zıt düşmeyeceği pek tabîdir.³ Şu halde mûsikînin helalliği veya haramlığı meselesi, onun direkt tabiatıyla değil, icrâ edilmesindeki niyet, icrâ edildiği ortam, icrâ edilmesiyle birlikte ortaya çıkan fiiller ve icrâsı sonucunda hâsıl olanlarla alakalıdır.

Mûsikî konusunda ihtiyâtı elden bırakmayan bazı fakîhler, semâ'⁴ konusunda sert bir tutum takınmış ve semâ'ın cevâzını uygun görmemişlerdir. Buna karşılık ehl-i tasavvufun önemli bir kesimi, zikrullâh ve vecd için vesîlelerden bir vesîle olarak gördüklerinden, semâ'ı (deliller sunarak) câiz görmüşler, kimileri sözlü, kimileri de yazılı olarak semâ' hakkında beyânât vermişlerdir.

Tasavvuf klasiklerinden olan *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye* 'de dinleyenin ibâdet ve tâata olan rağbetini arttıran, insanı hatalardan sakınmaya sevkeden, kalbe ilâhî vâridât ve füyûzât gelmesine sebep olan semâ'ın müstehâb olduğu söylenmektedir⁵. Hâris el-Muhâsibî (ö.857) "Üç şey var ki şunlarla beraber olursa faydalı olurlar, fakat, biz bunları kaybettik. Koruma (şartı) ile güzel yüz, dindarlık (şartı) ile güzel ses, vefâ (şartı) ile güzel bir kardeşlik"⁶ buyurarak Allah'ın bahşettiği ses güzelliğinin dindarlıkla yani din yolunda kullanılabileceğinin işâretini vermiştir. Zünnûn-ı Mısırî (ö.859) ise kendisine semâ' hakkında sorulunca, " Hakk'tan gelen ve Hakk'a doğru hareket ettiren bir vâridtir. Kim semâ'ı Hakk ile

¹ Süleyman Uludağ, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1976, s.11.

² Bkz. İbn Sinâ, *Mûsikî* çev. Ahmet Hakkı Turabi, Litera Yayıncılık, İstanbul 2004, s.2.

³ Süleyman Uludağ, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, s.12

⁴ **Semâ'**: Dinlemek, işitmek, tegannî, gınâ, manalarına gelmektedir. Ehl-i Tasavvuf ise semâ' derken kasîdeler, ilâhiler, münâcâtlar, tevşîhler gibi dînî mûsikî formlarını kasdetmektedirler.

⁵ Ebu'l-Kâsım el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye* Thk. Abdulhalîm Mahmûd-Mahmûd b. Şerîf, Matâbi'u Müesseseti Dâri's-Şa'bi, Kâhire 1989, s.542.

⁶ a.g.e, s.548

dinlerse hakikate ulaşır, kim nefsi ile dinlerse zındıklaşır"⁷ diye cevap vererek, mûsikînin ilâhî nimetlere erişmek için vesîle olabileceğini belirtmiştir. *Avârifü'l-Maârif* 'de mûsikî ve semâ ile ilgili çift yönlü bu durum şöyle zikredilmektedir:

"Sûfîlerden birine -semâ'da tekellüf- yâni insanın kendi kendini semâ'a zorlamasının hükmü soruldu. Şöyle cevap verdi: "Semâ'da tekellüf iki çeşittir.

Birincisi, *bir mevki veya dünyevî bir menfaat uman kimsenin kendini semâ'a zorlaması ki, aldatma ve hıyânettir.*

İkincisi, *vecde ermeye çalışanın kendini vecde zorlaması gibi semâ'ın hakîkatine ermek için kişinin kendini zorlamasıdır. Bu durum insanın kendini Kur'ân okurken ağlamaya zorlamasına benzer.*"⁸

Mütekaddimûn zevâtın ekserîsi, semâ' meclislerinin Allâh'ı anma yolunda vecd ve tevâcüd için kullanılagelen vesîlelerden olduğunu, kişiye zarar veren semâ'ın ise nefis ile dinlenilen semâ' olduğunu dile getirmişlerdir. Tekke ve zaviyelerin çoğalıp, tasavvufî yolların kurumsallaştığı dönemlerde ise, kimi tarîklerin cehrî zikir ayinleri dervişler tarafından cem' olup yapılmış ve semâ, devrân gibi topluca yapılan zikrullâh âyinleri vücûda gelmiştir. Ulemâ arasında semâ ve devrânı sevenler olduğu gibi, sevmeyip şer'en câiz görmeyenler de olmuştur. Bu sebeple kimi mutasavvıflar tarafından semâ ve devrân risâleleri kaleme alınmış, inkâr edenlere karşı semâ'ı ve devrânı delillendiren eserler vücûda getirilmiştir. Osmanlı döneminde, semâ ve devrân hakkında sayısı azımsanmayacak derecede eserler yazılmıştır. Bunların hepsinin toplanıp, haklarında bilgi verilmesi ayrı bir araştırma konusudur. Semâ' ve devrân hakkında yazılmış, isimlerini sayabileceğimiz meşhur bazı eserler arasında, *Huccetü's-Semâ*⁹, *er-Risâletü't-Tenzîhiyye fî şe'ni'l-Mevleviyye*¹⁰, *Risâle fî Deverâni's-Sûfiyye*¹¹, *Risâle fî Hakkı Devrâni's-Sûfiyye*¹², *Îzâhu'd-Delâlat fî Semâi'l-Âlât*¹³ gibi eserler bulunmaktadır.

⁷ Ebu'l Kâsım el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s.548

⁸ Ebû Hafs Şihâbuddîn Ömer es-Sühreverdî, *Avârifü'l-Maârif* haz. Hasan Kamil Yılmaz-İrfan Gündüz, Vefa Yayıncılık, İstanbul 1990, s.239.

⁹ Galata Mevlevîhânesi şeyhi İsmâil b. Ahmed el-Ankaravî el-Mevlevî'nin (ö.1631) yazmış olduğu bu eser, isminden de anlaşılacağı gibi semâ', semâ'ın ibâhati üzerine delillendirmeler, mûsikî çalgılarının ibâhati üzerinedir. Üç bölümden oluşan *Huccetu's-Semâ*'ın semâ risâleleri arasında önemli bir yeri vardır. Bkz. Mustafa Demirci, *Semâ' Risâleleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996, s.19.

¹⁰ Mevlevîlere ve semâ'a yöneltilen itirazlara reddiye şeklinde şeklinde olan bu eser, yine Galata Mevlevîhânesi şeyhi İsmâil b. Ahmed el-Ankaravî 'ye aittir.

¹¹ Sünbül Sinân (ö.1529) olarak meşhur olmuş Yûsuf b. Ali b. Kayabey'e ait olan bu eser, Abdülehad Nûrî tarafından Arapça'dan Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Sûfîlerin devrân etmelerine gelen itirazlara cevap vermeye

Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî'ye ait olan ve tezimizin konusunu oluşturan *el-Ukûdü'l-Lü'lüyye fî Tarîki's-Sâdâti'l-Mevleviyye* adlı eserimiz de bir semâ risâlesi özelliğini taşımaktadır. Müellifimiz, Mevlevî mukâbelesini on fasılda anlatan bu eserin mukaddimesinde semâ'nın helallğine dair deliller sunmuş, muhaddislerden ve mezheb imamlarımızdan örnekler vererek, onların ğınâya herhangi bir karşıtlığının olmadığını anlatmıştır. Daha sonra Mevlevî mukâbelesinin her bir aşamasını fasıllar şeklinde anlatarak, yine mukaddimesindeki yöntemiyle izah edip delillendirmiştir. Bu eseri bizim için önemli kılan husus, eserin semâ' risâlesi özelliğini taşıması ve yazılmış olduğu yıllarda bir mevlevî mukâbelesinin nasıl icrâ olunduğunu günümüze aktarmasıdır. Tabii olarak, eseri mutasavvıf olmasının yanında büyük bir fakîh olan ve fukahâ ailesine mensûb olan bir zâtın te'lîf etmesi de esere ayrı bir değer katmaktadır.

Eserin yazma nüshalarını araştırırken, Bekrî Alâaddîn'in eseri tahkîk ederek yayınlamış olduğunu¹⁴, böylece tahkîk edilmiş bu çalışmayı tercüme etmeyi uygun gördük. Lâkin eseri Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî'nin (ö.1731) muâsırı olan Yenikapı Mevlevîhânesi meşâyihinden Ârifî Ahmed Dede'nin (ö.1724) tercüme etmiş olduğunu öğrenince, danışman hocalarımın tavsiyesiyle, bu tercümenin incelenmesini ve latinize edilmesini daha uygun bulduk.

Ana konusunun, *Ukûdü'l-Lü'lüyye fî Tarîki's-Sâdâti'l-Mevleviyye Tercümesi* adlı eserin olduğu tezimizi dört bölüm şeklinde hazırladık. Birinci ve ikinci bölümde Abdulganî en-Nâblusî ve Ârifî Ahmed Dede'nin hayatları ve eserleri konusunda bilgi verdik. Üçüncü bölümde eserin, tercümesini esas aldığımız nüshası ve diğer nüshaları hakkında bilgi verip, muhtevâsını anlattık. Dördüncü bölümde ise latinize ettiğimiz metni sunduk.

Metnin transkripyonunu sunarken, içinde geçen hadislerin kaynaklarını ayrıca âyetlerin sûre adlarını ve numaralarını dipnot olarak verdik. Yine metinde bahsi geçen

çalışan müellif, önce itirazları isim vererek sıralamakta daha sonra deliller getirerek bu itirazlara reddiye sunmaktadır. Bkz. Mustafa Demirci, *Semâ' Risâleleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.113-114.

¹² Bu risâle Abdülehad Nûrî'ye (ö.1651) aittir. Türkçe yazılmış olan bu eserin isminden de anlaşılacağı gibi muhtevâsında devrâna karşı yapılan itirazlar ve bu itirazlara reddiye babında devranın delillendirilmesi mevcuttur. Bkz. Mustafa Demirci, *Semâ' Risâleleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.84-88.

¹³ Semâ' risâlelerinin arasında, mûsikî ve ğınânın ibâhati konusunda belki de yazılmış en geniş eser bu kitap Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî'ye (ö.1731) aittir. Devrinin büyük fakîh ve mutasavvıflarından olan Nâblusî, Semâ' hakkındaki câhilâne itirazları eleştirmiş, semâ'ı ayet ve hadislerle, mezheb imamlarının hayatlarından kesitler ve onlara ait sözlerle, fakîhlerin ve kibârın kelâmlarıyla delillendirmiştir. Daha geniş bilgi için bkz. Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî, *Îzâhu'd-Delâlat fî Semâ'i'l-Âlât* tahk. Ahmed Râtib Hammûş, Dâru'l-Fikr, Dimaşk 1981

¹⁴ Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî, *Kitâbu'l-Ukûdu'l-Lü'lüyye fî Tarîki's-Sâdeti'l-Mevleviyye* Tahk. Bekrî Alâaddîn, Dâru Ninevâ, Dimaşk 2009

şahısların kim olduklarına dair kısa bilgileri, dipnot vererek anlattık. Eserin aslındaki medli harfleri ^ işareti, ع harfini ‘ işareti, ؤ harfini ’ işareti, ح harfini h, خ harfini h, ق harfini k, ص harfini ş, ض harfini d, ط harfini t, ظ harfini z, غ harfini ğ harfleri ile latinize ettik.

Tezimizin son kısmı olan ekler bölümünde ise *el-Ukûdü'l-Lü'lüyye* 'nin Arapça aslının ve Türkçe tercümesinin (Osmanlı Türkçesi) yazma nüshalarından örnek sayfalar koyduk. Bunun yanında Abdulganî Nâblusî'nin el yazısı icâzetini, kabr-i şerîfinin ve adına yapılmış câmisinin resimlerini, Ârifî Ahmed Dede'nin sandukasının bulunduğu Yenikapı Mevlevîhânesi'nin semâhânesinin fotoğraflarını sunduk.

Abdulganî en-Nâblusî'nin tercümesini sunduğumuz bu eseri ve semâ'a dair yazdığı diğer risâleleri, semâ' ve mûsikî hakkında bizlere fikhî açıdan önemli deliller sunmaktadır. İslâmî ilimlerde ziyâdesiyle ihtisas sahibi olan ve diğer yandan tasavvufî yönü de kuvvetli zü'l-cenâheyn¹⁵ bir zâtın bu nev' eserlerinin bulunması, semâ' konusundaki şer'î işkâllerin giderilmesi açısından, hem tekke ehli olanlar için, hem de medrese ehli ulemâ için önem arz etmektedir.

¹⁵ Zü'l-cenâheyn: İki kanat sâhibi. Şer'î ilimlerde ve tasavvufta derinleşmiş zâtlara verilmiş bir lakâbtır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDULĞANÎ EN- NÂBLUSÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

A. Ailesi

Abdulganî en-Nâblusî'nin (ö.1731) ailesi, bugün Ürdün hudutları içinde olan ve atalarının şehri olan Nâbulus şehrine nisbetle, Nâblusî ailesi olarak anılmaktadır.¹⁶ İlmiye sınıfından olan bu aile, XII. yy'da Dimaşk'ın meşhur semti Sâlihiyye'ye yerleşmiştir.¹⁷ Abdulganî en-Nâblusî'nin dedesi ve babası kendisi gibi âlim şahsiyetler idi. Babası İsmâil b. Abdulganî en-Nâblusî (ö.1652) fakîh bir âlimdi ve İstanbul'a gidip Şeyhülislâm Yahyâ b. Zekeriyâ'nın (ö.1644) hizmetinde bulunmuştu.¹⁸ Sayda kadılığı da yapan İsmâil b. Abdulganî, Şam'da bulunan Kaymeriyye ve Selîmiye medreselerinde müderrislik görevi yaptı. İstanbul'da Sahn-ı Semân müderrisliği pâyesi aldı ve son dönemlerini Emeviyye Câmii'nde çeşitli alanlarda ders verip eser yazmakla geçirdi. Eserlerinin arasında ise ilk olarak göze çarpan ve önemli bir fikhî eser olan Molla Hüsrev'in (ö.1480) *Düreri'l-Hükkâm fî şerhi Gureri'l-Ahkâm* adlı eserine yaptığı *el-İhkâm fî şerhi Düreri'l-Hükkâm* adlı şerhidir.¹⁹ İsmâil b. Abdulganî en-Nâblusî 26 Zilkâide 1062 (29 Ekim 1652) târihinde Dimaşk'ta vefât etti ve Bâbu's-Sagîr Kabristanı'nda defnedildi.²⁰

B. Nesebi

Abdulganî en-Nâblusî, *Silkü'd-Dürer* adlı kitapta, “eş-Şeyh Abdulganî b. İsmâil b. Abdulganî b. İsmâil b. Ahmed b. İbrâhim en-Nâblusî, el-Hanefiyyu'd-Dimaşkiyyi'n-Nakşibendiyyi'l-Kâdiri” olarak anılmaktadır.²¹ Müellifimiz ise kendisini “Abdulganî b. Şeyh İsmâil b. Şeyh Abdulganî, b. Şeyh İsmâil b. Şeyh Ahmed b. Şeyh İbrâhim b. Şeyh Abdurrahmân b. Şeyh İbrâhim b. Sa'dullâh b. Cemâ'a el-Makdisî en-Nâblusiyyi'l-Kinânî (Benî Kinâne kabîlesine nisbet ediliyor) b. Huzeyme b. Müdrike” diye belirtip, Hazret-i

¹⁶ Ahmet Kamil Cihan, *Abdulganî Nâblusî'nin Hayatı ve Kelâmî Görüşleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1938, s.4.

¹⁷ Şükrü Özen, “Nablusî, İsmâil b. Abdulganî”, *DİA*, XXXII, 270.

¹⁸ Muhammed Edîb en-Nâblusî, *Dimaşku's-Şâm ve Sâlihiyyetihâ*, Mektebetu Dâri's-Safâ, Dimaşk1998, s.76.

¹⁹ Bekrî Alâaddîn, *Bir Çağın Öncüsü Abdulganî en-Nâblusî Hayatı ve Fikirleri*, Çev. Veysel Uysal, İnsan Yayınları, İstanbul1995, s.90.

²⁰ Şükrü Özen, “Nablusî, İsmâil b. Abdulganî”, *DİA*, XXXII, 271.

²¹ Ebu'l-Fazl Muhammed Halîl b. Alî b. Muhammed el-Murâdî, “*Silkü'd-Dürer fî A'yâni'l-Karni's-Sânî Aşar*”, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1997, c.1, s.31.

Muhammed (s.a.v)’e dayanan bir nesebi olduğunu dile getirmektedir.²² Bekrî Alâaddîn ise Abdulganî en-Nâblusî’nin belirttiği bazı soy ağaçlarının Benî Cemâ’a ve Benî Kudâme ailesine dayandığını, şu halde ataları eğer Benî Kudâme’den ise, Hazret-i Ömer’in ahfâdından olabileceğini söylemektedir.²³ Bu soy şecerelerinden çıkarılabilecek kesin bir sonuç olmasa da, Nâblusî’nin seçkin ve birçok âlim yetiştiren bir sülâleye sâhip olduğu açıktır.

C. Doğumu

Abdulganî en-Nâblusî 4 Zilhicce 1050 (17 Mart 1641) târihinde Dımaşk’ta doğdu.²⁴ Dünyaya geldiğinde, babası İstanbul’daydı. Annesinin adı Zeyneb b. Şeyh Muhammed (ö.1693) idi²⁵ ve Nâblusî’ye hâmile iken mecâzibden Şeyh Mahmûd Hulvânî’nin (ö.1641) ziyaretine gitti. Şeyh Mahmûd ona bir gümüş dirhem verdi ve ondan çocuğunun ismini Abdulganî koymasını ve gümüş dirhemi çocuğuna vermesini istedi. Şeyh Mahmûd, Abdulganî en-Nâblusî’nin vilâdetinden bir kaç gün önce vefât etti ve Sâlihiyye’de el-Kamînî Kabristanı’nda defnedildi.²⁶

D. İlim Tahsili

Nâblusî ilim tahsiline babası İsmâil b. Abdulganî’nin yanında başladı. Babasının, zekâsından ve ilmî kâbiliyetinden bayağı memnûn olduğu Nâblusî, tercüme-i hayâtının yazıldığı kitaplarda beş yaşında Kur’ân-ı Kerîm’i hatmettiği ve çocukluğunda babasının bazı ders halkalarına (Câmiu’l-Emevî’de *Şerhu’d-Düreri’l Hükkâm* dersleri ve Selîmiye Medresesi’nde tefsîr dersleri) iştirâk ettiği zikredilmektedir. 12 yaşında kaybettiği babasından başka eğitim görüp icâzet aldığı hocaları arasında şu isimleri sayabiliriz²⁷:

- Şeyh Necmüddîn Muhammed b. Muhammed el-Gazzî (ö.1651): Hadis ıstılahları, *Şerhu Elfiyeti’l-İrâkî* okudu ve ondan icâzet-i hâssa ve icâzet-i âmme aldı.
- Şeyh Ahmed el-Kala’î (ö.1686): Fıkıh ve ve fıkıh usûlü okudu.
- Şeyh Mahmûd el-Kürdî (ö.1683): Nahiv, meânî, beyân ve sarf okudu.

²² Alî Ma’bed Fergalî, *Abdulganî en-Nâblusî Hayâtuhû, Ârâuhû, Mektebetü’l-Îmân*, Kâhire 2005, s.61.

²³ Bekrî Alâaddîn, *Bir Çağın Öncüsü Abdulganî en-Nâblusî Hayâtı ve Fikirleri*, s.88.

²⁴ Abdulkâdir Ahmed Atâ, “*et-Tasavvufu’l-İslâmî Beyne’l-İktibâs fî Asri’n-Nâblusî*”, Dâru’l-Cil, Beyrut 1987, s.79.

²⁵ Muhammed Mutî’ el-Hâfız, “Abdulganî en-Nâblusî, Dirâse fî Hayâtihî ve A’mâlihî ve Ahvâlihî”, *et-Turâsu’l-Arabî*, sy.10 (Şam 1983), s.158.

²⁶ Ebu’l-Fazl Muhammed Halîl b. Alî b. Muhammed el-Murâdî, “*Silkü’d-Dürer fî A’yâni’l-Karni’s-Sânî Aşar*”, c.1, s.32.

²⁷ age, c.1, s.32.

- Şeyh Abdalbâkî el-Hanbelî (ö.1661): Hadîs ve hadis ıstılahları okudu.
- Şeyh Muhammed el-Mehâsinî (ö.1662): Tefsîr ve nahiv okudu.
- Nakîbü'l-Eşrâf İbn-i Hamza eş-Şeyh Muhammed b. Kemaliddîn (ö.1708): Abdulganî en-Nâblusî'ye icâzet-i hâssa vermiştir.²⁸
- Şeyh Kemâluddîn el-Farazî (ö.1677): hesap ilmi, Arabî ve ferâiz ilimlerini okudu. Ondan okuduğu ilimlerden, tadrîs ve fetvâ için icâzet aldı.²⁹
- Şeyh Abdulkâdir b. Mustafâ es-Saffûrî (ö.1670): Nâblusî'ye tadrîs ve fetvâ için icâzet-i hâssa vermiştir.³⁰
- Şeyh Muhammed b. Ahmed el-Üstuvânî (ö.1662): İcâzet-i âmme ve hâssa ile, fetvâ ve tadrîs için icâzet aldı.³¹
- Şeyh Muhammed b. Burhân el-Hamevî (ö.1665): İcâzet-i âmme ve hâssa ile, fetvâ ve tadrîs için icâzet aldı.³²
- Şeyh Alî eş-Şebrâmellisî (ö.1676)
- Şeyh Muhyiddîn Muhammed b. Yahyâ (1679)
- Şeyh İbrâhîm b. Mansûr el-Fettâl
- Şeyh Muhammed b. Muhammed Îsâvî
- Şeyh Hüseyin b. İskender er-Rûmî
- Şeyh Muhammed b. Berekât el-Humusî

Yukarıda zikredilen isimlerden de anlaşılacağı üzere, Şeyh Abdulganî en-Nâblusî'nin derslerinin Arapça dili ve belâğâtı, fıkıh, kelâm, tefsîr, hadîs, tasavvuf gibi alanlarda yoğunlaştığını ve bu alanları temsîl eden büyük âlimlerin ders halkalarına katılıp, onlardan icâzet aldığını görebiliyoruz.

E. Tasavvufî Hayatı

Abdulganî en-Nâblusî'nin tasavvufî hayat ile tanışması aslında küçük yaşlarda başlamış, Sekiz yaşında babasıyla beraber Şam Mevlevîhânesi'nde bir Mevlevî mukâbelesine katılmıştır.³³ Tadrîs hayâtı boyunca tasavvuf ehlinin kitapları ile ilgilenmiş ve onları mütâlaa

²⁸ Züheyr Halil el-Berkâvî, *Abdulganî en-Nâblusî ve Tasavvufuhû*, Matbaatu't-Tâc, Amman 2003, s.97.

²⁹ age, s.98.

³⁰ age, s.97.

³¹ age, s.99.

³² age, s.99.

³³ eş-Şeyh Abdulganî en-Nâblusî, *el-Ukûdü'l-Lü'lüyye fî Tarîki's-Sâdeti'l-Mevleviyye*, tahk. Bekrî Alâeddîn, Dâru Nînevâ, Dimaşk 2009, s.14

etmiştir. Üzerinde en büyük tesiri olan Muhyiddîn İbn-i Arabî (ö.1240)'nin etkisi, kaleme aldığı tasavvufî risâlelerin çoğunda gözükmektedir. Aynı çizgide olan, kendilerinden etkilendiği ve eserlerine önem verdiği diğer zevât arasında Afîfüddîn et-Tilimsânî (ö.1291), İbn-i Seb'in (ö.1269), Abdülkerîm el-Cilî (ö.1428), Sadreddîn el-Konevî (ö.1274) gibi vahdet-i vücûd fikrinin büyük temsilcileri de bulunmaktadır.³⁴

Nâblusî'nin tasavvufî hayâta intisâbı ise iki tarîkatten olmuş ve şeyhlerinin elinden hırka giyip, ikisinden de hilâfet icâzeti almıştır. İlk olarak 1664 tarihinde Hama'da bulunan Kâdirî şeyhi Abdürrezzâk b. Şerefiddîn el-Geylânî'ye intisâb edip ondan Kadirî hırkasını, ikinci olarak ta, 1676 tarihinde Dimaşka bulunan Şeyh Ebû Saîd el-Belhî'den (ö.1681) Nakşibendî hırkasını giymiştir.³⁵ Hattâ Nâblusî, Nakşibendî Tarîkatı ile olan bağını iki türlü açıklamaktadır. Birincisi bâtın tarîkiyle olmuştur ki, bu irtibâtı Hâce Alâeddîn Attâr (ö.1400) ile rûhânî bir şekilde vukû bulmuştur. İkincisi ise zâhirî tarîk iledir ve az önce bahsettiğimiz gibi Şeyh Ebû Saîd el-Belhî'den hırka giymekle olmuştur.³⁶

Şeyh Abdulganî en-Nâblusî'nin tasavvufî hayâtının tarihçesinde çok önemli bir aralık var ki o da Nâblusî'nin, evinde yedi sene boyunca halvete çekilmesi ve dış dünyâdan irtibatını kesmesidir. 1680-1687 tarihleri arasında olan bu inzivâ, Câmiu'l-Emevî yakınındaki Sûku'l-Anberâniyyîn'deki evinde gerçekleşmiştir.³⁷ Murâdî *Silkü'd-Dürer*'de, O'nun acîb tavırlara ve garîb hallere büründüğünü, böylece inzivâyâ çekildiğini, bu esnada tırnaklarının ve saçlarının çokça uzadığını, ma'nevî hallerinin çoğu kimsenin itiraz ve iftiralarına sebep olduğunu, Şamlılar'ın ona karşı razı olunmayacak birtakım hareketlerde bulunduğunu, bu sebepten onları hicveden şiirler yazdığını" zikreder.³⁸ Bu halveti esnâsında, çok az yemiş, az uyumuş, ma'nevî ihsanlara mazhar olmuş, kemâlât halleri hususunda terakkî eylemiştir. Kendini âşikâr etmeyi ve kendisi hakkında bahsedilmesini istemeyen Nâblusî'nin, kemâlâtına ve kerâmâtına dâir çok şey söylenebilir. Lâkin en büyük kerâmeti cemî-i ulûmda bir deniz olması, sayılamayacak kadar te'lîfinin bulunmasıdır.³⁹

³⁴ Bekrî Alâeddîn, *Bir Çağın Öncüsü Abdulganî en-Nâblusî Hayâtı ve Fikirleri*, s.94.

³⁵ Ahmet Özel, "Nablusî, Abdulganî b. İsmâil", *DİA*, XXXII, 268.

³⁶ Muhammed Mutî' el-Hâfız, "Abdulganî en-Nâblusî, Dirâse fî Hayâtihî ve A'mâlihî ve Ahvâlihî", *et-Turâsu'l-Arabî*, sy.10 (Şam 1983), s.162.

³⁷ Ebu'l-Fazl Muhammed Halîl b. Alî b. Muhammed el-Murâdî, *Silkü'd-Dürer fî A'yânî'l-Karnî's-Sânî Aşar*, c.1, s.32.

³⁸ age, c.1, s.33

³⁹ eş-Şeyh Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, "*Câmi'u Kerâmâtî'l-Evliyâ*", Tahk. İbrâhim Atwa, Merkezu Ehli Sünnet Berakâtî Razâ, Porbandar 2001, c.2, s.194

F. Seyahatleri

Nâblusî, çoğu büyük mutasavvıfın yaptığı gibi bir çok seyahate çıkmış, müşâhede ettiklerini seyahat günlüğü şeklinde yazmış ve bu günlüklerden çok önemli seyahatnâmeler te'lif etmiştir. Velîlerin türbe-i şerîflerine yapılan ziyaretlere çokça atıfta bulunulan ve tasavvufî seyahat sayılabilecek bu seyahatlerin sonunda hazırladığı seyahatnâmeler, bazı tarihçiler tarafından edebiyat ya da coğrafya eserleri olarak kabul ediliyordu.⁴⁰ Bu da Nâblusî'ye ait seyahatnâmelerin ayrıntılı bir rehber kitap şeklinde hazırlandığından kaynaklanmaktadır diyebiliriz.

Abdulğani Nâblusî'nin tümü de neşredilen dört adet seyahatnâmesi vardır.

Birincisi; Bikâ'a ve Lübnan'a yapılan ve iki hafta süren bir seyahatin sonunda yazmış olduğu "*Hulletu'z-Zehebî'l-İbrîz fî Rihleti Ba'labek ve Bikâ' el-Azîz*" adlı seyahatnâmesidir.⁴¹ 1689 yılında Lübnan bölgesine yapmış olduğu bu seyahatin sonunda yazmış olduğu bu eser seyahatnâmelerinin ilkidir ve bu seyahat "er-Rihletu's-Suğrâ" diye anılır.

İkincisi; Kudüs'e yaptığı seyahatin sonunda, orada geçirdiği bir buçuk içerisinde gezip gördüklerini ve yaşadıklarını yazmış olduğu, rehber niteliğinde olan "*el-Hadratu'l-Ünsiyye fî'r-Rihleti'l-Kudsiyye*" adlı seyahatnâmesidir.⁴² 1690 yılında yapmış olduğu bu seyahat "er-Rihletu'l-Vustâ" diye anılır.

Üçüncüsü; Sûriye, Lübnân, Mısır ve Hicaz'daki mukaddes şehirlere yapmış olduğu 388 günlük yolculuğunu anlattığı "*el-Hakikatü ve'l-Mecâz fî Rihleti Bilâdi's-Şâmi ve Mısır ve'l-Hicâz*" adlı seyahatnâmesidir.⁴³ "er-Rihletu'l Kübrâ" diye anılan bu seyahatini üç sene sonra yazmaya başlamış ve 1698 yılında kitabını bitirmiştir. Bu kitap da tıpkı Kudüs seyahatnâmesi gibi rehber niteliğindedir. Dördüncüsü; Trablus'a yapmış olduğu bu seyahatin akabinde, tarihi kesin olmamakla birlikte, 1801 senesinde kitaplaştırmaya başlamış olduğu seyahatnâmenin adı "*et-Tuhfetu'n-Nâblusiyye fî Rihleti't-Trâblusiyye*" dir.⁴⁴

⁴⁰ Bekrî Alâeddîn, *Bir Çağın Öncüsü Abdulğani en-Nâblusî Hayâtı ve Fikirleri*, s.120.

⁴¹ Abdulğani b. İsmâil en-Nâblusî, *et-Tuhfetu'n-Nâblusiyye fî'r-Rihleti't-Trâblusiyye* tahk.Herbert Busse, Dâru'n-Neşr "Ergon Verlag Würzburg", Beyrut 2003, s.17

⁴² age, s.17

⁴³ age s.18

⁴⁴ age,s.18

Abdulğani Nâblusî'nin hakkında bir seyahatnâme hazırlamış olmadığı önemli bir seyahati de hilâfet bölgesi İstanbul'a yapmış olduğu seyahattir. 1664 yılında 25 yaşında iken yapmış olduğu bu seyahatte İstanbul'da kısa bir süre kalmıştır.⁴⁵

G. Görevleri

Yirmi yaşlarında iken Emevî Câmîi'nde ders vermeye başlayan Nâblusî, vazîfe almak için 1664-65 yıllarında İstanbul'a gitmiş, bir müddet sonra Şam'ın güney mahallesindeki Meydân mahkemesinde kadılık makâmı almıştır.⁴⁶ Kısa bir süre sonra kadılık görevini bırakan Nâblusî, tekrar Emevî Câmîi'nde ders vermeye başlar. Daha sonra Şam'da Selîmiye Medresesi'ne müderris olarak tayin edilen Abdulğani en-Nâblusî, Şam Hanefî Müftüsü Muhammed b. İbrâhim el-İmâdî'nin vefâtı üzerine şehrin ileri gelenleri tarafından bu makâm için tavsiye edilir. Bu makâmda bir kaç ay kalan Nâblusî'nin yerine daha sonra öğrencisi Halîl b. Es'ad ta'yîn edilir⁴⁷ ve Nâblusî bu görevden sonra tekrar ders vermeye ve eser te'lîf etmeye geri döner.

H. Eserleri

İslâmî ilim dallarının neredeyse hepsine ait eser te'lif etmiş olan Abdulğani en-Nâblusî'ye âit zikredilen eserlerin sayısının ikiyüzü aşkın olduğu bilinmektedir. Heribert Busse, tahkîkini yaptığı ve Nâblusî'ye ait bir seyahatnâme olan “*et-Tuhfetu'n-Nâblusiyye fi'r-Rihleti't-Trablusiyye*” adlı kitabın mukaddimesinde, Nâblusî'ye ait eserlerin sayısının değişik sayılarda rivayet edildiğini, bir rivâyette 140 te'lîften bahsedilirken, Carl Brockelmann'ın ona ait 150 eseri zikrettiğini, Hâlidî'nin ise ona ait 200-250 arası eserin varlığından bahsettiğini zikretmektedir.⁴⁸ Bekrî Alâaddîn, ona ait 280 adet risâle zikretse de bu eserlerin içinde sadece adı olup şu ana kadar kaynaklarda ismi geçen ama bulunamamış eserler de mevcuttur. Sâmîr Akkâş ise, Abdulğani Nâblusî'nin eserleri içinde neşredilen 53 eserin isimlerini zikretmiştir.⁴⁹ Murâdî ve Nebhânî⁵⁰ ona ait 200 eserin ismini eserlerine almışlardır. Bunlar içerisinde

⁴⁵ Abdulğani b. İsmâil en-Nâblusî, *Hulletu'z-Zehebi'l-İbrîz fi Rihleti Ba'labek ve Bikâ' el-Azîz* Tahk. Salâhuddîn el-Müneccid, Dâru'n-Neşri Franz Steiner, Beyrut 1979, s.13.

⁴⁶ Bekrî Alâaddîn, *Bir Çağın Öncüsü Abdulğani en-Nâblusî Hayâtı ve Fikirleri*, s.95.

⁴⁷ Ahmet Özel, “Nâblusî, Abdulğani b. İsmâil”, *DİA*, XXXII, 268.

⁴⁸ Abdulğani b. İsmâil en-Nâblusî, *et-Tuhfetu'n-Nâblusiyye fi'r-Rihleti't-Trablusiyye*, s.16

⁴⁹ Abdulğani b. İsmâil en-Nâblusî, *Vesâilu't-Tahkîk ve Resâilu't-Tevfîk* Tahk. Sâmîr Akkâş, Dâru Brill, Boston 2010, s.365-378

⁵⁰ Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, “*Câmi'u Kerâmâtî'l-Evliyâ*”, c.2, s.195-199

özellikle Murâdî'nin, Nâblusî'nin yaşadığı asrı biyografik olarak çalıştığı için, *Silkü'd-Dürer*'de verdiği eser listesi önem arz etmektedir.

Silkü'Dürer'de zikredilen Nablusî'ye ait eserler şunlardır⁵¹:

- 1- *et-Tahrîru'l-Hâvî bi-Şerhi Tefsîri'l-Beydâvî*
- 2- *Kenzu'l-Hakki'l-Mübîn fî Ehâdîsi Seyyidi'l-Mürselîn*
- 3- *el-Hadîkatü'n-Nediyye Şerhu't-Tarîkati'l-Muhammediyye*
- 4- *Zehâiru'l-Mevârîs fî'd-Delâleti Mevâzii'l-Ehâdîs*
- 5- *Cevâhiru'n-Nusûs fî Halli Kelimâti'l-Füsûs*
- 6- *Keşfu's-Surri'l-Ğâmuz Şerhu Dîvânî İbni'l-Fârız*
- 7- *Hamratu'l-Hân ve Rannetu'l-Elhân Şerhu Risâleti's-Şeyh Arslân*
- 8- *Tahrîku'l-İklîd fî Fethi Bâbi't-Tevhîd*
- 9- *Lem'ânu'l-Berki'n-Necdî Şerhu Tecelliyâti Mahmûd Efendi*
- 10- *el-Maârifu'l-Gaybiyyeti Şerhu'l-Ayniyyeti'l-Cîliyyeti*
- 11- *İtlâku'l-Kuyûd Şerhu Mir'âti'l-Vücûd*
- 12- *ez-Zillu'l-Memdûd fî Ma'nâ Vahdeti'l-Vücûd*
- 13- *Râihati'l-Cenneti Şerhu İzâati'l-Dücünneti*
- 14- *Fethu'l-Muîni'l-Mübdî Şerhu Manzûmeti Sa'dî Efendi*
- 15- *Def'u'l-İhtilâf min Kelâmi'l-Kâdî ve'l-Keşşâf*
- 16- *Îzâhu'l-Maksûd min Ma'nâ Vahdeti'l-Vücûd*
- 17- *Kitâbu'l-Vücûdi'l-Hakk ve'l-Hitâbi's-Sıdk*
- 18- *Nihâyeti's-Sûl fî Hilyet'r-Resûl*
- 19- *Miftâhu'l-Maiyye Şerhu'r-Risâleti'n-Nakşibendiyye*
- 20- *Bakiyyetullâhi Hayr Ba'de'l-Fenâi fî's-Seyr*
- 21- *el-Mecâlisu's-Şâmiyyeti fî Mevâizi Ehli'l-Bilâdi'r-Rûmiyyeti*
- 22- *Tevfîku'r-Rütbe fî Tahkîki'l-Hutbe*
- 23- *Tulûi's-Sabâhi alâ Hutbeti'l-Misbâhi*
- 24- *el-Cevâbu't-Tâm an Hakîkati'l-Kelâm*
- 25- *Zühru'l-Hadîkati fî Tercümeti Ricâli't-Tarîkati*

⁵¹ Ebu'l-Fazl Muhammed Halîl b. Alî b. Muhammed el-Murâdî, *Silkü'd-Dürer fî A'yâni'l-Karni's-Sânî Aşar*, c.1, s.33-37

- 26- *Tahkîku 'l-İntisâr fî İttifâki 'l-Eş'arî ve 'l-Mâturîdî ala 'l-İhtiyâr*
- 27- *Kitâbu 'l-Cevâb an Es'ileti 'l-Mieti ve 'l-İhdâ ve 's-Sittîn*
- 28- *Burhânu 's-Subût fî Türbeti Hârût ve Mârût*
- 29- *Lem'ânu 'l-Envâr fî 'l-Maktû 'i lehum bi 'l-Cenneti ve 'l-Maktû 'i lehum bi 'n-Nâr*
- 30- *Tahkîku 'z-Zevki ve 'r-Reşf fî ma 'ne 'l-Muhâlefeti Beyne Ehli 'l-Keşf*
- 31- *Ravzu 'l-Enâm fî Beyâni 'l-İcâzeti fî 'l-Menâm*
- 32- *Safvetu 'l-Asfiyâ' fî Beyâni 'l-Fadîleti Beyne 'l-Enbiyâ'*
- 33- *el-Kevkebu 's-Sârî fî Hakîkati 'l-Cüz 'i 'l-İhtiyârî*
- 34- *Envârî 's-Sülûk fî Esrârî 'l-Mülûk*
- 35- *Ref'u 'r-Rayb an Hazrati 'l-Gayb*
- 36- *Tahrîku Silsileti 'l-Vidâd fî Mes'eleti Halki 'l-İbâd*
- 37- *Zübdetu 'l-Fâideti fî 'l-Cevâbi ani 'l-Ebyâti 'l-Vârideti*
- 38- *en-Nazaru 'l-Müşrif fî ma 'nâ Kavli 'ş-Şeyh Ömer İbni 'l-Fârîz "Arafte em lem ta'rif"*
- 39- *es-Sırru 'l-Muhtebî fî Darîhi İbni 'l-Arabî*
- 39- *el-Makâmu 'l-Esmâ fî İmtizâci 'l-Asmâ*
- 40- *Katratu 's-Semâ' ve Nazratu 'l-Ulemâ'*
- 41- *el-Fütûhatu 'l-Medeniyye fî 'l-Hazarâti 'l-Muhammediyye*
- 42- *el-Fethu 'l-Mekkî ve 'l-Menhu 'l-Melikî*
- 43- *el-Cevâbu 'l-Mu'temed an Suâlâti Ehli Safed*
- 44- *Lem'atu 'n-Nûri 'l-Mudîeti Şerhu 'l-Ebyâti 's-Seb'ati 'z-Zâideti mine 'l-Hamriyyeti 'l-Fârîziyye*
- 45- *el-Hâmilu fî 'l-Mulki ve 'l-Mahmûlu fî 'l-Fulki fî Ahlâki 'n-Nübüvveti ve 'r-Risâleti ve 'l-Hilâfeti fî 'l Mülki*
- 46- *en-Nefahâtu 'l-Müntezirati fî 'l-Cevâbi ani 'l-Es'ileti 'l-Aşrati*
- 47- *el-Kavlu 'l-Ebyen fî Şerhi Akîdeti Ebî Medyen*
- 48- *Keşfu 'n-Nûr an Ashâbi 'l-Kubûr*
- 49- *Bezlu 'l-İhsân fî Tevfîki Ma 'ne 'l-İhsân*
- 50- *el-Kavlu 'l-Âsım fî Kırâati Hafs an Âsım*
- 51- *Sarfû 'l-Înân ilâ Kırâati Hafs İbn-i Süleymân*
- 52- *el-Cevâbu 'l-Mensûri ve 'l-Manzûm alâ suâli 'l-Mefhûm*
- 53- *Kitâbu İlmi 'l-Felâhati fî İlmi 'l-Felâhati*
- 54- *Ta'tîru 'l-Enâm fî Ta'bîri 'l-Menâm*

- 55- el-Kavlu's-Sedîd fî Cevâzi Hulfi'l-Vaîd ve 'Reddu ala'r-Reculi'l-'Anîd
- 56- Reddu't-Ta'nîf ala'l-Muannîf ve İsbâtu Cehli Hâza'l-Musannîf
- 57- el-Kalâidu'l-Ferâid fî Mevâidi'l-Fevâid
- 58- Hediyyetu'l-Fakîr ve Tahîyyetu'l-Vezîr
- 59- Kitâbu Ray'i'l-İfâdât fî Rub'i'l-İbâdât
- 60- Kitâbu'l-Metâlibi'l-Vefîyye Şerhu'l-Ferâidi's-Seniyye
- 61- Dîvânu'l-Hakâik ve Meydânu'r-Rakâik
- 62- Nefhatu'l-Kabûl fî Midhati'r-Resûl
- 63- Dîvânu'l-Medâih
- 64- Hamratu Bâbil ve Gînâu'l-Belâbil
- 65- Gaysu'l-Kabûli Hemâ fî Ma'nâ "Ce'alâ lehû şurakâe fî mâ âtâhumâ"
- 66- Ref'u'n-Nisâ' an İbâratî'l- Beydâvî fî Sûreti'n-Nisâ'
- 67- Cem'u'l-Eşkâl ve Men'u'l-İşkâl an İbâratî Tefsîri'l-Begavî
- 68- el-Cevâbu an İbâratî fî'l-Erbâini'n-Neveviyyeti fî Kavlihî "Raveynâhû"
- 69- Ref'u's-Sutûr an mütealliki'l-Câri ve'l-Mecrûr
- 70- eş-Şemsu alâ Cenâhi Tâir fî Makâmi'l-Vâkıfî's-Sâir
- 71- el-'Ikdu'n-Nazîm fî'l-Kadri'l-Azîm
- 72- 'Uzru'l-Eimmeti fî Nushi'l-Ümmeti
- 73- Cem'u'l-Esrâr fî Men'i'l-Eşrâr ani'z-Zanni fî Sûfiyyeti'l-Ahyâr
- 74- Cevâbu Suâl Vuride min Tarafî Batriki'n-Nasârâ fî't-Tevhîd
- 75- Fethu'l-Kebîr bi-Fethi Râi't-Tekbîr
- 76- Tahkîku'n-Nazar fî Tahkîki'n-Nazar fî Vakfî Ma'lûm
- 77- Cevâbu Suâl fî Şarti Vâkıf Mine'l-Medîneti'l-Münevvere
- 78- Keşfu's-Setri an Farîzati'l-Vitri
- 79- Nuhbetu'l-Mes'ele Şerhu't-Tuhfeti'l-Mürsele fî't-Tevhîd
- 80- Bastu'z-Zirâayni bi'l-Vasîd fî Beyâni'l-Hakîkati ve'l-Mecâz fî't-Tevhîd
- 81- Ref'u'l-İştibâh an İlmiyyeti İsmillâh
- 82- Hakku'l-Yakîn ve Hidâyetü'l-Müttakîn
- 83- Risâletün fî Ta'bîri'r-Rü'yâ suile anhâ
- 84- İrşâdu'l-Mütemellî fî Teblîği Gayri Musallî
- 85- Kifâyetü'l-Müstefîd fî İlmi't-Tecvîd
- 86- Risâletün fî Nikâhi'l-Mut'a

- 87- *Sadhu 'l-Humâme fî Şurûti 'l-Îmâme*
88- *Tuhfetu 'n-Nâsik fî Beyâni 'l-Menâsik*
89- *Bugyetu 'l-Muktefî fî Cevâzi 'l-Hakki 'l-Huffî 'l-Haneî*
90- *er-Reddu 'l-Vefî alâ Cevâbi 'l-Haskefî fî Risâleti 'l-Huffî 'l-Haneî*
91- *Hilyetu 'z-Zehebi 'l-İbrîz fî Rihleti Ba 'lebek ve 'l-Bikâ 'i 'l-Azîz*
92- *Rannatu 'n-Nesî ve Gunnetu 'r-Rahîm*
93- *Fethu 'l-İnfîlâk fî Mes 'eleti ani 't-talâk*
94- *el-Hadratu 'l-Ünsiyye fî 'r-Rihleti 'l-Kudsiyye*
95- *Reddu 'l-Metîn alâ Muntekisi 'l-Ârifî Muhyiddîn*
96- *el-Hakîkatu ve 'l-Mecâz fî Rihleti Bilâdi 'ş-Şâmi ve Mısır ve 'l-Hicâz*
97- *Vesâilu 't-Tahkîk fî Resâili 't-Tedkîk*
98- *Îzâhu 'd-Delâlat fî Semâi 'l-Âlât*
99- *Tahyîru 'l-İbâd fî Sekni 'l-Bilâd*
100- *Ref'u 'z-Zarûrati an Hacci 'l-Sarûrati*
101- *İştibâku 'l-Esinne fî 'l-Cevâbi ani 'l-Farzi ve 's-Sünne*
102- *el-İbtihâc fî Menâsiki 'l-Hac*
103- *el-Ecvibetu 'l-Ünsiyye ani 'l-Es 'ileti 'l-Kudsiyye*
104- *Tatyîbu 'n-Nüfûs fî Hukmi 'l-Mekâdimi ve 'r-Ruûs*
105- *el-Gaysu 'l-Münbeces fî Hükmi 'l-Mesbûğî bi 'n-Neces*
106- *İşrâku 'l-Meâlim fî Ahkâmi 'l-Mezâlim*
107- *Risâletün fî İhtirâmi 'l-Hubz*
108- *İthâf Men Bâdere Îlâ Hükmi Nûşâdir.*
109- *el-Keşfu ve 't-Tibyân ammâ Yeteallaku bi 'n-Nisyân*
110- *en-Niamu 's-Sevâbiğ fî İhrâmi 'l-Medenî min Râbiğ*
111- *Sur'atu 'l-İntibâh li-Mes 'eleti 'l-İştibâh*
112- *Risâletün fî Cevâbi Suâli min Beyti 'l-Makdis*
113- *Tuhfetu 'r-Râki 'i 's-Sâcid fî Cevâzi 'l-İ'tikâfî fî Fenâi 'l-Mesâcid*
114- *Cevâbu Suâli Verede min Mekketi 'l-Müşerrefeti ani 'l-İktidâi min Cevfi 'l-Ka 'beti*
115- *Hulâsatu 't-Tahkîk fî Hukmi 't-Taklîdi ve 't-Telfîk*
116- *İbânetu 'n-Nass fî Mes 'eleti 'l-Kass*
117- *el-Ecvibetu 'l-Bette ani 'l-Es 'ileti 's-Sitte*
118- *Ref'u 'l- 'Înâd an Hükmi 't-Tefvîzi ve 'l-İsnâd*

- 119- *Teşhîzu 'l-Ezhân fî Tathîri 'l-Edhân*
- 120- *Tahkîku 'l-Kadıyye fî 'l-Farkı Beyne 'r-Rüşveti ve 'l-Hediyye*
- 121- *Nukûdu 's-Suver Şerhu 'Ukûdi 'd-Dürer fî mâ Yuftî bihî alâ Kavli Züfer*
- 122- *el-Keşfu ani 'l-Ağlâtı 't-Tis 'ati fî Beyti 's-Sâati mine 'l-Kâmûsi*
- 123- *Risâletun fî Hukmi 't-Tes 'iri mine 'l-Hükkâm*
- 124- *Takrîbu 'l-Kelâm ala 'l-İfhâmi fî Ma 'nâ Vahdeti 'l-Vücûd*
- 125- *en-Nesîmu 'r-Rebî 'î fî 't-Tecâzubi 'l-Bedî 'î*
- 126- *Tenbîhu men Yelhû alâ Sıhhati 'z-Zikri b 'ismi Hû*
- 127- *el-Kevâkibu 'l-Muşrikati fî Hükmi İsti 'mâli 'l-Mintakati mine 'l-Fıddati*
- 128- *Netîcetu 'l-Ulûm ve Nasîhatu Ulemâi 'r-Rusûm fî Şerhi Makâmâtı 's-Serhendî el-Ma 'lûm*
- 129- *Risâletun fî Ma 'ne 'l-Beyteyni*
- 130- *Tekmîlu 'n-Nu 'ût fî Luzûmi 'l-Buyût*
- 132- *Suâlun vuride fî Beyti 'l-Makdisi ve Ma 'ahû Cevâbun Minhu*
- 133- *el-Cevâbu 'ş-Şerîfi li 'l-Hadrati 'ş-Şerîfeti enne Mezhebe Ebî Yûsuf ve Muhammed Huve Mezhebu Ebî Hanîfe*
- 134- *Tenbîhu 'l-Efhâm alâ Umdeti 'l-Hükkâm*
- 135- *Şerhu Manzûmeti 'l-Kâdî Muhyidd^ni 'l-Hamevî*
- 136- *Envâru 'ş-Şumûs fî Hutabi 'd-Durûs*
- 137- *Mecmû 'u Hutabi 't-Tefsîr*
- 138- *el-Ecvibetu 'l-Manzûmeti ani 'l-Es 'ileti 'l-Ma 'lûmeti min Ciheti 'l-Makdisi*
- 139- *et-Tuhfetu 'n-Nâblusiyye fî 'r-Rihleti 't-Trâblusiyye*
- 140- *et-Ta 'bîru fî 't-Ta 'bîri Nazmen min Bahri 'r-Reczi*
- 141- *Tahsîlu 'l-Ecr fî Hukmi Ezâni 'l-Fecr*
- 142- *Kalâidu 'l-Mercân fî Akâidi 'l-Îmân*
- 143- *el-Envâru 'l-Îlâhiyye Şerhu 'l-Mukaddimeti 's-Senûsiyye*
- 144- *Gâyetu 'l-Vicâzeti fî Tekerrûri 's-Salâti ala 'l-Cenâzeti*
- 145- *Şerhu Evrâdi 'ş-Şeyh Abdulkâdiri 'l-Geylânî*
- 146- *Kifâyetu 'l-Allâm fî Erkâni 'l-İslâm*
- 147- *Reşahâtu 'l-Aklâm Şerhu Kifâyeti 'l-Allâm*
- 148- *el-Fethu 'r-Rabbânî ve 'l-Feyzu 'r-Rahmânî*
- 149- *Bezlu 's-Salât fî Beyân 's-Salât alâ Mezhebi 'l-Hanefiyye*
- 150- *Nûru 'l-Ef'ide Şerhu 'l-Mürşide*

- 151- *İsbâğul-Minneti fî Enhâri 'l-Cenneti*
- 152- *Nihâyetu 'l-Murâd Şerhu Hediyyeti İbnni 'l-İmâd*
- 153- *İzâletu 'l-Hafâ an Hilyeti 'l-Mustafâ*
- 154- *Nüzhetü 'l-Vâcid fî 's-Salâti ale 'l-Cenâizi fî 'l-Mesâcid*
- 155- *Sarfu 'l-E'inneti ilâ Akâidi Ehli 's-Sünneti*
- 156- *Selvâ 'n-Nedîm ve Tezkiratu 'l-'Adîm*
- 157- *en-Nevâficu 'l-Fâiheti bi Revaihi 'r-Ru 'ya 's-Sâliheti*
- 158- *el-Cevheru 'l-Küllî Şerhu 'Umdeti 'l-Musallî*
- 159- *Hilyetu 'l-Ârimî Sıfâtî 'l-Bârî*
- 160- *el-Kevkebu 'l-Vakkâd fî Husni 'l-İ'tikâd*
- 161- *Kevkebu 's-Subhi fî İzâleti Leyleti 'l-Kubhi*
- 162- *el-'Ukûdu 'l-Lu 'luiyye fî Tarîki 's-Sâdeti 'l-Mevleviyye*
- 163- *es-Sırâtu 's-Sevî Şerhu Dîbâceti 'l-Mesnevî*
- 163- *Bidâyetu 'l-Mürîd ve Nihâyetu 's-Sa'id*
- 164- *Nesemâtu 'l-Eshâr fî Medhi 'n-Nebiyyi 'l-Muhtâr*
- 165- *Nefehâtu 'l-Ezhâr alâ Nesemâti 'l-Eshâr*
- 166- *el-Kavlu 'l-Mu'teber fî Beyâni 'n-Nazar*
- 167- *Halâvetu 'l-Âlâi fî 't-Ta'bîri İcmâlen*
- 168- *el-Makâsıdu 'l-Mümehhisa fî Beyâni Keyyi 'l-Himmasa*
- 169- *Ziyâdetu 'l-Bestati fî Beyâni 'l-İlmi Nuktati*
- 169- *el-Lu 'luu 'l-Meknûn fî Hukmi 'l-Ahbâri Ammâ Seyekûn*
- 170- *Reddu 'l-Câhili ila 's-Savâb fî Cevâzi İzâfeti 't-Te'sîri ila 'l-Esbâb*
- 171- *el-Kavlu 'l-Muhtâr fî 'r-Reddi alâ 'l-Câhili 'l-Muhtâr*
- 172- *el-Kevkebu 'l-Mütelâlî Şerhu Kasîdeti 'l-Gazzâlî*
- 173- *Reddu 'l-Müfterî ani 't-Ta'ni fî 'ş-Şüşterî*
- 174- *et-Tenbîhu mine 'n-Nevm fî Hükmi Mevâcîdi 'l-Kavm*
- 175- *İthâfu 's-Sârî fî Ziyâreti 'ş-Şeyh Müdriki 'l-Fezârî*
- 176- *Yevâni 'r-Rutab fî Bedâiu 'l-Hutab*
- 177- *el-Havzu 'l-Mevrûd fî Ziyâreti 'ş-Şeyh Yûsuf ve 'ş-Şeyh Mahmûd*
- 178- *Mahrecu 'l-Mültekâ ve Menhecu 'l-Mürtekâ*
- 179- *Manzûmetun fî Mulûki Benî Osmân*
- 180- *Sevâbu 'l-Müdrik li Ziyâreti 's-Sitti Zeyneb evi 'ş-Şeyh Müdrik*

- 181- *Uyûni 'l-Emsâl el-Adîmeti 'l-Misâl*
182- *Gâyetu 'l-Matlûb fî Muhabbeti 'l-Mahbûb*
183- *Münâgâtu 'l-Kadîm ve Münâcâtu 'l-Hakîm*
184- *et-Tal'atu 'l-Bedriyye Şerhu 'l-Ksîdeti 'l-Mudariyye*
185- *el-Kitâbetu 'l-Aliyye ala 'r-Risâleti 'l-Canbolâtiyye*
186- *Rukûbi 't-Takyîd bi 'l-Îz 'ân fî vücûbi 't-Taklîd fî 'l-Îmân*
187- *Reddu 'l-Hiceci 'd-Dâhideti alâ Usbeti 'l-Gayyi 'r-Râfizeti*
188- *Nefhatu 's-Sûr ve Nefhatü 'z-Zühûr*
189- *Miftâhu 'l-Fütûh fî Mişkâti 'l-Cismi ve Zücâceti 'n-Nefsi ve Misbâhu 'r-Rûh*
190- *Safvetu 'z-Zamîr fî Nusrati 'l-Zamîr*
191- *el-Letâifu 'l-Ûnsiyye alâ Nazmi 'l-Akîdeti 's-Senûsiyye*
192- *Tahkîku Ma'ne 'l-Ma'bûd fî Sûrati Külli Ma'bûd*
193- *Risâletun fî Kavlihî Aleyhi 's-Salâtu ve 's-Selâm men Sallâ Aleyye Vâhideten Sallallâhu Aleyhi Aşarâ*
194- *Ûsü 'l-Hâtır fî Ma'nâ men Kâle Ene Mü'min fe-huve Kâfir*
195- *Tahrîru Ayni 'l-İsbât fî Takrîri Ayni 'l-Esbât*
196- *Teşrîfu 't-Takrîb fî Tenzîhi 'l-Kur'âni ani 't-Ta'rîb*
197- *el-Cevâbu 'l-Alî an Hâli 'l-Velî*
198- *Fethu 'l-Ayn ani 'l-Farki Beyne 't-Tesmiyeten*
199- *er-Ravzu 'l-Mu'târ bi-Revâiki 'l-Eş'âr*
200- *es-Sulhu Beyne 'l-İhvân fî Hükmi İbâheti 'd-Duhân*

I. Vefâtı

Ömrünü ilme adayan, Muhammed b. İbrâhîm ed-Dekdekî, Halvetiyye'nin Bekriyye kolunun pîri Kutbuddîn Mustafâ el-Bekrî, Ahmed el-Menînî, Muhammed Emîn el-Muhibbî, Muhammed b. Abdurrahmân el-Ba'î ve daha niceleri gibi büyük mutasavvıf ve alim şahsiyetleri yetiştiren ve bir çok önemli eser te'lîf eden Abdulğânî en-Nâblusî hicrî 24 Şa'bân 1143 (4 Mart 1731) tarihinde âlem-i bekâya irtihâl eylemiştir.. Bir gün sonra cenaze namazı

kılınan Nâblusî, evinde defnedilmiş ve daha sonra, Şam'da Sâlihiyye mevkiinde olan türbesinin yanına torunu Mustafâ en-Nâblusî tarafından cami inşâ edilmiştir.⁵²

⁵² Ebu'l-Fazl Muhammed Halîl b. Alî b. Muhammed el-Murâdî, *Silkü'd-Dürer fî A'yâni'l-Karni's-Sânî Aşar*, c.1, s.38

İKİNCİ BÖLÜM

ÂRİFÎ AHMED DEDE'NİN HAYATI

A. Doğumu, Ailesi, Tahsîli ve Mevlevîliğe İntisâbı

Ehâmide-i Seb'a-i Meşhûreden⁵³, yani Yenikapı Mevlevîhânesi'nin yedi ünlü Ahmed'inin yedincisi olan Ârifî Ahmed Dede, Macaristan'a bağlı bir şehir olan ve Sultan I. Süleyman (ö.1566) devrinde fethedilen Peç/Peçe şehrinde dünyaya geldi.⁵⁴ Babası Halvetî- Uşşâkî meşâyihinden Peçevî Uşşâkî Mustafa Efendi'dir. Ârifî Ahmed Dede ilk öğrenimini babasının yanında yapmış, tarîkât yolundaki ilk bilgilerini ondan almış hatta onun vâsıtasıyla Halvetî-Uşşâkî yoluna intisâb etmiştir.⁵⁵ Daha sonra Peçe Mevlevîhânesi'ne postnişîn olarak gönderilen Musullu Hâfız Mehmed Dede'nin eliyle Mevlevîliğe intisâb ederek, ondan ilm-i akâidi ve Mevleviyye'nin erkân ve usûlünü öğrenmiştir.⁵⁶ Tayin edildikten yaklaşık beş yıl sonra Peçe Mevlevîhânesindeki görevinden istifâ eden Musullu Hâfız Dede'nin ardından Arap Halîl Dede meşîhat görevine atanmış, o da bir müddet burada bulunduktan sonra istifâ etmiş ve onun yerine de İbrahim Dede atanmıştır. Ârifî Ahmed Dede bu zâtların hepsinin sohbetinde ve hizmetinde bulunup onların terbiyesinde yetişmiştir. İbrâhîm Dede'nin de istifâsı üzerine, Konya'daki âsitaneye giden Ârifî Ahmed Dede üç ay hizmette bulunduktan sonra tekrar memleketi olan Peç'e döner ve mevlevîhânenin şeyhliğini üstlenir. Ancak Peç'in işgâl edilmesi üzerine buradaki görevini bırakıp Filibe'ye hicret etmiştir.⁵⁷

B. Meşîhati ve Vefâtı

Ârifî Ahmed Dede Filibe'ye hicret ettikten sonra, orada bulunmasına binâen onun nâmına inşâ edilen Filibe Mevlevîhânesi'ne şeyh olarak görevlendirilmiştir. Burada meşîhat vazîfesine devam ederken, Seyyid Nesîb Yusuf Dede'nin vefâtının akabinde Çelebi Hacı

⁵³ Yenikapı Mevlevîhânesi'nin ilk postnişîni olan Kemâl Ahmed Dede'nin, keşf ile, kendisiyle beraber sırayla Ahmed nâmında yedi şeyhin dergâhta postnişîn olacağını söyler. Bunlar sırayla "Kemâl Ahmed Dede, Doğânî Ahmed Dede, Sabûhî Ahmed Dede, Câmî Ahmed Dede, Kârî Ahmed Dede, Nâcî Ahmed Dede ve Ârifî Ahmed Dede"dir. Bu zâtlar Yenikapı Mevlevîhânesi'nin Ehâmide-i Seb'a-i Meşhuresi olarak anılmaktadır. Bkz. Mehmet Ziya Bey, *Merâkiz-i Mühimme-i Mevleviyye'den Yenikapı Mevlevîhânesi*, Dâru'l-Hilâfeti'l-Âliyye, İstanbul 1910-11, s.84

⁵⁴ Doğum tarihi hakkında bilgi bulamadığımız Ârifî Ahmed Dede ve ailesi Peç şehrinde olduğu için bazı kaynaklarda Peçevî veya Peçevîzâde Ahmed Dede olarak geçmektedir.

⁵⁵ Bayram Ali Kaya, *Tekke Kapısı Yenikapı Mevlevîhânesi'nin İnsanları*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s.83.

⁵⁶ Mehmet Ziya Bey, *Merâkiz-i Mühimme-i Mevleviyye'den Yenikapı Mevlevîhânesi*, Dâru'l-Hilâfeti'l-Âliyye, İstanbul 1910-11, s.133.

⁵⁷ Bayram Ali Kaya, *Tekke Kapısı Yenikapı Mevlevîhânesi'nin İnsanları*, s.84

Mehmed Ârif-i Râbi' tarafından Yenikapı Mevlevîhânesi meşîhatine atanmıştır.⁵⁸ Mehmet Ziyâ Bey Yenikapı Mevlevîhânesi adlı kitabında târihinde Mehmet Sadrettin Çelebi tarafından atanmıştır dese bile o tarihte Çelebilik makâmında bulunan zât Mehmed Ârif-i Râbi' Çelebi'dir.⁵⁹

Ârifî Ahmed Dede'nin Yenikapı Mevlevîhânesi'nde 11 yıl süren meşîhatinde dergâhın muhîb ve müntesiblerinin çoğaldığı rivâyet edilmektedir. Öyle ki Cuma namazına gittikleri zaman, dergâhtan Yenikapı Mahallesi'ndeki evliyâ câmiine kadar uzun bir kuyruk olmasına rağmen dergâhtan çıkanların hâlen bitmediği nakledilmektedir.⁶⁰

Mevlevî şâirler arasında zikredilen Ârifî Ahmed Dede'nin, Ârifî mahlasıyla yazdığı pek kıymetli şiirleri mevcuttur. Mehmet Ziyâ Bey onun Sultân-ı Dîvânî-Dîvâne Mehmed Çelebi (ö.1544) hakkında yazdığı gazelinin dört beytini kitabına aktarmıştır:

Zât-ı pâkinledir ey Hazret-i Sultân-ı Semâ'
Şeref-i dâire-i mecma'-ı dîvân-ı semâ'

Yeridir mahşer-i ervâh-ı mücerred olsa
Çünkü cevân-geh-i rûhun ola meydân-ı semâ'

Böyle bir meclis-i pür-mâide-i şevk içre
Yaraşır rûh-ı Halîl'in ola mihmân-ı semâ'

Kereminden umulur Ârif'i mahşerde dahî
İdesin dâhil-i cem'iyet-i yârân-ı semâ'⁶¹

Abdulgâkî Gölpinarlı Ârifî Ahmed Dede'nin, melâmîliği Tarîk-i Mevleviyye içerisinde ihyâ ettiğini söyler. Ârifî Ahmed Dede, Halvetîliğin Rumeli'de Melâmîlerle kurmuş olduğu yakın ilişki sonucu, Melâmî-Hamzavîlerden Emîr Halîl Ağa'nın sohbetlerine katılmış ve melâmîliği tıpkı Sabûhî Ahmed Dede gibi Mevleviyye'ye taşımıştır.⁶²

⁵⁸ Seyyid Sahîh Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Târihi-Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye*-Haz.Cem Zorlu, İnsan Yayınları, İstanbul 2011, s.134.

⁵⁹ Bkz. *Merâkiz-i Mühimme-i Mevleviyye'den Yenikapı Mevlevîhânesi*, s.134

⁶⁰ age, s.134

⁶¹ age, s.135

⁶² Bayram Ali Kaya, *Tekke Kapısı Yenikapı Mevlevîhânesi'nin İnsanları*, s.84

Onbir sene süren meşîhatinden sonra hicrî 1137 (m.1724) senesinde vefât eden Ârifî Ahmed Dede dergâh-ı şerîf dâhilindeki türbeye defnedilmiştir. Dâmâdı Abdullâh Nâilî Paşa (ö.1758) vefâtı için "Geldi târîh-i gedâyâ/Redf-i Ârif Bâ/Bekâ" mısralarını târîh düşürmüştür.⁶³ Onun vefâtı için ayrıca "İlm-i Hak ârifî Ahmed Dede gitti eyvah!" mısrası ile mezar kitâbesinde yazan "Göçtü Adne Beçevî Ahmed Dede" mısrası da târîh düşürülmüştür.⁶⁴

⁶³ age, s.85

⁶⁴ Mehmet Ziya Bey, *Merâkiz-i Mühimme-i Mevlevîyye'den Yenikapı Mevlevîhânesi*, s.135-136

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UKÛDÜ'L-LÜ'LÜİYYE ADLI ESERİN GENEL MUHTEVÂSİ VE NÜSHÂLARININ TEDKİKİ

A. Eserin Fasılları

Abdulğânî en-Nâblusî'nin *el-Ukûdü'l-Lü'lüiyye fî Tarîki's-Sâdâti'l-Mevleviyye* adlı eseri toplam on fasıldan oluşmaktadır. Mevlevîlerin mukâbele dedikleri âyin-i şerîflerinin baştan sona hangi fasıllardan oluştuğunu şer'î delillerle delillendirerek anlatan bu eser, bir semâ risâlesidir.

Eserin mukaddimesinde Abdulğânî en-Nâblusî evvelen büyük zevâtın neslinden gelenlere acziyet vermemek, onları hor görmemek ve haklarında kötü konuşmamak gerektiğine dair ehlullâhtan kimine dair menkıbeler ve sözler nakletmektedir. Sonra bu temiz neseblere dair anlattıklarına binâen Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Hazret-i Ebûbekir'den gelen temiz neseb sahibi olduğundan bahsedip, teğannînin, mûsikînin ve mûsikî âletlerinin kullanımının ibâhetine dair deliller sunmaktadır. Delilleri özellikle hadis ve fıkıh imamlarından aktarmaktadır. Hadis imamlarından İbrahim b. Sa'd b. İbrâhîm ez-Zührî'nin (ö.799) ve İmâm Mâlik b. Enes (ö.795), İmâm Muhammed b.İdrîs eş-Şâfiî (ö.820), İmâm Ebû Hanîfe (ö.767), İmâm Ahmed b. Hanbel (ö.855) gibi mezheb imamı olan fakîhlerin hayatlarından kesitler vererek delilleri sunan Nâblusî daha sonra fasıllara başlamaktadır.

Birinci Fasil: Mevlevî meclisinde mukâbele, aslında sadece semâ' denilen âyin-i şerîfi değil, farz namazın edâ edilişinden post duâsına kadar bir çok faslı müştemeldir. Bu yüzden müellifimiz, eserinin ilk faslına Mevlevî meclisinde cemaat ile farz namazın edâsı ile başlamıştır. Nâblusî, cemaatle namazın önemini ve fikhî durumunu anlattıktan sonra, cemaatle namaz kılan birinin tefsîk edilmemesi, böyle bir sünnete dikkat eden fukarânın (dervişlerin) bid'atlerle suçlanıp küçük görülmemesi, âlim, müderris veyâ vâiz konumundaki kimseler tarafından dervişlere câhil gibi davranılmaması gerektiğini savunur. Müellifimize göre fukahâ ve müderrisîn kesimi de hatasız değildir. Şer'-i Şerîfe aykırı davranışları ve bid'atleri bulunmaktadır ve onlar bu hataları görmeyip (küçük görüp) başkalarının kusurlarına takılmaktadırlar. Bu hususta hayret edilecek şey ümmî bir dervişin hataya düşmesi değil, âlim, fakîh, vâiz kisveli kimselerin güya bildikleri halde, bildikleriyle amel etmemeleridir.

Ayrıca ulemânın ne yazık ki kibir, ucûb, hubb-u dünyâ gibi zemmedilen ma'nevî hastalıklarla muttasıf olduğuna ve bu durumdayken nefsi ile mücâhede eden dervişlere olan i'tirâzlarında ne kadar haksız olduklarına değinen müellif, bu faslın sonunda, risâleyi yazma sebebinin ulemâyâ i'tirâz değil, bu tarîke (Mevleviyye) müntesib olmadığı halde, Mevlevî dervişlerinin ve semâ' âyinlerinin haklarındaki zan ve evhâmı gidermek olduğunu zikreder.

İkinci Fasl: Eserimizin ikinci faslı, Mevlevî meclisinin (mukâbelenin) ikinci adımına denk gelen Kur'ân-ı Kerîm kıraati ve hadîs rivâyetiyle alakalıdır. Nâblusî bu fasılda, içinde Kur'ân-ı Kerîm'in okunan ve hadîs rivâyet edilen bir meclisin fisk meclisi olamayacağını dile getirmektedir. Zira evvelinde cemaatle namazın kılındığı ve Kur'ân kıraati ile başlayıp, Kur'ân kıraati ile hatmolunan bir meclisin fisk ile ithâm edilmesi küfürdür. Bu iki kıraatin arasında şiir, na't-ı Nebî ve bestelenmiş ilahiler okumanın şer'en bir be'si yoktur. Yine Nâblusî bu fasılda eserin mukaddimesinde bahsettiği İbrâhim ez-Zührî'nin hadis rivâyetinden önce ud çalması meselesini anlatmaktadır. Ayrıca Hallu'r-Rumûz adlı eserde rivâyet edildiği üzere, Mümşâd-ı Dîneverî'nin gördüğü rüyada Resûlullâh (s.a.v)'ın ona semâ' ehline sabır göstermesini ve semâ' meclislerinin evvelinde ve âhirinde Kur'ân-ı Kerîm kıraat eylemelerini telkîn ettiğini zikreder. Nâblusî'ye göre Kur'an kıraati, na't ve def ile ney eşliğinde yapılan zikrullâh, teğannî niyetiyle olursa küfre sebep olur. Bu işin küfür değil müstehâb bir iş olabilmesi için, zikrettiğimiz eylemlerin Hakk iştîyâkı, feyz-i ilâhîyi kesbetme, Allâh için vecde girme niyetiyle olması lazımdır. Müzik âletlerini kullanmak haram değildir. Âlât-ı mûsikîyi kullanmaya haram denmesi için, bunların fisk meclislerinde kullanılması veya kullandığı ortamda haram fiillerin oluşması gerekir. Nâblusî son olarak, meclis-i Mevleviyye'de mukâbele esnasında okunan ilahiler, na't-ı şerîfler ve nağamâtın, zikrullâh niyetiyle yapıldığı için, haram fiiller olmadığını ve bu meclisin fisk meclisi olamayacağını, müstahsen fiillerin yapıldığı bir meclis olduğunu anlatır.

Bu fasılda müzikal açıdan dikkatimizi çeken şeylerden biri de, Nâblusî'nin semâ meclislerine eşlik eden bir kaç mûsikî âletini zikretmesidir. Bunlar arasında ney, kudüm, def, düdük, ud gibi sazlar bulunmaktadır.

Üçüncü Fasl: Bu fasıl ise, Mevlevî meclisinde kıraat-i Kur'ân ve hadîs rivâyetinden sonra, dervişlere va'z u nasihati ve evliyâ u enbiyânın menkıbelerini zikretmeyi ihtivâ etmektedir. Müellifimiz bu kısımda da bu türden afdal-i tâât olan fiillerin yapıldığı bir mecliste bulunmayı fisk addeden kimselerin küfre düştüğünü söylemektedir. Fıkîhî bir kâide olarak ma'âsinin tâ'âtı men eyleyemeceğini, yani günahkar bir kimsenin namazının veya orucunun

makbûl olmayacağına dair kimsenin bir şey diyemeyeceğini dile getirmektedir. Meclis-i Mevlevî’de velev ki günah fiiller olsa bile, bu durum onların fiskına veyâ amellerinin makbûl olmamasına sebep değildir.

Sûfilerin, evliyânın, ma’rifet makâmında kazandıklarını, gazel, kasîde gibi nazm halinde aktarmalarının bir nedeni de tâliblerin, dervişlerin veyâ meclislerinde hazır bulunanların kalblerini aşka, hakâyık-ı ilâhiyyeye celbetmek istemeleridir. Bu tıpkı camide bir va’z ve nasîhat yapılacağı veya mevlid okunacağı zaman, ta’âm, şerbet, şeker, tatlı gibi zâhirî menfaatle mü’minleri hazırlanan meclise celbetmeye benzer. Mü’minler belki dünyevî bir kazanç niyetiyle gelmiş olabilirler ama işin sonunda va’z u nasîhati dinleyerek, şer’î meseleleri öğrenerek uhrevî bir kazanç elde etmektedirler.

Eserin bu faslında müellifin menkıbelerini naklettiği birkaç önemli şahıstan biri de, İbrâhîm el-Mevsilî’dir. İshâk el-Mevsilî, babası İbrâhîm el-Mevsilî’nin huzurunda yemek yiyen İbn-i Ebî Hafsâ’nın “Şimdi karnımız doydum, ama isterim ki kulağımızı da doyurasın” dediğini, ardından rûhen mütelezziz ve mütezevvik olunmak için mûsikî icrâ ettiklerini nakletmektedir. Ayrıca müellif, Şa’bî Hazretleri’nin de bir ziyafet sonrası “Bu mahalle cenâze namazına mı gelmişsiniz ki teğannî etmez, def çalmaz, sâz u söz meclisi kurmazsınız. Eğer ki bu ziyâfetten muradınız zahirî ve manevî gıdalanmaksa bu meclise en azından yemeğin yanında def çalmak ve teğannî eylemek yaraşır. Yalnız karın tokluğuna kanaat hayvan sıfatıdır. İnsâniyyet ise ma’nevî kazanımlar ve gıdalar elde etmeyi gerektirir” dediğini nakletmektedir.

Dördüncü Fasl: Eserimizin bu faslı, Mevlevî meclislerinde Mesnevî-i Şerîf okumayı ve şerh etmeyi ihtivâ etmektedir. Bu faslında iki kürsü hazırlanır, kürsülerden biri şeyh efendi için diğeri ise Mesnevî kârîsi olan derviş içindir. Mesnevî okumak için kürsüye oturan derviş, kemâl-i edeple kudsî ma’rifetleri ve Rahmânî nefesleri muhtevî Mesnevî’yi kıraat eyler, şeyh efendi ise meşâyihden ve Mesnevî şârihlerinin şerhlerinden edindiği bilgilerle, Türkçe olarak, okunanları tercüme ve şerh eylerdi. Bu işin tâ’at ve ibâdet maksadıyla yapıldığına dair şüphe yoktur. Şu halde bu mecliste hazır bulunanları fisk ile suçlayan kişi kâfir olur. Zîrâ İbn-i Hacer, Harîrî’nin *Makâmât*’ına kizbdır diyenler için, “Lafızları kizb olarak gözükebilir, ammâ hakîkatinde kizb değildir. Zîrâ ma’nâda bir çok hakîkati sırlamış bu lafızlarda birçok fen gizlidir. Buna rağmen istihzâ edip yalandır demek küfrü getirir. Sadece lafızdaki hataları göstermek niyetiyle kizbdır denmesi küfre götürmez ama kitabın zâhirî ve ma’nevî her yönüyle alay edip kizbdır demek küfrü icâb eder. Mütakaddim âlimlerden nicesi, eğer bir

kimse bir çanak tirid, ilim cinsinden (ilmin her türlüsünden) daha hayırlıdır dese kâfir olur diye fetvâ vermişlerdir. Eğer alay etmek, küçük görmek niyetiyle olursa yine küfre girilir” demişlerdir.

Nâblusî bu fasılda kendisinin de teberrüken ve teyemmünen Hz. Mevlânâ Celâleddîn’in Mesnevî dibacesine şerh olarak bir risâle kaleme aldığını söyler. Kitabın adını *es-Sırâtü’s-Sevî Şerhu Dîbâceti’l-Mesnevî* koyduğunu ve kitabı Hazret-i Mevlânâ ve Mesnevîsini medheden bir kasîde ile sonlandırdığını zikretmektedir.

Beşinci Fasil: Bu fasıl, meclis-i Mevleviyye fasıllarından, mûsikî âletleri ile semâ’-ı tayyibin icrâsı hakkındadır. Nâblusî semâ’a, ney ve kudüm gibi mûsikî âletlerinin dinlenilmesine karşı olan ve mütekaddimûnun fıkıh kitaplarında bulunan bazı ibâreleri esas alarak, yanlış bir metodla, asıl kastedilenin dışına çıkarak, bunların haramlığına hükmeden ulemânın, câhilce bir yol takip ettiklerini beyân etmektedir. Daha sonra semâ’ın haramlığına dair çıkarım yapılan hadîs-i şerîfleri ve kütüb-i fıkhiyyede geçen ibâreleri sıralamaktadır. Bu ibâreleri tam anlamadan hüküm verilmemesi gerektiğini beyân eden müellifimiz, Arapça’da me’âzif denilen mûsikî âletlerinin semâ’ına ümmetin mübtelâ olacağına dâir zikredilen hadiste mûsikî âletlerinin çalınması ilgili husûsun şarâb içmek gibi haram fiillerle beraber zikredildiğine dikkati çeker. Müzik aletlerini harâm mahallerde kullanmak haram eğlencelerdendir ve hadislerde ve fıkıh kitaplarında zemmedilen melâhî bu türden melâhîdir. *Muhtasaru’l-Muhît*, *Mubteğî* gibi kitaplarda yasaklanan semâ’, istimâu’l-melâhî veya istimâ’u savti’l-melâhî şeklinde anlatılmaktadır ki bu oyun ve eğlence maksadıyla toplanan meclislerin semâ’ıdır. Oyun ve eğlence ma’nâsına gelen la’b u lehv, mûsikî âletleri kullanmadan da harâm olabildiğine göre, harâmlık ve helallik meselesi âlât-ı mûsikîye bağlı değildir. Eğer bağlı olsa idi, gazâ veya düğün esnasında tabl, nakkâre gibi sazların çalınmasına izin verilmezdi.

Burada önemli olan husus murâd-ı fukahâyı dikkate almak ve murâdlarından gayrı hüküm çıkarmamaya çalışmaktır. Zikredilen ibârelerden âlât-ı mutribanın harâm olduğunu çıkarmak fukahânın murâdları olmayan vecihten fetvâ vermeye çalışmaktır ki bu büyük bir hatâdır. İdrâke ve fikhî ibârelerden murâdı anlama yetisine sâhip olmayanların gerçek ulemânın ve evliyânın kudsî lafızlarını anlamaları beklenemez zaten. Meselâ Hazret-i Mevlânâ Mesnevî’nin ilk cildine “Bişnev ez ney çün hikâyet mi kuned” diye başlarken aslî vatanından ayrılıp garib kalan ve ayrılıklardan şikayet eden neyi dinle demektedir ki burada, aslî vatanından yani huzûrdan ayrılıp dünyaya düşen ve Hakk ile arasına nice perdeler girmiş rûh-

i insânın inleyişlerini, şikâyetlerini istimâ' eyle murâdıyla bu beyti nazmetmiştir. Yoksa gaflet ve oyun, eğlence için şu neyi dinle dememiştir. Ehl-i irfân, meşâyih-i kibâr, kudüm, ney, tabl, nakkâre ve sâir sazları Rabbânî ilhamları ve esrâr-ı ilâhiyyeyi tahsil için dinlerler. Meclis-i Mevleviyye'de bu nedenle kurulan bir meclistir.

Def, ney gibi mûsikî âletleriyle semâ'ın icrâ edildiği bir meclisi fâsıklıkla suçlamak câiz değildir. Çünkü Resûlullâh (s.a.v), sahîh hadislerde de belirtildiği gibi, def ve ğınâyı dinlemiştir ve O'nun bu fiiline aykırı olarak semâ'ın haramlığına dair hüküm verilemez.

Nâblusî bu fasılda ney, kudüm, def gibi mûsikî âletlerine ilâveten tanbur, nakkâre, tabl gibi sazları da zikretmektedir.

Altıncı Fasil: Eserin bu faslı ise Mevlevî devrânı denilen semâ âyini ve tevâcüd, yani zorlayarak vecdi hâsıl etmeyi, beyân etmektedir. Mevlevîlikte resm-i tarîkat olan semâ âyini, “Külle yevmin hüve fî şe'n” âyetinin tecellîsine mükevvenâtın, teceddüdün ve yaratılışın deverânını temsildir. Mevlevî semâ'ında âyetlerin bu tecelliyâtı ve temsîli görebilmek ancak ehl-i irfân olan büyük velîlerin ve muhakkik âlimlerin işidir. Câhil mütefakihler zâhirden başkasını göremez, bu hakikatleri idrâk edemezler.

Tevâcüdün, semâ'ın ve raksın, riyâ ve yalandan kerâmet iddiâsı olduğunu söyleyen fakîhler, bunları icrâ edenler olarak muhakkik âlimleri ve ehl-i Hakk ârifleri kasdetmemişlerdir.

Ehl-i Hakk olan fukarâ (dervişler) için her dâim hüsn-i zan beslemek daha efdaldır. Kimse hüsn-i zandan zarar görmemiştir, ama sû-i zandan çoğu kimse zarar görmüştür. Resûlullâh'ın da bu konuda hadîs-i şerîfleri mevcuttur.

Tefâ'ul bâbından türetilen tevâcüd kelimesi, vecdin oluşması için zorlama mânâsındadır ki, kimi tasavvuf ehli zevâta göre ihtiyâr ile taleb edilen vecd ehl-i kemâl işi değildir. Lâkin kimine göre tevâcüd vecde dönüştüğü zaman bir hâl-i kemâl olur. Tevâcüd Hazret-i Peygamber'in “Eğer ağlayamıyorsanız, ağlıyor gibi yapınız” hadîsi ile delillendirilmektedir. Demek ki kişide olmasa bile bazı haller varmış gibi gösterilebiliyor ki, tevâcüd de bu nev'î bir hâldir. Huşû maksadıyla bi'l-ihtiyâr olan tevâcüd müstahsen bir fiildir. Reddedilen tevâcüd ise, vecde girebilmek maksadıyla değil riyâ ve yalandan kerâmet maksadıyla yapılan tevâcüddür.

Vecd herhangi bir şekilde sınırlı değildir, yani vecde şu şekilde girin diye bir sınırlama getirilmemiştir. Semâ' da vecd için bir vesîledir ve Mevlevî meclisini bu huşû vesîlesinden men eylemek, huşûdan men eylemek olacağı için küfürdür.

Yedinci Fasıl: Mevlevî meclisinde (hâssaten mukâbele ânında) dervişlerin eğilerek selamlaşmaları üzerine olan yedinci fasılda Nâblusî, inhinâ' dediği rükû'a eğilir gibi yapılan derviş selâmını delillendirmektedir. Tevâzu, selamlaşma, güler yüz, edepli olmak, dervişin şânından olan hallerdir ve inhinâ', mukâbele ânında âdâb-ı tarîkatten olan bir fiildir. Onu rükû'a benzetip nehyetmek dervişlere garazı olanların işidir. Çünkü selâm için eğilmeyi rükû'a benzetip mekrûh diyenler, bi'l-hassa namazın kıyâmına ve ku'ûduna benzeyen, dervişlerin kıyâm u ku'ûduna da mekrûh demeliydiler. Bu, mütefakkihlerin mânâsız garazlarından ötürüdür. Meşâyih-i kirâmın huzurunda edeben kıyâm halinde durmak nasıl câizse, gövdeyi eğerekten selâm vermek te câizdir. Amellerin niyetlere göre olduğunu bilen fakîhler, ibâdet maksadı ile olmayan inhinâyı câiz görmüşlerdir. Allah'tan gayrısına ibâdet niyetiyle olmayan secde dahi küfrü îcâb ettirmiyorsa, selamlaşma ve tevâzu maksadıyla olan inhinâ nasıl mekrûh olur! Nitekim Kur'ân'da da sâbit olduğu üzere Melekler Hazret-i Âdem'e, kardeşleri Hazret-i Yûsuf'a secde etmişlerdir.

Nâblusî'ye göre, Resûlullâh'ın sahâbenin birbirine inhinâ etmelerini nefyetmesi umûm vakti kaplamamaktadır, yani her hali ve vakti müstemil değildir.

Muhyiddîn İbnu'l-Arabî, Allâh âriflerine inhinâ etmekteki maksadın, onların Hakk'a olan yakınlığından ve onlarda sıfât-ı ilâhiyyenin tecellîsinden kaynaklanan, ta'zîm olduğunu zikretmektedir. Fukarâ da bu işin bilincinde olarak ta'zîmlerini göstermektedirler.

Sekizinci Fasıl: Müellifimiz, bu fasılda Meclis-i Mevleviyye'nin mukâbele dediğimiz âyin-i şerîfinin son bölümlerinden olan du'â faslını anlatmaktadır. Mevlevî âdâbındaki güzelliklerden biri de, fukarânın kendi zâtlarına, ihvân u yârâna, bütün mü'minlere, devlet erkânına, devlet-i aliyyenin devâmı ve refâhı için, İslâm askerlerine her vakit du'â etmeleridir. Du'â etmek, onların resm-i tarîkatlarındaki (semâ' âyini, mukâbele) âdâptandır.

Resûlullâh (s.a.v) kişinin mü'min kardeşinin gıyâbında yaptığı duânın makbûl olduğunu buyurmaktadır. Mevlevî dervişlerinin semâ' meclisinde kardeşlerine, cümle mü'minlere, devlet erkânına ve asâkir-i İslâm'a du'â etmelerinin nedeni bu buyruğu yerine getirerek, Allâh 'inde müstecâb bir du'â edebilmektir. "Du'â ibâdetin özüdür" hadîs-i şerîfine icâbet eden fukarânın meclisine ta'n eylemek, insanları bu meclisten men' eylemek câiz değildir. Ma'âzallâh küfrü getirebilir.

Abdulğânî en-Nâblusî, bu fasılda tamamen Hazret-i Peygamber (s.a.v)'in du'â hakkında buyurdukları hadîs-i şerîfleri zikretmiş ve bu hadîs-i şerîflerden yola çıkarak, du'ânın Allâh 'inde ne kadar değerli olduğunu, mü'minlere tavsiye olarak du'â meclislerinde hazır

olmanın bereket ve feyiz kazandıracağını, Mevlevî meclisleri gibi du'a edilen yerlere ve hayırlı toplantılara katılmak gerektiğini dile getirmektedir.

Dokuzuncu Fasil: Bu fasıl Mevlevî dervişlerinin, meclislerinde sâlih insanları yani, peygamberleri, ashâb-ı güzîni, evliyâyı zikreylemeleri hakkındadır. Resûlullâh'ın bize emreylediği hadîs-i şerîflere göre enbiyâyı zikretmek ibâdet ve sâlih kimseleri zikretmek de kefâret-i zünûbdur. Bu ibâdeti dahî meclislerinin âdâbı hâline getiren fukarâyı fisk ile anmamak gerekir. Bu mecliste evvelâ anılan zât, Resûl-i Ekrem (s.a.v)'dir. Daha sonra diğer enbiyâ, dört halîfe, ashâb-ı kirâm, evliyânın büyükleri, Hazret-i Mevlânâ, Bahâuddîn Veled, Şems-i Tebrîzi ve tarîkin diğer sâdâtı anılmaktadır. Bu meclisin her dâim, fisk ile değil hayırla anılması lâzımdır.

Onuncu Fasil: Eserin onuncu ve son faslı, toplumun her katmanından insanların, çeşitli ırk, din ve dilden kimselerin ayrı ayrı niyetlerle meclis-i Mevleviyye'ye katılmalarının beyânıdır. Bu meclise, ulemâdan, havâstan, sâlihlerden, cühelâdan, avâmdan, erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan ve gayr-i müslimlerden nice insân iştirâk etmektedir. Her birisi kendi kadrine göre bir niyetle orada bulunmaktadır. Mü'mine düşen ise onların niyetleri hakkında tamâmen hüsn-i zan beslemek ve herbirinin kendi makâmınca bir hüsn-i niyyet ile geldiğini düşünmektir. Bu tür meclislere katılanları nâ-hak yere fiskla suçlayıp ta'yîb etmek Allâh muhâfaza eylesin küfürdür.

Sâir fasıllarda da zikredildiği üzere Mevlevîler'in semâ' meclisi, farz namazın cemaatle edâsı, Kur'ân kıraati, hadîs-i şerîf rivâyeti, *Mesnevî-i Şerîf* şerhi, va'z u nasihat ve ba'zı şer'î hususları beyân, zikrullâh ve deverân, ta'zîm ve tevâzu maksadıyla eğilmek olan inhinâ', du'a, enbiyâyı ve sâlihleri anma ve onlara senâ u ta'zîm gibi türlü fasıllardan oluşmaktadır. Fukarânın lâyük olduğu şey ta'yîb veyâ tefsîk olunmak değildir. Bilakis hüsn-i zan ile medh u du'âyı hak etmektedirler.

Nâblusî daha sonra babası İsmâil b. Abdulğani en-Nâblusî'nin Müftü Şeyhü'l-İslâm Abdurrahmân el-İmâdî'nin, Şafi'î müftüsü Şeyh Necmuddîn İbnu'l-Ğazzî ve sâir büyük âlimlerin Mevlevî meclislerine katıldıklarını ve bu meclisleri zikrullâh ve evliyâ meclisi olarak gördüklerini zikredip, dervişlere ve cemiyetlerine ta'n eyleyenlerin, kendi devrinde, son otuz-kırk yıl içinde çoğaldıklarını söylemektedir. Ta'n u teşnî'i neredeyse meslek hâline getirmiş olan bu mütefakkihler selef-i sâlihîn yolunda değil tam tersine sefîhâne bir yoldadırlar.

Son olarak, risâleyi Tarîk-i Mevlevîyye'ye olan muhabbetinden ötürü, kimsenin fukarâya kötü nazar ile bakmaması, sû-i zan beslememesi için kaleme aldığını zikreden müellif, risâleye hicrî 1096 senesinin Şa'bân ayının 27. gecesinde (29 Temmuz 1685) başladığını ve üç günde risâleyi tamâma erdirdiğini zikretmektedir.

B. Eserin Nüshâlarının Tedkîki

el-Ukûdû'l-Lü'lüyye fî Tarîki's-Sâdeti'l-Mevlevîyye adlı eserin aslı Arapça olup, Nâblusî tarafından 1685 tarihinde yazılmaya başlanmış ve üç günde tamamlanmıştır. Eserin yazma nüshâları olduğu gibi tahkîk edilmiş ve matbû' nüshâları da mevcuttur. Arapça mahtûtlarından ulaşabildiğimiz nüshâları iki tanedir:

Birincisi, Süleymâniye Kütüphânesi'nde, Dâru'l-Mesnevî Koleksiyonu'nda 226 numara ile kayıtlı nüshâdır. Bu mahtût nüshâ toplam 21 varaktır. Nesih hatla yazılmış olup her sahîfe 21 satır olarak yazılmıştır. Müstensihî ise müellif ile akrabılığı da bulunan Abdulcelîl b. Mustafâ b. İsmâîl b. Abdulganî en-Nâblusî'dir. Nüshânın hitâmı şöyledir:

وقد وقع الفراغ من تبليض هذه الرسالة في نهار الجمعة رابع عشر شهر ذي الحجة الذي هو من شهور سنة احدى عشر ومائتين والف علي يد كاتبها الفقير عبد الجليل بن مصطفى بن اسماعيل ابن المؤلف عبدالغني النابلسي قدس الله سره امين

“Bu risâlenin temize çekilişi (neshi), 1211 yılının Zi'l-hicce ayının 14. Günü, Cumâ gündüz vakti (10 Haziran 1797), kâtibi, el-fakîr Abdulcelîl b. Mustafâ b. İsmâîl ibnu'l-müellif Abdulganî en-Nâblusî (k.s)'nin eliyle bitmiştir.”

İkincisi ise yine Süleymâniye Kütüphânesi'nde bulunan, Es'ad Efendi Koleksiyonu'nda 1585 numara ile kayıtlı nüshâdır. Eser nesih hatla yazılmış olup 29 varaktır. 27 satır olarak yazılmış bu nüshânın müstensihî ve istinsâh edildiği tarih belli değildir.

Eseri *Kitâbu'l-Ukûdi'l-Lü'lüyye fî Tarîki's-Sâdeti'l-Mevlevîyye* adıyla tahkîk eden Alâaddîn Bekrî'nin tahkîki Şam'da Dâru Ninevâ yayınevi tarafından 2009 senesinde 116 sayfa olarak basılmıştır. Eserin başında Mevlânâ Celâluddîn Rûmî'nin hayatı, Mesnevî'si ve Mevlevî Tarîkatı hakkında bilgiler veren Bekrî Alâaddîn, daha sonra Abdulganî en-Nâblusî'nin hayatından, Şâm ve Trablus Mevlevîhâneleri'ni ziyâretinden, semâ' ve

Mevlevîlik’le olan irtibâtından ve eserlerinden bahsetmektedir⁶⁵. Muhakkik, kitabın bölümleri ile tahkik metodu hakkında bilgi verdikten sonra tahkik ettiği metni sunmaktadır.

Tezimizin ana konusunu oluşturan, Ârifî Ahmed Dede’nin *Ukûdü’l-Lü’lûiyye fî Tarîki’s-Sâdâti’l-Mevleviyye Tercümesi* adlı eserinin ise üç adet nüshâsına erişebildik:

1- Birinci nüshâmız, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphânesi Nâdir Eserler Bölümü’nde 2185 numara ile kayıtlı nüshâdır. 76 varaklık bu nüshâ, güzel bir ta’lik hatla yazılmıştır. İnce ve pembemsi bir kağıda 18 satır olarak siyah mürekkeple yazılmış olan bu nüshânın müstensihî ve hangi tarihte nesh edildiği belli değildir.

2- İkinci nüshâmız, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları’nda 601 numara ile kayıtlı nüshâdır. 42 varaklık bu nüshâ ise, fazla iyi olmayan ve harflerin çok sık olduğu, ta’likten bozma bir hatla yazılmıştır. Beyazımsı bir renkte olan orta kalınlıkta bir kağıda, satır sayısı değişebilen ama çoğunlukla 17 satır olarak ve siyah mürekkeple yazılmış bu nüshânın da istinsâh târihî ve müstensihî belli değildir.

3- Üçüncü nüshâmız, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları’nda 1040 numara ile kayıtlı nüshâdır. 69 varak olan bu nüshâ, güzel bir ta’lik hatla, kırmızı mürekkeple çizilmiş bir çerçevenin içine sığdırılarak, gayet okunaklı ve her sayfada 17 satır olacak şekilde, beyazımsı ve orta kalınlıkta bir kağıda yazılmıştır. Âyet ve hadîs, kelâm-ı kibâr gibi arapça yazılmış ibârelerin üzerine kırmızı kalemle iz yapılmıştır. Yine kırmızı mürekkeple, metin içerisinde unutulmuş bir kelime varsa, sayfa kenarında yazılmış ve hangi arada unutulduğu satır içerisinde belirtilmiştir. Nüshânın müstensihî Erzincan Mevlevîhânesi meşâyihinden Şeyh Muhammed Ârif Efendi’dır. İstinsâh târihi ise 19 Safer 1246 (9 Ağustos 1830)’dır.

Özelliklerini yazdığımız bu üç nüshâ içerisinde esas aldığımız nüshâ, üçüncü nüshâdır. Bu nüshâyı esas almamızın nedenleri, maddeler hâlinde sıralayacak olursak, şunlardır:

⁶⁵ Bu eserlerden evveli Hazret-i Mevlânâ’nın Mesnevî’sinin birinci, üçüncü ve dördüncü cilde yazdığı Arabî dîbâcelere yaptığı şerh olan *es-Sırâtü’s-Sevî Şerhu Dîbâceti’l-Mesnevî* adlı eseri, ikincisi Nâblusî’nin te’lifleri arasında zikrettiği ama şu ana kadar izine rastlanmamış olan *Fethu’l-Kerîmi’l-Vehhâb fî’l-Ulûmi’l-Müstefâdeti mine’n-Nâyi ve’s-Şebbâb* adlı eseri, Mevlevî meclisini on fasılda anlatan *el-Ukûdü’l-Lü’lûiyye fî Tarîki’s-Sâdeti’l-Mevleviyye* adlı eserdir. Bkz. Abdulğânî b. İsmâil en-Nâblusî, *Kitâbu’l-Ukûdi’l-Lü’lûiyye fî Tarîki’s-Sâdeti’l-Mevleviyye* tahk. Bekrî Alâeddîn, Dâru Ninevâ, Dımaşk 2009, s.17-21

1- Üçüncü nüshânın müstensihinin ve istinsâh târihinin belli olmasıdır. Zîrâ diğer iki nüshânın müstensihleri de, istinsâh târihleri de belli değildir.

2- Arapça aslıyla karşılaştırdığımız zaman, ikinci ve üçüncü nüshâların Arapça aslına en uygun nüshâlar olduğunu görüyoruz. Birinci nüshâda bir kaç ibârenin eksik olduğunu tespit ettik. Hattı güzel olsa bile nüshânın bu eksikliği bizi diğer iki nüshâya yönlendirdi.

3- Üç nüshânın da karşılaştırma yapılarak okuması yapıldı ve sonuç olarak, birinci nüshâdaki eksik ibârelerden ve önemsenmeyecek sayıda sehven yapılmış yazım hatâlarından başka, hiç birisinde ibâre fazlalığı, değişikliği ve kelime farklılığı görülmedi.

4- İkinci nüshâ ile üçüncü nüshâ arasında bir-iki yazım hatasından başka fark olmayınca, hattı itibariyle okunaklı ve güzel bir ta'lik örneği olan, ayrıca müstensihi ve istinsâh târihi belli üçüncü nüshâyı esas aldık.

4. BÖLÜM

‘UĞÛDÜ’L-LÜ’LÛİYYE FÎ TÂRÎKÎ’S-SÂDÂTÎ’L- MEVLEVÎYYE TERCÜMESİ

Hamd u sipâs ve senâ-yı bî kıyâs ol Hâlık-ı nüfûs ve enfâs ve kâşif-i ğumûm-i vesvâs olan Perverdigâr-ı cinn u inâs Hazretleri’ne olsun ki müsteḥaḳ olanların âḫir u âḳibetlerin seyf-i hak ile ḳat‘ eyledi ve kelâm-ı bî ma’nâ-yı cühhâlî nûr-i beyânın zuhûru ve ṭulû‘u sebebiyle zelîl u hûr u ḥaḳîr eyleyip redd u def‘ eyledi ve sâlik-i tarîk-i Hak olan fukarâ-i bâbullâha i’tirâz eyleyen münkirîn ve tâ’inîni rûsvây eyleyip ḳâh-ı mehâlik-i maġlûbiyyet ve mahrûmiyyete düşürdü.

Kıt ‘a :

“ Kef-i dest-i cehâletle felekte encüm ü mâhî
Ne mümkün mahv u setr etmek gider bu fikr-i gümrâhi
Dokunma hânedânında yatan âsûde şîrâne
Seni âlûde-i ḥûn eyler anın pençe-i âhi”

Mahrûse-i Mısır’da nâm u nişânı meşhûr ve evlâd u a’kâb u fukarâ u aḥbâbı müte‘ârif ve ma’lûm meşâyih-i mütekaddimînden Şeyh Ğamrî Hazretleri’nin neslinden bir zât-ı şerîfî bir töhmet ile ḳudât-ı Mısır’dan birisi haps eyledikte ‘âlim u ‘âmil ve ‘ârif u kâmil eş-Şeyh ‘Abdulvehhâb Şa’râvî ⁶⁶ (rah.a) Hazretleri ol vakitte hayatta olmaġın mezbûrun habs olunduġundan ḥabîr oldukta ḳâḏî- i merḳûma mektûb tahrîr u irsâl eylemişler. Maḏmûnunda egerçi Hıttâ-i Mısır Kâhiresi merdân-ı Hüdâ ve evliyâullâhı bî nihâyedir. Feemmâ el-ân buyût-i mu‘azzama ve hânedân-ı kadîme sâhibi ehlullâh ki evlâd u a’kâbı munkarız olmamış ve fukarâ u aḥbâbı mevcûd şehre âfâk dört hangâhına tâk ve âsitane-i felek revâk vardır ki şît u sadâsı velvele endâz cihân u debdebe-i kerâmât-ı adîdesi semâḥ-ı halk-ı âlemiyâne resîde olmuştur. Ol dört makâm-ı emn-i râhat olan câ-yı sa‘âdet penâhîden birisi Şeyh Benu’l-

⁶⁶ Abdulvehhâb b. Ahmed b. Alî eş-Şa’rânî (ö.1565): Mısır’ın önde gelen sûfilerinden olan Şa’rânî, Levâḳıhu’l-Envâr fî Tabakâti’l-Ahyâr et-Tabakâtu’l-Kübrâ diye anılan meşhur tabakat kitabının müellifidir. Kendisine Rifâiyye’nin kolu olarak Şa’raniyye adlı bir tarikat da nisbet edilen Şa’rânî 1565 yılında Mısır’da vefât etti. Bkz. Hayri Kaplan, “Şa’rânî”, *DİA*, XXXVIII, 349-350.

Vefâ⁶⁷ (k.s.a) Hazretleri'nin hangâhlarıdır. Yenâbî-'i hikmet-i ilâhî olan dehân-ı durr-i feşânlarından hemvâre-i âmmе-i nâsa âb-ı zülâl nasâyihleri cârî bir zât-ı şerîfi imiş. Hattâ kelimât-ı kudsiyye-i âmîzelerindendir ki buyururlar:

” اولاد الفقراء كشجرة الزيتون, الكبيرة فيها الزيت والصغيرة فيها الزيت, وهي لا تخلوا من زيت طيب“

Ya'ni mülâzemâtı bâb-ı 'izzet olan fukarâ u evliyânın evlâd u a'kâbı şeceratu'z-zeytûn gibidir. Büyük ağaçlarda zeytin olduğu gibi küçüklerinde dahî zeytin hâsıl olur. Cenâb-ı Allâh medh u kasem eylediği rûğân-ı zeyt-i tayyib u tâhirden cins-i şecer-i zeytûnun büyüğü ve küçüğü hâlî olmadığı gibi merdân-ı Hüdâ ve dahî evlatları hâlât-ı evliyâullâhdan hâlî değildir deyu buyururlar. Gec nazardan hazer lâzım. Hattâ min kıbelillâh muâhazadan berî olasın. Ve biri dahî Şeyh-i Kâmil-i Muhakkik Şeyh Muhammed Haneî (k.s.a)⁶⁸ Hazretleri'nin cây-ı seniyyi ve dergâh-ı âlîleridir. Ol zât-ı sûtûde hisâl ve de'b-i şerîfleri dâimâ havâss u âvâma merhameti binâen mevâiz-i hasene ve nasâyih-i latîfe ile hasen terbiye ve irşâda müfîd imişler. Hattâ onların dahî mîzâb-ı rahmet olan zebân-ı deryâ makâtîrlarından tekâtür eden makâlât-ı hoş güftârlarındandır ki buyururlar:

” اذا كان اولاد الفقراء رمادا فلا تطاه بقدمك تحترق، ويوشك ان تقع في سوء الخاتمة“

Ya'ni mukarrebân-ı dergâh-ı mevlâ olan fukarâ ve merdân-ı ilâhiyyenin evlâd-ı kirâmları farazan ocaklarda muhterik olmuş kül dahî olursa üzerine ayak ile basma. Câiz ki içinde ateş muhtefî ola. Ayakların ihrâk eder. Belki seni sû-i hâtimeye ilkâya isrâ' eder. Her ne kadar nazarda hôr u hakîr görünüyorlar ise tehattî ve tahkîr eyleme. Ebedî hirmâne bâis olur deyû nasihat ederler ve biri fâzıl müdakkik Şeyh Ebî Abbâs Ğamrî⁶⁹ Hazretleri'nin mekân-ı kuds-i âşiyân ve makâm-ı cennet meşâmları ve ol vücûd-i pür cûd meliki's-sıfâtın dahî âdet-i müstemirreleri hemîşe zümre-i mü'minîn ve gürûh-i pür şükûh müslimîne uslûb-i hakîm üzere letâif-i hikemiyye ve mehâsin-i edebiyye ile semt-i sedâde islâk ve ihtidâ eylemek imiş.

⁶⁷ Ali b. Muhammed Vefâ (ö.1404): Mısır'ın büyük sûfilerinden olan ve halk arasında çoğunlukla “Seyyidî Alî Vefâ” veya İbn-i Vefâ diye anılan bu zat hikmetli söylemleri olan bir ârifdir ve önemli eserler te'lif etmiştir. Bunlardan en önemlisi ise dîvânıdır çünkü İbn-i Vefâ büyük bir şâirdir ve şiirlerinin tasavvuf ehlinin nezdinde büyük bir önemi vardır. Şâzeliyye'nin büyüklerinden olan Ali b. Vefâ 1404 yılında vefât etti. Bkz. Abdulvehhâb eş-Şa'rânî, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, el-Mektebetü't-Tevfikiyye, Kâhire 2011, s.394-467

⁶⁸ Muhammed Şemsüddîn el-Haneî (ö.1443): Mısır'ın meşhur velîlerinden ve Şâzeliyye yolunun büyüklerinden olan bu zat Hazret-i Ebûbekir'in neslindendir. Kerametleri dilden dile dolaşan ve kendi devrindeki 'urefânın iltifatına mazhar olan Muhammed Şemsüddîn el-Haneî 1443 senesinde vefât etti. Kabr-i şerîfi Mısır'da Berekât denilen bir mevkidedir. Bkz. Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, “*Câmi'u Kerâmâtî'l-Evliyâ*”, c.1, s.318-327

⁶⁹ Ebu'l-Abbâs el-Ğamrî (ö.1499): İsmi Ahmed b. Muhammed el-Vâsitî olan bu zât Mısır'ın büyük âlim ve âriflerindendir. Hakkında bir çok kerâmeti nakledilen Ebu'l Abbâs el-Ğamrî 1499 senesinde Kâhire'de vefât etti. Bkz. Abdulvehhâb eş-Şa'rânî, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, s.559-560

Hattâ kân-ı cevâhir-i zevâhir olan kalb-i pür envârlarından lisân-ı dürer-bârları vâsıtasıyla sünûh u zuhûr eyleyen zümre-i şîrîn edâlarıdır ki buyururlar:

”لحوم اولاد الفقراء مسمومة فمن تعرض لهم عجل هلاك نفسه بسم ساعة“

Ya‘ni mahremân-ı haram-ı hâs ve mahzenân-ı esrâr-ı ihtisâs olan fukarâ u kümmelînin sülâle-i tâhirelerinden vücûd-pezîr olan mehâdim-i muhteremlerin lühûmu mesmûmedir, zehirlidir. Her kim onlara sû-i kasd ile i‘tirâz eyleye semm-i sâatin ile ya‘ni bilâ te‘hîr kendi nefsinin helâkine sür‘at etmiş olur. Mesmûm olup acelelen helâk olur. Kat‘an ehlullâhın evlâd u a‘kâbına belki ahhâb u hüddâmına yaramaz fikir ile nazar edip tezlîl ve tadrîl ile i‘tirâz eyleme ki derhal helâk olmaya sebep olur deyu tenbîh buyururlar. Bu takdîrce mesbûkun bi‘z-zikr Şeyh Ğamrî neslinden habs eylediğiniz kimesne için zâhiren ve bâtinen eksikliği çekilmelidir. Benim katımda fikr-i sâyib ve re‘y-i hasen ‘ilâc-ı vak‘a pîş ez vükû‘ bâyed kerd mukaddemce tedârik görüp def‘ine ‘ilâc sa‘y etmelidir sizler a‘lemdir. Benim maksûdum size nasihattir. Kendinize nâfi‘ olanı işleyin deyu bu siyâkta mektûbu tahrîr ve irsâlde kâdı-i mezkûra vâsıl olduğu gibi mütenebbih olup derhal ol kimseyi mahbesten ıtlâk edip envâ‘-i nevâzeşleriyle istihlâl eyleyip hâtırın tatyîb eyledi ve özür diledi. Ve ol buyût-i erba‘anın biri dahî çihâr-ı yâr-i güzînden Sıddîk-ı Ekber ve yâr-ı ğâr-ı Seyyidü’l-Beşer Hazreti Ebûbekir (r.a)’nın ırk-ı tâhirelerinden iki şu‘be münşâ‘ibe olup biri el-ân Mısır’da Bekrîler ta‘bîr olunan Ebûbekir Sıddîk Hazretleri’nin evlâd-ı emcâdelerinin hânedânlarıdır. Ve bir şu‘besi dahî diyâr-ı Belh’te Hüseyin Hatîbî’nin veled-i büzürgvârları Hazret-i Sultânü’l-‘Ulemâdır⁷⁰ ki peserinin ahterleri Hazret-i Mevlânâ vesâir âimme-i ahhâbı ve ittibâ‘ıyla Belh’ten hicret eyleyip diyâr-ı Rûm’da Kal‘a-i Yunâniyân dedikleri belde-i azîme ki, Konya demekle ma‘rûftur, gelip anda tevattün eyleyip hâliyâ metâf-ı kudsiyân olan türbe-i münevvereleri ve hasret-keş-i hûrî ‘în ve zînette ferş-i zemîn olan âsitâne-i huld-berînleri anda dergeh-i avâm u havâssın ma‘lûmudur. Ve el-ân evlâd-ı vâcibu’l-ihtirâmları ve a‘kâb u etibbâ‘ı ve fukarâ u dervîşânı bî hadd u ‘adânda mevcûdun ilâ yevmi’l-kıyâm yevmen fe yevmen terakkîde olup himmet-i ehlullâh ve kût u rûhaniyyet-i Hazret-i Mevlânâ ile olmamışlar gerek. Ve yalnız Konya’da değil bütün memâlik-i İslâm şehirlerinde ekseriyâ fukarâ u etibbâ‘ı için birer hangâh-ı sa‘âdet-i intisâb ve hânedân-ı velâyet me‘âb binâ olunup fukarâ ve dervîşânı ve evlâd u etibbâ‘ı sâkin olup de‘b-i tarîkatlerin icrâ u ihyâ ve kitâb-ı müsteţâbların tilâvet edip

⁷⁰ Sultânü’l ulemâ Bahâuddîn Veled el-Belhî (ö.1231) : Mevlânâ Celâleddîn Hazretleri’nin babası, Belh diyarının büyük âlimlerinden, kendi devrinde Sultânü’l ulemâ olarak kabul edilmiş büyük âlim ve sûfî. Belh diyarından göç edip ailesiyle Konya’ya yerleşen Bahaiddîn Veled 1231 yılında bu şehirde vefât etti. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul 2006, c.1, s.370

pençe-i mürde-dîl'lere hayât-ı tâze i'tâ ve nice gümrâh olanlar ol vâsıta ile râh-ı hidâyet ve tarîk-i müstakîme ihtidâ olunmadadır. Hattâ ol buyût-i merdân-ı Hüdâ ve ol mesâkin u fukarâ u ehlullâh'tan birisi Mısır'da mevlevîhâne demekle ma'rûf cât-ı cennet-âsâ'dır. Ve biri dahî me'lûfumuz olan Şâm-ı biheşt âşâmdadır. Kadîmu'l-eyyâmdan mebnî olup fukarâ-i Mevleviyye meslek-i Hazreti Mevlânâ'ya sülûk edip evlâdları dahî âbâ' u ecdâdlarına iktidâ edip tarîkat-ı Hazret-i Hüdâvendigâr'da tekâpûde olup nây u kudüm ile sema'ı tâhir u nazîf edip tevâcud-i latîf müşârûn ileyh “فان لم تبكوا فتباكوا”⁷¹ ile âşıkân u sâlikân u teşnegân-ı bihâr-ı 'ulûm u 'irfân ez ser sîdk u ikân-ı hizmet-i Mesnevî-i Şerîf ederler ve envâ'ı birr u tâ'at ile râh-ı Hakk'a giderler. Ve bunun nazîri Hatîb Bağdâdî Târîh-i Bağdât 'ta Abdullah İbn-i S'ad b. Kesîr'den ve onlar dahî an 'Afrin'den sened-i sahîh ile rivâyet edip zîkr eder ki 184 târîhinde sikât-ı eimme-i hadîs u 'udûl-i kibâr-ı muhaddisînden İmâm-ı Şâfi'î ve İmâm-ı Ahmed b. Hanbel ve dahî nice eimme-i dînin üstadları olup adâlet-i muttefekun 'aleyh mevsûk ve mu'temen Şeyh İbrâhîm Zührî⁷² (r.a) Hazretleri Bağdât'a teşrîf buyurduklarında Hârûnu'r-Reşîd zemân-ı hilâfetlerine musâdif olmağın istikbâl u ikrâm-ı tâm ile şehre getirip azîm-i izhâr birr u ihsânıyla konaklarına nüzûl ettirdiler ve Hârûnu'r-Reşîd gınânın hîll u hürmetin kendisinden suâl eyledikte ıtlâk üzere helâldir deyû cevâb u fetvâ verdi. Meger mahall-i fikha makârin ola. Ol vakitte Bağdât'ta bulunup keennehû ulemâ-i kibârdan addolunanlardan bir ikisi kendisinden istimâ'-ı hadîs için geldiklerinde İbrâhîm Zührî Hazretleri'ni teğannî ederken görüp işittiler ve dediler ki “ Sizden teberrûken ve teyemmünen hadîs-i şerîf okumak için hırsımız var idi, gelmiş idik. Fe'emmâ çünkü kendi kulağımızla istimâ' eyledik ki gınâ edersiniz, harâmı mürtekibsiniz, 'adâletten sâkîtsınız, sizden okumadan ferâğât eyledik”. İbrâhîm Zührî Hazretleri cevâb verip buyurdularki “ Kasem u ahdim olsun ki mâdemki Bağdât'ta ikâmet edem bir hadîs-i şerîf tahdîs etmeyim tâ ibtitidâ-i hadîs-i şerîfe ta'zîmen gınâ eylemedikçe. Gınâyâ nice dersiniz ki Resûl-i Kibriyâ ve ashâb-ı bâ vefâ gınâyı istimâ' eyledikleri benim sem'a sened-i sahîh ve rivâyet-i müteveâtirle vâsıl olup âmme-i kütüb-i mu'tebere-i ehâdîste mestûrdur”. Pes bu ahvâl-i ahâlî-i Bağdât mâbeyninde şâyi' olup hattâ halîfenin sem'ine erişti. Ertesi gün Hârûnu'r-Reşîd zemân-ı Resûl-i Ekrem'de kibâr-ı Kureys'ten Mağzûmiye nâmında bir hâtûn hıllî sirka eylemekle

⁷¹ İbn mâce, İkâmetü's-Salât, 1/424, bâb:176 (bâbu Husni's-Savt bi'l-Kur'ân)

⁷² Ebû İshâk İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm ez-Zührî (ö.799): Medîne'li hadis hâfız ve fakîh. Sikâ râvîlerden kabul edilen İbrâhîm b. Sa'd ez-Zührî İbn-i Şihâb ez-Zührî'nin talebelerindendir. Ömrünün sonuna doğru Bağdât'a yerleşmiş, orada bir çok hadis alimi kendisinden hadis almıştır. Abbâsî halîfesi Harûn er-Reşîd ona ikramlarda bulunmuş ve ondan fetvâ sormuştur. 799 yılında Bağdât'ta vefât etmiştir. Bkz. Ali Toksarı, “İbrâhîm b. Sa'd”, *DİA*, XXI, 349

Habîbullâh (s.a.v) ol hâtûnun elini kat‘ eylediği ahvâlin tafsîlini ve ona müte‘allik olan hadîs-i şerîfeyi Şeyh İbrâhîm Zührî’den istifâr eyledikte İbrâhîm Zührî ûd istedi. Hârûnu’r-Reşîd dediler ki “Mücmerede ihrâk olunacak ûd mu istersiniz”. Şeyh İbrâhîm Zührî buyurdular ki “ Hayır, telli sazlardan ûd ismiyle müsemma âlet-i tarabı isterim”. Hârûn tebessüm eyledi. Şeyh İbrâhîm fehm eyleyip buyurdular ki: “ Yâ Emîra’l-Mü’minîn Allâhu a‘lem dünkü gün ol süfehânın bize eylediği eziyet mesmû‘unuz olmak gerektir. Bi’z-zarûri yemîn eylemek iktidâ eyledi”. Hârûn dedi ki “ na‘am haberim vardır, işittim ” ve istediği ûd u tarabı götürdüler. Kendisi ûd çalıp bir miktar ğınâ eyledi, hattâ ğınâsında bu beyti okudular:

“ يا ام طلحة ان البين قد افدا قل الفرار لان كان الرحيل غدا ”

Ve ondan sonra suâl olunan Maḥzûmiye ehâdisini rivâyet eyledi ve ahvâlin söyledi. Ba‘dehû Şeyh-i mezbûr Hârûn’a dedi ki “ Bilir misiniz sizin ‘ulemânız hoş u elhân ve nağamâtı istimâ‘a kerih addeylediklerinin aslı nedir? Hazretulâh onların kalplerin rapt eyleyip kemâl-i mertebe-i kuvvet üzerine olduklarındandır istimâ‘tan haz eylemeyip kerih addeylemeleri ve ḥurmetine zâhib oldukları. Yoksa hâşâ zâtında elhân-ı latîfe ve nağamât-ı lezîze harâm değildir, mutlakâ helâldir”. Meğer yukarıda dediğimiz gibi câ-yı harâmı isti‘mâl ile mukayyed ola, olzamân harâm olur. Tafsîli inşaallâh aşağıda gelir. Müzenî ve Hatîb Bağdâdî hikâye eder ki azîz-i merkûm hâssaten ahkâma mütealîk on yedibin hadîs-i sahîh hıfz eylemiş idi. Ammâ İmâm-ı Buhârî buyururlar yalnız İbn-i İshâk muhaddisten on yedibin hadîs aḥz u hıfz eylemiş idi. Sâir üstaplardan ḥûd u aḥz u kabz eylediği ehâdîse nihâyet yok idi. Ve bu kadar eimme-i hadîse üstad olmuş ve zühd-ü takvâ u ‘adâletine âmmе-i ‘ulemâ-i dînin ittifâkları vardır. Ehl-i sahîhin mecmû‘unun üstapları onlardır ve kable’r-rivayeti’l hadîs ûd çalıp ğınâ eylemesi Hadîs-i Resûlullâ’a kemâl-i ta‘zîmindendir. Nitekim fukarâ-i Hazret-i Mevlânâ dahî âyât-ı Kur’âniyye ve ehâdis-i nebeviyye ve kelâm-ı kibâr ve husûsan Mesnevî-i Şerîf ‘ibârât u ma’nâları tilâvet olunduktan sonra hey’et-i ma’rûfe üzre âlât-ı mutriba ile semâ‘ u safâ u tevâcüd ederler. Kelâm-ı Hakk’a ta‘zîmen ve dahî ol meclisde fehm u iz‘ân eyledikleri ma’ânî-i ğâmiza u esrâr-ı ilâhiyyeye ferhan izhâr-ı sürûr ederler. Siyyemâ muhabbet-i Hüdâ ve muhabbet-i tâ‘ât-ı Hüdâ ğalebe edip alâ hasbi tâkatihim kalkıp devr-i semâ‘ları ve vecd u hâletleri ğayrı değil illâ rızâ-yı Mevlâ tahsîli içindir. Nitekim Münâvî Tabakât-ı Evliyâ’da Tarsûsî’den ve onlar dahî Taberânî’den, onlar dahî Abdullâh İbn-i

Hanbel'den nakl u rivâyet ederler ki işittim pederim İmâm-ı Ahmed İbn-i Hanbel⁷³ Hazretleri'ne ba'zı kimesneler dediler ki “ Bu tâife-i sûfiyye cevâmi' u mesâcidde biğayri 'ilm tevekkül üzere oturmuşlar. Bâri tahsîl-i 'ilm ve kesb-i helâle sa'y eyleseler. Pederim buyurdular ki “ Onları hitâm-ı dünyâdan i'râz ettiren, mücerred mecmû 'i evkâtını beytullâh olan mesâcidde ibâdet ve zikrullâh ile imrâr için iclâs ettiren, 'ilm değil midir? Eğer çi zâhiren okuması yoksa da bâtınan netîce-i 'ilm olan bu âlem-i dünyânın ve zînetinin adem-i bakâsını ve âlem-i âhiretin devâm-ı hülûdunu ve zâd-ı âhiretin tedârikini ehemmi-i umûr ettiğini müşâhede edip yakînen bilmesi sebebiyle ol semte sâlik ve müteveccih olmuşlar. Bu ise aynı 'ilm değil midir? ”. Ve ba'dehû dediler ki “ onlar himmetleri ancak kisve ve hırkadır. Ya'ni yiyecek pâre nânıyla giyecek kisve tahsîlinedir. Sa'y u kûşşeleri ğayrî değil”. İmâm-ı Hanbel buyururlar ki “ Gece gündüz mescidlerde evkâtını Cenâb-ı Hak ibâdetine hasreylemek sıfatıyla muttasıf olanlar hakkında ancak himmetleri lokmaya ve hırkaya masrûftur deyû sû-i zan eylemek ğadr-ı azîmedir. Bundan büyük ğadr bilmezem. Niçin böyle ğaddarlık edersiniz? Kalplerinde olan niyyet u azîmetlerini ne bilirsiniz” deyû ferâğât ile tenbîh buyurdular. Yâhut himmetlerin kisve u hırkaya kasr sıfatıyla mevsûf oldukları sûrette fart-ı ihtiyâclarından nâşî olmak gerek. İhtiyâc ise özr-i kavîdir. Ben ondan a'zam özr bilmezem. Özr ise hûd u 'inde kirâmî'n-nâs makbûldur niçin ta'n edersiniz?” dediler. Ba'dehû yine ol müte'arridîn dediler ki “ Gürûh-i sûfiyye elhân-ı latîfe ve nağamât-ı mulîhayı istimâ' eylediklerinde ayak üzre kalkıp raks ederler”. İmâm-ı Hümâm-ı mezkûr cevâbında buyurdular ki “ Terk eyleyin ol tâifeye i'tirâz u inkârdan rücû' eyleyin. Onların devr u semâ 'u raksları nağamât-ı lezîze ve âlât-ı mutriba sadâsından müteessir olup kalplerinde aşk u muhabbet-i Mevlâ zuhûruna ve ol mülâbese ile nâil-i esrâr-ı ilâhiye ve vâsıl-ı ezvâk-ı kalbiye olduklarına kemâl-ı mertebe ferah ve sürûrlarındandır” deyû tenbîh ve nasîhat buyurdular⁷⁴. Nitekim Hazret-i Mevlânâ dahî bir gazel-i ra'nâlarında buyururlar:

“اگر تو یار نداری چرا طلب نکنی و کر بیار رسیدی چرا طرب نکنی”

Pes imdi fukarânın devr u semâ'ları ikiden hâlî değil. Sâlikîn-i mübtediyâne göre taleb, vâsılîn-i müntehiyâne göre tarabdır. Ebu'l-Vefâ te'lîf eyledikleri Kitâb-ı Füsûlunda zikr eder

⁷³ Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 855): Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis fakîh. *Müsned* adlı hadîs kitabının müellifi. 855 senesinde Bağdat'ta vefât etti. Bkz. Yaşar Kandemir, “Ahmed b. Hanbel”, *DİA*, II, 75-80

⁷⁴ Muhammed Abdurraûf el-Münâvî, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Terâcimi's-Sâdeti's-Sûfiyye*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2008, c.1, s.409

ki İmâm Ahmed b. Hanbel her bâr oğlu Sâlih'in⁷⁵ katında ğınâyı istimâ' ederdi. Rivâyet-i sahîh ile müsbettir. Ve Şârih-i el-Mukni' dahî der ki sened-i kavî ve kavî-i sahîh ile sâbittir. İmâm-ı Ahmed b. Hanbel Hazretleri kavvâl olan nâyzenleri dahî istimâ' edip redd u inkâr eylemezdi. Hattâ oğlu Sâlih bir gün i'tirâz edip dedi ki “ Nây u kavvâl dinlemek câiz midir, değil midir? Ne acep istimâ' edersiniz”. Cevâbında buyurdular ki “ Mekrûh olup istimâ'ı câiz olmaya şol nây u kavvâldır ki mahall-i fikhta veyâhut hürmeti sâbit olan şey ile ma'an isti'mâl oluna yoksa bunlardan mâ'adâ mahallerde harâm ve mekrûh değildir, helâldir” deyû İmâm-ı Hanbel Hazretleri buyurdular ve dahî Subkî tabakâtında İmâm-ı İsmâ'îl el-Müzenî (rah.a) Hazretleri'nin tercümesinde İmâm-ı Müzenî'den nakl eder ki, buyururlar: “Bir gün İmâm-ı Şâfi'î⁷⁶ ve İbrâhîm b. İsmâ'îl b. 'Uleyye⁷⁷ bir kimesnenin hânesi yanından geçip giderken istimâ' eyledikte bir câriye derûn-i hânede teğennî eder. Hattâ ğınâsında bu beyti okurdu:

“ خليلي ما بال المطايا كانتا نراها علي الاعقاب بالقوم تنكص ”

İmâm-ı Şâfi'î (rah.a) Hazretleri buyurdular ki “ Bir miktâr te'hîr ilen bu muğanniye'yi istimâ' edelim”. Vâkı'â emirlerine itâ'at edip câriye itmâm edinceye dek biz meks u istimâ' eyledik. Fâriğ olduktan sonra İmâm-ı Şâfi'î Hazretleri Şeyh İbrâhîm b. İsmâ'îl'e dedi ki “ Bu semâ'tan tarab-ı zevk hâsıl ettin mi? ” İbrâhîm b. İsmâ'îl dedi ki “ Hayır, zevklenmedim” İmâm-ı mûmâ ileyh buyurdular ki “ Yâ İbrâhîm senin hissinde noksân belki külliyyetle fukdân vardır. Eğer sende his kemâliyle olaydı elbette müteessir olup zevkiyâb olurdun”.⁷⁸ Ve Ebu'l-Ferec İsfahânî Kitâbu'l Eġânî'de hikâye eder ki İmâm-ı Mâlik b. Enes⁷⁹ (r.a) bir gün sa'âdet hânelerinde otururken dışarıda sokaktan bir kimesne teğannî ederek geçerken meġer okuyup

⁷⁵ Sâlih b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö.880): Ahmed b. Hanbel'in oğlu ve en önde gelen talebesi olan Sâlih b. Ahmed aynı zamanda hadîs hâfızıdır. Ahmed b. Hanbel'in akâid, hadîs ve fıkıh alanındaki görüşlerinin en önemli aktarıcılarında olan Sâlih b. Ahmed 880 yılında İsfahan'da vefât etmiştir. Bkz. Ferhat Koca, “Sâlih b. Ahmed b. Hanbel”, *DİA*, XXXVI, 36

⁷⁶ Muhammed b. İdris b. Abbâs eş-Şâfiî (ö.820): Şâfiî mezhebinin imamı, büyük müctehid, *er-Risâle* adlı meşhûr usûlü'l-fikh kitabının müellifi. Hicaz ve Bağdat'ta Mâlik b. Enes ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin ders halkalarında bulunan İmâm-ı Şâfiî, en son Mısır'a yerleşmiş ve orada talebe yetiştirmiştir. *El-Ümm* ve *er-Risâle* gibi çok önemli te'lifleri olan Şâfiî 820 senesinde Mısır'da vefât etmiştir. Bkz. Bilal Aybakan, “Şâfiî”, *DİA*, XXXVIII, 223-233

⁷⁷ İbrâhîm b. İsmâil b. İbrâhîm İbn-i Uleyye: Fakîh, hadîs hâfız ve müfessir olan ve İbn-i Uleyye diye bilinen İsmâil b. İbrâhîm el-Esedî el-Basrî'nin oğlu. Cehmiyye mezhebine mensub bir kalamcı olarak biline İbrâhîm b. İsmâil, İmâm Şâfiî ile münâzaralarda bulunmuştur. Bkz. Salahattin Polat, “İbn Uleyye”, *DİA*, XX, 429

⁷⁸ Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfi es-Sübki, *Tabakâtu's-Şafiyyeti'l-Kübrâ*, Dârü İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kâhire, c.2, s.99

⁷⁹ Mâlik b. Enes (ö.795): Mâlikî mezhebinin kurucusu büyük müctehid . Aynı zamanda büyük bir muhaddis olan Mâlik b. Enes'in *Muvatta'* adlı hadîs kitabı da vardır. Bir çok müctehid fakih yetiştiren İmâm-ı Mâlikî 795 senesinde Medîne'de vefât etti. Bkz. Ahmet Özel, “Mâlik b. Enes”, *DİA*, XXVII, 506-513

ğınâ eylediği şeyin makâm ve usûl u kâidesin ol herif bir hoşça bilmeyip ğalat okurmuş. İmâm-ı mezbûr Hazretleri ‘ilm-i mûsikîde yed-i tûlâsı olmağın pencereden mübârek başların çıkarıp ol kimesneye makâm ve usûl u kâideyi ta’lîm buyurdular. Ol şahıs tekrar îade buyurub gereği gibi zabt edemedim dedikte Hazret tebessüm eyleyip buyurdular ki “Anladım, İmâm-ı Mâlik’ten ahz eyledim, bana bu şeyi onlar ta’lîm eyledi demek için tekrar istersin” deyû vâkı’â îade eyleyip ta’lîm buyurdular. Kerâhet u ğurmetine zâhib olmak değıl kendileri ta’lîm ve ruhsat vermişler. Ve İbn-i Kuteybe ve ğayrılar dahî İmâm-ı A’zâm Ebû Hanîfe (r.a) Hazretleri için hikâye ederler ki bir câr-ı mülâşıkı vâr idi. Her gece teğannî edip onlar istimâ’ ederdi. Ve ğınâlarında ekseriyâ bu beyti okurdu:

”اضاعوني واي فتى اضاعوا ليوم كريهة و سداد ثغر“

İttifâk bir gece ol câr-ı muğannînin savt u sadâsın işitmeyip suâl buyurdular ki “ Acabâ geçen gece kande gitmiştir ki ğınâsın istimâ’ eylemedik” dediklerinde cevâbı verdiler ki “Hâlâ vâli-i vilâyet olan Emîr ‘Îsâ’nın sicninde bir töhmet ile mahbûstur”. Derhal İmâm-ı A’zam Hazretleri ‘imâmelerin giyip emîr-i mezbûra müteveccih oldular. Ol kimesnenin itlâkı için söyledikte emîr dedi ki “ol kimesnenin ismini bilmem”. Hazret-i İmâm buyurdular ki “Amr’dır”. Emîr fermân eyledi mahbeste Amr nâmında ne kadar mahbûs vâr ise cümlesin itlâk ettiler. Vaktâ kim ol recul-i merkûm geldi İmâm Ebû Hanîfe ona dedi ki “ Ey yiğit biz seni zâyî’ eyledik idi, elhamdulillâh bulduk”. Ol şahıs dedi ki “Hâşâ efendim sultânım zâyî’ değıl belki hıfz u şıyânet eylediniz”. Hazret-i Allâh dünyevî ve uhrevî hüsn-ü nazar ve himâye-i ‘aliyyelerin üzerimizde dâim eyleye.

Pes imdi bu hikâyelerden ma’lûm oldu ki eimme-i erba’a dan her birisi ğınâ ve âlât-ı tarabı istimâ’ eylediler. Nehy etmediler ve onların istimâ’ları ibâhate delâlet eder. Bâ husûs mezhebimiz sâhibi sirâc-ı ümmet İmâm-ı A’zam Hazretleri bu kadar zühd ü verâ’ sâhibi iken yine her gece istimâ’-ı ğınâ eylemeleri ibâhatını i’lâm eyler. Ğayrıya hamli câiz ve lâyıık değıl. Feemmâ bunun hilâfı eimme-i dînden ğınâ ve âlât-ı tarab hakkında vâkı’ olan rivâyât, akvâl ve ‘ibârât-ı mu‘tebereden murâd zinâ ve şurb-i ğamr ve emsâli olan fuşşiyâtta birine mukârin olan ğınâ ve sazlardır ki kavlen fi’len mürtekib-i münker olurlar ve dahî fukahâ-i dînin tahrîm-i melâhîden “ كل لهو حرام ”⁸⁰ kavliyle dahî murâdları mecâlis-i fisk ve muharremât gibi envâ-ı kebâirden birine mukârin olan lehvdır. Yoksa umûm üzere lehv murâd değıldir. Zîrâ ba’zı lehv vardır ki mübahtır. Nitekim *Câmi’u’s-Sağîr*’de mezkûrdur.

⁸⁰ Lehvin yâni eğlencenin küllîsi harâmdır mânâsına gelmektedir.

İbn-i ‘Abbâs (r.a) Hazretleri Resûl-i Ekrem (s.a.v)’den rivâyet-i sahîha ile rivâyet buyurdular ki : “خير لهو المؤمن السباحة وخير لهو المرأة الغزل”⁸¹ Ya’ni Risâlet-penâh Hazretleri buyururlar ki “Mü’minin hayırlı lehvi sibâhedir. Ya’ni suda yüzmek ve mü’mine ‘avret için hayırlı lehv iplik eğirmektir. Ve kezâlik Muttalib b. Abdullâh rivâyetiyle Beyhakî tahrîc eylemiş ki : “ قال عليه السلام الهوا والعبوا، فاني اكره ان اري في دينكم غلظة ”⁸² ve dahî *Câmi’u’s-Sağîr* hadîslerindendir. Kebâir ve fuşşiyâtta ğayrı ya’ni irtikâb-ı muharremâta müeddî ve terġîb eden la’bden mâ’adâ ve terki farâyize sebep olup edâ-ı vâcibâtta işğâl eden oyunlardan mâ’adâ lehv u la’bi eyleyiniz ve oynayınız. Zîrâ ben ey müslimîn ve mü’minîn sizin dîniniz olan dîn-i İslâm’da ğilzât ve şiddet göründüğünü kerih addederim. Pes imdi bu hadîs-i şerîfler delâlet eder ki fukahânın كل لهو حرام buyurdıkları كل ile murâd muharremâta mukârin olan lehvin küllîsi demektir, mukayyettir, mutlak değildir. Bundan akdem te’lîf eylediğimiz İdâhu’d-Delâlat fî Semâ’i’l-Âlât nâm kitâbımızda bu maddeyi tafsîl üzere baş eylemişizdir. Murâd eden karındaşlar ona mütâla’a ve nazar eyleyin. Ve bundan mâ’adâ dahî sahâbî kirâm ve tâbi’în ve tebe’-i tâbi’în ve eimme-i müctehidîn ve ‘ulemâ-i ‘âmilîn rıdvânullâhi ‘aleyhim ecma’în hazarâtından nukûl-i sâdika ve rivâyât-ı sahîha ile müsbet ve mütevâtir olup ğinâ ve âlât-ı mutribayı istimâ’ edenleri ism-i resm ile anda zikreylemiştir.

Ve dahî salavât-ı bî hadd ve selâm-ı bî ‘add Eşref-i Maḥlûkât ve Mu‘cez-i Mevcûdât olan Server-i Kâinât Muhammed Mustafâ (s.a.v) üzerine olsun ki ümmet-i merhûmesine hayret ve dalâletten fezâ-yı râhat ve sa‘âdete delâlet ve hidâyet eyledi. Ve âl u ashâbı ve etibbâ’ı üzerine olsun ki onlar kâmil u mükemmillerdir. Noksân-ı cehl u ğaflet ile âlûde olan zümre-i mü’minîne ta’lîm-i ‘ilm-i dîn ve ma‘ârif-i esrâr-ı yakîn etmekle tekmîl eylediler. Vesâir ‘ulemâ-i ‘âmilîn ve dîn-i İslâm’da muttasîf olup onlara taklîd eden mü’minîne ve müslimînin mecmû’u üzerine olsun. Ve ba’d ‘abdun fakîr ilâ mağfireti Rabbihi’l-Kadîr Abdulġanî İbn-i Şeyh İsmâ’îl Nâblusî-i Hanefî seddedehullâhu fî’l-kavli ve’l-ameli ve beleġahû minhu ğâyete’l-‘ameli bu risâle-i şerîfede ahvâl-i Tarîkat-ı Mevleviyye’yi ve resm-i âyinlerinde olan işârât-ı marziyyeden fehm ile müşerref olduğum ma‘ânî-i dakîkayı şerh u beyân eyledik ki her câhil mütefakkîh iz‘ân ve i’tibâr ve her idrâk ve işâr eyleyip hâb-ı cehl u ğafletten bîdâr ve î mân u îkânda muhkem üstüvâr olalar. Ve bundan esbak ahd-ı ba‘îd u zemân-ı medîttir ki erbâb-ı turukun ahvâlini mübeyyin bir risâle-i nâfi’a te’lîf olunmuş idi ki derûnunda mûnderic olan mesâil-i ilzâm-ı ḥasm eylemede suyûf-i kâtî’a gibi idi. Ve lîken

⁸¹ Suyûtî, *Câmiu’s-Sağîr*, IV, 310 (Had. no: 11816)

⁸² a.g.e, II, 91 (Had. No: 4110)

tahkîk-i ‘ulûmda levâmi-‘i envârı ziyâde hafî olduğuna binâen hucec u berâhîni hâlât-ı ehlullâhı fehm u idrâktan kâsır u mahrûm olan mütefakkihin zahrını münkesir eylegin dest-i cehli ile ol risâle-i şerîfenin şumûs u akmârını tams u mahv ederim deyû zan eylemeleri ile gayret-i Hüdâ-yı Mûte‘âl cellet ‘azametuhû ‘ani’l-misâl zuhûra gelip nebât-ı hasene gibi sâniyen ol risâleyi inbât eyleyip şuver u ma’nâlarına kisve-i dav’ ve şu‘le-i ilbâs ile heybet-i hüsn ve şerefte izhâr ve ibrâz eylemegin evvelkinin gayrı bir risâle-i cedîde te’lîf olunup tahkîk-i hak’da tasnîf-i evvel üzerine mürtefa’-i ‘âlî kılındı. Ve risâle-i evvelin ismi öyle ki “*el-‘Ukûdu’l-Lu’luiyye fî Tarîki’s-Sâdâti’l-Mevleviyye*”dir. Ayniyle iş bu risâle-i sâniye dahî tesmiye olundu ki bunun meslekine sülûk vâzih u mütebeyyin ola. Cenâb-ı Vâhibu’l-‘Atâyâ’dan niyâz u temennâ ederim ki akvâl u ef’âl ve ahvâlimizde hakkı keşf u izhâr eyleyip her mü’mîn muttasıfın dahî hâcetini kabûl buyurup maksûdunu hâsıl eyleye. Ve şekk u şüphemiz yoktur elbette izhâr-ı hakla husûl-i merâm mü’mînîn mübeşşir olur. Zîrâ Allâh u ‘Azîmu’ş-Şân nâhak yere mazlûmlara dest-i dırazlık edenlerin elini men‘ u def‘ eder. Ve mu‘ânîdîn ve câhilîni mehâlik-i dalâletten geçirmek mümkün olmadığı takdîrce onların ırkını kat‘ eder.

” فقطع دابر القوم الذين ظلموا والحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد واله وصحبه اجمعين امين“

Mütercim în kitâb-ı hatîr bu ‘abd-i fakîr kesîru’t-takşîr el-muhtâc ilâ ‘inâyetillâhî’l-Meliki’l-Kadîr ‘Ârif eş-Şeyh Ahmed İbn-i Şeyh Mustafâ, el-Mevlevî meşreben, ve’l-Peçevî mevliden, ve’l- Filibe’vî mevîtinan sebbetehullâhu kademuhû ‘alâ şerî‘at-i Seyyidi’l-Enbiyâi ve ce‘alehû râsihan müstahkemen fî tarîkatî’l-evliyâ’. Hâlâ medîne-i Filibe’de müceddeden ihyâ u binâ olunan mevlevîhânede kûşe-nişîni bî nişân olup etrafımızda cem‘ olan fukarâ-i bâbullâha mâ-dâmeti’s-semâvâtî ve’l-arz (kesserehumullâh) ile pîşvâ-yı ve muktedâ-yı âşîkîn rehnümâ-yı tâlibîn ve sâlikîn Hazret-i Mevlânâ Celâluddîn Rûmî (k.s.a) ‘in âyîn-i tarîklerin fi’s-subhi ve’l-mesâ’ hasebe mâ yümkinu icrâde mecd ve sâ’î olup iş bu risâle-i şerîfeye bir tarîkiyle zaferyâb olup manzûrumuz oldukta hakkan ki bir zîbâ te’lîf müstetâb ve bir ra’nâ tasnîf u kitâb vâkî‘ olmuştur. Nazîri ve ‘adîli kem-yâbtır. Feemmâ zebân-ı tâzî ve ta’bîrât-ı ‘Arabiyye üzere olduğundan herkes ol devhâdan ictinâ-i simâr ve ol bostandan cem‘-i izhâr eylemeye ‘adem-i iktidâr olmağın sükkân-ı zâviye-i mezbûrade olan ihvân-ı bâ safâ hîllân-ı bâ vefâ herbiri ve bâhusûs hâliyâ dergâh-ı Mevlânâ’da aşçıbaşı olan Derviş Ömer ol esnâda tekkiyye-i mezbûrada sâkin olmağla hezâr hezâr niyâz u ricâ ederek ve gâhîce bi-tarîki’t-telmîh kâşki bu nev-‘ârûs-i ‘Arabî duhter ve muhaddere-i perî-peyker kisve-i diyâr-ı Rûmî’ye

ve libâs-ı zebân-ı Türkiyye ile cilveger olup munassa-i ‘iyân ve beyânda rûnümâ olsa ki hatta lisân-ı ‘Arabîyye’den bî behre olan fukarâ ve bîçâregân dahî envâr-ı cemâli müşâhedesiyle pür-tâb ve âsâr-ı hüsn ve letâfet-i me‘âniyesiyle zevkiyâb olalar deyû kerrâren ve mirâren bu fakîrden talep ve iltimâsları ile vâkı‘a nef ‘î ‘âm ve fevâid-i bî encâm husûli için ma‘a ‘ademi’l- istitâ‘a küstâhâne ol emr-i haţîra cesâret olunmak üzere mes’ulleri karîn-i kabûl olup Cenâb-ı Hazret-i Pîr’e teveccüh-ü tâm birle müteveccih olup kuvvet-i rûhâniyyelerinden istimdâd ile inâyet-i Perverdigâr’a mütevevvel olup zebân-ı Türkî’ye tercüme olunmağa ikdâm ve ihtimâm olundu. Ba‘zı mahallerinde ayniyle ‘ibârât-ı ‘Arabîyye’nin Türkî’si terkîm ve teşîr ve ba‘zı mahallerinin dahî me‘âli hıfz u zabt olunup yine ‘ibârât-ı kitâbtan hâriç olmamak üzere ketb u tahrîr olundu. Mütâlâ‘a buyuran ahhâb u dûstândan ve fukarâ u ihvândan mütezarrî‘ ve mültemistir ki bu ‘abd-i nâcîzlerin du‘â-yı hayr ile yâd eyleyip vâkı‘ olan hatâlarımızı ıslâh ile sumt-i sadâde islâke himmet buyurup taksîr etmezi dâmen-i afv ile setr buyurular. Ve billâhi’t-tevfîk nes’eluke’l-hidâyete ilâ sevâi’t-tarîk.

İ‘lem ma‘lûmun olsun ki mecâlis-i sâdât-ı Mevleviyye (hafazallâhu esrârahum ve azhara envârahum ve seddedehum ala’ş-şerî‘ati’l-Muhammediyye) envâ ‘ı tâ‘ât ve aşnâf-ı ‘ibâdâtı müştemil meclislerdir. Meselâ cemâ‘at-i müslimîn ile edâ-ı salât-ı mefrûza ve kırâ‘at-ı Kur‘ân-ı ‘Azîm ve ehâdis-i Nebiyy-i Kerîm ve ihvân-ı dîn için envâ‘-ı mevâ‘iz u nasâyihî ve zikr-i *Mesnevî-i Şerîf* ve semâ‘-ı tâhir u nazîfî ve tevâcüd u deverân ve meşâyih-i kirâm için izhâr-ı birr u tâ‘at u iz‘ânı ve ed‘iyye-i şerîfe ve esniye-i latîfeyi zikr-i enbiyâ vü sâlihîn ve ashâb-ı makâmât-ı munîfeyi ve huzûr u mü‘minînin u muvahhidîn ve cem‘iyyet-i tavâ-yif-i muhtelifeyi ve bunların emsâli nice ef‘âl-i hayrâtı câmi‘ bir cem‘iyyet-i kübrâdır. Egerçi ecnâs-ı mütenevvi‘a olduğundan niyyât-ı muğâyire olmak vardır. Feemmâ ‘âmme-i mecâlis-i ehl-i İslâm böyledir. Elbette zihâm-ı nâs oldukça vücûh-i dâ’ u devânın vücûdu emr-i mukarrerdir. Ancak ⁸³ “إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى...” hadîs-i şerîfi misdâkınca herkes niyyetine göre mücâzât olunur. Farazan dîde-i insâf ile nazar eylesek cum‘a namâzı edâsı için ve sâir salavât-ı hamse ikâmeti için cevâmi ‘u mesâcidde olan cem‘iyyet-i nâs ve kezâlik va‘z u ders meclislerinde hâzır olan cemâ‘atin mecmû‘u niyyet ve azîmet-i vâhide üzere olmak ihtimâli yoktur elbette. Hayr u şerden ve nef ‘u zarardan ve muvâfakât u muhâlefâtan hâlî değildir. Öyle olunca ma‘lûm oldu ki mücerred ecnâs-ı müte‘addide olduklarından nâşî niyyât-ı muhtelif e üzerlerinedir deyû mevâzı-‘i tâ‘âtta cem ‘u

⁸³ Buhârî, Bed‘u’l-Vahy 1

hâzır olanlara ta'n u teşnî' eylemek câiz değildir. Zîrâ bu keyfiyyet umûr-i 'âmmendedir. Cemâ'at-i İslâmiyye'nin her birinde bulunur. Pes imdi hâliyen vatan-ı me'lûfumuz olan mahmiyye-i Dımaşk'ta vesâir bilâd-ı İslâmiyye'de envâ-'ı beriyyeden hâss u 'âmmın ma'lûmlarıdırki gürûh-i fukarâ-i Mevleviyye'nin mecâlis-i hâlet-efzâları ikâmet olunmadadır. Ve lîken 'ilm-i dînde kâsır ba'zı mütefakkih yine ba'zı zalemenin i'ânetleri sebebiyle ol tâife-i zîşânın etvâr u ahvâl tarîklerine ba'zı mertebe duhlu ta'arruz eylemişlerdir. Böylelikle maksûdları ancak hemân 'âmme-i nâs fukarâ-i bâbullâha çeşm-i hakâret ve ihânet ile nazar ideler ve havâss-ı kibâr katlarında ve dahî cenâb-ı ehlullâhın arz u şanlarına bir tarîkiyle şe'n u noksân târî ve 'ârız olup nazar-ı iltifâtan dûr u mehcûr olalar. Yalnız ikrâm u i'tibâr ancak kendülerine ola (hazelehumullâhi te'âlâ). Hazret-i Allâh ol makûle münkir u hâyinlerin her iki cihanda yüzlerin kara eyleyip fukarâya eyledikleri sû-i zan ve kasd u mekrleri yine kendilerine 'âid ve râci' ola bi hürmet-i enbiyâ' ve evliyâ'. Ma'a hâzâ Cenâb-ı Allâh (c.c) kendi hizbi olan fukarâya her demde nâsır ve dostları olan evliyâ-yı 'azâma her halde mu'în u destgîrdir. Hâsıl-ı kelâm merdân-ı Hüdâ müeeyyedün min 'indillâhtırlar. Ve kurb-i kerâmet-i Mevlâ'de derece-i refî'aları bir mertebe-i 'âlîdir ki dâmen-i pür-keremlerine her nâkıs u bedbahtın dest-i mülevvesi resîde olup telvîs eder. Eğer çi dûr â dûr mukâbele-i mâhitâbta seg-i 'av'av kunendegân gibi hezeyângûyî ve jâjhâyî olurlar ise de ziyâ-i mâhitâbâna ki zerre veşme kesr u noksân îrâs eylemediği gibi 'iyâlullâh mesâbesinde olan merdân-ı Hüdâya dahî bir zarar ve gezend îcâb u iktizâ eylemez. Belki âhara fikreyledikleri hîle ve ğaddarlık 'âkibet yine kendilerine aks eder. İşte bu fakîr-i kesîru't-taksîr olan mûmâ ileyhın hâl u şânını ve ol ahvâl üzere terettüb eyleyen hükm-ü ahkâmı afsah-i makâl ve aslah-i meâl ile şerh u beyâna şürû' eyledim ki ol tâife-i 'aliyyenin meclisleri ahvâl-i 'aşere üzerine olup hâlât-ı mezkûranın ba'zısı zâhir u vâzıh ve ba'zısında dahî 'inde ba'zı'l-cühhâl ba'zı işkâl olmağın bimeşiyetillâhi te'âlâ ve 'inâyetihî sana keşf u i'lân edeyim. Eğer çi vüzûhu'l-'izâha muhtâc değildir. Ve lîken câhil-i mağrûr kemâl-i ifsâh olmadıkça fehm u idrâkten dûr u mehcûdr. Ve ol ahvâl-i 'aşereyi füsûl-i 'aşere üzerine zikr ederim ki her bir faslı tarîkat-ı ehlullâh münkirlerini izâle için seyf-i kâtı' ve mütefakkîhe-i kâsır ve mu'ânidi ilzâm için burhân-ı sâtı'tır. Vallâhu veliyyu'l-hidâyeti ve minhu'l 'inâyeti, vallâhu yakûlu'l-hak, ve hüve yehdi's-sebîl ve ni'me'l-mevlâ ve ni'me'l-vekîl.

El-Faslu'l-Evvel

Evvelki meclis-i Mevleviyye cemâ'at-i müslimîn ile edâ-ı salât-ı mefrûzayı müştemil olduğun beyân eyler. Namazı cemâ'at ile kılmak sünnet-i müekkededir. Ammâ 'ulemâdan ba'zılar dedilerki cemâ'at farz-ı ayn'dır. Hazret-i Allâh'ın “واركعوا مع الراكعين”⁸⁴ kavlı-i şerîfi delîl ile ve ba'zılar dahî farz-ı kifâye ve ba'zılar dahî vâcibtir demişler. Emmâ kavlı-i sahîh sünnet-i müekkede olmasıdır. Pes imdi bir kimesne cemâ'at ile namaz ikâmet olunan yere giden kimseyi tefsîk eylese veyâhut âsim oldun dese veyâhut kavlen ve fi'len hürmet-ü ta'zîmi terk eyleyip istiḥfâf eylese na'ûzubillâh kâfir olur. Eğer derse de ol mevzu'ta ikâmeti salât eylediklerinden ötürü ben onları tefsîk eylemezem belk-i cihet-i uḥrâ için ki anda emr-i münker icrâ olunur. Cevâb verip deriz ki sâir mesâcidde dahî böyle değil midir? Her birinde gece ve gündüz nice menâhî ve münkerât icrâ u irtikâb olunuyor. Ez cümle bu i'tirâz eyleyen bir mescidte ders-i 'âm yâhut vâ'iz u nâsıhtır. Elbette kalbine bu fıkır u i'tikâdım gelür ki huzzâr-ı meclisten ve ders okuyan tâliblerden kendisi ekber ve eşref ve a'lâdır. Bu takdîrce sıfât-ı kibr ile mevsûf olur. Tekebbürlük ise kebâirdendir. Pes imdi câmi-'i şerîfe ders u va'z için vaz' olunan kürsîlerde oturup Cenâb-ı Allâh, kebâirdendir deyû nehy eylediği sıfat-ı tekebbürlüğü mürtekib olup ol emr-i münkeri işdâr ederler. Ma'a hâzâ ne kendilerinin ve ne hod-fi'l-i kebîra sâdir olan meclislerine dâhil olanların fisk ile hükm olunmayıp ḥurmet-i duḥûl dahî sâbit olmaz. Ve 'ucûb dahî böyledir. Eğer ol vâ'iz u müderris ben 'ilm-i şer'îyi tâliblere ta'lîm edip ahkâm-ı ilâhiyyeyi nâsa söylerim deyû nefsinde mu'ceb olursa kebâirden olup menhî olan 'ucbü câmi'lerde mürtekib olmuş olurlar. Belki fisk-ı ḡurûr u bâtından kendini tahlîs edecek 'ilm-i nâfi'ten câhil ve ḡâfil olmasıyla dâimâ bu kibr u 'ucba muşır ve mübtelâdır. Kendinin dahî haberi yoktur zîrâ birgün tasfîye-i derûna sa'y eylememiş ömrünü laklaka-i lisân ile geçirmiş ve okuduğu şeyler ile kat'an 'amel eylememiş. Belki bildiği mesâilden birine yakîni dahî yoktur nitekim. Mesâbih'te mezkûrdur ki Abdullâh b. Büreyde ve onlar dahî pederlerinden onlar dahî cedlerinden rivâyet eder ki Resûl (a.s) buyururlar: “وان من العلم جهلا”⁸⁵ İmâm-ı Ezherî bu hadîs şerhinde buyurular ki “-Min- teb'îd içindir ve iki masdar bile fâ'il ma'nâsınadır”. Ya'ni demek olur ki 'âlimlerden ba'zısı vardır ki câhildir. Ya'ni bir âdem mecmû-'i 'ulûmu kemâl üzere her ne kadar tahsîl eylese mâdemki mûcibiyle 'ameli terk ve muktedâ-yı 'ilm üzere 'amel eylemeye 'âlim değildir. Resûlullâh ona câhildir

⁸⁴ Bakara, 2/43

⁸⁵ İbn-i Ebi'd-Dünyâ, Kitâbü'l-Gıybeti ve'n-Nemîmeti, II, 29 (Had. no: 11)

deyû buyururlar. Hazret-i Allâh'ın “مَثَلُ الَّذِينَ حَمَلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا”⁸⁶ kavlı-ı şerîfî bu ma'nâya delâlet eder. Pes bu makûle 'ilm ile 'âmil olmayıp kendisi irtikâb menhiyyâtta halk men'u ta'n sadedinde olan câhillerin ve sefihlerin da'vâları bâtıl ve zehârifleri 'âtıldır. “يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ”⁸⁷ âyet-i kerîmesine mâ sadak olup “كَبِيرٌ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ”⁸⁸ misdâkınca mürtekeb oldukları isyân sebebiyle yevm-i kıyâmette “تَقْرَضُ شَفَاهُمْ بِمَقَارِضٍ مِنَ النَّارِ”⁸⁹ hadîs-i şerîfî mûcibince kendileri 'âmel-i sâlihe tevağğul eylemediklerinden mâ'adâ nâsı men' eyledikleri münkerâtı mürtekeb olmaları ile nârdan mikrâzlar ile dudakları kat' olunup eşeddü 'azâba giriftâr olurlar. 'Ulemâ-i billâhtan teftîş u tafsîhlerine kimesne tekayyud eylememek ile hâtırlarına gelen sözleri söylerler. O ecildendir Şeyh Ebu'l-Hasen Şâzelî (k.s.a) buyururla ki bir kimesne 'âlem-i âhirete gitse ve bizim şuğl eylediğimiz 'ilm-i dîn ve 'ilm-i tasavvufa şuğl eylemese ve mûcibiyle 'amele ve tasfiye-i kalbe meşğûl olmasa kebâire muşırır fevt olup ölmüş olur na'üzubillâh. Zîrâ 'ilm-i nâfi' bunlardır gayrı değil. Şeyh İbn-i 'Allân Sıddîkiyyu'l-Bekrî (rahimehullâh) *Şerh-i Hikem-i Ebî Medyen*'de kelâm-ı Şâzelîyi nakl eyledikten sonra buyururlar ki “Ey karındaş sen insâf ile bu rûzigârde kanğı şahsı gördün ki sâim ola ve savmına mu'ceb olmaya ve kanğı namaz kılan kimseyi gördün ki namazına 'ucb eylemeye. Sâir tâ'ât dahî böyle. Elbette kişi bir 'amel-i sâlihe muvaffak olup vücûda getirdikten sonra nefs-i zâlim sâhibini hiç olmazsa bârî kibr u 'ucba uğratar ki ben böyle iyi 'amel sâhibiyim sâir nâs değildir deyû kendi kendine mu'ceb olur. Meğer 'inâyet-i Mevlâ'ya mukârin olup âdâb-ı şer'-i şerîf ile müeddep bir merd-i kâmilin sohbeti berekâtıyla ve bir tayyib derûn üstâd-ı hâzık mürşid-i kâmil tedbîri sebebiyle maraz-ı kibr u 'ucbtan halâs olup eylediği a'mâl-ı sâlihât kendini ğurûr u tefavvuk vartasına düşürmeye 'ucb u enâniyyete uğratmaya. Kemâ kâle :

“قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ”⁹⁰ . Ve dahî bundan mâ'adâ zamânımızda mesâcid u cevâmi'de ikâmet olunan salavât-ı ğamse dahî vech-i sünnet üzere değildir. Meselâ 'ulemâ-i 'âmilînden imâmete elyak âġar kimesne vâir iken ya kesret-i mâlından ötürü yâhut zalemeye istinâd u intisâbından ötürü bir câhil ebteri imâm edip ona iktidâ ederler. Bu emr-i münker değil midir? Nitekim *Câmi'u's-Sağîr*'de ve *Tarîkat-ı Muhammediye*'de mestûrdur ki

⁸⁶ Cuma, 62/5

⁸⁷ Âl-i İmrân, 3/167

⁸⁸ Saff, 61/3

⁸⁹ Suyûtî, *Câmi'u's-Sağîr*, I, 91 (Had. no: 451)

⁹⁰ Yunus, 10/58

Ebî ‘Anbesi’l-Ğîfârî (r.a) Hazretleri Resûl-i Ekrem (s.a.v) ‘den rivâyet-i sahîha ile rivâyet edip buyururlar:

بادروا بالاعمال سئاً إمرة السفهاء وكثرة الشرط وبيع الحكم واستخفافاً بالدم وقطيعة الرحم ونشؤاً يتخذون القرآن

مزامير يقدمونه يغنيهم وإن كان اقلهم فقها⁹¹

Ya‘ni râvî-i mezbûr buyururlar ki ben işittim Risâlet-penâh Hazretleri buyurdular:“ Ümmetim ashâbım iş bu altı nesnenin zuhûru katında siz a‘mâl-i sâlihâta ziyâde sūr‘at ve sebkât eyleyin. Pes böyle eyyâm-ı fîtnede salâh-ı hâle ziyâde sa‘y edip dergâh-ı Hüdâ’ya ilticâ lâzımdır ki hattâ bu fîtnelerden emîn ola. Biri sefîh ve ahmak olan kimse serkâre geçip beg ve hâkim ve zâbıt olmaktadır. Ve biri dahî vâlîlerin ve ‘âmiller ve zâlimlerin a‘vân u ensârı çoğaldığıdır. Ve biri dahî hâkimu’s-şer-‘i şerîf olanlar rüşvet ile hükm eyleyip ve emr-i ilâhiyyeyi bey‘ eylemeleridir. Ve biri dahî katl ile ihânet eylemektir. Bir kimesneye adâvet ve ihânet eylese anın katline sa‘y eylemektir. Yâhut kâtılın katlini istiḥfâf eyleyip mukâbelesinde kısâsan anı dahî katl eylemektir. Ve biri dahî kat-‘ı rahm eylemektir. Ya‘ni akrabâsına merhamet edip tatyîb-i hatır eylememektir. Yâhut eyâdî-i ehl-i İslâm’da olup varıp gelmesi hadd-i imkânda ise doğduğu yeri ziyâret edip sılâ-yı rahm eylememektir. Ve biri dahî hadâset sinnî olan nev-zuhûrların icrâ eylemek sadedinde çalınan düdükleri gibi Hazret-i Kur’ân-ı ‘Azîmu’s-şân’ı dahî mizmâr ittiḥâz eylemektir. Ya‘ni bir câhil ebterin ‘ilm-i fıkıhtan bî behredir, mücerred savt-ı haseni olduğuna binâen imâm ittiḥâz eylemektir. Hattâ onlara namazda dahî türkû çağırdıkları gibi Kur’ân’ı okurken dahî teğannî eyleye. Eğer denilirse ki hadîs-i şerîfte fîtne-i ‘azîmeden ‘ad olunan budur ki vazîfeli imâmlardan mâ‘adâ bir yere namaz kılınmak lâzım gelse bir ‘âlim-i ‘âmil mevcûd iken ancak savt-ı haseninden ötürü bir câhili tekaddüm ettirip imâm eylemektir. Yoksa bir câmi‘de vazîfeli bulunan kimesne savt-ı haseni olup câhil dahî olursa fîtneden ‘ad olunmaz. Biz cevâb verip deriz ki hadîs-i şerîfin ‘umûmiyyeti var. Gerek vazîfeli gerek vazîfesiz eimme-i cehelenin cümlesine şümûlu vardır. Asıl vazîfeli olacak imâmları tecessüs ve tefṭîş lâzımdır. Zîrâ namazda ‘umûm-i nâsın emîni olsa gerek. ‘Âlim-i fakîh var iken câhili tekaddüm ettirmek aynı hatâdır, menhiyâtandır. Eğer muktedâ olanlar tahvîline kâdir değiller ise kudret ve kuvvet sâhiblerine farz ve ehem değil midir ki onu tebdîl edeler. Emr-i dîndir. Ammâ bu makûle kabîh-i münkeri ve lisân-ı şer‘iyle menhî olmuş şeyi söylemez ve inkâr eylemezsin, yalnız hemân fukarâyı görürsün ve ancak onlara sû-i zan edersin. Ve dahî ekseriyâ bilâd-ı ‘Arabistan’da mesâcid u cevâmi‘in her köşesinde salât-ı

⁹¹ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, IV, 5 (Had. no: 9857)

mefrûzayı vakt-i vâhidde cemâ'at-i müteferrika ve eimme-i müte'addide ile kırlarlar. Musallînin reke'ât u secedâtı muhtel ve müşevveş olur. Bid'at-i şenîedir, kat'an câiz değildir. Meğer bir cemâ'at tamâm olduktan sonra cemâ'at-i uhra ikâmet eyleye. Bu emr-i mekrûhu ve bid'at-i sarîhi ekseriyâ mütefakkih ve müderrisîn ve vâ'iz-i nâs olanlar ediyorlar. Ve münker u bid'at olduğunu bilirken aslâ def-'u inkâr eylemezler. Belki tahsîn edip cevâzına ba'zı vücut ikâmetine sa'y ederler. İnkâr-ı def-'u ref'î umûr-i dîniyyeden iken aslâ kimse mukayyed olmaz. Ve bu cümle münkerâtan eşna' ve akbah şol emr-i menhiyyun anı'tır ki ekseriyâ esnâ-i Ramazân-ı Şerîf'te icrâ olunur. Müezzin henüz minârede ezâna başlamadan yâhut bedâ' edip tamâm etmeden mescid köşelerinde ve evlerde iftâra aceleden ötürü tezce ikâmet edip kırlarlar. Bu takdîrce namâzı ezân u ikâmetsiz kılmış olurlar. Zîrâ ezân u ikâmette meşrû' ve mesnûn olan vakt hulûlünde ibtidâ-i ezân okuyup ba'dehû sâmi' olanlar abdest alacak miktârı te'hîr eyleyip sonra ikâmet eylemektir. Çünkü ezândan evvel ya ezân tamâm olmadan ikâmet eyleye. Gûyâ evvel ikâmet dahî etmiş gibi olup ezân u ikâmetsiz kalmış olur. Bu ise mezâhib-i erba'ada ve 'âmme-i müctehidîn ve fukahâ-i ehl-i İslâm katlarında kat'an câiz değildir. Hattâ İbn-i Kemâl *Kitâb-ı Islâh ve İzâh*'ta buyururlar ki ezân edâen ve kazâen olan farâyizin sünnetidir. Kable's-şurû' yoksa kable hulûli'l-vakt değil pes imdi müezzin ezânı tamâm eylemedikçe nmaaz kılmak câiz değildir. 'Âmme-i eimme-i müslimîn katlarında pes bu makûle emr-i münkeri men-'u inkâr eylemeyip belki ekserî kendileri mürtekib olup kabâhatlerin setr için fukarâ-i bâbullâha mürtekib münkerâtı deyû ta'n u teşnî' edenler 'ayniyle bu hadîs-i şerîfe mâ sadak olup derler. *Hilye*'de Ebû Nu'aym, Ebî Hureyre (r.a) Hazretleri'nden rivâyet eyler, Resûl-i Ekrem (s.a.v) buyururlar: “ قال عليه السلام يبصر احدكم القذي ”⁹² Ya'ni demek olurki siz dîn-i İslâm'da bir mü'min karındaşınızın gözünde olan çapağı ve tozu toprağı ufağını görürsünüz feemmâ, kendi gözünüzde olan hurma budaklarını veyâ büyük ağaçları ve kütükleri görmezsiniz. İmâm-ı Suyûtî *Câmi'u's-Sağîr*'de ve dahî *Ravzatu'l-'Ulemâ*'da zikreder ki büldân ve qurâdan her kanğı mevzı'da ki hak olan ezân edâ oluna ya'ni minârelerde müezzin ezân okuya savt-ı ezân işitilecek mahalleden evlerde ve bağ u bahçelerde cemâ'at ile biğayri ezân namaz kılmak câizdir aslâ kerâhet dahî yoktur ve her kanğı mevzı'da ki hak ezân edâ olunmaya sahrâlar ve dağlar ve beriyeler gibi öyle mahallerde ezansız cemâ'at ile namaz kılmak mekrûtur. İbtidâ-i ezân verip sonra kılmak gerek, kavî-i müftî budur. Ve *Mecma'u'l-Mesâil*'de mezkûrdur ki

⁹² Suyûtî, *Câmi'u's-Sağîr*, IX, 241 (Had. no: 28257)

ricâl için salât-ı mektûbayı mesâcidde cemâ‘at ile ezân ve ikâmetsiz kılmak mekrûhtur. Ve bizim mezhebimizde ki mezheb-i İmâm-ı A‘zam‘dır kerâhet ile murâd kerâhet-i tahrîmiyedir. Ammâ evlerde ve bâğ u bahçelerde mekrûh değildir. Müctebâ‘da İmâm-ı A‘zam Ebû Hanîfe Hazretleri‘nden mervîdir ki buyururlar, bir mescidde bir cemâ‘at ezân u ikâmetsiz namaz kılsalar cümlesi günâhkaâr olurlar, tevbe ve istiğfâr lâzımdır. *Eşbâh ve Nazâyir*‘de meşhûrdur ki her namaz ki bir vâcib terkiyle veyâ bir fi‘l-i mekrûh irtikâbıyla edâ oluna ol vakit içinde yine ol namazı i‘âde eylemek vâciptir. Pes böyle i‘âde-i salât vâcib olacak mertebe mekrûhâtı mürtekib olanlar ne keyfiyyetle bir âhara ta‘n edebiliyor. Meğer mertebe-i ‘ilimden dûr ve câhil u ebter olalar. Veyâhut dâire-i akıldan mehcûr ahmak olalar. Yoksa kâr-ı ‘ulemâ ve ‘ukelâ değildir. ‘Âlim u ‘âkil ibtidâ kendini her vechile tashîhe sa‘y eder, ondan sonra âhârın ıslâhına heves eder. Ve dahî cevâmî ‘u mesâcidde irtikâb eyledikleri menâhîdendir ki leylen ve nehâran mescidlerde cem‘ olup ve üçer beşer bir yere gelip dünyâ kelâmın söyleşmek ve gülmek ve biri birin ğıybet ve biri birin temeshûr ederler. Ma‘a hâzâ cümle nâsın ‘ilmi muhîttir ki herkes biliyor ki mübâh olan kelâmı böyle mescidde söylemek mekrûh ve harâmdır. Kande kaldı ki harâm-ı kelâm ola ve onun üzerine muşır olalar. Belki i‘tiyâda binâen idüğü gözlerine görünmez el-‘iyâzu billâh. Kâla‘llâhu Te‘âlâ : “ في بيوت اذن الله ان ترفع و ”⁹³ ve hiye‘l-mesâcidu ve kâlallâhu Te‘âlâ : “ ومن اظلم ممن منع مساجد الله أن يذكر فيها ”⁹⁴. Pes imdi ma‘lûm oldu ki mescidlerde zikrullâhı terk eylemek ve kelâm-ı dünyâyı söylemek câmi‘leri harâb eylemektir. ‘Ale‘l-husûs kizb u ğıybet ve müsâvî ve buhtân ve fasl ve temeshûr ola. Bu makûle münkerâtı icrâ ederler. ‘Avâm u havâştan herkes hürmet-i mesâcidi hetk ederler. Ve yine aslâ bir kimesne münker olduğuna mukayyed olmayıp def‘ine çalışmazlar. Ancak hemân mecâlis-i Mevleviyye ta‘n u teşnî‘ ederler. Fukarânın zu‘fundan nâşî mukâvemet kudretleri olmamağla seng-i melâmete hedef etmişler. Yalnız emr-i menhîyi mürtekib fukarâyı görürler, kendilerin görmezler. Husûsan leyâlî-i tıvâlde siyyemâ esnâ-i Ramazân-ı Şerîf‘te müezzinîn sabâh ezânın keennehû imsâka ihtimâmen kable hulûli‘l-vakt okurlar. Ve kable tûlû‘i‘l-fecr tekrâr-ı ezân okumadan ikâmet edip ezansız namaz kılarlar. Ma‘a hâzâ ezân mezhebimizde sünnet-i müekkededir. Terki kerâhet-i tahrîmiye ile mekrûhtur. Hattâ bir belde ya bir karye ahâlîsi terk-i ezân etseler pâdişâha vâcibtir ki onlara mukâtele eyleye. Ve bir namaz kerâhet-i tahrîmiye ile edâ oluna i‘âdesi vâcibtir. Aslâ i‘âde fikirlerine gelmeyip dahî bunun emsâli nice muharremâtı işlerler

⁹³ Nûr, 24/36

⁹⁴ Bakara, 2/114

ve Hak Te‘âlâ harâm eylediği sıfât-ı zemîme ile ya‘ni kibr u ‘ucb u hased u riya u sum‘a ve ‘adâvet u hıkd sıfatları ile muttasıf ve memlû olduklarında dahî şu‘ûrları olmayıp yine keennehû cevâmî‘de ders u va‘zlar edip da‘vâ-yı ‘ilm eden câhillere fukarânın atvâr-ı tarîkatlerine münkerâtandır deyû inkâr u duhl ederler. Husûsan ra’s u külli haţîeti olan hubb u dünyâyâ ez-cân u dil tevağğul ederler ki Beyhakî Resûl-i Ekrem’den rivâyet eder, kâle (a.s) : “حب الدنيا راس كل خطيئة”⁹⁵. Belki hubb u dünyâ ekber-i kebâirdendir. Nitekim *Müsned-i Firdevs*’te Deylemî rivâyetiyle sâbittir. Kâle (a.s) : “أكبر الكبائر حب الدنيا”⁹⁶. Pes ekber-i kebâirden olan hubb u dünyâyâ müşteğil ve ondan teḥâşî eylemeyip yine keenne nâsa ‘ulûm-i şer‘iyye nakl u ta‘lîm sadedinde olurlar. Ma‘a hâzâ tahsîl u neşr eyledikleri ‘ulûm dahî cemî‘i muzahrafâtı dünyâyâ ve kesb-i me‘âş ve celb-i vazâyif ve manâşıba müeddî olacak ‘ilimlerdir ki nazarlarında vulûm-i nâfi‘a budur deyû zannederler hâşâ ve kellâ. Yoksa asıl ‘ilm-i nâfi‘ olan tahsîl-i merâtib-i âhirete ve tezkiye-i nefis ve tathîr-i kulûba muvassal olacak fûnûn-i ‘âliyye ki erbâb-ı kulûbun sa‘âdet-i ebediyye ve kemâlât-ı sermediyyelerine bâ‘is olan ‘ulûm u dîniyye ve me‘ârif-i ilâhiyyedir. Aslâ bu ‘ilimlerin ta‘lîm u te‘allümüne ve tahsîl u neşrine tevağğul eylemezler. Belki şugl edenleri dahî cünûn ‘atehe-i züll ve şekâvete nisbet ederler ve kemâlî ancak kendi nefislerinde ve mesleklerinde görürler. Ve ‘ilm-i ilâhiye ve esrâr-ı ehadiyye sâhibleri olan ehlullâh ve tâlibleri olan fukarâyâ ihânet ve hakâret nazarıyla nazar edip ve ‘ilimlerinin dünyâda ve âhirette nef‘ini inkâr ederler. Ol ecilden na‘ûzu billâh hem dâl hem muḍıl olup kâfir olurlar. Nitekim İmâm-ı Suyûtî *Câmi‘u’s-Sağîr*’de zikr eder ki Deylemî *Müsned-i Firdevs*’te sıhhat ile tahric eyleyip İmâm-ı ‘Ali (k.v) ‘den rivâyet ederler. Kâle’n-Nebîyyu (s.a.v) :

”علم الباطن سر من اسرار الله عز وجل وحكم من حكم الله يقذفه في قلوب من يشاء من عباده“⁹⁷

Ya‘ni Resûl-i Ekrem buyururlar ki, ‘ilm-i bâtin esrâr-ı ilâhiyyeden bir sırr-ı ḥafî ve ahkâm-ı rabbâniyyeden bir hükm-i kavîdir ki Hazret-i Allâhu ‘Azîmu’s-Şân dilediği ‘abd-i mü’minin kalbine ve murâd eylediği kullarının gönüllerine ilkâ u ilhâm eyler. Kemâl- i mertebe kalplerini kudûrât-ı nefsâniyyeden muşaffâ’ ve ahlâk-ı reddiyyeden müberrâ edip rûz u şeb cevârih-i zâhirelerin tâ‘ât-ı Mevlâ’da ve bâtinlerin fikr u zikr-i Hüdâ’da i‘mâl eylediklerinden ötürü yoksa ba‘zı mütefakkih u süfehâ zan eyledikleri gibi değildir ki ‘ilm-i tasavvuf laklak-ı lisân ve akvâl-ı dehân ola. Belki bir nûr-i ilâhîdir ki irâde-i zât-ı Bârî te‘alluk eylediği kalb-i

⁹⁵ Beyhakî, Şu‘abu’l-İmân, XIII, 102 (Had. no: 10019)

⁹⁶ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, II, 53 (Had. no: 3822)

⁹⁷ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, VI, 180 (Had. no: 14173)

sâf-i kümmelîne işrâk eder. Mâdem ki bu ‘ilm-i bâtın bir kimesneye zuhûr eylemeye mücerred ‘ilm-i zâhir ve a‘mâl-i zâhire sâhibine nef‘ eylemez deyû İmâm-ı Kirmânî Hanefî te’lîf eylediği *Menâsik-i Hac* ibtidâsında ve İmâm-ı Suyûtî dahî *Câmi‘us Sağîr*’de tasrîh eylemişler ki Resûl-i Ekrem (a.s.v) buyururlar:

”العلم علمان، علم باللسان و ليس له تحقيق علي القلب، فذلك العلم الضار. و علم بالقلب، فذلك العلم النافع“⁹⁸.

Ya’ni ‘ilm iki nev‘dir. Biri mücerred lisâna te‘alluk eder ve kavl u zebânıyla kesb olunur. Kalb-i insân onunla mütahakkik olmaz. Ol ‘ilm-i dârr dır. Derûnda eser eylemediğinden ötürü sâhibine hüccetle olmaz belki hüccetün ‘aleyh olur, nef‘î yoktur. Zarar-ı küllîdir ki keşey’in kibr u ‘ucb u muhabbet-i dünyâ vartasına düşürür ve ‘âlem-i âhirette maḥcûcun ‘aleyh olup min kibelillâh “لم تقولون مالا تفعلون”⁹⁹ hitâbıyla muhâtab u mu‘âtab olur. Ve bir nev‘î dahi ‘ilm-i kalbdır ki taraf-ı Hak’tan kalb-i mü’mine sadâkat ve hulûsî berekâtıyla ihdâ olunur. ‘İlm-i nâfi‘ budur. Nitekim ‘urefâ-i billâhtan birisi buyururlar. Beyit:

علمي که از قلم ریزد پیداست که از آن چه خیزد

علم آن است که الله بر دل بنده ریزد

Ve mecmû-i enbiyâ ve evliyânın ‘ilmi bu ‘ilm-i bâtındır. Kişiyi varta-i cehlden halâs edip ıslâh-ı zâhir u bâtına sebep olan bu ‘ilm-i nâfi‘tir. Münâvî Câmi‘u’s-Sağîr şerhinde İmâm-ı Mâlik’den nakl eder ki buyururlar “ Bir kimse ‘ilm-i zâhiri tahsîl eyleyip mûcibiyle ‘amel eylese Hazret-i Allâh ol kimesnenin kalbine ‘ilm-i bâtını feth eder ve henüz ol vakitte ona ‘âlim demek sahîh olur. Yoksa ‘ilm kesret-i rivâye tile değil belki nûr-i hidâyet iledir. Şeyh Tûnusî (R.Aleyh) buyururlar ki Şeyh ‘Ârif-i Billâh ‘Alî Vefâ ile İmâm-ı Bulkînî bir yere cem‘ olup sohbet-i hakkâniye esnâsında Şeyh ‘Alî Vefâ’nın bast eylediği ma’ârif u hakâyık ve kelimât-ı kudsiyyeyi İmâm-ı Bulkînî idrâk eylemeden âciz ve mütehayyir olup dedi ki “Bu tekellüm-ü tefevvüh buyurduğunuz hakâyık u kelimâtı kanden tahsîl eylediniz?” Şeyh ‘Alî cevâb buyurdular ki “Hazret-i Allâh’ın “واتقوا الله ويعلمكم الله”¹⁰⁰ kavl-i şerîfinden ya’ni takvâ sebebi ile Hüdâ Müte‘âl kemâl-i kereminden bana te‘allüm eyledi”. Ve dahî şerh-i mezkûrun âhir mevḍı’ında Ebû Tâlib Mekkî’den menkûldur ki ‘ilm-i zâhir ve ‘ilm-i bâtın aḥaveyn dir. İhdâhumâ âḥardan müstağnî olmaz. Ancak mücerred ‘ilm-i zâhir kemâlden ‘addolunmaz. Zîrâ muḥarreci lisândır ve kulağı tecâvüz eylemez. Ammâ ‘ilm-i bâtının muḥarreci cinândır. cevârih-i zâhirenin ve bâtınanın mecmû‘una sirâyet eyledikten sonra kalbe dahî te’sîr eder

⁹⁸ a.g.e, VI, 227 (Had. no: 14524)

⁹⁹ Saff, 61/2

¹⁰⁰ Bakara, 2/282

deyû buyurmuşlar. Ve verese-i enbiyâ olan ‘ulemâ-i ‘âmilîn peygamberân ve enbiyâ-i ‘izâmdan bu ‘ilme vâris olmuşlar ve bu ‘ilmin ashâbına ‘âlim ıtlâkı sahîh olur. Mâ‘adâsı câhildir. Her ne kadar laklaka-i lisân ile olan ‘ilmi tahsîl dahî eylese ve dahî bu ‘ilm-i bâtın her kalpte tulû‘ eylemez. Zîrâ habs-i niyyet ve sû-i kasd ve ittibâ-ı şehvet bu nûr-i ‘ilm-i bâtının kalpte zuhûruna mâni‘tir. ¹⁰¹ قال الله ” فَأورد لهم النار وبئس الورد المورد “. Ve dahî Ebû Tâlib Mekkî Kûtu’l-Kulûb’ta zikr ederki “Zemânımızda ekseriyâ ‘ulemâdan ‘addolunan zevât Hazret-i Allâh’ın buğz eylediği evsâf-ı zemîme ile mukayyedlerdir. Böyle olıcak ‘ilm-i bâtın nice onlarda zuhûr eylesin? Ekseriyâ tahsîn-i hey’ete ve güzel libâs giymeğe ve güzel atlara binmeğe mâillerdir. Ve rızıkları me‘aşları beyne’n-nâs rağbet u i’tibârları noksân bulmasın deyû gece gündüz kalplerinde ‘azîm hıvfları var. Hubb-i riyâset derûnlarında cây-gîr medh u senâ olunmadan hazzederler. Mertebe-i ‘âliye ve menâsıb-ı refî‘aya tâlibler zaleme-i ağniyâya tebaşbuş eylemede ve fukarâyı tahkîr edip mevđı-‘i hıkdâ istikbâr ederler. Kendi dîn karındaşları olan mü‘minlere hıkd u ‘adâvet ve buğz ederler ve kendi ‘ırz-ı şânlarına noksân-târî olmasın deyû iktidâ’ eyledikte Hak kelâmı ketmederler ve dâimâ hevâ ve heves ve ğayret-i câhiliyyeye müte‘allik söz söylerler dünyâyâ rağbet u hırs u kemâlde ve şuhh u buhl ile mevsûf tûl u emele mâiller ve batar ve sürûr ve ğıll u ğışş u mübâhâtıyla âlûde ve kârları dâimâ riyâ ve sum‘a ve halkın ‘aybların tecessüs eylemede müdâheneyi severler. Nefsine ‘ucb edip beyne’n-nâs kendilerin tezyîn edip öğünmeğe ve ululanmağa ve ‘izzet-i nefse harîşler ve hemîşe kasvet-i kalb ğılzat ve yorgunluk ve sû-i hulk ve dîk-i sadr üzere olup dünyâ ile ferah u fevtiyle hüzündedirler ve terk-i kanâ‘at edip ‘inâd u cefâ ve ‘acele ve şiddet ve ciddet eylemede halka merhameti az belki hiç yok tâ‘atına i‘timâd eder ve memâlik olduğu mâl u emlâk ve erzâkın kağâen bir tarîkiyle elinden gitmesinden emîn fuğûl-i kelâm ve şehvet-i hafıyyelerin icrâda ‘izzet u mensıb tâlibi ve âşkâre karındaş ittihâz eylediği kimselere serinde ‘adâvet eylemede ve sözlerine i‘tirâz edenlere ğazab etmede ve Allah’tan gayrı cemî‘i maḥlûkâta tesalluḥ ve galeplik talebinde ve bir kimesneye şey-’i kalîl için intikâm sadedinde olup halk ile ünsiyyet ve haktan ve ehl-i Hak olan fukarâdan vahşet ederler. Gıybet u hased u nemîme ve cevır u eziyet ve ‘adâvete mâiller. Ve’l-hâsıl bu mezkûr olan evsâf-ı zemîmenin cümlesi mezbele gibidir. Bunlar ile derûnların memlû edip zâhirlerin a‘yun u nâsta savm u salât u zühd-ü vera‘ ve envâ-‘ı tâ‘ât ile müzeyyen gösterirler. Ammâ huzûr u Hakk’a

¹⁰¹ Hûd, 11/98

varıldıkta “يوم تبلى السرائر”¹⁰² olup herkesin gizli işleri âşkâre ve derûn-i hâle zâhire çıkıp keşf-i ğıfâ oldukta kokmuş mezbele makûlesi murdâr sıfatlar zuhûra gelip ‘âmme-i enbiyâ ve evliyâ mahdârında rûsvây u melâmet olur. Ol ‘âlimin hezâr arzû-yı cismâniyye ve şehvât-ı nefsâniyye ile tahsîl eylediği ‘ilm-i zâhir ile kendi nefsinin ve ‘ilmini tesannu‘ ve riyâdan tahlîse kâdir olmayıp setr eylediği mecmû-i ‘ayıplar zâhir olmağı ile ‘indallâh kıymeti dahî munhât ve ma’yûb olur el-‘iyâzubillâhi Te‘âlâ. Ve Şeyh Muhyiddîn İbn-i ‘Arabî (k.s.a) Kitâb-ı Fütûhât-ı Mekkiyye’inde Bâb-ı Vaşâyâ’de buyururlar ki “ Eimme-i dîn ve ‘ulemâ-i ehl-i yakînden ba‘zısına yine ba‘zı ahlâk-ı derler ki “ sultânım bize vasiyyet eylen ki anınla amel edelim”. Ol ‘âlim-i muttakî cevâb edip buyururlar ki “ bir kavmin mücâleset ve musâhabetinden hazer ve ictinâb üzere olun ki ol kavim-i dürûğ-âmîz olan kelimâtıyla biri birine tekellûf ederler. Nâsı aldatmak için kelâmlarında temellûk ederler. Feemmâ kalpleri ğışâvet ve ğill u hased u kibr u hırs u tamâ‘ ve buğz u adâvet ve mekr u hîle ile dolu ola. Ve dînleri te‘assub ve i‘tikâdları nifâk ve ‘amelleri riyâ ola. Ve şehvât-ı dünyeviyyeyi ihtiyâr edip ‘âlem-i dünyâda hülûdi temennî eyleye. Ma‘a hâzâ bilir ki bu ‘âlemde bakâ mutasavver değildir mi ki yemeğe ve eskitmeğe kâdir oldukları mertebe mâl u rızk ve libâs-ı dünyâyı cem‘ edip sâkin olmak mümkün olmayacak mikdârı binâlar ihdâs eyleyip eli yetişmediği şeyleri arzu edip harâmı kesb ve ma‘âsiye infâk ederler ve halka emr-i bi’l-ma‘rûf edip kendileri münkerâtı irtikâb ederler. Hâsıl-ı kelâm bu makûle kimseler ile musâhabet ve mukâranet ve ülfet kat‘an câiz değildir ” deyû ‘azîz-i merkûm tavsiye ve nasîhat ve tenbîh buyurmuşlar. Pes imdi benim cânım eğer nazar-ı insâf ve ibret ile bakıp müdâhene ve münâfakatı terkedersen ve doğruca îmân edersen bu zikrolunan evsâf-ı mezmûnenin mecmû‘unu zemânımız ‘ulemâsında bulursun. Teemmül ile Dîn-i Muhammedî ve Şer‘-i Mustafâvî’de böyle ahlâk-ı reddiye sâhibleri ne vecih üzere ahkâm-ı ilâhiyye emîni olurlar hâşâ ve kellâ. Ma‘a hâzâ bu Dîn-i İslâm’da helâl u harâmı nâsa onlar beyân etse gerek. Sözlerine nice i‘timâd olunup mûcibiyle ‘amel olunsun ki bu kadar evsâf-ı kabîhe ile ittisâflarından mâ‘adâ zaleme kapılarına varıp mübâhât ve tefâhurlar edip zalemenin murâdları üzere temşît edip hatırlar için ve onlara intisâb u tekarrub için zulûmlerine mu‘âvenet ve bi’l-muvâcehe medh u senâlar ve zâhir işledikleri fiskların hüsn-i terbiye ve bâtıl işlerin kâleb-i Hakk’a ifrâğ edip “Efendim Sultânım ma‘kûl buyurursunuz, bu işiniz ‘aynı isâbettir. Vâkı‘a böyle olmadıkça halk zabt olunmaz. Hemân bu hususta gûyâ min

¹⁰² Târık, 86/9

‘indillâh mülhem oldunuz” deyû ol zâlimlerin mel‘anetlerine hezâr bu gûne kelimâtıyla tahsîn ve âferîn derler na‘ûzu billâh. Pes her ne vakit kim bu makûle ‘âlim geçinen süfehâ ahmaklar bir emr-i münkeri inkâr ve bir şeyin hürmet ve ibâhâtın ahbâr eyleseler ma‘a hâzâ bu dediğimiz evsâf ve ahvâl üzere kendileri muşır olalar. Pes böyle kimesnelerin emr-i bi‘l-ma‘rûf ve nehy-i ‘ani‘l-münker eylemeleri mu‘teber ve ma‘kûl değildir. Hâsılı sözlerine bir vecihle i‘timâd câiz değildir. Meger hürmeti kat‘iyyu’s-subût ve ‘umûmun ma‘lûm olan şeylerden haber vere. Meselâ zinâ ve sirka gibi, şurb-i hamr ve riyâ u sum‘a gibi... Bunlarda i‘timâd olunur ammâ onların lisânından sudûr eylediğinden ötürü değil belki Cenâb-ı Allâh Kelâm-ı Kadîminde nass-ı sarîh ile beyân eylediğinden ötürü bilip i‘timâd ederiz. Feemmâ ba‘zı kütüb-i fıkhiyye ‘ibâretlerinden biğayri tasrîh bir şeyin hürmeti hakkında münfehim olunan ma’nâ bî nakl u haber verseler ‘ulemâ-i dîn ve eimme-i ehl-i yakîn katlarında kat‘an mu‘teber ve makbûl u mesmû‘ değildir. Zîrâ mezkûr olunan envâ-‘ı kabâyihi irtikâblarından nâşî basar-ı basîretleri ma‘mûs olup kemâ huve hakkuhû ol meselenin ğavrına ve murâd-ı fukahâ-i ‘izâma vâsıl olup anlamamışlar. Cemî‘-i sözleri aġrâz-ı nefsâniye ile meşûb ve maḥlûttur. Nitekim İmâm-ı Suyûtî Câmî‘u’s-Saġîr’de İbn-i Ömer (r.anhümâ) Hazretleri’nden rivâyet ile zikr ederki “¹⁰³ قال عليه السلام العلم دين والصلاة دين” Ya‘ni Resûl-i Ekrem (s.a.v) buyururlar ki nâsa ta‘lîmî ile me‘mûr olduğum ‘ilm-i ma’hûdtur ki usûl-i dîn olarak ‘ilm-i kitâb ve sünnettir dîndir ve namaz dahî kezâlik dîndir. ‘Abd-i mü‘min üzerine bilip öğrenmesi ve edâsı lâzım u vâciptir. “¹⁰⁴ فانظروا عن تأخون هذا العلم” Pes imdi ashâbım ümmetim siz nazar eylen bu ‘ilm-i dîni kimden aḡz u ta‘lîm edersiniz. ‘Adâlet-i kemâlde mevsûk ve mu‘temin ve muttakî olan kimselerden ta‘allûm ve aḡz eyleyiniz. Nitekim hadîs-i âḡarda buyururlar ki “¹⁰⁵ يحمل هذا العلم من كل خلف عدوله” Ya‘ni bu ‘ilm-i dîn takvâ ve ‘adâlet ve salâh u diyânet ile mevsûf ve ma‘rûf olan kimselerden aḡz u telakkî olunur. Yoksa ‘âlim olup ‘ilm ile ‘amel eylemeyen süfehâdan yâhut ancak sevâdhân olup ‘ibârât-ı fukahâ-i kirâmın zâhirlerine bakıp murâd eyledikleri ma’nâya muttali‘ olmayıp kütüb-i müdevveneyi tettebbu‘ eylemeyip belki mütâla‘asına dahî kâdir olmayan mütefakkihîn ve ḡumekâdan bir mesele ta‘lîm u aḡz eylemeġe heves eylemek sizi idlâl ve iġvâ eder. “¹⁰⁵ وكيف تصلون هذه الصلاة فانكم تسألون يوم القيامة” Ve salavât-ı ḡamseyi dahî ne keyfiyyet ile edâ edersiniz, nazar eyleyip tekayyud eylen. Yoksa baştan savmak eylemen. Zîrâ yevm-i kıyâmette bu ikisinden suâl olunursunuz deyû

¹⁰³ Suyûtî, Câmîu’s-Saġîr, VI, 227 (Had. no: 14523)

¹⁰⁴ a.g.e, XI, 266 (Had. no: 28383)

¹⁰⁵ a.g.e, VI, 227 (Had. no: 14523)

buyururlar. Pes bir kimse Dîn-i İslam'da kime iktidâ' ediyor ve kimin sözünü işğâ edip muktedâsıyla 'amel ediyor nazar eylemek gerek. Her câhil u ebtere ve 'âlim geçinen ehl-i hevâ süfehâya iktidâ' ve kavline i'tibâr u işğâ câiz değildir. Ne 'amellerinde ve ne hod 'ilimlerinde hulûsdan eser yoktur. Belki hulûsun vücûbuna dahî kâil değillerdir hattâ muttasıf olalar ve ehline hizmet edeler. Böyle iken yine Ümmet-i Muhammed'den sâde-dil kimesneler bunların zâhirleri güzel hey'et ve kıyâfetleri 'ulemâ libâsında görüp ammâ derûnları bî hulûs ve pür-ğaraz ve mezbele gibi seyyie-i ahlâk ile memlû idü iken bilmeyip sözlerine inanırlar ve i'timâd ederler. Hattâ nice derdimend kimesneleri gördüm ki ol ğaraz âlûde tâife-i fukarâ-i Mevleviyye'nin eyyâm-ı mukâbeled eyledikleri semâ-'u safâları harâmdır ve meclislerine dahî varmak câiz değildir deyû vesvese ve iğvâ eyleyip inandırmışlar. Bâ husûs semâ' hakkında Ebû Tâlib el-Mekkî (rah.a) Kûtu'l-Kulûb nâm kitâbında buyururlar ki “ Eğer semâ' erinin semâ'larına ta'n edersen tahkîk budur ki yetmiş siddîka ta'n etmiş olursun”. Ya'ni fukarânın semâ'larına nice dahl u ta'n edebiliyoruz ki mertebe-i siddîkîni bulan ehlullâhın mecmû'u semâ' eylediler ve semâ' eylemek evliyâ-yı 'izâmın ve 'ulemâ-i 'âmilînin kadîmden kârlarıdır ki ol semâ' vâsıtasıyla niceler kesb-i kurb-i kerâmet-i Mevlâ ve niceler dahî tahsîl-i vuslat-ı Cenâb-ı Kibriyâ eyleyip nice ezvâk-ı rûhânî bulmuşlardır. Pes imdi böyle kemâl tahsîline sebep olup evliyâ-yı kibâr vaz' eyledikleri âyîn-i tarîkat ve semâ'ları harâm olur. Eğer dersen, semâ'a ehil olanlara harâm değildir biliyoruz ammâ, ehli zemân-ı sâbıkta var imiş zamânımızda bulunmaz. Anın cevâbı tafsîl üzere fasl-ı semâ'ta gelse gerektir. Niçin zamânımızda semâ' ehli yoktur dersin ve hükmedersin. Sen görmemekle ve bilmemekle 'âlemde merdân-ı Hüdâ mefsûk olmak lâzım gelmez. Beyit:

هر بیشه گمان مبر که خالیست

شاید که پلنگ خفته باشد

Ve'l-hâsıl bu makûle mütefakkîh ve sefîhlerin ta'lîm u iğvâsıyla sâde-dil ümmî mü'minleri evliyâ ve fukarâ hakkında sû-i i'tikâddan hıfz için ve helâle harâm deyû zann u i'tikâd edip çâh-ı dalâlete düşmeden şıyânet için izhâr-ı hak edip li-vechillâh ve taleben li-mardâtillâh fukarâ-i Mevleviyye'nin âyîn-i tarîkat ve semâ' u safâları bâbında olan eimme-i müctehidînin ve 'ulemâ-i ehl-i yakînın cevâb bâ şavâb ve akvâl-ı sa'âdet meâblarını beyân edip bu risâleyi cem' u te'lîf eyledim. Egerçi benim ol tarîkata intisâbım yoktur ancak görür mü ki 'ibâd-ı mü'minîn bu bâbta sû-i zan i'tikâd-ı fâside mübtelâ oluyorlar. Maksûdum lillâhi Te'âlâ fukarâ hakkında ezhân ve sudûr-i nâsı ve efhâm-ı kulûb-i mü'minîni evhâm-ı bâtıla ve ezkâr-ı 'âtıldan tahlîstir. Yoksa ta'n u teşnî' eden mütefakkîha ve süfehâya i'tirâz ve sû-i hâllerin red

değildir. Zîrâ cevâbu'l-ahmak es-sukûttur. Yarın yevm-i kıyâmette huzûr-i Hakk'a varıldıkta müfsid u muslih zâhir u âşkâre olur. Vallâhu yehdî ile'l-haqqî ve ilâ tarîkin müstaķîm.

El-Faslu's-Sânî

Fasl-ı sâni meclis-i Mevleviyye kırâat-ı Kur'ân-ı 'Azîmu's-Şân'ı ve rivâyet-i hadîs-i şerîf-i Server-i Kâinât'ı müştemil olduğun beyân eyler. Şek yoktur ki bunlar afdal-i tâ'ât ve eşref-i 'ibâdâtıdır. Pes imdi bir kimse Kur'ân ve hadîs okunan meclise varmak harâmıdır dese na'ûzubillâh kâfir olur. Eğer derse ki biz Kur'ân ve hadîs okunduğundan ötürü meclis-i Mevleviyye'ye varmak harâmıdır demeyiz, belki emr-i uhûrâ için ki anda münker olan şeyi ikâmet ederler. Anın çün ol meclise varmak harâmıdır deriz. Onlara cevâb bâ savâb-ı fasl-ı evvelde zikrelediğimizdir ki menâkir-i muharrem-i tekebbürlük ve 'ucb u riyâ gibi olan menhiyyât cevâmî-'u mesâcidde mecâlis-i müderrisîn u vu'âzda dahî mevcûdudur. Onlar bu mezkûr olan münkerâtıtan tevhîş ve ictinâb eylemeyip Kur'ân-ı 'Azîm ve hadîs-i şerîf-i Resûl-i Kerîm'i okurlar ve onların meclislerine varmak ve onda hâzır olmak harâmıdır demezsin! Eğer derlerse ki sen vu'âz u müderrisînde bulduğun menâkir ve kabâyihi ki kibr u 'ucb ve emsâlidir umûr-i bâtinadandır, zâhirde değildir. Farazan suâl eylesen inkâr edip biz de öyle ahlâk-ı seyyie yoktur derler. Biz cevâb deriz ki Hüdâ Mûte'âlin ism-i şerîfiyle yemîn eylemeye kâdirler midir ki kendilerinde ol evsâf-ı zemîme olduğuna ve telâmîz u müstemi'inden kendilerin ekber u a'lâ görmediklerine kendi nefslerine mu'ceb olup haķkullâhı edâda taksîrâtlarına ve gafletle kibr u 'ucb u hased sıfatları zuhûr eyledikte derhal tevbe ve istiğfâr eylemeye ve ba'de'l-yevm bu makûle kabâyihi mürtekib ve muşîr olmamaya. Eğer bunlara yemîn ederse ne güzel i'timâd ederiz. Feemmâ bir vechiyle yemîne cür'et edemezler. Farazan eyleseler dahî kizb etmiş olurlar. Zîrâ bu dediğimiz sıfât-ı mezmûmeden teberrâ gayet müşkildir. Meger inâyet-i Hak ola. Eğer derlerseki ne keyfiyyetle yemîn teklîf edersin bu mâddede onlara yemîn lâzım gelmez zîrâ mehâmil-i hasene üzerine maħmûllerdir. Cevâb verip deriz ki na'am onlar mehâmil-i hasene üzerine maħmûllerdir. Eğer kendi hallerinde olup kendi nefsleri ahvâline meşğûl olurlar ve ğayra ta'n u teşnî' eylemeden lisânların keff u men' eyleseler ammâ öyle değil. Belki mescidlerde zikrullâh ve tilâvet-i Kur'ân ve hadîsi âlet edip halka envâ'-ı ta'rîzler ve nasîhat yüzünde kasda mukârin tevbîh ve zecirler ve nâsa envâ'-ı garaz ile dokunmalar ederler. Pes böyle 'ibâdullâha fukarâya tevbîh u fer' u zecr edenler ol mezkûr olan sıfât-ı kabîhe ile mevsûf olmadıklarına şer'an yemîn teklîf olunur. Nitekim İmâm-ı Müslim, Tirmizî ve Nesâi Ebî Sa'îd Hıdrî'ye isnâd ile bu hadîs-i şerîfi sıhhat ile tahric eylemişlerdir. Hadîs:

ان رسول الله خرج على حلقة من أصحابه فقال: { ما أجلسكم؟ } قالوا: جلسنا نذكر الله، ونحمده على ما هدانا للإسلام، ومن به علينا، قال: { آله ما أجلسكم إلا ذاك؟ } قالوا: والله ما أجلسنا إلا ذاك، قال: { أما إني لم أستحلفكم تهمة لكم، ولكن أتاني جبريل فأخبرني أن الله عز وجل يباهي بك الملائكة }¹⁰⁶

Ya'ni Ebû Sa'îd Hazretleri buyurlar ki bir gün Hazret-i Resûl-i Ekrem (s.a.v) mescid-i şerîfe gelip Sahâbe-i Kirâm'dan bir kaç kimesneyi gördüler ki halka olmuşlar. Suâl buyurup dediler ki “ Sizi bu mescidde ne şey cem‘ eyleyip iclâs eyledi?” Cevâbında dediler ki “ Yâ Resûlallâh Allâh u Te‘âlâ’yı zikretmek için Cenâb-ı Hakk’a hamd u senâ için oturmuşuzki bize envâ-ı lutf ve kerem edip Dîn-i İslâm’a hidâyet eyledi”. Habîb-i Ekrem (s.a.v) bunlara yemin teklîf eyleyip “Allâh hakkı için mi sizi iclâs eylemedi illâ hamd u senâ-yı Hüdâ”? Ashâb dahî yemîn eyleyip dediler ki “Allâh hakkı için bizi iclâs eylemedi illâ dediğimiz mâdde ya‘ni, gayrı şey için gelip oturmadık. İllâ Hüdâ-yı Müte‘âl’a şükr ve kezâlik ve zikr u senâ etmek için gayrı kasdımız yoktur”. Server-i Kâinât buyurdular ki “ Âgâh olun ashâbım. Tahkîk ben kelâmınızda kizb-i ittihâmı cihetinden size yemîn vermedim. Ya‘ni size töhmet-i kizb zannıyla ve ol mülâhaza ile size yemîn verdirmedim. Ve lîken Hazret-i Cebrâîl-i Emîn gelip haber verdikte Allâh u ‘Azîmu’ş-şân melâike-i kirâma sizinle mübâhât ve tefâhûr eder ya‘ni, melâike-i kirâm üzerine tafdîl eder. Pes geldim ki görem ne iştesiniz ki hattâ Hazret-i Allâh’ın melekleri üzerine sizi tafdîl eylemesine ne gûne ameliniz bâis olmuştur”. İmdi ma'lûm oldu ki Sahâbe-i Kirâm’ın mescidde halka olup oturmaları mehâmil-i haseneden mâ‘adâya bir vechile maḥmeli yok iken mücerred tahakkuka binâen Hazret-i Resûlullâh çünkü ashâba yemîn verdi. Câiz olmazsa Habîb-i Ekrem etmezdi. Biz dahî mezkûrların hulûslarında sadâkât tahsîlî için onlara yemîn teklîf ederiz. Eğer umûr-i bâtınlarında ve dahî karâyin-i ahvâl-i zâhireleri ile bilinmeyen umûrda mücerred garaz-ı nefsâniye olmayıp mârru’z-zikr evsâf-ı kabâyih ile muttasıf olmadıklarına yemîn edilirse ne güzel tasdîk ederiz. Ve illâ feemmâ sarîhen gördüğümüz işlerine yemîn ve şahid lâzım değildir. Ez cümle medâris u mesâcidde ḥîn-i ta‘lîm ve müzâkerede tâlibler ile olan kavga ve mücâdelelerine ne dersin? Bu dîn-i İslâm’da menhiyyun ‘anh değil midir? Nitekim İmâm-ı Suyûtî Câmi‘u’s-Sağîr’de zikreder ki Muhammed b. Ka‘b Kurazî rivâyetle İbn-i ‘Asâkir sıhhat ile tahric eylediği hadîs-i şerîfte münker ve menhî olduğuna işâret vardır. Hadîs:

قال النبي (عليه الصلاة والسلام) ما تجالس قوم مجلسا، فلم ينصت بعضهم لبعض، الا نزع من ذلك المجلس البركة¹⁰⁷

¹⁰⁶ Müslim, Zikr 40

Ya'ni Resûl-i Ekrem buyurur ki “ Bir kavim bir mecliste mücâleset eylemezler ve ba'zısı ba'zını işğâ eyleyip sükût eylemezler, illâ Hazret-i Allâh ol meclisden bereketi ref' eder. Ya'ni, her kanğı meclis erbâbı biri söyleyip ğayrılar dinlemez belki her kafadan bir ses olup yahut biri biriyle kavga eyleyeler, ol meclisin bereketi merfû'tur. Münâvî Şerh-i Câmi'u's-Sağîr'de İmâm-ı Gazâlî'den nakleder ki “ Her celîse mendûb ve müstahsen olan budur ki musâhabenin kelâmını dinleye, müdâhele eylemeye. Ve bu hadîs-i şerîf mücerred esnâ-yı derste müderrisînin talebe ile veya, talebe biri biriyle eyledikleri kavgayı zemm u kadh-i beyânındadır” deyû tasrîh eylemiştir. Ve bu dediğimiz mücâdele ve 'inâd u riyâ u sum'a ve kibr u 'ucb u ihtifâ ve fukarâ ve redd-i ğayr ve techîl-i nâs kasdıyla olursa ki 'ulemâ-i zamânın ekseriyâ 'âdet-i müstemirre ve şân u şöretlerindendir. Ol meclisin yalnız bereketi ref' olmak değil belki cümlesi âsim olurlar. Zîrâ mahd-ı harâmıdır, aslında bu mezkûr olan sıfât harâmıdır. 'Inâd u kavgaya mukârenetle bitarîki'l-evlâ harâm olur. Zamânımız 'ulemâsının ahvâli ise ma'lûmdur, hafî değildir. Zî insâf olup müdâhenesiz onlar ile muhâlata eyleyen 'ukalâya eğer hak üzere nazar edip ednâ mertebe teemmül ve tedbîr ederlerse ma'lûm olur ki hâl u şânları bu dediğimiz gibidir. 'Âlem-i âhirette ise yakîncecek Hazret-i Allâh keşf eyleyip 'alâ eşhâd herkesin ma'lûmu olur ve fedâhatleri âşikâre olur. Nitekim İmâm-ı Müslim Hazretleri Ebû Hureyre (r.a) Hazretleri'ne isnâd ile bu hadîs-i şerîfi Resûl-i Ekrem (s.a.v)'den rivâyet eder. “قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم”¹⁰⁸ Ebû Hureyre Hazretleri dediler ki Hazret-i Habîb-i Ekrem'i işittim ki der idi, “ان اول الناس يقضي عليه يوم القيامة” tahkîkan üzerine yevm-i kıyâmette hükm-ü kazâ olunan nâsın evveli ya'ni, kıyâmet gününde ef'âl u ahvâlinden suâl olunan Benî Âdem'in ibtidâsı, “رجل استشهد فاتي به فعرفه نعمه فعرفها” şol bir reculdur ki dest-i kâfir ile katl olunmuş bulundu. Pes ol kimesne min kıbelillâh da'vet u ihdâr olundu. Ve der-'akîb Hüdâ-yı lâ yezâl zâta 'âlem-i dünyâda ihsân eylediği ni'am-ı celîleyi ta'rîf eyleyip bildirdi. Ya'ni küffâr ile mukâtele edecek mertebe verdiği meknet ve kuvveti ve 'ömr-i tavîl, sıhhat-i beden ve sâir ona verdiği ekl-ü şurb u mesken u melbûsâta müte'allik olan nimetleri ol şahsa ta'rîf eyledi ve bu ta'rîften murâd tebkît ve ilzâmdır. Ya'ni mun'am-i 'aleyhe hüccet ile gâlib olup ilzâm eylemektir. Pes ta'rîf-i Hüdâ sebebiyle ol kimesne mukaddemâ nâil olduğu ni'metleri bilip i'tirâf eyledi. “فقال فما عملت فيها” Pes Cenâb-ı Allâh buyurdular ki bizim sana ihsânımız olan ve şükrü vâcib olan ni'metler çünkü senin mukadder ve ma'lûmun oldu. Pes ol ni'am-ı celîle hakkında ve mukâbelesinde ne gûne 'amel işledin? قال قاتلتك حتى

¹⁰⁷ Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, V, 250 (Had. no: 18532)

¹⁰⁸ Müslim, İmâre 152 Had. no: (1905)

استشهدت cevâbında ol kimesne dedi ki i'lâ-i kelimetullâh için fî sebîlillâh kâfirler ile mukâtele eyledim hattâ şehîd bulundum. Ya'ni şehîd olunca çalıştım bir avuç kanımı bezl eyledim dîn-i mübîn uğruna. " قال كذبت و لكنك قاتلت لان يقاتل رجل جري فقد قيل " Allâh u 'Azîmu's-şân buyurur ki kizb eyledin. Belî küffâr ile sen ceng u kîtâl eyleyip ölünce sa'y eyledin ammâ niyyet u kasd u 'azîmetin lillâh değil idi. Belki sâir nâs sana cerî' ve şecî-'u bahâdırır desinler için idi. Vâkı'â mecmû-'i nâs sana tahsîn u medhleri eylediler. حتي القي في النار ثم امر به فسحب علي وجهه، Hazret-i Allâh ona dahî dünyâda ihsân eylediği fehm u fesâhât ve ta'lîm u te'allûm 'ilm-i dirâyet ve rivâyet ve Hazret-i Kur'ân'ı kırâat ve sâir ni'metleri birer birer ta'rîf eyleyip ona bildirdi. Ve ol dahî bilip mu'terif oldu. " قال : فما عملت فيها ؟ " Cenâb-ı Hak buyurdu, çünkü bilirsin ya ol ni'metler hakkında ne gûne 'amel işledin ki her birinin şükrü vâcibtir, ne yüzden şükür-güzârlık eyledin. " قال : تعلمت العلم وعلمته وقرأت فيك القرآن " Cevâb verip dedi ki Yâ Rabbi senin rızan tahsîli için 'ilm-i şerîfi te'allûm ve âhara ta'lîm eyleyip Hazret-i Kur'ân'ı tilâvet eyledim. قال : كذبت ولكنك تعلمت العلم ليقال عالم وقرأت القرآن ليقال هو قارئ فقد قيل ، ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار Hazret-i Allâh buyurdu ki yalan söyledin. Belî 'ilm okudun ve okuttun. Ve Kur'ân dahî okudun ammâ benim rızam için değil. Belki halk seni medheyleyip ne güzel 'âlimdir ve ne güzel mücevved-i Kur'ân'dır desinler için ve hadd-i zâtında öyle dediler. Ondan sonra emrolundu, o dahî yüzü üzerine cerr olundu ve Cehennem'e ilkâ olundu. Zîrâ onun dahî egerçi 'amelî sâlih güzel idi ammâ lillâh olmayıp temeddüh-i nâs kasdıyla olmağın müstehakk-i âteş-i nîrân olur. El-'iyâzu billâh. " ورجل وسع الله عليه وأعطاه من أصناف المال كله " Ve dahî bir reculki Allâh u Te'âlâ onun üzerine mâl u rızkı tevsî' eyledi. Zeheb u fîdâ ve mevâşî ve emlâk şân'atın mecmû'undan haber verdi. " فأتني به فعرفه نعمه فعرفها " Pes ol recul dahî ihdâr olundu ve Hazret-i Allâh ona dahî dünyâda ihsân eylediği mâl u rızkı u emlâk ni'metlerin ta'rîf eyleyip ol dahî mu'terif oldu. " قال : فما عملت فيها ؟ " Pes Cenâb-ı buyurduki ol mâlik olduğun ni'ama, çünkü mu'terifsin, mukâbelesinde onlar ile ne 'amel işledin? " قال : ما تركت من " Cevâbında dedi ki sen Yâ Rabbi infâkı sevdiğin subulden bir tarîki eylemedim illâ anda mâlik olduğum memlûkumu bezl u infâk eyledim. Senin rızân

için ya‘ni sen râzı ve hoşnûd olduğun mesârife mâlımı harc u sarf eyledim. Binâ-i mescid u medâris ve ‘imârât gibi ve i‘tâ-i zekât ve sadakât gibi vesâir bunların emsâli hayrât- hasenât eyledim dedikte, قال : كذبت ولكنك فعلت ليقال هو جواد فقد قيل : ثم أمر به فسحب على وجهه ثم ألقى في النار, Hüdâ-yı Müte‘âl buyurduki kizb eyledin, yalan söyledin. Sen ol bezl u infâkı benim rızâm husûlîçün eylemedin ve lâkin halk sana ne güzel cömert devletlüdür deyû medh eylesinler için ol ‘amelleri eyledin. Vâkı‘â seni nâs medh eyleyip cevâd dediler. Ondan sonra min ‘indillâh emrolunur, ol kimesne dahî yüzü üzere cezbolunur, ka‘r-i Cehennem’e ilkâ olunur. Pes imdi bu aşnâf-ı selâseden her birinin ‘amelleri gerek mücâhede ve mukâtele ve gerek te‘allüm u ta‘lîm-‘ilm ve kırâat-i Kur’ân ve gerek bezl u infâk u hayrât u hasenât cümlesi zâtında güzel ‘amellerdir ammâ, çünkü ashâbının derûnlarında niyetleri hâlis olmayıp marđât-ı Rahmân’a mukârin olmaya. Belki i‘râd- nefsanîye ve makâsıd-ı şehvânîye ile vücûda gele. Bu makûle ‘amellerin birinden aslâ zerre kadar fâide olmaz. Ta‘zîb-i hayvân bilâ fâide etmiş olur ve azâb-ı duzâha mübtelâ olur na‘ûzubillâh. İmdi herkese ehemm u elzem hâne-i kalbi ibtidâ tathîre sa‘y edip hulûs-i niyyet ve sadâkat tahsîli deriz. Farz edelimki fukarâya ta‘n u teşnî‘ eden ‘ulemânın va‘z u nasîhat meclisleri ve ta‘lîm u te‘allüm u kırâatları mezkûr olan ağrâz-ı nefsanîyyeden ‘ârîdir. Cümle hâlisâne, sâdıkânedir, sû-i kasdları yoktur. Sıfât-ı zemîmeden derûnları hâlîdir dediğimiz sûrette ne fâide. Çünkü Hüdâ-yı lâ yezâl serâyir- i damâyirimizde ‘âlimdir, vallâhu ‘alîmun bizâti’s-sudûr. El-ân nahnu mâ fihâ’ya gelelim. Fukarâ-i Mevleviyye’nin eyyâm-ı mukâbeledede semâ-‘u safâya mübâşeretlerinde kırâat-i Kur’ân ve hadîs ile bed’ eylemeleri değildir illâ ‘alâ vechi’t-teberrük ve’t-teyemmün. Nitekim İmâm-ı ‘Ârif-i Billâh İbn-i Ğânim Makdisî (rah.a) kitâb-ı *Hallu’r-Rumûz*’da Mümşâd-ı Dîneverî¹⁰⁹ (r.a) Hazretleri’nden hikâye eder ki ‘ulemâ-i ‘âmilîn ve meşâyih-i müttakînin kibârındandır, buyururlar ki “ Resûl-i Ekrem (s.a.v)’i ‘âlem-i menâmda gördüm dedim ki Yâ Habîbi, Yâ Resûlallâh “ هل تنكر من هذه السماع شيئاً ؟ ” Ya‘ni erbâb-ı turukun semâ‘larından bir şeyi inkâr eder misin? ” فقال ما انكر منه شيئاً ” Resûl-i sakaleyn cevâb edip buyurdular ki hayır ben onların semâ‘larından bir şey’i inkâr eylemezem ve lâkin “ قل لهم ان يفتحوا قبله بالقران ويجمعون بعده ” Ve lâkin semâ‘ eyleyen ‘âşıklara de ki semâ‘dan evvel Kur’ân ile iftitâh ve ibtidâ eylesinler ve ba‘dehû âhirinde dahî Kur’ân ile hatm u itmâm eylesinler. “ قلت يا رسول الله انهم ” فقال عليه السلام احتملهم يا ” Ben dedim ki Yâ Resûlallâh onlar bana ezâ ve cefâ ediyorlar. “

¹⁰⁹ Mümşâd Dîneverî (ö.911): Batı İran’da bulunan Dînever şehrinde olan Mümşâd Dîneverî, sûfilerin büyüklerindendir. Fütüvvet ehlinin önderlerinden olan bu zât, büyük hâllere sâhibti ve Yahyâ el Cellâ’nın dostlarından. Bkz. Ebû Abdurrahmân Muhammed b. Huseyn es-Sülemî, *Tabakâtu’s-sûfiyye* Tahk. Mustafâ Abdulkâdir Atâ, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 2003 s.243

” ابا علي ” Hazret-i Resûlullâh buyurdular ki Yâ Ebâ ‘Alî sâlik-i râh-ı hakikat olan ‘uşşâk u fukarânın cevır u eziyyetlerine sabır u tahammül eyle. Hattâ ‘azîz-i merkûm Mümşâd-ı Dîneverî (r.a) Hazretleri ömrü oldukça bununla tefâhür ederler idi ki fukarânın semâ‘ları bâbında olan müşkilimiz vâsıtasıyla sohbet-i Resûlullâh’a vâsıl olup Ebû ‘Alî künyesiyle bize hitâb buyurup ol künyeyi bizim için ta‘yîn u ihsân eylediler deyû hamd u senâ ederlerdi. Ve Ebû Tâlib Mekkî Hazretleri dahî isnâd-ı sahîh ile Kûtu‘l-Kulûb’ta rivâyet edip tasrîh buyurur ki bir kimesne Hazret-i Resûlullâh’ın meclis-i şerîflerine dâhil oldu. Ve ol vakitte meclis-i Resûl-i Ekrem’de bir kavim Kur’ân-ı ‘Azîmu’s-Şân tilâvet ederdi. Ve bir kavim dahî şî‘r okurlardı. Fağâle, ol taşradan kimse dedi ki “ Yâ Resûlallâh Kur’ân ve şî‘r ? Yâ Resûlallâh hem Kur’ân hem şî‘r okurlar. Fağâle aleyhi’s-salâtu ve’s-selâm “ فقال عليه الصلاة والسلام في هذا مرة وفي هذا مرة ” İmâm-ı Suyûtî *Câmi‘u’s-Sağîr*’de İbn-i Anbârî’den ve onlar dahî Ebî Bekir (r.a) Hazretleri’nden rivâyet ile bu hadîs-i şerîfi sıhhat ile tahric eylemişlerdir. Ve murâd olunan tilâvet-i Kur’ân ile kelâm-ı mevzûn olan şî‘ri okumaktır. Münâvebe olsun, defe‘aten olsun. Ya‘ni her ikisini cem‘ edip böyle okumak câizdir, yâhut kâh birin, kâh bir âharın okumak nöbetiyle deyû Münâvî tasrîh eylemiştir. Pes bu ahhâr-ı menkûlenin ve nazâirînin vücûdi delîl kâfidir ki fukarânın kable’s-sema‘ ve ba‘de’s-semâ‘ tilâvet-i Kur’ân eylemeleri ‘ulemâ-i fuğûl katlarında emr-i makbûl u müstahsendir. Ve kezâlik kable’s-sema‘ hadîs-i şerîf-i Mustafavî’yi nakl u rivâyet eylemeleri dahî Kur’ân-ı ‘Azîmu’s-Şân tilâveti hakkında vârid olan ahhâr u âsâr-ı nebevî kabîlindendir. Ma‘a hâzâ kitâbın evvelinde zikr eylemiş idik ki Târîh-i Bağdâd’ta Hatîb Bağdâdî nakl u zikr ederler ki İmâm-ı ‘âlim u ‘âmil u ‘âdil u mevsûku mü’temen Şeyh İbrâhîm Zührî Hazretleri ki İmâm-ı Buhârî’nin ve sâir nice eimme-i hadîsin üstâdıdır. Her bâr ki Halîfe-i Bağdâd olan Hârûnu’r-Reşîd’in huzûrunda bir hadîs-i şerîf nakl u rivâyet lâzım gelse ibtidâ-i kelâm Habîbullâh’a ta‘zîm için ve huğdâr-ı meclise hadîs-i nebevî’yi ez cân u dil gûş u işğâya taleb u şevk u huzûr-i kalb husûlîçün, ‘ûd dedikleri sazı bir mikdâr çalarlardı ve ondan sonra rivâyet edecek hadîs-i şerîfi okurlardı. Pes imdi eger ‘ûd çalmak kabîl-i hadîs-i şerîfte küstahlık ve kelâm-ı Resûlullâh’a ihânet olaydı, eimme-i muhaddisîn üstâdı olan İmâm-ı Hümâm mecma-‘i ‘ulemâda ve mağdar-ı cemâ‘at-i kesîrede ve meclis-i Hârûnu’r-Reşîd’de eylemezdi. Belki mahz-ı hayr u bereket olduğuna delâlet eder. Eğer kâsıru’l-fehm olup fakîh geçinen cehele derlerse ki biz kütüb-i fikhiyyede kavlı-fukahâyı bulduk, tasrîh eylemişlerdir. Bir kimesne Kur’ân’ı deff u düdük çalınırken okusa kâfir olur ve Bahru’l-Hakâyık’ta mezkûrdur, zikrullâh esnâsında ve na‘t-i Resûlullâh okundukta deff u nây çalmak dahî böyle. Ve ‘Alî Kârî-i Mekkî zikr eder ki zikrullâh vaktinde

el ele urmak dahî böyledir. Bunların her birin işleyen kâfir olur. Biz ol ‘âlim geçinen süfehâya cevâb verip deriz ki akvâl-i fukahâyı idrâkte hezâr kusûrunuz var, ma’zûr olsun zîrâ bunlar cümlesi lehv u la‘b kasdı üzerine mahmûldur. Eger âyât-ı Kur’âniyye’yi ve zikrullâh ve na‘t-nebevîyi la‘b u tarab kasdıyla deff u düdük ve sâir sazlar ve nağmeler yanınca okurlar ise tekfîr olunurlar ve illâ huşû-‘u huğû‘un ve taraf-ı Hakk’a şevk u zevkin izdiyâdı için okurlar ise şer‘an emr-i matlûb u memdûhtur. Nitekim kitâb-ı Mevâhibu’l-Ledünniyye’de İmâm-ı ‘Askalânî semâ‘a müte‘allik kelâm-ı tavîl îrâd ettikten sonra zikr eder ki ‘Ârif-i Kebîr Seyyid ‘Alî ‘Urfevî Hazretleri beyne’l-‘ulemâi ve’l-‘urefâ meşhûr u müte‘âref olan hizb u münâcâtların elhân-ı lezîze ve evzân-ı latîfe üzere vaz-‘u te’lif eylediler ki hattâ sâmi‘inden olan kulûb-i mü‘minîni tensît ve esrâr sâlikîni tervîh eyleye. Zîrâ nefis-i nâtikanın ve tab‘-ı selîmin nağamât u elhândan hazz u nasîbi vardır. Her ne vakit kim mevârid-i nebeviyye-i Muhammediyye’den fâiða olan vâridât-ı seniyyeyi ki eĥâdis-i Resûlullâh’dır. Ve dahî na‘t-ı şerîf u zikrullâhı nağamât-ı fâiða ve evzân-ı lâyika ile kırâat u kabûl eylesen ‘âşık-ı Hüdâ olan sâliklerin cemî‘i ‘urûk u a’sâb u a‘zâsı ol vâridât-ı Muhammedî ve ol zikr-i celîden neş’edâr olurlar ve bâğ-ı cenânlarında esmâr-ı latâyif-i dîniyye ve ezhâr-ı ma‘ârif-i ledüniyye zuhûra gelir deyû ‘Avârifu’l-Ma‘ârifte İmâm-ı Sühreverdi (k.s.a) tasrîh u beyân eylemiştir. Ve bu dediklerimiz kırâat-ı Kur’ân ve hadîs ve nağamât u elhân ve semâ‘u nây ve sâir sazlar biri biriyle muhteliğ olduğu sûrettedir ki lehv u la‘b kasd olunmadıkça zarar vermez. Belki taraf-ı Hakk’a teşvîk-i sâlikîn oldukta matlûb u mergûbtur. Ma‘a hâzâ meclis-i Mevleviyye’de bunlar biri biriyle maĥlûţ olup defâ‘aten icrâ olunmaz. Belki ibtidâ Kur’ân okunup sonra hadîs rivâyet olunur. Ba‘dehû semâ‘ u nây u kudüm çalınır. Onlardan sonra Kur’ân ile hatmolunur. Mümşâd Dîneverî (r.a) Hazretleri’nin vâkı‘alarında olan olan Resûl (a.s)’ın emrine mutâbık ederler. Yukarıda zikr eylediğimiz gibi eğer mütefakkih-i mezbûr derse ki Resûlullâh ben semâ‘ı inkâr eylemezem dediği zaman mâzîde olan ricâlullâhın semâ‘ıdır. Yoksa bu bizim asrımız ricâlinin semâ‘ı değildir. Cevâb verip deriz ki Hazret-i Resûl-i Ekrem (s.a.v) bir semâ‘ı bir semâ‘-ı âĥardan fark eylemedi. Belki itlâk üzere olan ben semâ‘ı inkâr eylemezem dedi. Sen vücûh-i evveleden bir vechi îrâd eyleyip huccet-i sahîha ile isbâta kâdir misin ki Resûlullâh’ın inkâr eylemeyip tecvîz buyurdıkları semâ‘ zamân-ı evvel ricâlinin semâ‘ına mahsûs ola. Zamânımız ricâli semâ‘ına ihtimâli olmaya. Hâşâ kâdir değilsin zîrâ semâ‘ için olan işârât-ı nebeviyyenin umûmiyyeti vardır. İlâ âĥiri’d-deverân her zamânın ricâlinin semâ‘ını şâmilidir. Huccet-i muĥaşşîşa yoktur. Zîrâ usûl nev‘indendir. Asl ise bakâ-i mâ kâne ‘alâ mâ kân’dır. Savm u salât ve envâ‘-ı tâ‘ât ve ma‘âşî gibi zemân-ı evvelde nice ise

bi‘aynihî zamânımızda dahî öyledir. Mâdâm ki teğayyurine ya ziyâde ve noksânına nass vârid olmaya ‘ale’l-husûs darb-ı deff u nây ve sâir âlât-ı mutrib ‘inde’l-fukahâ bizzât harâm değildir, belki bi’t-tebe‘. Zîrâ bizzât olaydı Hazret-i Habîb-i Hüdâ esnâ-yı nikâhta ve düğünde ta‘âmı vaktinde darb-ı deffî istisnâ’ buyurmazlardı. Nitekim ‘Aişe (radiyallâhu ‘anhâ ve ‘an ebîhâ) rivâyetiyle Tirmizî sıhhat ile tahric eyleyip İmâm-ı Suyûtî Câmi‘u’s-Sağîr’de zikr eylediği hadîs-i şerîfte sâbit olmuştur. “قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اعلنوا هذا النكاح واجعلوه في”¹¹⁰ Ya‘ni ashâbım ümmetim siz nikâhı i‘lân u izhâr ve âşkâre eyleyiniz ve defleri çalınız ki mecmû-i ümmet-i Muhammed anlasınlar ve bilsinler ki anda emr-i Hüdâ ve sünnet-i Resûlullâh icrâ olunuyor. Münâvî Câmi‘u’s-Sağîr şerhinde der ki cins-i düfûf itlâkı âlât-ı mutribanın li-zâtihâ ‘adem-i hürmetini ifâde eder. Ve bu haber-i latîf düğünlerde ve emsâli olan sürûr mahallerinde darb-ı düfûfun hîlline delâlet eder. Ve mezheb-i Şâfi‘î’de esnâ-yı sürûrdan darb-ı def mutlakan helâldir, celâciller ile dahî olur ise. Zîrâ Şâri‘ u Mübeyyinu’l- Hılli ve’l- Hürmet olan Sürûr-i Enbiyâ’nın huzûr-i ‘aliyyelerinde darb-ı def olduğu sened-i sahîh ile kütüb-i ehadîsin mecmû’unda muşarrahtır. Ve hadîs-i şerîfte vâkı‘ olan اضربوا emrinin iktidâsı budur ki darb-ı defte recul ile imra’anın farkı olmaya. Ve kavli eşah dahî budur. İntehâ kelâmu’l-Münâvî (rahimehullâh). Pes imdi deff u nây sâir âlât-ı mutriba çalmak bizzât harâm değildir. Belki harâm olması bunlara ‘arız olan emr-i âhar ile meselâ harâm olan mahallerde fisk u ma‘âşî meclislerinde isti‘mâl olunursa harâm olur. Harâma tâbi‘iyyet ile tilâvet-i Kur’ân-ı ‘Azîm zikrullâh dahî böyledir. Zâtında emr-i müstahsen ve helâl iken çünkü bunlarla mücerred lehv u la‘b kasdıyla tetarrub u tenağğum olursa harâm olur. İmdi ma‘lûm oldu ki fukarâ-i Mevleviyye’nin nây u kudûm u def çalınip semâ‘ eylemeleri ve na‘t-ı Resûl ve Kur’ân u hadîs okumaları ve sâir devr u semâ‘ erbâbı olan ashâb-ı turukun hîn-i zikrullâhta nağamât-ı lezîze ve elhân-ı latîfe ile cânib-i Hüdâ’ya teşvîk-i ihvân için ilâhiyyât u taksimler okumalar mücerred lehv u la‘b kasdıyla olmadığı meclisleri meclis-i fisk olmadığı azharun mine’s-şems’tir. ‘Âlim u câhil sâlik u munkatı‘ havâss u ‘avâmdan bir ferde hafî değildir. Zîrâ hey’et-i ma‘rûfe üzere fukarânın devr u semâ‘larına ve zikrullâh etmelerine bir kimesne la‘b itlâk eylemez. Meğer derûnu pür-ğaraz olup fukarâyı ‘aduvv ittihâz eyleyen kimesne olana isterse söylesin, hısm u ‘aduvv sözüne i‘tibâr olunmaz. Zîrâ doğrusunu söylemeye ‘adâvet komaz, ma‘zûrdur. Meşâyih-i fukarânın kasd u niyyetleri

¹¹⁰ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, I, 480 (Had. no: 3336)

ise Cenâb-ı Hakk’a kulluk ve ğaraz-ı şevk u muhabbet u ‘ubûdiyyettir, ne gûne olursa olsun iş ise. Çünkü inneme’l-a‘mâlû bi’n-niyât muktezâsınca niyyete râci‘tir, âsândır inşaallâh.

El-Faslu’s-Sâlis

Fasl-ı sâlis meclis-i Mevleviyye ihvân-ı fukarâya ve sâir cemâ‘at-i hâzırîne va‘z u nasîhati ve bihasebi sevki’l-keîlâm fî zâlike’l-makâm zikr-i kısas-ı sâlihîn ve aḥbâr-ı enbiyâ u mürselîni müştamil olduğun beyân eyler. Bunlar ise afdal-i tâ‘âtta bir tâ‘ât ve eşref-i ḳurûbâtta bir ḳurbet idüğüne şek ve şüphe yoktur. Her şol kimesne ki böyle meclise hâzır olanın fiskına hükmeylese na‘ûzubillâh kâfir olur. Eğer evvel dedikleri gibi bunda dahî derse ki meclis-i Mevleviyye’de bu tâ‘ât olduğu cihetten hâzır olanları tefsîḳ ederim, zîrâ onda nice emr-i menhiyyun ‘anhı icrâ ederler, cevâb verip deriz ki “ farz edelim fukarâ-i Mevleviyye’nin eyledikleri semâ-‘u safâları emr-i münker u menhî imiş deyû bu hususta sana teslîm olalım. Feemmâ ol münkeri bu fukarâya ve semâ‘hânelerine kasr u taḥşîş niçündür? Evvelki fasıllarda dediğimiz gibi nice menâkir u menhiyyât mesâcid u medârisde mecâlis u vu‘âz u müderrisinde dahî vardır. İnsâf ile nazar edersen görürsün. Ve lîken elbette bir fâide ümmîdi ile ol meclislere hâzır olanları biz tefsîḳ u ta‘n etmeyiz”. “ان المعاصي لا تمنع الطاعات” (kâide). Ya‘ni isyân tâ‘âtı men‘ eylemez. Bir mücrim u günahkâr namaz kılsa namazı sahîh değildir, sâim olsa savm-ı sahîh değildir demeyiz. Hac dahî böyledir. Mâl-ı harâm ile Hacc’a gitse Hacc’ı sahîh olmaz demeyiz hâşâ. Belki savm u salât u Hacc’ı cümlesi sahîhtir ve mukâbelesinde ecr-i cezîl ile müsâb u me‘cûr olması emr-i mukarrerdir. Ancak, ol irtikâb eylediği isyân için ve kesb eylediği mâl-ı harâm için mu‘âtab u muâḥaze olunur, eğer Tanrı kerem edip mağfiret etmez. Pes imdi mütefakkiha-i kâsırın fehmine göre semâ-‘ı Mevlevî harâm olduğu sûrette bu kadar tâ‘âta mukârenet ile ol meclis erbâbı nice tefsîḳ olunur. Ma‘a hâzâ hâşâ ki harâm ola. İnşâallâh karîben fasl-ı semâ‘da anın hakkında olan akvâl-i ‘ulemâ-i ‘âmilîni ve ana müte‘allik terettüb eyleyen suâl u cevâbı zikr ederiz.

Nazar-ı insâf ile bakıp teemmül eyle ki ‘ulemâ-i kâmilinden evliyâ-i ehl-i yakînden lâ yu‘addu ve lâ yuḥşâ fuḥûl-i kibâr u va‘z u nasîhat ve ‘ulûm-i hakâyık-ı ilâhiyyeye müte‘allik şuver-i eş‘âr ve kasâid-i gazeliyyede nice kitâblar te’lîf eylemilerdir ki nüfûs-i beşeriyye işğâyâ ziyâde te‘aşşuk eyleye. Ve nice şanâyî-i şî‘riyye ve elhân u nağamât üzerine tertîb eylemişlerdir ki esmâ‘ından kulûb-i sâlikîne ferah hâsıl olup dîn u îmân u îḳân menâfî‘ini müteḍammîn nice ma‘ânî-i ğâmiḍaya bi-tevfikillâh ve bi-‘inâyeti’l-Mevlâ efhâm-ı sâmi‘îne eser eyleye. Şeyh Muhyiddîn-i ‘Arabî (k.s.a) Hazretleri bir vakitte ‘umre niyetiyle şehir-i Receb’de Mekke-i Mükerreme’ye varıp esnâ-yı Hac’dan mucâvir olduklarında teberrûken ve

teyemmünen ma‘ârif-i Rabbâniyye ve ‘ulûm-i ‘akliyye ve tenbîhât-ı şer‘iyyeye mütevellik teşvîk-i nüfûs-i tâlibîn ve tevķîr-i dâ‘î-i işğâ-i sâmi‘în için ‘ibârât-ı mevzûne ile Tercümân-ı Eşvâķ nâmında ‘adîmu’n-naẓîr tanzîm u te’lîf eyleyip sonra lutf-i ‘âm olsun için yine kendileri şerh dahî eylemişlerdir. Ve ol şerhin sebep-i te’lîfini dibâcesinde bu minvâl üzere tahrîr buyurmuşlar ki Veled Bedru’l-Habeşî ve Veled İsmâ‘îl b. Sûdgîr nâmında iki zât-ı şerîf gelip suâl eylediler ki Halep’te ba‘zı fukahâdan istimâ‘ eyledik ki sizin hakkınızda inkâr edip dîn u takvâda sâhib-i kemâl değildir derler ve eyâdi-i ‘avâmdan tahlîs-i dâmen u kerîbân için ba‘zı mertebe setr-i kasd idenlerden dahî değildir deyû te’lîf eylediğiniz Tercümân-ı Eşvâķ kitâbını dahî inkâr edip esrâr-ı Rabbâniyye tenezzülât-ı ilâhiyyeyi câmi‘ makâlâtta değildir. Şathiyyât makûlesidir derler. Sizler ne buyurursunuz dedikleri vakitte derhal manzûme-i mezbûranın şerhine şurû‘ eyledim ve ol eyyâmda Kâdî b. ‘Adîm nâmında ‘ulemâ-i dînden bir ‘âlim-i muttakî mecma-‘i fukarâ ve mazhar-ı cemâ‘at-i müslimînde kitâb-ı mezkûrun ba‘zı mahallini fakîrden telemmüz eyleyip okudu. Mukaddemâ Halep’te inkâr eden fakîhler işitip ve şerhi görüp evvelki inkârları cehillerinden olduğun i‘tirâf eyleyip meşâyih-i ‘izâm ve fukarâ-i bâbullâha ve onlardan sudûr eyleyen kelimâta ister mevzûn ister mensûr ne gûne olursa olsun ba‘de’l-yevm inkâr eylememek üzere tevbe ve istiğfâr ile inkârlarından rücû‘ eylediler. Hâsıl-ı kelâm mahzûrât-ı kelimât-ı kudsiyye-i evliyâ-yı ‘izâm ekseriyâ sûret-i nazm u gazelde rûnümâ olması ma‘ârif-i ilâhiyye ve haķâyık-ı Rabbâniyye taraflarına isticlâb-ı kulûb-i ‘âşıkîn içindir. Kezâlik mecmû-‘i ihvân-ı dîn ve cemâ‘at-i hazırîn için olan va‘z u nasîhat meclislerine dahî ‘ibâd-ı mü‘minîn bir emr-i mübâh ile isticlâb olundukta ol menfa‘at-ı şûriyye ve uhreviyye arzusuyla cem‘ olup meclis-i va‘z nice menâfi-‘i dîniyye-i külliyye tahsîl ederler ammâ eğer bir şey-‘i kalîl ile isticlâb olunmasa ‘avâm-ı nâs gelip dinlemezler. Ve fevâid-i dünyeviyye ve uhreviyyeden mahrûm kalırlar. Meselâ görmez misin filan câmi‘de mevlid okunur dinlese elbette mevlidlerde şerbet u şeker bezl olunmak mu‘tâdına binâen halk şerbet için, şeker yeriz deyû bahâne ile cem‘ olur. Bir ta‘âm-ı mazınnası dahî böyledir. Ve ol ta‘âm u şerbet u şeker arzusuyla gelenlerin çoğu ol meclis-i mevlidde va‘zda nice menâfi-‘i dîniyye ve mesâil-i şer‘iyye öğrenip semere-i ‘ilm u ‘ulemâdan hissemend olurlar. Eğerçi evvelki fikri ve arzusu ekl u şurb idi, ancak ol niyyetle gelmiş idi. Sonra dahî a‘lâsı zuhûr eyledi, fevâid-i şûriyye-i cüz’iyye hevesiyle geldi, fevâid-i ma‘neviyye-i külliyye buldu. Pes imdi ‘ibâdullâhı bu vechile tarîk-i Hakk’a ve râh-ı sedâde isticlâb-ı emr-i müstahsen ve matlûbdur. Nitekim çok müderrisînde görülmüştür, tâlibleri kelâm-ı leyyin ile ve ba‘zı mertebe hürmet u ta‘zîm ile ve ta‘âm-ı nefîse at‘âm u ziyâfet eylemekle belki bir mikdâr

vazîfecikler ta'yîn eylemekle tullâbı şayd u cezb u celb ederler. Maksûd ol bahâne ile meclise hâzır olup cem' olsunlar ve onlar dahî ol cüz'î fâide tahsîli için gelerek külle yevm umûr-i dîniyyeden nice mesâil-i şer'îyye ve fevâid-i külliyye bulup te'allüm ederler. Fukarânın ise it'âm-ı ziyâfete iktidârları olmadığından, nağamât-ı lezîze ve elhân-ı latîfeyi it'âm-ı gûş-i ihvân için a'dâd u ihzâr eylemişlerdir. Nitekim İbrâhîm b. İshâk Mevşîlî¹¹¹ den nakl olunur ki “ Her bâr ki babam İshâk Mevşîlî¹¹² huzûrunda İbn-i Ebî Hafşa¹¹³ hâzır olup bir ta'am yese ba'de't-ta'am babama hitâb edip buyururlar idi ki karnımız it'âm eyledik ammâ isterimki kulağımı dahî it'âm edesin. İlhâh eylemeleri ile elhân u nağamâta ve sâz u çalgıya müte'allik bir şey ihşâr ederdik. Mütelezziz ve mütezevvik olurlardı”. Ve Şa'bî (rah.a) Hazretleri bir gün bir ziyâfete da'vet olunup ba'de'l-icâbe teşrîf buyurduklarında sâhib-i da'vete hitâben buyurdular ki “Bu mahalle cenâze namâzına mı hâzır olmuşsunuz ki ğınâ ve defe ve sâza ve söze müte'allik bir şeyiniz yoktur. Eğer ziyâfetten murâdınız ihvân bir yere cem' olup ezvâk-ı şûriyye ve ma'nevîyye kesb eylesinler ise elbette ednâ mertebe bâri deff u ğınâ lâzımdır. Yoksa mücerred ta'am için bir yere cem' olmak behâyim u tûyûrdur. Yoksa herkesin hânesinde 'alâ kadri'l-istitâ'a ekl u şurba müte'allik şey bulunur. Yalınız şikem tokluğuna kanâ'at sıfat-ı hayvâniyyedendir. Âdemiyyet ve insâniyyet mecmû-'i havâs ile şûrî ve ma'nevî kesb-i ezvâk eylemeğe sa'y eyleyip herbirinde nice ma'rifet u ma'nâ tahsîl eyleyip ol cihetledir Mevlâ'ya kurbet peydâ eylemeğe himmet eylemektir.

El-Faslu'r-Râbi'

Fasl-ı râbi' meclis-i Mevleviyye kırâ'at-i *Mesnevî-i Şerîfi* müstemil olduğun beyân eyler. Hakkân ki kitâb-ı Mesnevî-i Ma'nevî 'ulûm-i ilâhiyye ve ma'ârif-i Rabbâniyye ve hakâyık-ı îkâniyyede bir te'lîf-i 'âlî ve bir tasnîf-i müte'âlîdir ki; Beyit :

Görmemiş mislini 'uyûn-i fuḫûl

Ermemiş ğavrına ol bahrin ukûl

¹¹¹ İbrâhîm b. Mâhân el-Mevsilî (ö.804): “en-Nedîmü'l-Mevsilî, el-Mugannî, Reîsü'l-Mutribîn” isimleriyle tanınan ve Abbâsî döneminin en tanınmış mûsikîşînâs ve mugannîlerinden olan İbrâhîm el-Mevsilî ilk koro kurucusu olarak bilinir. 804 senesinde Bağdat'ta vefât etmiştir. Daha geniş bilgi için Bkz. Ahmet Hakkı Turabi, “İlk Koro Kurucusu ve Şefî İbrâhîm el-Mevsilî”, Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.5, sy.I (Adana 2005), s.177-193

¹¹² İshâk b. İbrâhîm el-Mevsilî (ö.850): İbrâhîm el-Mevsilî'nin oğlu, Abbâsî döneminin meşhûr şâir ve mûsikîşînâslarından. İlim meclislerinde ismi muteber şahsiyetlerinden olan İshâk el-Mevsilî, Bağdat'ın en büyük kütüphânelerinden birisine sahipti. Mûsiki ve mûsikîşînâslara dair bilgi veren ilk müellif olarak bilinen İshâk b. İbrâhîm 850 senesinde Bağdat'ta vefât etti. Bkz. Ahmet Hakkı Turabi, “İshak el-Mevsilî”, *DİA*, XXII, 536-537

¹¹³ Mervân b. Süleymân b. Yahyâ b. Ebî Hafsa (ö.798): Abbâsî döneminin medhiyeleriyle tanınan büyük şâirlerinden olup İbn-i Ebî Hafsa diye bilinir. Şiirleriyle devlet erkânına medhiyeler düzüp servetini çoğalttığı söylenilir. İbnü'n-Nedim ona ait 300 varaklık bir dîvânın varlığından söz etse de bu dîvân günümüze ulaşmamıştır. Bkz. Süleyman Tülüçü, “Mervân b. Ebû Hafsa”, *DİA*, XXIX, 229-230

İşârât-ı Kur'âniyye'yi ve esrâr-ı ehâdîs-i nebeviyyeyi ve kısas u mevâ'iz-i îmâniyyeyi ve emsâl u nazâyir-i hikem-i 'irfâniyyeyi müştamil bir bahr-i bî terânedir ki hezâr-ı ğavvâşân ve iz'ân ve seyyâhân 'ulûm u 'irfân şadef-i hurûf-i funûn ve elfâz-ı zurûfundan envâ-'ı cevâhir-i ma'ânî ve aşnâf-ı leâlî ve mercânî yevmen fe yevmen ilâ hâzâ'l-ân bel ilâ âhiri'd-deverân cem-'u tahsîl edip vi'â-i kalplerinin vus'atı mikdârı memlû ve pür-ihsân olurlar. Yine aslâ ol deryâ-yı bî pâyân güherlerine zerre mikdârı noksân terettüb eylemez ve bir bostân u hadîka-i lâ yetenâhâ der ki hemvâra dil-i 'uşşâkân-ı ilâhî envâr-ı ezhâr ile pür-nûr ve ezvâk ismâr ile pür-sürûr olup leylen ve nehâran 'alâ kadri merâtibi isti'dâdatihim ictinâ ile kesb-i huzûr etmededirler. Yine ol ravza-i safâ vü bağça-i bâ vefâdan ne bir gül-i ra'nâ kusûr ve ne hod bir meyve-i dilküşâ dûr u mehcûr olmadadır. Ve hemîşe dest-i ħazân-ı harf-endâzî a'dâdan ve berf-i şitâ-i kelimât-ı ħüssâddan ve maşûn u mahfûz olup ilâ yevmi'l-kıyâm tâlibîn ve sâlikîne hayât-ı tâze nusret-i bî endâze bahş u 'itâ eylemededir. 'Ala'l-husûs O Hazret-i Sultân-ı Hakikat ve Burc-i Şems-i Eflâk-ı Sa'âdet, Tercümân-ı Cenâb-ı Ehadiyyet, Lisân-ı Ğaybu'l-Ğayb-i Ulûhiyyet Şeyh-i Şuyûh-i Âlem, Edîb-i Ustâdân-ı Benî Nev-'î Âdem, Şâh-ı Selâtîn u 'Ulemâ, Mürebbî-i Fudalâ ve Etķiyâ, Bahr-i 'Înâyet, Nûr-i Hidâyet, Pîrimiz, Sultânımız, Dünyâ ve Âhîret Destġîrimiz Mevlânâ Celâluddîn Rûmî (Kaddesallâhu Rûġahu ve Neşera İla'l-Ahbâbi Futûġahu) Hazretleri'nin mîzâb-ı rahmet olan dehân-ı nûr-eşânlarından lû'lü'vâr silk-i nazm ve 'ıkd-i intizâma mütesellik ve mu'azzam zuhûra gelip lisân-ı ehl-i cenân olan 'Arabî ve Fârisî kendilerinin zebân-ı dürr-nisârları olduğuna binâen ekseriyâ luġat-ı Fârisî-i dürrî üzere dîbâce-i selâsesi luġat-ı 'Arabiyye üzere cem-'u te'lîf olunmuştur. Beyit:

Mâlik-i iklîm-i cân ol Pâdişâh-ı Ma'nevî

Kadr-i 'âlî şân ki burhânı kâfi Mesnevî

Hattâ bu fakîr-i kalîlu'l-bîdâ'a müellif în risâle-i şerîfe teberrûken ve teyemmünen Hazret-i Mesnevînin 'Arabî olan üç dîbâcesin ba'zı fukarâ-i tarîkat-ı Mevleviyye'nin tealeb u iltimâsları ile küstâhâne ve beyâna cesâret eyleyip es-Sırâtı's-Sevî Şerh u Dîbâcâtî'l-Mesnevî ismiyle tesmiye eyleyip 'avâķibinde ma'a 'ademi'i-istitâ'a medh-i Hazret-i Mevlânâ Celâluddîn-i Rûmî'yi ve medh-i Hazret-i Mesnevî-i Ma'nevî'yi müştamil bir kasîde-i ra'nâ ve gazel-i ħoş edâ ile ihtimâm eyledim . Meclis-i Mevleviyye'de mahsûsan iki kürsî vağ' olunup biri şeyh için biri dahî fukarâ-i Mevleviyye istilâhında kârî müderrisîn beyn'inde mu'îd ta'bîr olunur dervîş için. Pes ol kârî olan dervîş-i kürsî-nişîn olup ta'zîmen ve tekrîmen kemâl-i edep ve vakâr ile kelimât-ı kudsiyye ve enfâs-ı Rahmâniyye ile memlû

kitâb-ı müstetâbı kırâat edip şeyh olan kimesne dahî fukarâ ve ihvâna ve sâir müstemi‘îne lisân-ı Türkî ile tercüme ve münâsebet ile şerrâhın yazdığı üzere meşâyihden telakkî ve ahz eylediği gibi nice hikâyât-ı ğarîbe ve rivâyât-ı ‘acîbe nakl ve mağmûnunda huğdâr-ı meclise envâ-‘ı nasîhatler edip cemâ‘at-i hâzırîn dahî her biri sıdk ve âdâbıyla istimâ‘ ederler. Bu keyfiyyet ise tâ‘ât-ı ilâhiyye ve ‘ibâdât-ı marđdiyyeden olduğuna şekk u şübhe yoktur. Fehm u idrâk edenler hissemend olurlar. İz‘ân edip anlamıyanlar ol hıvân-ı bî derîğ berekâtından mahrûm kalırlar. Pes imdi böyle meclise dâhil olanları bir kimse fiska nisbet eylese na‘ûzubillâh kâfir olur. Zîrâ ol mecliste kırâat olunan ‘ulûm-i ilâhiyye-i Kur‘âniyye ve zübde-i tevhîd-i Cenâb-ı Ehadiyyet ve esrâr-ı dîn-i İslâm-ı Muhammediyye’yi inkâr etmiş olur. Bu ise küfr-i mahz’dır. Zîrâ bundan dahî ednâ istihânet edenlerin küfrü ile fetvâ verildiğini gördük. Ez cümle Şeyh İmâm-ı İbn-i Hacer el-Heysemiyyu’ş-Şâfi‘î (rah.a) fetâvâsında nakl buyururlar ki “ İstiftâ eyleyip *Makâmât-ı Harîrî* dedikleri kitâb hakkında kizbdır diyen Zeyd ‘ilm-i şerîfi istihzâ eylemesiyle şer‘an tekfir olunur mu deyû suâl eylediklerinde cevâbında dedimki *Makâmât-ı Harîrî* egerçi zâhir elfâzı kizb görünüyor ammâ hakîkaten kizb değil ‘ayn-ı şavâbdır. Dırûb-i emsâlde taraf-ı ğarîbe ve sanâyi-‘i bedî‘adan esrâr-ı ‘acîbeyi müştemil ve hâvî bir tasnîf-i ‘adîmu’l-misl ve’n-nazîrdır ki resm u tırâz ve âyînî bu âna dek bir üstâdın bâl u hâtırların hıtûr ve bir edîbin kalb u fikrine zuhûr eylememiştir **شكر الله سعي** واصعها و سقي عهد صانعها . Eger bir kimesne bu kitâbın derûnunda mûnderic olan ‘ulûm u fûnûnu şettâyı istihzâen kizbdır dese na‘ûzubillâh kâfir olur. Ammâ eger istihzâ ve istiḥfâf murâd eylemeden ancak zâhir elfâzı ve sûreti i‘tibârıyla sûret-i kizbde mer’î olduğuna binâen gönderdi ise kâfir olmaz. Ammâ ‘ulemâ-i mütেকaddimînden nicesi dahî istihzâ kasd eylemeden mücerred **قصعة الثريد خير من العلم** , ya‘ni bir çanak tirid cins-i ‘ilmden hayırlıdır dese kâfir olur deyû fetvâ vermişler. Eger istihzâ ve istiḥfâf kasdıyla tekzîb ederse bitarîki’l-evlâ tekfir olunur” (intehâ kelâmu İbn-i Hacer) . Pes imdi ma‘lûm oldu ki kanğı ‘ilm idüğü mu‘ayyen olmadan mutlak ‘ilmi istihzâ eden tekfir olunacak yâ ‘ilm-i ilâhi-i Rabbânî’yi müştemil kitâbı istihzâ edenler ve ol kitâb nakl u kırâat olunan meclise hâzır olanları fiska nisbet edenler bitarîki’l-evlâ tekfir olunur, a‘ûzubillâhi min sû-i zanni’l-câhilîn ve ta‘ni’t-tâ‘inîn.

El-Faslu’l- Hâmis :

Beşinci fasıl meclis-i Mevleviyye deff u nây gibi olan mutriba ile semâ-‘ı tayyibi müştemil olduğun beyân eyler. Pes imdi bu tâife-i ‘aliyyenin eyledikleri semâ‘ları ve ol esnâda çaldıkları âlât-ı mutriba bunların birisinin aslâ münkerâtı ve ḥürmete iktirânı yoktur.

Belki mücerred tarîk-i allâmi'l-guyûba sâlik olan tâlibînin kalplerine ferah u neşât ilkâsı içinde ammâ şol kimseler ki semâ-'u nây u kudûmun hürmetine zâhib olmuşlardır. 'Ulemâ-i dînin te'lîf u tasnîf eyledikleri kütüb-i fıkhiyyede vâkı' olan ba'zı 'ibârâtı temessük ittihâz eylemeleridir. Ma'a hâzâ mütemessik oldukları 'ibârâtın birinde lizâtihi bunların hürmeti fehmi olunmaz. Hemân kelâm-ı 'ulemâ-i billâhın ğavrına vâsıl olmada hezâr acz u taksîrlerinde ve cehl u 'adem u vukûflarından nâşî yanlış anlamışlar, beyâna gitmişler. Ez cümle sâhib-i *Bezzâziyye Fetâvâ*'sında tasrîh eder ki :

”استماع صوت الملاهي معصية والجلوس عليها فسق والتلذذ بها كفر، اي كفر بالنعمة“ Ya'ni melâhî savtını dinlemek ma'siyettir. Ve ol sadânın yanında oturmak fisktır. Ve ol savt ile mütelezziz olup zevklenmek küfrân-ı ni'met-i Hüdâ olmaktadır. Zîrâ vâcib olan budur ki cemî-'i a'zâsını ve cevârihini Tanrı'nın kulluğuna sarf eylemektir ki hattâ ol a'zâ ve cevârih ni'metinin şükrünü edâ etmiş ola. Eğer bunun hilâfında isti'mâl ederse küfrân-ı ni'met olur. Pes bir ferde lâzım u vâcib olan budur ki mecmû-'i cevârihini mâ hulika lehu'nun hilâfında isti'mâlden hazer eyleye. Bâ husûs kulağı savt-ı melâhî işğâsından ziyâde hıfz eylemek vâciptir. Nitekim Hazret-i Resûlullâh'tan mervîdir ki “انه عليه السلام ادخل اصبعه في اذنه عند سماعه” Ya'ni Habîb-i Hüdâ sadâ-yı melâhî olan mahallere vardıklarında mübârek kulaklarına parmaklarını idhâl ederdi ki ol savtı işitmeye, deyû kitâblarında tahrîr buyurdukları 'ibârâtı anlamayıp yanlış zâhib olurlar. Zîrâ erbâb-ı fitnat ve zekâyâ hafî değildir ki zikr-i melâhî ya bir tâ'at-ı mefrûzanın terkine mülhî ve bâ'is olan sadâya işârettir. Fevt-i salât gibi yâhut bir ma'siyet-i muharremenin icrâ olunmasına mülhî ve bâ'is olan sadâdan 'ibâret olur, zinâ ve emsâli gibi. Yoksa mutlak lehv murâd değildir, yukarıda zikr olunduğu gibi. Zîrâ ba'zı ba'zı lehv vardır ki mübahtır. Ve bu dediğimiz ma'nâ ise İmâm-ı Suyûtî *Câmi'u's-Sağîr*'de 'İmrân b. Huşayn rivâyetiyle Tirmizî sıhhat ile tahrîc eylediği hadîs-i şerîf işâretinden fehmi olunur. Nitekim buyururlar قال صلى الله عليه وسلم في هذه الامة خسف و مسخ و قذف اذا اظهرت القيان والمعازف و شربت¹¹⁴ الخمر Kırıyân kayne' nin cem'idir. Mer'at-i muğanniyyeye derler. Me'âzif ise mi'zefin cem'idir ki kesr-i mîm dahî zâ ve fâ ile âlet-i lehv u taraba derler. Deff u tanbûr ve emsâli gibi. Ya'ni Cenâb-ı Risâlet-Penâh buyururlar ki “ Ümem-i sâlife mübtelâ olup benim ümmetimden merfû' olan 'azâb-ı istîşâl ki yere batmak ve sûret-i insândan sûret-i hayvâna tebdîl olmak ve cânib-i semâdan taşlanmaktır. Benim ümmetimin içinde dahî bunlar vâkı' olur”. Kaçan muğanniye câriyeler ve âlât-ı lehv u tarab ve şurb-i hamr bir yerde cem' olsa

¹¹⁴ Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, VI, 290 (Had. no: 14909)

şûrî olmadığı takdirce ma'nevî 'azâba istîşâl zuhûru muhakkaktır. Pes Hazret-i Resûlullâh me'âzîfî kıyân ile şurb-i hamr ve zinâ ve bunlar emsâli harâm yerlerde istihmâl iledir. Yoksa zâtında harâm değillerdir. Fekeyfe ki helâl olan mecliste isti'mâl ile nice harâm olur. Ve'l-hâsıl sâhib-i Bezzâziyye'nin melâhî ile murâd bast eylediğimiz minvâl üzere âlât-ı mutribanın mahall-i harâmda isti'mâl olunmasıdır. Nitekim bundan mukaddem te'lîf eylediğimiz *İdâhu'd-Delâlat fî Semâ'i'l-Âlât* nâm risâlemizde dahî bir veche tafsîl-i beyân olunmuştur. Ve dahî 'aynı mu'cemenin kesriyle *Mubteğî* nâm kitâbda Bezzâziyye 'ibârâtı gibi vâkı' olmuştur. "قال واستماع الملاهي والجلوس عليها فسق، والواجب ان يجتهد ما امكن حتي لا يسمع" Ya'ni melâhîyi istimâ' ve çalınan yerde oturmak fisktır. Vâcib olan kader-i mâ emkene icthâd lâzım ki istimâ' eylemeye deyû melâhî ile kayd eylemiş biğayri ıtlâk. Eğer âlet-i mutribanın çalınması harâm olaydı lehv u la'b tarîki üzere çalınan melâhî için tahsîs ve takyîd eylemezdi. Ve dahî *Muhtasar-ı Muḥîṭ*'de:

واستماع صوت الملاهي كالضرب بالقضيب وغيره حرام، الا ان يسمع بغتة فيكون معذورا. وينبغي ان يجتهد ماامكن من استماعه ولا بأس بان يتغني وحده اذا لم يكن علي سبيل اللهو

Ya'ni deff u düdük ve emsâli gibi olan olan asvât-ı melâhîyi istimâ' harâmdır. İllâ meğer biğayri kasdin bağteten, ansızın işite. Ol vakitte ma'zûrdur. Pes herkese lâzımdır ki mehmâ emkene melâhîyi istimâ' eylememek için icthâd eyleye. Feemmâ bir kimesne lehv tarîki üzere değil belki hânesinde yalnız tenhâ otururken kendi kendine teğannî eylese lâ be'stir, kayırmaz, câizdir. Ve Hasan b. Ziyâd "لا بأس بضرب الدف في العرس" ya'ni düğünlerde def çalmak lâ be'stir deyû buyururlar ve Ebû Yûsuf Hazretleri :

"لو ضربت المرأة الدف في غير العرس الصبي لا للغناء لا بأس" Ya'ni eğer bir 'avret düğünün gayrında lehv u ğınâ için olmayıp ancak ma'sûmları eğlendirmek için def çalsa lâ be'stir deyû buyurmuşlar. İmdi benim cânım bu 'ibârâtın mecmû'unda melâhî kaydına nazar eyle. Sathî bakma, takyîd ile im'ân ile nazar eyle, murâd-ı fukahâ nedir anlamağa sa'y eyle. Husûsan "اذا لم يكن علي سبيل اللهو" şartı dahî bunu iktizâ etmez mi ki ? 'Alâ vechi'l-lehvi'l- harâm olan asvâtı isğâ harâm ve 'alâ vechi'l-lehvi'l-mübâh olan asvâtı isğâ dahî mübâh ola. Hâsıl-ı kelâm 'âmm-i kütüb-i fikhiyyede hürmete semâ' müte'allik olan 'ibârâtın mecmû'u ikr-i lehv ile mukayyedir. 'Alâ sebîli'l-lehv olunca hürmet-i semâ' sâbit olur. Yoksa 'alâ sebîli'l-lehv olmadıkça âlât-ı mezkûra muharremetu's-semâ' olmaz. 'Umûmen fukahâ-i dîn ve 'ulemâ-i ehl-i yakîn kitâblarında tasrîh eylemişler. Melâhî ve âlât-ı lehv olmağa muhtâcdır hattâ istimâ'ı harâm ola. Ednâ mertebe sâhib-i tetebbu' olan idrâk eder. İzâh-ı ifhâm için lehvin keyfiyyetin 'ale't-tafsîl beyâna şurû' edelim. 'İbârât-ı mezkûra ve gayrîde vâkı' olan lehv ile

murâd lehv-i harâmdır yoksa lehv-i mübâh değildir deyû yukarıda bir kaç defa zikr eyledik. Pes lehv-i harâm âlet-i müsta‘melesiz dahî ider. Ammâ lehv-i mübâh değil. Zîrâ herşey ki fisk u harâma dâ‘î ve müeddî ola, fisk u harâmdır. Pes imdi meclis-i fisk u harâmda müsta‘mele olan melâhî fisk u harâma dâ‘î olmuş olur. Bu takdîrce harâm-ı mahz olur. Feemmâ bir şeyki böyle olmaya, fisk u harâma dâ‘î ve müeddî olmaya harâm olmaz. Kelâm-ı fıkahâ-i ‘izâmdan münfehim olan ma‘nâ budur. Ve murâdları dahî budur. Kemâl-i meretebe mahall-i tedbîr u teemmüldür. Ve fehm u iz‘ânı vâcib olan şeylerdendir ki hattâ bu mahal ile fukahâ u ‘ulemâ-i dînin eyyâm-ı gazâ ve ‘ursta istimâ-‘i tabl u nakkâra tecvîz gördükleri akvâl-i sa‘âdet meâlleri mâbeyninde tenâkus olmaya. Zîrâ gazâ vü ‘urs lehv-i harâmdan değildir ki hattâ çalınan tabl u def melâhî ve âlât-ı lehv olup harâm ola. Eğer melâhî ve âlât-ı lehv tabl u deff u nâya mahsûs isim olalardı gazâ yüzünde ve vakt-i nikâhta cevâz-ı isti‘mâl ile lehv u melâhî olmadan müstesnâ ve muhrec olmazdı. Pes imdi havâss u ‘ulemâdan ve cehl u ‘avâmdan ferde câiz ve lâayık değildir ki fukahâ-i dîn kütüb-i fıkhiyyede evsâftan bir sıfat-ı mu‘ayyene ve mahsûsa ile mevsûfa ve kuyûdâtan bir kayd ile ma‘lûm ve müte‘ayyin mukâyede mesâil-i dîniyyeden bir meseleyi zikr buyurduklarında meselâ istimâ-‘ı savtu’l-melâhî harâm kavli gibi ve dahî bunâ mümâsil akvâl u mesâil gibi ol mevsûfa ve mahsûsa ve mukâyede olan meseleyi mutlak fehm eyleyip lizâtihâ âlât-ı mutribanın asvâtı hürmetine zâhib olup kelâm-ı ‘ulemâ-i dînde zikr-i lehv ve zikr-i melâhî kaydlarını ilgâ eylemek kat‘an câiz değildir. Murâd-ı fukahâ-i ‘izâmı fehm eylemeyip yâhut ‘an kasdın kendi tabî‘atına muvâfık onların kelimâtını tağyîr u tebdîl ve murâdları olmayan vech üzere ma‘nâlar verip istiftâ eyleyen nâsa lehv-i harâmda ve gayrîde ne keyfiyyetle isti‘mâl olunursa olsun istimâ-‘ı âlât-ı mutriba ıtlâk üzere harâmdır deyû fetvâlar vermek dîn-i İslâm’da emr-i şenî‘ ve beyne’l-müslimîn ‘ilm-i şerîfe ve ‘ulemâya hıyânet değil midir? Acabâ bu emr-i ‘azîme cür’et eden câhil mağrûr, ‘ulemâ-i dîn ve eimme-i müslimînden âlât-ı mutribayı istimâ‘ eyleyen kibârı tahtie ve dalâlete nisbet olduğun mülâhaza etmez mi? Ve ‘ulemâ ve ve fukahâ hakkında sû-i zan eyleyip evliyâ-yı ‘izâma münkür u tâ‘in kıyâs eylemekle günâh-ı ‘azîme girdiğini fikr eylemez mi? Ve ehl-i şer-‘i şerîf ile ehlullâh millet-i vâhîde ve dîn-i muttâhid üzere iken bunları mütefarrik milletin ve müte‘addid dînin zann u gümânında olmak ile ‘azâb-ı dûzağa giriftâr olacağın hatırına getirmez mi? Na‘ûzubillâh Hüdâ-yı Müte‘âl’a sığınırım. Böyle câhillerden ki ‘ulemâ ve fukahânın bi-hasebi’z-zâhir muhtelifu’l-lafz ve muttâhidu’l-ma‘nâ olan kelimâtını tatbîka kâdir olmayıp şân-ı ‘ulemâya ve evliyâyâ şe’n verecek mertebe cehl-i cibillîleri muktezâsınca ta’n u teşnî‘ sadedinde fetvâlar ve halka cevâlar vermek teşaddî eder. Yâ acabâ kelimât-ı

zâhire-i ‘ulemâ-i dîni fehm u idrâkte ‘acz u kusûru olanlar evliyâ-yı kibârın kelimât-ı kudsiyyesin nice iz‘ân eder? Ve sözlerin anlamadıkça hâl u şânların nice intikâl edip mertebeleri fark u temeyyüze götürebiliyorlar? Ve onların ra’y u emr-i ‘âlîlerine muhâlif semt-i hilâf ve ihtilâfa nice ‘âzim olup sazleri dinlemek ıtlâk üzere harâmdır, ne vechile diyebiliyorlar. Ma‘a hâzâ Hazret-i Mevlânâ Celâluddîn Rûmî (k.s.a)’in te‘lîf eyledikleri kitâb-ı *Mesnevî-i Şerîf*lerinde istimâ-‘ı nây ile deyû emîr buyurdular ki *Mesnevî-i Şerîf*:

بشنو از نی چون حکایت می کند از جدایی ها شکایت می کند

Ya‘ni ey tâlib-i Hak gûş-i hûşun küşâde eyleyip nâ-yı vücûd-i merd-i kâmilî ez cân-ı dil istimâ‘ eyle ki ne hikâyeler eyler, belki cüdâlıklardan şikâyet eder ki vatan-ı asliyyesi olan mertebeleri ıtlâktan ve ‘âlem-i ahadiyyetten hemvâre fuyûzât-ı celîle-i Bârî ile ter u tâze iken irâdet-i Hüdâ te‘allukundan nâşî deryâ-yı bahr-i ahadiyyet temevvûv eyleyip ‘ulvî ve süflî merâtib-i mâlâ nihâye ve makâmât-ı bî gâye seyr u kat‘ ederek ¹¹⁵”ونفخت فيه من روحي“ vâsıtasıyla bu ‘âlem-i şehâdete gelip mahbes-i cihât-ı sittede kuyûdât-ı anâsır-ı erba‘a ile mukayyed olup ol ‘âlem-i hakîkatten dûr ve ol safâ-yı sermedden mehcûr olduğundan ve bunlardan mâ‘adâ nice bi‘âdât-ı kesîreye mübtelâ olduğundan şikâyet eder. Ez cümle bi‘âd-ı tabî‘at-ı külliyye ve bi‘âd-ı hareket-i felekiyye ve bi‘âd-ı anâsır-ı mâddeye ve bi‘âd-ı tabî‘at-ı cüz’iyye ve bi‘âd-ı nefis-i hayvâniyye ve bi‘âd-ı sûr-i cismâniyye ve bunların emsâli nuzûlî ve ‘urûcî nice ib‘âddan şikâyet eylediğin Hazret-i Mevlânâ fukarâ ve ahhâba emrederler ki nâ-yı sûrî sadâsını istimâ‘ eyleyip onda bu ma‘nâları ve bunlara müte‘allik nice ma‘ânî-i ğamîdayı fehm u idrâk eyle deyû ta‘lîmen ve irşâden emir buyururlar. Yoksa ‘alâ tarîki’lehv ve ‘l-ğaflet nây istimâ‘ eyle demezler. Pes imdi mecmû-‘i meşâyih-i kibâr ve fukarâ-i bâbullâhın istimâ‘ eyledikleri elhân u nağamât ve nây u kudûm ve tabl u nakkâre ve sâir sazlar ki vardır, cümlesi esrâr-ı ilâhiyye ve ma‘ârif-i Rabbâniyye tahsîli kulağı ile istimâ‘ ederler. Yoksa senin zan eylediğin lehv u la‘b ve arzûy-i şehvâniyyeleri kulağı ile dinlemezler zîrâ shehevât-ı cismâniyye-i beşeriyyeden onlar halâs olmuşlardır. Pes meclis-i Mevleviyye’de hâzır olup fehm u idrâki olanlar âyîn-i evliyâdan nice hakâyık u ma‘ârif tahsîl ederler ve dergâh-ı Hüdâ’ya kurbet bulurlar. Ve fehmde kusûru olanlar eğerçi sâhib-i iz‘ân gibi olmazlar ise ol ehl-i huzûr ile ma‘an bulunmalarıyla mahrûm kalmazlar. Nitekim *Müşned-i Firdevs*’te Deylemî rivâyetiyle sâbittir ki Resûl-i Ekrem (s.a.v) buyururlar:

¹¹⁵ Sad, 38/72

“يدفع الله عن امتي من يصلي بمن لا يصلي” Ya’ni Hazret-i Allâh benim ümmetimin musallî ve sulahâsı ve âşık-ı sâdıkları hürmetine onlarla bulunup nefsine tâbi‘ olan ehl-i hevâyâ dünyâda ve âhirette nâzil olacak beliyât-ı sûriyye ve ma’neviyyeyi def‘ eder. Ve’l-hâsıl evliyâ dergâhında sulahâ ile olmağın fâidesi budur ki iyiler berekâtıyla rahmet u ‘inâyet-i Rahmân’a nâil olup ‘azâbdan emîn olur, dünyâ ve âhirette râhat bulur. Ve dahî asvât-ı âlât-ı mutribayı istimâ‘ edenleri tefsîk eyleyen câhil u ebter demez mi ki hâşâ ve kellâ Resûl-i Ekrem’i ve ashâb-ı güzînin nicesin tefsîk etmiş olur. Zîrâ rivâyât-ı sahîha ile müsbettir ki Resûlullâh ve ashâbı sadâ-yı deffî istimâ‘ eylediler ve onların istimâ‘ları ‘alâ sebîli’l-lehv olmadığı azharun mine’s-şems’tir. İmâm-ı Müslim ve Buhârî sıhhat ile tahric eyleyip ve onlar dahî Hazret-i ‘Âişe Sıddîka’dan (r.a) rivâyet ederler ki buyururlar “Eyyâm-ı Hicce’de Minâ’da olduğumuz esnâda Hazret-i Server-i Kâinât benim konağımda esvâbına bürünmüş yatar iken iki muğanniye câriye gelip ğınâ u darb-ı def ederlerdi. Babam Hazret-i Ebû Bekri’s-Sıddîk teşrîf buyurup gördüklerinde men-‘u def eylemek murâd eylediler. Hazret-i Resûli’s-Sakaleyn mübârek yüzlerinden sevb’i ref-‘u keşf eyleyip sa‘âdetiyle buyurdular ki “دعهما يا ابا بكر فانها” “ايام عيد” Ya’ni yâ Ebâ Bekir o câriyye-i muğanniyeleri men‘ eyleme, hâli üzere terk eyle. Eyyâm-ı ‘îd’tir, vakt-i surûr-i neşâttır, ya’ni darb-ı def eylesinler”.¹¹⁶ Ve hadîs-i âhârda yine Hazret-i ‘Âişe (r.a) buyururlar ki “Bir gün Resûl (a.s) benim hücreme gelip teşrîflerinde iki muğanniye câriye teğannî ederlerdi. Firâşlarında muğtaci‘ olup yüzlerin duvara tahvîl buyurup isğâ ederlerken babam Hazret-i Ebû Bekir gelip muğanniyeleri gördükte hücre-i Resûlullâh’ta mezâmîr-i şeytân neyler deyû men‘ eylemek sadedinde iken Habîb-i Hüdâ (s.a.v) “da’hümâ” emriyle “hallerine ko, ne istersin yâ Ebâ Bekir” deyû tenbîh buyurdıklarında, babam bücrenin bir köşesinde idtîcâ‘ eyleyip onlar dahî dinlerken, her ikisi uyur gibi gözlerin kapadıklarında câriyeler dışarı gittiler. Ve bunlardan mâ‘adâ Resûlullâh (s.a.v) ba‘zı gazâlarından sâlimen ğânîmen surûr-i tâm ile teşrîf buyurup geldiklerinde Benât-ı Neccâr vedâ-‘i derbendî dedikleri mahallin ağzında darb-ı dufûfu ğınâ ile Resûlullâh’ı istikbâl ederlerdi ve envâ-‘ı surûr-i neşâtları arz ederlerdi. Hattâ ğınâlarında:

من ثنيات الوداع
ما دعا الله داعي

طلع البدر علينا
وجب الشكر علينا

¹¹⁶ Ebû Nu’aym Isfahânî, *el-Müsnedü’l-Müstahrec ‘alâ Sahîhi’l-Müslim*, II, 476 (Had. no: 2004)

şî'rini okurlardı ve Resûl-i Ekrem kendi kudûm-i pür-berekâtı için izhâr-ı mesrûr ve darb-ı def ve teğannîyi mübâh eylemiş idi deyû kütüb-i mu'teberâtın mecmû'unda musarrahtır. Pes imdi bu ahabâr-ı menkûlenin mecmû'uyla sâbit oldu ki Server-i Kâinât darb-ı dufûf u ğınâyı istimâ' ederlerdi. Eğer yukarıda zikr olunan fukahânın istimâ'-ı melâhî hürmetiyle murâdları ıtlâk üzere âlât-ı mutribanın keyfe mâ kâne ve haysu mâ kâne istimâ'ı harâm olaydı Resûlullâh'ın müsbet olan istimâ'ına red olurdu ve onların dahî istimâ'ı harâm olmak lâzım gelirdi. Hâşâ ki fukahâ-i dîn ve eimme-i müslimîn tahrîm-i savt-ı melâhî ile ta'mîm-i murâd ideler ve bu 'ulemâ-i dîne iftirâ-i mahzdır. Eğer mütefakkih-i kâsır derse ki, Resûlullâh'ın vârid olan istimâ'-ı deff u ğınâ eylemeleri eyyâm-ı 'îde mahsustur. Fukahâ dahî kütüb-i fihhiyyede eyyâm-ı 'îd esnâsında istimâ'-ı deff u ğınânın ibâhatını tahrîr u tasrîh buyurmuşlar. Cevâb verip deriz ki Benât-ı Neccâr'ın rûz-i kudûm-i Server-i Kâinât'ta (s.a.v) darb-ı deff u teğannîleri haberi her hâdis ve zuhûr eyleyen mahall-i surûrda ibâhatını iktizâ eder. Hattâ Münâvî umûmiyyeti üzerine nass îrâd edip şerhinde tasrîh eylemişlerdir ki mukaddemâ zikrolunmuş idi. Pes imdi fukarâ-i Mevleviyye'nin yevm-i mukâbeledede nây u kudûm çalmaları bu kabildendir. Zîrâ sâlik-i râh-ı Hak olan fukarâ-i bâbullâha meclis-i zikrullâhtan gayrı mahall-i surûr ve vakt-i ferah u huzûr olmaz. Eğer tâ'inîn ahvâl-i fukarâya ba'zı mertebe ta'n edip taksîrâta nisbet ederlerse meselâ semâ'hânedede cem' olan dervişleri hep biliriz, onların içinde zikrullâhtan zevklenip kesb-i surûr-i uhrevî idecek âdem yoktur deyû i'tirâz ederlerse müslümân ahsen-i vech ve salâhına haml eylemek vâcib değil midir deyû red ile cevâb veririz. Vâkî'an cemî'-i ömrünü fukarâ ve ehlullâha inkâr u cuhûd ve istikbâr ile imrâr-ı vakt eyleyen kimesne ahvâl-i kümmelîni nice bilsin ki. Dâimâ onlara nazar-ı 'inâd u inkâr ile bakmıştır, hüsn-i cihetini göremez. Eğer yevm-i mukâbeledede tamâm-ı fukarânın sürûru vaktinde âlât-ı mutriba çalınan meclis-i Mevleviyye'ye hâzır olanları bir kimesne fiska nisbet ederse Resûl-i Ekrem gazâdan kudûmleri sürûriyle Benât-ı Neccâriye'nin ve yevm-i 'îdte câriye-i muğanniyelerin darb-ı dufûfu ğınâlarını istimâ'ı sebebiyle ol devletliyi dahî hâşâ ve kellâ fiska nisbet etmiş olur, na'ûzubillâh bu ise küfürdür, Resûlullâh'a ta'n etmiş olur. Nitekim İbn-i 'Arabî-i Mâlikî fakîhten libâs-ı ahmeri lubs eyleyen Zeyd'e 'Amr ta'yîb eylese ne lâzım gelir deyû istiftâ edenlere kâfir olur diye cevâb vermişler. Zîrâ lâbis-i ahmeri ta'yîb Resûlullâh'ı ta'yîbtir. Hattâ bu fetvâ ile ol kimesneyi katl eylemişlerdir deyû Şeyh 'Abdurraûf Münâvî Câmi'u's-Sağîr şerhinde :

“كان النبي صلى الله عليه وسلم يلبس بردة الاحمر في اليوم العيد والجمعة”¹¹⁷ hadîs-i şerîfî dîmnında zikr eder. Eğerçî İbn-i ‘Arabî’den bu gûne fetvâ vakt-i tehevvrlerine musâdefeyi iktizâ eder. Zîrâ lâîk olan Resûl-i Ekrem’e nisbet eylemeyip ta’yîb-i ‘alâ’l-ğayr ile te’vîl eyleyip ol müslim üzerinden küfrü sarf eylemek idi. Ve bunun nazîri Şeyh ‘Abdulvehhâb Şa’râvî (rah.a) ki kitâb-ı Levâkihu’l-Envâr fî Tabakâti’l-Ahyâr’da evliyâ-i kibârın ba’zından nakl ederki “Bir veli-i kâmil oğlu ile birlikte oturup kabak yerler iken oğlu dedi ki “ben kabağı sevmem”. Derhal babası kalkıp eline bir seyf-i kâtı’ alıp “Resûlullâh’ın sevdiği şeyi sevmem demekle kâfir oldun” deyû oğlunun başını kesti”. Pes ‘ulemâ-i dînin ve evliyâ-i kirâmın gayretleri ve Resûlullâh’a muhabbetleri bu mertebedir ki evlâdı dahî olursa Resûl-i Ekrem’e ‘adem-i tâbî’iyyeti zâhir olacak. Eğer ednâ te’vîl ile hezâr gûne maḥmel-i saḥîḥ-i âḥara ḥaml dahî mümkün olursa da te’vîl eylemeyip küfrüne ve katline hükm icrâ ederler. Ve ‘ayniyle bu meseleyi mütekaddiminden fukahâ-i dîn kütüb-i fıkhiyyede bu minvâl üzere tasrîh u beyân buyurmuşlardır :

ولو قيل له كان النبي صلى الله عليه وسلم يحب كذا مثلا القرع فقال رجل انا لاحبه كفر. كذا روي عن ابي يوسف نسا

Ya’ni bir kimesne bir âḥar kimesneye dese de Resûlullâh falan şeyi sever, meselâ kabağı sever. Ol kimesne dahî dese ki ben sevmem, kâfir olur. Hattâ İmâm-ı Ebû Yûsuf’tan rivâyetle tanşîş u ihticâc ederler. Ammâ ‘ulemâ-i müteahḥirîn derler ki eğer Resûlullâh sevdiği kabağı ‘alâ vechi’l-ihânet ben sevmem dese kâfir olur. Ve illâ ihânet kasdıyla demezse olmaz. Kezâlik eğer bir kimesne bir âḥara dese başın tıraş eyle, tırnakların kes, sünnet-i Resûlullâh’tır. Ol kimesne sünnet dahî olur ise eylemezem dese kâfir olur. Zîrâ sünnet-i Resûlullâh’ı ‘alâ sebîli’l-inkâr ve’r-red demiş olur na’ûzubillâh bu ise küfürdür. Sâir sünen dahî böylecedir. Husûsan sünen-i ma’rûfenin tevâtür ile sâbit olmuş ola, misvâk isti’mâli gibi ve dahî ona benzer şeyler gibi. Farazan bir kimesne bir ḡayr kimesneye dese ki şâribin düzüp, bıyıkların kırk sünnettir. Ol dahî cevâbında kırkmazam dese, eğer ‘an asl bıyık kırkmak sünnet idi iken inkâr tarîkiyle derse kâfir olur deyû Fusûl-i ‘İmâdî’de ve Bezzâziyye’de musarrahtır. Pes imdi bu mezkûrâta göre eğer bir kimesne bir kimesneye dese ki Resûlullâh deff u ḡınâyı istimâ’ eyledi. Ol kimesne dahî cevâbında dese ki ben istimâ’ eylemezem yâhut itlâk üzere her yerde defî isitimâ’ eylemek harâmdır, ‘alâ kıyâs-i mâ zukira kâfir olur. Feemmâ fukahâ-i dîn kütüb-i fıkhiyyede tahrîr buyurdukları gibi istimâ’-ı melâhî harâmdır yâhut âlât-ı lehvi dinlemek harâmdır dese kâfir olmaz zîrâ melâhî lehvi harâmdır. Müsta’mele

¹¹⁷ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, VI, 557 (Had. no: 16812)

olan âlâtın âlâtın ismidir, ol ise harâmdır, yukarıda zikrelediğimiz gibi. Resûlullâh'ın istimâ-
'ı def eylemeleri harâmdan değil idi ki. Hattâ istimâ-'ı melâhî cinsinden olup harâm ola.
Ammâ 'aceb-i 'ucâbîdendir ki ba'zı mütefakkih-i kâsır kibâr evlerine gittikte ve ve kibâr
huzûrunda darb olunan nây u kudûm ve sâir envâ-'ı âlât-ı mutriba ve elhân-ı mütenevvi'ayı
istimâ' edip telezzüz-ü tarab ider ve sâhib-i hâneye 'azîm-i ferah ve surûr u rızâlar izhâr eder
ve bunların birin inkâr eylemez iken mescidde ve va'z u ders için gittikte inkâr edip halkı dahî
nehy eder. Ve bu bâbta teşdîd-i 'azîmler edip ıtlâk üzere âlât-ı mezkûranın istimâ'ı harâmdır
deyû nâsa söyler ve mecâlis-i Mevleviyye hâzır olanları fîskına hükm ider. Bu dîn-i İslâm
erbâbı beyinde emr-i şenî' değil midir? Allâh'ı seversen mülâhazâ ile insâf ile 'âlim olupta
kavli fî'line mutâbık olmamak lââyık mıdır? Beyne'n-nâs izhâr eylediği akvâlin hilâfı olan
ef'âli derûnunda idmâr eylemek dîne ve 'ilme hıyânet değil midir? Beyit:

Kimin uymaya kalbine dehânı

Kesilsin tîğ-ı kahr ile zebânı

Mücerred arzûy u tabî'iyyesi husûliçün beyne'l-müslimîn nifâk u şikâk ilkâsı mahz-ı
cehl ve dalâlet değil midir? Mutlak hemân bu makûle kimselerin kulûb-i habîseleri imrâz-ı
ma'neviyye üzerine müterâkim olduğundan nâşî lisân-ı nâ pâkları dahî iğrâz-ı nefsanîyye ile
tekellüm eylemeğe i'tiyâdlarına binâendir gayrî değil. Zîrâ Resûlullâh buyururlar kavli-i habîs
sâdır olmaz illâ lisân-ı habîsten kezâlik zann-ı habîs dahî kalb-i habîsten sünûh eder. “ Küllü
inâin yeteşseraahu bimâ fihi”. Mısrâ' :

“إذا ساء فعل المرء ساءت ظنونه”

Estağfirullâh Estağfirullâh Estağfirullâhe'l 'Azîm. Sûret-i ehl-i İslâm'da olup esmâ-i
mü'minîn ile müsemmâ olup balki ba'zı mertebe “kâle, yeğûlü” demeği öğrenip 'âlim
geçinipte yine bu mertebe şulehâ ve mü'minîne hıkd u hased u 'adâvet sebebiyle Allâh u
Te'âlâ helâl ettiğini tahrîm ve harâm eylediğini tahlîl ve iğrâz-ı tabî'iyyesi vücûd bulmak için
bu kadar menâkir-i biğayri zarûret irtikâb edinip Allah'tan korkmayıp Peygamber'den hayâ
etmeyip 'âmme-i 'ulemâ-i dîne ve evliyâ-yı 'izâm ve ehlullâha ifk u iftirâ eden kimselerden
hazer eylemek gerek. “ لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم وهو بكل شيء عليم ”

El-Faslu's-Sâdis :

Altıncı fasıl meclis-i Mevleviyye devrân-ı ma'rûfe ile tevâcüd-i me'lûfeyi müştemil
olduğun beyân eyler. Hazret-i Mevlânâ fukarâsı için resm-i tarîkat olmak üzere vağ'
eyledikleri devrân-ı Mevleviyye 'âlem-i halka nisbet ile hareket-i devriyye-i felekiyyeyi i'lâm
eder. Ya'ni devrân-ı fukarâ a'zam-ı ecsâm-ı mahlûkât-i 'ulviyye olan felek-i a'zam ve sâir

eflâk hulk-i evvelden beri muhabbet-i ilâhiyye ile devr u hareketle der-kâr olduğunu bildirir. Ve ‘âlem-i emre nisbet ile hareket-i devriyye-i teceddüdiyyeye işâret buyururlar ki mebde-i evvelden mebda-‘i kâinât olan Cenâb-ı Rabbu’l-‘ibâd bilâ meded ve lâ imdâd ‘âmme-i mahlûkâtı tahsîl-i kemâli ma‘rifet-i mebde’ ve me‘âd için hulk u îcâd eylediği gibi neş’e-i âhirette dahî sâniyen hilkat-i evvel teceddüd bulup ‘ivaḍ u mükâfât vermek için i‘âde-i mevcûdât idüp cemî-‘i mahlûkâtın hilkat-i devriyyenin teceddüdünü iş‘âr eyler. Yâhut “Külle yevmin hüve fî şe’n” (كل يوم هو في شأن)¹¹⁸ âyet-i kerîmesi muktezâsınca Hüdâ-yı Mûte‘âlin ânen fe ânen mecmû-‘i mükevvenâtı hulk u îcâd ve i‘dâm eylediğine işâret içindir ki cemî-‘i eşyâ fî külli vaktin ve ân teceddüd-ü intikâlde ve bir halden hâl-i âhara irtihâldedir. Ancak uslûb-i kadîm üzere vefîre-i vâhidede göründü ki te‘âkub-i emsâl ve teceddüd-i eşbâh ile dir. Hadd-i zâtında kullu şey’in hâlikun (كل شيء هالك)¹¹⁹ âyet-i kerîmesine olan lafz-ı hâlik bunu iktizâ eder ki Cenâb-ı Allâh’ın sıfat-ı Rahmân u Rahîmiyyet’i ‘âmme-i mevcûdâta ifâde-i vücûd eyleyip halk eyleye. Ve yine derhâl sıfat-ı Kakhâriyyet’i onu i‘dâm ihlâk eyleye. Ve yine der-‘akîb Rahmâniyyet u Rahîmiyyet’e i‘tâ-i vücûd edip sıfat-ı Kakhâriyyet’e i‘dâm etmededir. Ğavvâşân-ı bahr-i ‘irfân olan ‘urefâ-i billâh hemvâre Hüdâ-yı Lâ Yezâl’in ânen fe ânen halk u ihlâk-i mahlûkâtta der-kâr idi iken ‘ilmu’l-yakîn ve ‘aynu’l-yakîn müşâhede ederler. Ve fukarâ-i Mevleviyye’nin dahî devrânları bu îcâd u i‘dâm-ı teceddüdü ve i‘dâm-ı devriyyenin hareketini ihbâr eder. Nitekim Cenâb-ı Allâh’ın “بل هم في لبس من خلق جديد”¹²⁰ ve dahî “وما امرنا الا واحدة كلمح بالبصر”¹²¹ ve dahî “كما بدأنا أول خلق نعيده وعدا علينا إنا كنا فاعلين”¹²² âyât-ı ‘izâmında keşf u şuhûd sâhibi olan erbâb-ı tahkîk bu minvâl üzere tefsîr u tahkîk etmişler (من اراد فليطالع تفاسيرهم). Ve lâkin herkesin havsala ve idrâkine sığmaz. Bunları iz‘ân ve idrâk eylemek sâhib-i sülûk olan ‘ulemâ-i ‘âmilîn ve muhakkikîn ve ‘urefâ-i vâsilîn ve müdaqqikîn kârıdır. Yoksa mütefaqqih u câhillar “أولئك كالانعام بل هم اضل”¹²³ âyet-i kerîmesine mâ şadâk olup himâr-ı nâhiḳ gibi ekl u şurb u ğadâ-i hayvâniyyeden ğayri şey’e akılları yetişmez. “قد علم كل اناس مشربهم”¹²⁴. Ancak İnşâallâhu Te‘âlâ erbâb-ı zâhirin fehm u idrâkları mertebe ve ‘avâm u cehlenin meşreb-i iz‘ânları haddince devrân-ı fukarâ hakkında olan mebhâsi ve ol

¹¹⁸ Rahmân, 55/29

¹¹⁹ Kasas, 28/88

¹²⁰ Kaf, 50/15

¹²¹ Kamer, 54/50

¹²² Enbiyâ, 21/104

¹²³ A‘râf, 7/179

¹²⁴ Bakara, 2/60

bâbda kütüb-i fıkhiyye ‘ibârâtlarını ve murâd-ı ‘ulemâ-i dîni takrîr u tahkîk idelim, bi‘avnilâh, bifağlillâh.

Evvelâ bu devrân meselesi hakkında fukahâ raks u tevâcüddür deyû zikrederler. Meselâ “يمنع الصوفي من الرقص والتواجد وتحريق الثياب ونحو ذلك” derler. Ve sûfî ile mutasavvıfı murâd ederler. Mutasavvıf ise şol kimseye derler ki ‘alâ vechi’l-kizb ve’r-riyâ tasavvuf iddiâsında ola. Nâs kendilerine muhabbet eyleyip haklarında hüsn-ü i’tikâd eylemeden ötürü pes öyle murâî ve kezzâblar raks u tevâcüd u tahrîk-i siyâbdan men‘ olunur ne şüphe. Tarîkat-ı Muhammediyye’de mezkûrdur ki:

“ومن الافتراء علي الله التواجد وهو ادعاء الكرامة والولاية كما فعل بعض متصوفة زماننا”

Ya‘ni yalandan tevâcüd edip riyâ ile da‘vâ-yı kerâmet ve velâyet eylemek Hüdâ-yı Mûte‘âl’a iftirâ eylemektir. Nitekim zamânımızda ba‘zı mutasavvıfa ederler. Ve dahî ba‘zı ‘ibârât-ı fukahâda mutasavvıfı “اي المتكلف في التصوف” deyû zikrederler. Pes bu ‘ibârâtlardan fukahânın murâdları kizb u riyâ ve da‘vâ-yı kerâmet eden kimselerdir. Yoksa hâşâ ki fukahâ-i ‘izâm sâdikâne hâlisâne tarîk-i Hakk’a sülûk eyleyen sûfiyyûnu ve ahvâl-i marđiyyelerini inkâr edeler. Hattâ kütüb-i fıkhiyyenin bâb-ı vakfında bir kimesne bir şeyi sûfiyye vakf eylese yâhut a‘kal-i nâsa vakıf eylese ol vakf-ı dünyâdan i‘râd eyleyip cemî‘i evkâtını ‘ibâdet-i Mevlâ imrâr eden zühhâdî sûfiyyûna sarf olunur deyû tahrîr buyurmuşlar. Pes fukahâ sûfiyyûnu a‘kal-i nâsdandır deyû hükm eyledikten sonra onları nice inkâr ederler. Ancak ‘inde’l-fukahâ bir âdemin zühhâd-ı sûfiyyeden olması muhakkik olmak iki vechin biriyle olur. Ya budur ki nâs ol âdemin şalâh u zühdünü tahkîk u tasdîk etmekle yâhut ol kimesne ba‘zı mertebe ef‘âl-i zühd-ü şalâhın fâ‘ili olduğu cihetten ğalebe-i hüsn-ü zan ile bilinir yoksa mücerred zan ile bir kimesnenin ahvâli bilinmez. Hüsn-ü zan dahî olursa “إن الظن لا يغني من الحق شيئا” dir. Feemmâ eğer sû-i zan olursa ‘ulemâ-i ‘izâm hâşâ onu irtikâb etmezler. Zîrâ Cenâb-ı Allâh sû-i zan tecessüsü nehy eylemiştir. Âyet:

قال الله تعالى يا أيها الذين آمنوا اجتنبوا كثيرا من الظن إن بعض الظن إثم ولا تجسسوا ولا يغتب بعضكم بعضا يحب

أحدكم أن يأكل لحم أخيه ميتا فكرهتموه ...¹²⁵

Resûl-i Ekrem (s.a.v) dahî nehy u tahzîr buyururlar. Nitekim İmâm-ı Mâlik Muvatta’da ve İmâm-ı Ahmed b. Hanbel ve İmâm-ı Müslim ve Buhârî ve Ebû Dâvûd ve Tirmizî sıhhatinde ittifâk eyleyip Ebû Hureyre (r.a) Hazretleri’nden rivâyet buyururlar. Kâle (s.a.v) “اياكم والظن” ya‘ni zanna tebe‘iyetten yâhut müstehak olmayana sû-i zandan hazer ve ictinâb eylen.

¹²⁵ Hucurât, 49/12

“فان الظن” zîrâ tahkîkan zan zihn-i sâmi’inde mesned ile olan zan ziyâde temekkûn olup ictinâbına kandırmak için ism-i zâhiri muḍmar yerine îrâd buyurdular. “اكذب الحديث” ilkâ-i şeytânîyye olmağ ile nefsin kelâmının ekzebidir Yâhut zanna ekzeb-i hadîs buyurmaları ‘alâ tarîki’l-mecâz ola. Zandan neş’et eyleyen kelâmu’l-kizb hadîsidir. Veyâ kelâm-ı dürûğ gibi vâkı’a mutâbık değildir. “ولا تجسسوا” dahî setr u ḥafî olan şeyin keşf u i’lânı için bir kimesnenin ahvâlini teftîş eylemeyiniz, ve câsûslar gibi ‘avârıd-ı nâs’dân bahs eyleyip san’at u letâfet ile haber almağa sa’y eylemeyiniz. “ولا تحسسوا” dahî hüsn ile ḥafîyye istirâk-ı sem’ gibi ve absâr gibi bir şey’i taleb eylemeyiniz. Ya’ni maḥfice dinlemek ile ve arkadan gözetmek ile bir kimesne bir şeye ittîlâ’a sa’y eylemeyiniz. Ve dahî denilmiştir tecessüs-i ‘avrât-ı nâsa ve bavâtın-ı umûrlarına hem kendi nefsiyle ve hem âḥarın i’ânet u tevassuṭuyla tefehḥuşa derler. Tehassüs ise ḥâ-i mehmele ile âḥarın imdâd u i’ânetsizancak kendi nefsiyle tefehḥuşa derler. “ولا تنافسوا” dahî ba’zınız ba’zınızı şerr u husûmete terğîb eylemeyiniz. “ولا تحاسدوا” dahî birbirinizin ni’metiniz zevâlini istemeyiniz. “ولا تباغضوا” dahî esbâb-ı buğzu birbirinize ‘atâ eylemeyin ya’ni birbirinize ‘adâvet eylemen. “ولا تدابروا” dahî birbirinize ‘adâvetten nâşî arka ile dönüp yüz çevirmeyin. “وكونوا عباد الله اخوانا”¹²⁶ harf-i nidâ maḥzûf ya’ni ey ‘ibâd-ı Hüdâ siz birbiriniz ile ihvân olun. Eğer ibtidâ-i hadîs-i şerîften bu vakte dek mezkûr olan evsâf-ı zemîmeyi terk ederseniz karındaş gibi olursunuz ve illâ terk eylemeseniz birbirinize ‘aduvv olursunuz. “ولا يخطب الرجل على خطبة أخيه حتى ينكح او يترك” ve dahî bir kimesne nikâh-ı şer’î ile bir ḥiṭba okuyup alınacak hâtun için bir ḡayrı kimesneye olmak üzere ḥiṭba okumaya. Meğer ol karındaş terk eyleyip ferâğat edince kayırmaz, kimin için okurlarsa okusunlar hâsıl-ı kelâm sû-i zan iyi değil. Elbette sâhibini ma’raḍ-ı suâle götürür. Vâkı’a mutâbık oldukta tahlîs-i dâmen belki mümkün, ammâ vâkı’a mutâbık olmazsa cevâb vermek müşkil olur. Hüsn-ü zan ise böyle değil, kimse hüsn-ü zandan zarar görmemiş. Farazan vâkı’a olmasa da me’mûldur ki Cenâb-ı Allâh muâḥaze eylemeye. Belki hüsn-ü zan berekâtıyla Tanrı Te’âlâ kullarını tekzîb etmeyip mazınna olan sû-i hâl dahî olursa afv u kereme sezâ ola. Ve yâhut ‘inâyet-i Bârî ile tebdîl-i ahlâk eyleye. Hele sûret-i şalâḥ’da gördüğümüz kimesne için biz hüsn-ü zan eylesek ma’a hâzâ ol kimesne kizb ve sâîr şuleḥâyâ lâyıık olmayan ahlâk u evsâf ile mevsûf ola. Bize andan kat’an ziyân u noksân-ṭarî olmaz. Mürtekib olduğu yaramaz sıfatların cezâsın kendisi çeker. Öyle olunca bize lâzım olan ziyy-i fukarâ ve zühhâdda olanların kemâline haml eylemektir. Ve murâd-ı fukahâ-i dîn dahî budur ancak. Bir zâtın zühd-ü salâhına

¹²⁶ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, III, 389 (Had. no: 9307)

hükmeylemek ya şehâdet-i müslimîn veyâ ef'âl-i zühhâdda der-kâr olduğu mu'âyene olunduktan sonradır. Buyurdıkları 'ibâd-ı mü'minîne nuş u tahzîr içindir ki şulehâdan geçinen kimesne dâimâ tâ'ât u 'ibâdâtta olup hîlâfî olan kendinden sâdır olamamağa sa'y ideler. Ve sâir Ümmet-i Muhammed karındaşları ile hüsn-ü zindegânî edeler ki hakkında sâlih ve zâhiddir deyû şehâdet edeler.

Ammâ tevâcûde gelelim. Tefâ'ul bâbındandır. Vecdi olmayanlar zikrullâh esnâsında vecd u şevk husûliçün tekellûf-i vecd derler. Bu ise mezmûm değildir. Nitekim İmâm-ı Kuşeyrî risâlesinin evâilinde “في الفرق بين الوجد والتواجد” bahsinde buyururlar ki tevâcüd ihtiyâr ile vecdi talep eylemeğe derler. Ancak bu ihtiyâr ile taleb-i vecd eyleyen sâhib-i kemâl olmaz. Farazan kemâle bâliğ olsa da dahî mütevâcid olmaz, belki vâcid olur. Zîrâ tefâ'ul bâbı ekseriyâ bâtında olmayan sıfatı izhâr içindir. Zâtında vecdi yok ancak izhâr-ı vecd eder. Bu ise ehl-i kemâl hâli değildir. Ve lîken eğer zâtında vecdi zuhûr ederse mütevâcid-i itlâk olunmaz, vâcid denir. Sâhib-i kemâl olur. 'Ulemâ-i dînden bir kavim tevâcüd müsellemler değildirler mezmûmdur derler. Tekellûf müteâmmîn olup tahkîkten ba'îd olduğundan ötürüdür derler. Ve fukahâ-i âmilînden bir kavim dahî ma'ânî-i vecdin vicdânda husûliçün müterâşşid olan fukarâ-i mücerredîne tevâcüd müsellem görmüşler. Resûl-i Ekrem (s.a.v) 'in “ابكوا، فان لم تبكوا فتباكوا”¹²⁷ hadîs-i şerîfî delîli ile ya'ni “Ümmetim, siz bükâ eyleyin. Eğer ağlamazsanız dahî bari ağlar gibi olun” deyû buyururlar. Pes bu hadîs-i şerîften münfehim olurki bâtında olmayan bir emr-i memdûhun husûliçün hâriçte anın emsâli şeyleri izhâra cevâz ve mesâğ vardır. Nitekim denilmiştir. Mısra':

“Âşık olmaz isen ey dil, hele bâri yelten

Sen de âşık olmaz isen hele bâri yelten”

Hikâye-i meşhûradır ki bir gün Cüneyd (k.s.a) Hazretleri'nin meclislerinde Ebû Muhammed Harîrî ve İbn-i Mesrûk ve e'izze-i kirâmdan dahî nice kimesneler mevcûd iken nâyzenler gelip nâynevâzlık eylediklerinde cümle huzzâr-ı meclis kalkıp semâ-'u devr ve tevâcüd eylediler. Ammâ Cüneyd Hazretleri kalkmayıp sâkit u şâmit oturmağ ile Ebû Muhammed Harîrî dediler ki “Sultânım cenâbınız dahî semâ-'u devr etmez misiniz?”, cevâbında Hazret-i Kur'an'dan “وترى الجبال تحسبها جامدة وهي تمر مر السحاب”¹²⁸ âyetini okudular. Ya'ni yüce dağların sen sûretâ câmid u sâkit görürsün ammâ onlar bulutlar gibi murûrda ve seyr-i ma'nevî ile seyr u harekettir. Ya'ni Hazret-i Cüneyd eğerçi zâhiren devr u hareketim yoksa da bâtınan cibâl-

¹²⁷ İbn mâce, İkâmetü's-Salât, 1/424, bâb:176 (bâbu Husni's-Savt bi'l-Kur'an)

¹²⁸ Neml, 27/88

i râsihât gibi hareket-i ma‘neviyye ile teḥarrük-ü semâ‘u devr-i ma‘nevî ile sâmi-‘u dâir idi iken iş‘âr buyurdular. Ba‘dehû Cüneyd Hazretleri “ Yâ Ebâ Muhammed devr u semâ‘ ile sen nicesin?” deyû suâl buyurdularında Ebû Muhammed Harîrî der ki “Yâ seyyidî her ne vakit kim bir mevḍi-‘i semâ‘da bulunsam ki anda muhteşem ismiyle müsemmâ şahs-ı ma‘hûd buluna. Yâhut sâhib-i ihtişâm olan ağniyâ buluna. Kendi nefsimi imsâk eyleyip tevâcüd-ü devr u semâ‘ eylemezem. Feemmâ ol meclis-i semâ‘ı bu dediklerimden hâlî bulsam devr u tevâcüd ederim” deyû söyledi ve Cüneyd Hazretleri dahî tevâcüd eyleme deyû men-‘u inkâr eylemedi. Vâkı‘a onların katlarında dahî tevâcüd-i mezmûm değil imiş ki ‘adem-i inkârları memdûhiyyetine delâlet ederse ma‘lûm oldu ki fukarâyâ tevâcüd eylemek ıtlâk üzere menhî değildir. Belki menhiyyun ‘anh olan riyâ u iftihâr u tekebbürlüktür ve da‘vâ-yı velâyet u kerâmet cihetinden olan tevâcüd her şol kimse kim mecmû-‘i fukarânın eyledikleri tevâcüd umûm üzere nehy eyleye. Kelâm-ı fukahâ-i ‘izâmı fehm u idrâkta kusûru olup hatâ-i ‘azîme mübtelâ olur. Bâ husûs fukahânın bi iddi‘âi’l-vecd’i ve dahî bilafzi’l-mutasavvıf deyû tasrîh buyurdıkları akvâl-i mu‘teberelerine i‘tibâr etmemiş olur. Bu ecildendir ‘ulemâ-i mütekaddimînin ba‘zısı buyurmuşlar ki bizim kavlimiz ile fetvâ vermek bir ferde câiz değildir. Tâ ol kavlimizin me‘ḥazını bilmedikçe pes vecd-i sâdık ve dahî vecd-i sâdık husûlîçün bi’l-ihtiyâr tevâcüd ‘âmme-i fukahâ katlarında emr-i makbûlu müstahsendir. ‘Ale’l-husûs ‘ulemâ-i sûfiyye ıstılâhında vecd ve tevâcüd zikrullâh esnâsında olan kalbin ḥuşû‘undan ibârettir. Ḥuşû‘ ise nass-ı Kur‘ân u hadîs ile müsbet olan tâ‘âttandır. Pes bir şey ki tâ‘ât ve ibâdet ola anı harâm ‘addeyleyip halkı andan nehy eylemek cehl-i mahz değil midir? Ve küfür lâzım gelmez mi? Âyet: “¹²⁹ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ” Ve Tirmîzî ve Nesâî sıhhat ile tahric eyleyip Resûlullâh (s.a.v) Hazretleri’nden rivâyet ederler ki dâimâ böyle duâ ederlerdi “¹³⁰ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لَا تَخْشَعُ” Yâ Rabbi ben sana sığınırım şol kalbten ki ḥuşû‘ u ḥavfı olmaya. Ve bu mâddede fukahâ-i dîn hakkında dahî fukarâyı ḥuşû‘dan nehy ederler deyû sû-i zan eylemeyi iktizâ eder. Bu ise hatâ-i fâhiş ve küfür değil midir? Hâşâ ki fukahâ anı murâd edeler. Eğer derse ki ḥuşû‘dan nehy eylemeyiz, bizim maksûdumuz meclis-i Mevleviyye’ye huzûrdan nehy eylemektir. Ana cevâb verip deriz ki bu vechile nehy eylemek nüfûs-i mütelevvine-i fukarâ-i Mevleviyye’de ‘inde zikrillâhi Te‘âlâ eser-i ḥuşû‘ olan vecdin ḥurmetle hükmeylemeyi iktizâ eder. Bu sûrette hem ḥuşû‘u ve hem vecd-i sahîhi inkâr etmiş olurlar. Bi-tarîki’l-evlâ el-‘iyâzu billâh kâfir olurlar. Zîrâ vecd-i

¹²⁹ Hadîd, 57/16

¹³⁰ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, II, 74 (Had. no: 4057)

mezkûrun eseri için hareket-i mahsûsa yoktur. Nice olursa olsun. Siyyemâ fukarâ-i Mevleviyye zi‘am-ı mütefakkih-i câhile göre kâsîr oldukları takdîrce onlar ‘amel-i tevâcüd ve semâ‘da kendilerinden evvel kümmelîne teşebbüh ederler. Nitekim hadîs-i şerîfte vârid olmuştur “من تشبه قوما فهو منهم”¹³¹. Hattâ Şeyh-i ‘Ârif İmâm-ı Sühreverdî (k.s) dahî buyururlar, Beyit :

وان لم تكونوا مثلهم فتشبهوا إن التشبه بالكرام فلاح

Tercüme : “İyilerden değilsen çün teşebbüh etmeğe sa‘y et. Kemâl ehline taklîd eyleyenler buldu ‘âlî câh”

El-Faslu’s-Sâbi‘ :

Yedinci fasıl meclis-i Mevleviyye inhinâ-i zâhr ile izhâr-ı tâ‘ât ve iz‘ânı müştemil olduğun beyân eyler. Zîrâ her hâlde âdâb-ı tarîkat ile müeddeb olmak ve herkese inhinâ u tevâzu ve meskenet izhâr eylemek fukarâ-i bâbullâhın şânındandır. Fukahâ-i ‘izâm selâm vaktinde ğayra inhinâ eylemek mekrûhtur buyurdıkları âhara selâm verdildiği vakte maksûrdur, itlâk üzere değil. Fukarâ-i Mevleviyye’nin ise devrân u tevâcüd hâlinde ve hîn-i mülâkatta birbirine inhinâları vakt-i selâmda değil midir ki hattâ mekrûh ola. Münkir-i erbâb-ı tarîk olanlar ise fukarânın bu inhinâların hâlet-i selâma kıyâs eyleyip mutlak kerâhetine zâhib olanların kıyâsları merdûdun ‘aleyhimdir, bâtıldır. Zîrâ kütüb-i fikhiyyede fukahânın vakt-i selâmda ğayra olan inhinâları mekrûhtur deyû tahrîr buyurdıkları mukayyedir, mutlak değildir. Görmez misin insan bir şeyi tenâvül eylemek için yâhut lubs-i sevb için ve bunlar emsâli şeyler için inhinâ eylese selâm için munhanî olmamış olur. Belki ğayrı için ki ol tenâvül-i ta‘âm ve lubs-i libâs ve emsâlidir, mekrûh olmaz. Selâm için olan inhinâdan mütesarrif olduğundan ötürü eğer mütefakkih-i kâsîr-ı münkir bu inhinâ-i fukarâ namâz içinde Cenâb-ı Hakk’a mahsûs olan rükû‘a müşâbehet ile mekrûh olur derse cevâb veririz ki “Fukarânın huzûr u şeyhte olan kıyâm u ku‘ûdları dahî lillâh olan namâzın kıyâm u ku‘ûduna müşâbihtir. Öyle olunca imdi bunlar dahî mekrûh olur. Yoksa yalnız mahsûsan inhinâların ibâdet olan rükû‘a teşbîh eyleyip nehy eylemek ve kıyâm u ku‘ûdların dahî teşbîh eyleyip görmemek li-ğarağın olduğuna delâlet eder, aslâ ma‘nâsı yoktur. Ma‘a hâzâ namazda huşû-‘u

¹³¹ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, VII, 9 (Had. no: 20478)

hıdû‘ ile oturdukları gibi Ashâb-ı Güzîn (rıdvânullâhi ‘aleyhim ecma‘în) huzûr u Resûlullâh’ta bir mertebe sekînet ve âdâb ve Habîbullâh’tan şiddet-i vakâr üzere oturlar idi ki gûyâ başlarında tıyûr oturur. Ve Şeyh ‘Aynî Hanefî Şerh-i Buhârî’de zıkr eder ki İshâk Sa’dî buyururlar ki her bâr Yahyâ-i Kattânî salât-ı ‘asr edâsından sonra gördüm ki mescidin minâresine müsteniden oturlardı. Eimme-i dîn ve ‘ulemâ-i ehl-i yakînden ‘Alî İbnu’l-Medenî ve Şâzgûnî ve Ömer b. ‘Alî ve Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Mu‘ayn ve dahî niceler gelip huzûrunda ayak üzere tâ akşamdan durup hadîs-i şerîf suâl ederlerdi ve okurlardı. Bir kimesneye aşağı otur demezdi ve onlar dahî heybetinden oturmayıp ta‘zîmen karşısında ayak üzere dururlardı. Pes imdi meşâyih-i ‘izâm huzûrlarında kıyâm menhî değildir. Ku‘ûd u rükû‘ dahî böyledir. Ma‘a hâzâ bunların herbiri erkân-ı salâtıdır. Niyyet ile husûl-i ibâdet mabeynlerinde fark yoktur. Mukteâ ta‘lîl üzere ibâdet müşâbihlerdir. Böyle iken ‘ulemâ-i dîn tecvîz görüp mekrûhtur dememişler ancak ba‘zı câhillerin mutlak inhinâ-i zâhr’ı rükû‘ zan edip kiblenin gayrına dahî olur ve abdestsiz dahî olursa keennehû şurût-i salâtı bilmez nice olursa olsun inhinâyâ rükû‘ tesmiye edip selâm gayrında da câiz değildir demesi bâtıldır. Mutlak inhinâ-i zâhr ibâdet vechi üzere olmakta rükû‘ olmadığı gibi Allah’tan gayrıya ibâdet niyetiyle olmayan secde dahî mukteâ-i tekfîr değildir. Nitekim Eşbâh ve Nazâyir’de fenn-i evvelin niyet bahsinde zıkr ederki eğer bir kimesne salât u ibâdet niyetiyle değil belki mücerred pâdişâha ta‘zîm u tahiyyât kaydıyla secde eylese tekfîr olunmaz. Zîrâ eğer küfrü îcâb edeydi Hazret-i Allâh melâike-i kirâma Hazret-i Âdem için secde ile emretmezdi. Ve Hazret-i Yûsuf karındaşları secde eylemezdi. Farazan eğer bir pâdişâh ibâdet vechi üzere kendine secde eylemek için bir kimesneye katl ile ikrâh eylese, afdal olan budur ki sabr eyleye, katl ederse şehîd olur. Zîrâ ibâdet niyyetine Tanrı Te‘âlâ’dan gayrıya secde eylemek küfürdür. Secde eyleyip kâfir olmaktan ise katlolup şehîd olmak evlâdır. Feemmâ tahiyyât u ta‘zîm vechi üzerine secde için katl ile ikrâh eylese afdal olan secde eylemektir. Zîrâ ta‘zîm niyetiyle secde eyleyip katlden halâs olmak evlâdır. Kezâlik fukarâ-i Mevleviyye şeyhlerine ta‘zîm u tahiyyât murâd edip secde eylese kâfir olmazlar. Fekeyfe rükû‘ secdenin mâdûnîdir. İbâdet vechi üzere olmayıp ancak ta‘zîm u tebcîl u ihtirâm ve inkıyâd u iz‘ân kasdıyla şeyhlerine inhinâ eylese nice mekrûh u menhî olur. Belki kerâhet ‘alâ vechi’s-selâm olduğu sûrettedir. İbn-i Mâce Enes (r.a) Hazretlerinden rivâyet edip Tirmîzî sıhhat ile tahric eylediği ehâdisdendir. Hadîs:

”قال: قلنا يارسول الله أينحنى بعضنا لبعض؟ قال: لا، قلنا ايعانق بعضنا بعضا؟ قال: لا، ولكن تصافحوا“¹³²

Ya‘ni demek olur ki Enes Hazretleri buyururlar “Biz Resûl-i Ekrem (s.a.v)’den suâl eyledik, Yâ Resûlallâh bizim ba‘zımız ba‘zımıza inhinâ eder mi, ya‘ni ta‘zîmen başını ve arkasını eğdirir mi? Cevâb verdiler ki ‘hayır, eylemeyin’. Ya ba‘zımız ba‘zımıza mu‘ânağa eder mi? Cevâb buyurdular ki ‘Hayır, eylemeyin ve lâkin hîn-i mülâkâtta biri biri ile musâfahalaşın’.” Necmu’l-Ğazzî (rah.a) te’lîf eylediği *Hüsnü’t-Tenebbüh fi’t-Teşebbüh*’te olan Bâbu’t-Teşebbüh bi-ehli’l-Kitâb’da ‘ayniyle bu hadîs-i şerîfi zikr eyledikten sonra buyururlar “ Bu haber-i latîfde mu‘ânağadan nehy itlâk üzere değildir. Kerâhet üzerine mahmûldur. Ve mu‘ânağanın mekrûh u menhî olması ‘alâ vechi’t-temelluk olduğu sûrettedir. Yoksa dost dosttan dûr u dirâz ayrıldıktan sonra olan mülâkâtlarında yâhut dostun bir seferden kudûmünde veyâ sefere ‘azîmet esnâsında olan tevdî’te mu‘ânağa sünnet-i seniyye-i Server-i Kâinât’tır. Zîrâ Hazret-i ‘Âişe Sıddîka (r. ‘anhâ) ve ‘an ebîhâ’nın nakl u rivâyetiyle Dâre Kûtnî sıhhat ile tahric eyledikleri hadîs-i şerîf ile sâbittir ki Sahâbe-i Kirâm’dan Ca‘fer İbn-i Ebî Tâlib (r.a) Hazretleri Habeşistan’dan geldiklerinde Hazret-i Sultân-ı Kevneyn (s.a.v) onunla mu‘ânağa eyledi. Kezâlik ğayra inhinâ dahî böyledir. Kerâhet olduğu sûrette müdâhene ve münâfakat ve riyâ vechi üzerine olmaktadır. Husûsan ba‘zı ‘ulemâ, hükâm ve zaleme ve kuğâta dünyâlık cihetinden ‘uluvv-i derecelerinden ötürü yâhut mâlik oldukları emlâk u erzâklarından hışsa-mend olmak ümniyyesiyle ve yâhut kendi rütbe ve manşından sükût u ‘azl havfiyle inhinâ ederler. Mekrûhtur ve menhîdir. Ve kezâlik ‘alâ vechi’s-selâm dahî inhinâ olunursa mekrûh u menhî olur. Sünnet-i Resûlullâh’a muhâlefetten ötürü yoksa fukarâ-i Mevleviyye’nin şeyhlerine ve şeyhin dahî fukarâya inhinâ eylemeleri ba‘zı ba‘zının ahvâline vâkıf olduklarından ‘alâ vechi’l inkıyâdi ve’l- iz‘ân ve dahî ‘alâ vechi’l-itâ‘ati ve’l- birri ve’l-ihsândır. Bu ise emr-i makbûl ve müstahsendir. ‘Âmme-i fukahâ-i dîn katlarında ‘ale’l-husûs birr eylemek ancak vâlidine munhasır değildir, umûmiyyet-i vardır. Nitekim Müsned-i Firdevs’ta Deylemî rivâyet eder ki “ قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: بر امك ثم اباك ثم اخاك “ ve rivâyet-i âḥar “بر والدك فولدك” ve dahî rivâyet-i âḥar’da “بر ولدك” vâkı‘ olmuş. Ya‘ni Hazret-i Habîb-i Ekrem (s.a.v) buyururlar “Sen ibtidâ vâlidene birr eyle, ondan sonra pederine ve ondan sonra karındaşına ve ondan sonra kız karındaşına”. Pes bu hadîs-i şerîften ma‘lûm oldu ki dîn karındaşları olan ümmet-i Muhammed biri birine birr eylemek vâcibtir ve tâ‘âtandır. Ona binâen fukarâ şeyhlerine ve şeyh dahî fukarâsına tâ‘ât-ı birr’i edâ eylemek için birbirlerine inhinâ ederler. Ve mezkûr olan “ايحنى بعضنا لبعض؟ قال: لا” hadîs-i şerîfinde olan

¹³² İbn-Mâce, Edeb, Bâb: 15 (Had. no: 3702)

lâ kelimesiyle inhinâdan nehy iktizâ eylemez. Ve kezâlik mu‘ânağadan dahî nehy iktizâ eylemez. Belki nefy’dir ki istifhâm cevâbında vâkı‘ olmuştur, nehy değildir. Ve bunun nazîri Hazret-i İmâm-ı ‘Alî (kerremallâhu vechehû)’ye isnâd-ı sahîh ile müsned olup Tirmizî rivâyet eylediği hadîs-i şerîftir:

”قال: لما نزل " والله علي الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا" ¹³⁴ قالوا يا رسول الله افي كل عام؟ قال: لا“ ¹³³

Ya’ni Hazret-i İmâm-ı ‘Alî (kerremallâhu vechehû) buyurdular ki “Âyet-i Kerîme nâzil oldukta Ashâb-ı Güzîn (r.a) hazarâtı dediler ki Yâ Resûlallâh beher sene mi Hac eylemek farz oldu? Cevâbında Habîb-i Hüdâ ‘aleyhi afdalu’t-tahiyyât buyurdular ki “ lâ” hayır her sene farz olmadı. İstitâ‘âtı olsa ömründe ancak bir kerecik farz oldu, ziyâde değil. Pes imdi bu hadîs-i şerîfte olan “lâ” kelimesi “افي كل عام؟” istifhâmına cevâb vakı‘ olmuştur. Her sene Hac farzı olduğunu nefy eder. Yoksa her sene Hac eylemeden nehy iktizâ eylemediği gibi kezâlik “اينحنى بعضنا لبعض؟” istifhâmına cevâb olan “lâ” dahî vakt-i selâmda ba‘zın ba‘za inhinâ eylemesini nefy eder. Yoksa mutlak her halde inhinâdan nehy eylemek mânâsında değildir. Feemmâ Şeyhu’l Ekber (r.a) Fütûhât-ı Mekkiyye’de yetmiş üçüncü bâbta evliyâ-yı râkî’in zikrelediği mahalde buyururlar ki ‘urefâ-i billâh’ın cebâbire tayfasına ve dahî ‘ulemâ-i mütekebbirîne tevâzu ve inhinâ eylemeleri ol tavâifin zâtlarına değildir. Belki onlarda zuhûr eyleyen sıfât-ı ilâhiyye’yedir. Zîrâ hemîşe ‘ârifler mecmû-i eşyâda sun-‘u kudret ve kuvvet ve sâir sıfât-ı ilâhiyye’yi müşâhede ederler. Öyle olunca ‘ârifân-ı Hüdâ ihvânlarına hîn-i mülâkatta selâm esnâsında dahî inhinâ eyleseler onlara olmamış olur. Belki ol inhinâ Cenâb-ı Hakk’a olur bi’l-vesâit. Pes ol inhinâ olunan şahs ceheleden ise nefsinde ‘azîm-i ‘ucb eder ve mesrûr olur ki ben rütbe-i ‘âliye ve derce-i refî‘a sâhibi yâhut ‘ilm u ma‘rifet sâhibi olmasam bana rûkû‘ mertebesi inhinâ etmezlerdi deyû ‘azîm hazzeder. Cehele-i e‘âcim kibr-i mâ beynlerinde ancak örf ve ‘âdete binâen birbirlerine ederler. Etmeseler ‘azîm mükedder olurlar. Farğ-ı cehâletlerinden nâşîdir. Tevâzu ve inhinâ kimden kime derûna içindir bilmezler. Ammâ ‘âkıll u ‘ârif u ‘âlim ve kâmil olanlara hemvâre müşâhede-i ceberût-i ilâhî eylediklerine binâen her halde izhâr-ı tevâzu ve inhinâ vâcibtir. Zîrâ nazarlarında Hak’tan gayr’ı yoktur ve Hak’tan gayrıyı görmezler, Lebîd gibi لا كل شيء ما خلق الله باطل derler. Ve bâtıl olan ‘ademdir. Vücûd ise Hakk’ın vücûdudur ki Dâim ve Bâkî’dir. Fânî ve hâlik olan olacak vücûd ma‘dûm hükmündedir, bâtıl u ‘ademdir. Pes imdi mecmû-i râkî’inin rûkû‘ları ki vâkı‘ olur ne yüzden olursa olsun değildir illâ vücûd-i Hakk’a dır. Hâşâ ki ma‘dûm olan ‘aynı mahlûka ola.

¹³³ Tirmizî, Hacc, Bâb: 5 (Had. no: 814)

¹³⁴ Âl-i İmrân, 3/97

Mahall-i da'îktir fikr eyle ve teemmül eyle ve insâf eyle. Bir kimesne ki fukarânın bu hallerini ve bu nazar ve bu fikirde olduklarını istiḥfâf eyleyip ve böyle olduklarına binâen birbirlerine eyledikleri inḥinâ sebebiyle meclislerine hâzır olanları fıska nisbet eylese tekfir olunmaz mı? Zîrâ maḥṭûr u şer'î yok iken mecâlis-i zâkirîni tahkîr etmiş olur, bu ise küfürdür na'ûzubillâh. Ve hadîs-i şerîfte vârid olmuştur ki zâkirîni zikrullâh eyledikleri hâlde melâike-i kirâm ihâta ederler. Keyfiyyet-i zikr için hod bir tahsîs yoktur ki ondan mâ'adâsı bi hasebi's-şer' menhiyyun 'anh ola. Belki nice mahalde gerek nass-ı Kur'ân ve gerek nass-ı hadîs ile zikrullâh eylemeğe me'mûruz ne hâl ile olursa olsun. Zâkirîn bu teşrîf ile mükerrerlerdir. Pes imdi resm-i tarîkatleri üzere devrân ederek ve lisânıyla ḥufyeten esmâullâhtan bir isim ile Cenâb-ı Hakk'ı zâkir olan fukarâ-i Mevleviyye'nin de'b-i âyîn-i tarîkatlarında muhâlif-i şer' ve mugâyir-i sünnet bir vaḍ-'u hareketleri yoktur. Cümle atvâr u evḍâ'ları matbû-'u müstahsendir. Eğer sâhib-i insâf olup nazar-ı insâf ile bakarsan kat'an menhiyyâta müte'allik bir şey yoktur, göremezsin. Ve illâ ğaraz-ı nefis ile bakarsan iş gayrıdır, hatâ edersin, na'ûzubillâh küfre müeddî olur. Zikrullâhı ve ehlini ki min 'indillâh mağfîret ile mübeşşerlerdir, Hüdâ'nın makbûl kullarıdır, sen onları tahkîr u taḍlîl etmiş olursun, estağfirullâh. Nitekim İmâm-ı Suyûtî *Câmi'u's-Sağîr*'de Sehl b. Hantala'dan ve onlar dahî Süfyân b. Hasen'den rivâyet-i sahîha ile Resûlullâh'ın bu hadîs-i şerîfini rivâyet u zikr ederler ki ¹³⁵“قال عليه السلام ما اجتمع قوم علي ذكر فتفرقوا عنه الا قيل لهم قوموا مغفورا لكم” lafz-ı zikirde tenkîr-i 'umûmiyyet-i iktizâ eder. Ya'ni bir kavim Allâh u Te'âlâ'yı zikr etmek için ne yüzden olursa olsun bir yere cem' olup zikr eyleyip tamâm eyledikten sonra dağılıp mütefarîk olmazlar illâ Hazret-i Allâh tarafından ol kavme hitâben denilir ki mağfûr olduğunuz halde siz mekânınızdan ve yerinizden kalkınız. Zâkirîn için büyük müjde ve tebşîr değil midir? Bir tâifeye Cenâb-ı Hak günâhların 'afv olmasıyla tebşîr eyleye. Bundan ileri ve bundan iyi müjde olmaz benim cânım. Cenâb-ı Kibriyâ'nın bu gûne lütfuna mazhar ve sezâ olan tâifeye gec nazar ile inkâr u 'adâvetlerinde ola, dünyâda ve âhirette zararın görür ve's-selâm. Ve billâhi'l müste'ân 'alâ zuhûri'l- ḥaḳḳi beyne'l ihvân.

El-Faslu's-Sâmin :

Sekizinci fasıl meclis-i Mevleviyye ed'îye-i şerîfe müştamil olduğun beyân eyler. Bu tarîkat-i 'aliyyenin ricâlinin de'b-i şânlarındandır, dâimâ huzûr-i kalb ve safâ-yı derûn ile dergâh-ı Hüdâ'ya müteveccih olup ibtidâ kendi zâtları için ba'dehû sâir ihvân-ı tarîkat olan

¹³⁵ Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, V, 310 (Had. no: 18967)

fukarâ-i bâbullâha ve ‘umûmen meclislerinde hâzır olanlara husûsan hıfz u himâye-i Bârî’de maşûn u nusret ve tevîk-i Perverdigâr’a mazhar olmak için Pâdişâh-ı İslâm hıllidet hilâfetuhû ilâ yevmi’l-kıyâm Hazretleri’ne ve sâir erkân u a’yân-ı devlete ve ‘asâkir-i İslâm ve ğuzzât-ı mü’mînîne ve sâkin oldukları beldenin kibârına ve kâdî ve hükâmına ve’l-hâsıl cemî-i mü’mînîn ve mü’mînât ve müslimîn ve müslimât için du‘â-yı hayr eyleyip Cenâb-ı Hak’tan cümleye lûtf u ‘inâyet ve kerem u merhamet ricâ ederler. Bu ise ekber-i tâ‘ât ve efdal-i kûrubât ve mesûbâtıdır. Zîrâ inneme’l-a‘mâlu bi’n-niyât. Nitekim *Kitâb-ı Ğilâniyyât*’ta Ümmü Kurez’den Ebû Bekir Hazretleri rivâyet buyururlar.

”قال عليه السلام دعوة الرجل لآخيه بظهر الغيب مستجابة وملك عند راسه يقول امين ولك بمثله“¹³⁶

Ya‘ni Resûl-i Ekrem (s.a.v) buyururlar ki bir kimesne dînde karındaşı için zahr-ı ğayb’dan ğaybda olucu olduğu halde du‘â eylese, ya‘ni ğaybında zîrâ ğaybda du‘â icâbete esra’dır, du‘â eylese du‘âsı ‘indallâh makbûl u müstecâbdır. Ve başı ucunda bile melek âmîn deyip ol du‘ânın icâbetini Allâh’tan recâ ederler ve du‘â edene dahî du‘âsı misilli şeyi Hak’tan recâ u niyâz ederler. Ve dahî Taberânî İbn-i ‘Abbâs (radıyallâhu ‘anhümâ)’dan rivâyet eder:

”قال عليه السلام دعوتان ليس بينهما وبين الله حجاب دعوة المظلوم ودعوة المرء لآخيه بظهر الغيب“¹³⁷

Ya‘ni iki kimesnenin du‘âsıyla Allâh u ‘Azîmu’ş-şân beyn’inde hicâb yoktur. Cenâb-ı Hak hicâbdan münezzehtir. Zîrâ hicâb mahsûsâtı ihâta eden şeye derler. Cenâb-ı Hak ise cümle ‘ilmiyle Muḥîṭ’tir, muḥâṭ değil. Ve hiss-i beşeriyye ile mahsûs olmaktan dahî münezzehtir. Lâkin böyle mahallerde hicâb ile murâd mahlûkât kendini görmesini men‘ eylemektir. Yâhut mahlûkâtın gözlerini men‘ eylemektir. Dilediği şey ile keyfe mâ yeşâ’ bu hadîs-i şerîfte ise mutlak mâni‘ ve red’ten isti‘âredir ki onu nefy buyururlar. Ya‘ni bu iki kimesnenin du‘âsına mâni‘ ve red yoktur ki maksûda vüsûldan men‘ eyleye. Pes imdi çünkü mâni‘ yoktur, sübût-i icâbet mukarrerdir. Biri mazlûmun du‘âsıdır red olunmaz ve biri dahî ğâibâne bir kişinin dîn karındaşı için eylediği du‘âdır, red olunmaz ‘indallâh kabûl olur. Ve Ahmed ve Müslim Ve İbn-i Mâce Ebu Derdâ (r.a) Hazretlerinden rivâyet buyururlar:

قال عليه السلام دعاء المرء المسلم مستجاب لآخيه بظهر الغيب عند راسه ملك موكل به، كلمادعا لآخيه بخير قال الملك

امين ولك بمثل ذلك¹³⁸

Ya‘ni Hazret-i Habîb-i Hüdâ buyururlar ki bir merd-i müslimin dîn karındaşı hakkında zahr-ı ğaybdan olucu olduğu hâlde eylediği du‘â ol ğâib için müstecâbdır ve onun başı ucunda du‘âsına te’mîn ile müvekkel bir melek oturur. Ve her ne vakit kim İslâm’da olan karındaşına

¹³⁶ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, IV, 349 (Had. no: 12082)

¹³⁷ a.g.e, IV, 349 (Had. no: 12084)

¹³⁸ a.g.e, IV, 345 (Had. no: 12053)

hayr ile du‘â eyleye âmin der ya‘ni Tanrı Te‘âlâ’dan du‘ânın icâbetini recâ eder ve du‘â edene dahî karındaşına eylediği du‘ânın mislini ecr u sevâbı recâ eder. Yâhut melek Cebbâr tarafından ol du‘ânın misli ecr u sevâba nâil olduğunu ihbâr eyler, emr-i Hak ile ol melek Levh-i Mahfûz’dan ol minvâl üzere ketb olduğuna muttali‘ olmağ ile yâhut taraf-ı ‘ilmden ğatrî ve cehîle ittilâ‘ hâsıl eylemekle. Ve dahî Bezzâr ‘İmrân b. Huşayn’dan rivâyet eder ki “¹³⁹”**قال عليه السلام دعاء الاخ لآخيه بظهر الغيب لا يرد**” ya‘ni Server-i Kâinât buyururlar ki bir karındaşın dîn-i İslâm’da bir karındaşına zahr-ı ğaybdan olucu olduğu hâlde du‘âsı red olunmaz. ‘İndallâh hedef-i icâbete karîn olur. ‘Ala’l-husûs ol ğayrî dâ‘î’ye bir şeyi ihsân etmiş ola. Hâliyâ sâkin olduğumuz diyârimızda ve sâir hângâh-ı Mevleviyye olan bilâda kibâr u a‘yân-ı memleket bu gürûh-i ‘aliyyeye in‘âm u ihsân eyleyip hâtırların tatyîb ederler. Fukarâ dahî gönül hoşluğuyla kendi muhsinleri için ol du‘âyı ki ederler ber mûcib-i hadîs-i şerîf ‘indallâh müstecâbdır. Nitekim Deylemî Müsned-i Firdevs’ta İbn-i Ömer (r.‘anhümâ) Hazretleri’nden rivâyet buyururlar ¹⁴⁰”**قال النبي عليه السلام دعاء المحسن إليه للمحسن لا يرد**” ya‘ni Resûlullâh Hazretleri buyururlar ki ihsân olunmuş kimesne ihsân eden hakkında her ne du‘â ederse red olunmaz. ‘İndallâh makbûl u müstecâbtır. Husûsan muhsenun ileyh eşref-i turuk ve akrab-i sebîl ilallâh olan tarîkat-ı Hazret-i Mevlânâ (kaddasanallâhu bi-sırrihi’l-a‘lâ) ricâlinden ola ve ol devletlinin meslekine sülûkda tekâpû edenlerden ola. Bilâ şübhe kuvvet-i rûhâniyyet-i Hazret-i Mevlânâ inđimâmı emr-i muhakkaktır. Pes öyle dâ‘înin du‘âsı ‘indallâh müstecâb olmasında iştibâh yoktur. Ve’l-hâsıl bu mezbûr u mezkûr olan ehâdis-i Nebeviyye’nin mecmû‘î İmâm-ı Suyûtî’nin Câmi‘u’s-Sağîr’inde mestûr ehâdis-i sahîhidir. Muhbir-i sâdıkın haberleri sâdıktır. İmânımız bunun üzerinedir. Bir kimesne böyle meclis-i du‘âya hâzır olanları fiska nisbet eylese el-‘iyâzu billâh kâfir olur. Zîrâ muhğ-ı ibâdet olan du‘âya fisk ve meclis-i du‘â huzzârına fasağa demiş olur. Bu ise küfürdür. Tirmizî Enes b. Mâlik (r.a) Hazretleri’nden rivâyet eder ¹⁴¹”**قال عليه السلام الدعاء مخ العبادة**” ya‘ni buyururlar ki du‘â ibâdetin hâlisidir. Zîrâ Cenâb-ı Hak’a du‘â eyleyen kimesne görür ki bir kimesneden fâide yok, her ne tarafa yüz çevirse iş bitmez, ‘âkibet muğtar olup cümleden munkatı‘ olur ve Tanrı Te‘âlâ Hazretleri’ne tevccüh eder ve du‘â eder Allâh’tan ister. Bu ise tamâm-ı hakîkat tevhîd ve ihlâstır. Ve bundan mâ‘adâ dahî du‘â ibâdetlerin a‘zamı ve hâlisidir. Zîrâ du‘âda izhâr-ı ‘acz ve iş‘âr-ı zillet ve iftîkâr vardır. Ve senâ ve cûd u keremi ancak Cenâb-ı Hak

¹³⁹ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, IV, 345 (Had. no: 12084)

¹⁴⁰ a.g.e, IV, 345 (Had. no: 12084)

¹⁴¹ a.g.e, IV, 361 (Had. no: 12161)

Hazretleri'ne inhişâr vardır. Ol ecilden ğayrıdan yüz döndürüp Hakk'a müteveccih olur. Ahmed b.Hanbel ve İbn-i Şeybe ve Ebû Dâvûd ve Tirmizî ve Nesâî ve İbn-i Mâce ve İbn-i Hibbân ve'l Hâkim Nu'mân İbn-i Beşîr'den rivâyet-i sahîha ile rivâyet ederler:

” قال عليه السلام الدعاء هو العبادة“¹⁴²

Ya'ni Resûl-i Ekrem buyururlar ki ibâdet ancak du'âdır ğayrı değil. Yâhut a'zam-ı ibâdet ve ekber-i rûkn-i ibâdet du'âdır. Deylemî Müsned-i Firdevs'te İbn-i 'Abbâs'dan rivâyet eder: ¹⁴³”قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الدعاء مفتاح الرحمة والوضوء مفتاح الصلاة والصلاة مفتاح الجنة“ Ya'ni buyurur ki du'â rahmetin miftâhıdır. Abdest namâzın miftâhı olduğu gibi namâz ise cennetin miftâhıdır. Zîrâ cennet kapıları kapanmıştır, açılmaz illâ tâ'ât-ı Hak ile açılır. Namâz ise tâ'atın a'zamıdır. Miftâh elde olunca kapıyı açmak ve murâdına vâsıl olmak âsândır. İmdi lisânda dahî du'â miftâhları olunca rahmet kapıları açılır ve murâda zafer bulunur. Ve dahî İbn-i Ebî Ya'lâ İmâm-ı 'Alî (kerremallâhu vechehû) 'den rivâyet eder ki :

”قال عليه السلام الدعاء سلاح المؤمنين وعماد الدين ونور السماوات والارض“¹⁴⁴

Ya'ni Resûl-i Ekrem Hazretleri buyururlar ki du'â mü'minin silâhıdır. Bir kimesne düşmanın şerr u şevrini üzerinden silâh ile def' eylediği gibi mü'min dahî şerr-i şeytân ve şerr-i nefsi üzerinden du'â ile def' eder. Ve dahî du'â dînin 'imâdıdır. Dîn-i İslâm'la mütedeyyin mü'min du'âya i'timâd ederler ve 'âmme-i mü'mininin menâfi-i dünyeviyye ve uhreviyyeleri du'â ile husûl pezîr olur. Ol ecilden dînin direğidir vez semâvât u arzın nûrudur. Ya'ni umûmen âsümân u zemîn sükkânı envâr-ı du'â-yı mü'minin ile münevverlerdir. Ve Hâkim Sevbân (r.a) Hazretleri'nden rivâyet eder ki :

”قال عليه الصلاة والسلام الدعاء يرد القضاء وان البر يزيد في الرزق وان العبد ليحرم الرزق بالذنوب يصيبه“¹⁴⁵

Ya'ni Hazret-i Habîb-i Hüdâ buyurur ki hakikat- kazâ murâd olursa, du'â nâzil olan kazâ'yı âsân eyler ve du'â sebebiyle dâ'î kazâyâ râzı olmak rızkıyla merzûk olur. Ve eğer hod kazâ mecâzen 'abda nâzil olacak mekrûhâtta isti'âre olursa ma'nâ böyle olur. 'Abd du'âya muvaffak olmak sebebiyle kendine nâzil olacak mekrûhât mundefî' olur, gelmez ve halâs olur ve ehrkese iyilik ve ihsân etmek ve emr-i Hakk'a tâ'ât eylemek rızkı ziyâde eder. Ve bir 'abd-i bîçâre kendine isâbet eden zünûb sebebiyle rızktan mahrûm olur. Ve dahî İbn-i 'Asâkir Numeyr İbn-i Evs'den rivâyet eder ki:

”قال عليه السلام الدعاء جند من اجناد الله تعالى مجند يرد القضاء بعد ان يبرم“¹⁴⁶

¹⁴² Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, IV, 361 (Had. no: 12164)

¹⁴³ a.g.e, IV, 361 (Had. no: 12163)

¹⁴⁴ a.g.e, IV, 360 (Had. no: 12159)

¹⁴⁵ a.g.e, IV, 361 (Had. no: 12167)

Ya‘ni Resûl-iEkrem (s.a.v) buyururlar ki du‘â Hazret-i Allâh u ‘Azîmu’s-şân’ın cünûdundan müctemi‘ olmuş bir çeridirki ya‘ni Cenâb-ı Hakk’ın nusret u i‘ânetinden cem‘ olmuş bir ‘avn-i Bârî ve bir nusret-i ilâhî dir ki mübrem olan kazâ-yı Hüdâ’yı böyle def‘ u red eder. Ya‘ni bir kazânın taraf-ı Hak’tan nüzûlü sâbit ve muhakkak olduğu takdîrce du‘â bereketiyle Hazret-i Allâh teshîl ve âsân eyler ve sâhibine elem vermez. Gûyâ nâzil olan olmamış gibi olur ve dahî Hâkim İbn-i Ömer (r.a) Hazretleri’nden rivâyet eder ki :

”قال صلى الله عليه وسلم الدعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل فعليكم عباد الله بالدعاء“¹⁴⁷

Ya‘ni Server-i Kâinât buyururlar ki du‘â eylemek nâzil olan beliyât ve meşâyib u mekârihe nef‘ eder. Yavni suhûlet u sabr u tahammül îrâs eder, yâhût şol mertebe rızâ bahş eder ve râzî olur ki def‘ini temennî eylemez. Ve dahî henüz nâzil olmayan beliyât u meşâyib u mekârihe nef‘ ider. Du‘â berekâtıyla ondan sarf olunmağla ve dâ‘îye isâbet eylememekle vaktâ kim du‘â sebebiyle kazâ-i nâzileye sabr u tahammül ve rızâ ile merzûk olup ve kazâ-i ğayr-i nâzileyi dahî du‘â ile red eylemek mukarrer olduysa, yâ ‘ibâdallâh ey Hazret-i Allâh’ın ‘ubûdiyyetine ehl u sezâ olan kullar siz du‘âya müdâvemet ve müvâzabet eyleyiniz ‘ibâdallâh deyû zikr buyurmaları du‘âya tahrîş için olup du‘â ibâdet olduğuna işâret buyururlar. Ve dahî Ebu’s-Şeyh Ebû Hureyre Hazretleri’nden rivâyet eder ki

”قال عليه السلام الدعاء يرد البلاء“¹⁴⁸

Ya‘ni Resûlullâh buyururlar ki, du‘â ‘âmme-i beliyâtı red ider, sâhibine isâbet eylemez, zîrâ Cenâb-ı Allâh med‘uvven ‘aleyh olan kimesnenin def-‘u reddini murâd etmese ol dâ‘îye bâb-ı du‘âyı fethetmezdi. Çünkü du‘âya muvaffak oldu. Min ‘indillâh beliyât u mekârihe dahî red olur.

Pes imdi bu ehâdis-i şerîfenin mecmû‘î Câmî‘u’s-Sağîr’de meşûrdur. İnsâf ile nazar eyle fazîlet-i du‘â ne mertebedir gör ve anla. Cenâb-ı Hakk’a her halde kendin için ve sâir mü‘minîn için du‘âdan hâlî olma ve du‘â olan meclislere hürmet u ta‘zîm eyle ve ma‘an hâzır olmağa ve böyle bulunmağa sa‘y eyle tâ kim ol meclis-i du‘âda olan hayr u bereketten hisse-mend olasın ve rütbe-i ‘âliye bulasın.

El-Faslu’t-Tâsi‘ :

Dokuzuncu fasıl meclis-i Mevleviyye medâiyih u seniyye-i evliyâ-yı ‘izâmı müştemil olduğun beyân eyler. Hazret-i Mevlânâ min külli vücûh evlânâ (kâddasanallâhu bi-sırrihi’l-

¹⁴⁶ Suyûtî, Câmîu’s-Sağîr, IV, 360 (Had. no: 12158)

¹⁴⁷ a.g.e, IV, 361 (Had. no: 12168)

¹⁴⁸ a.g.e, IV, 361 (Had. no: 12166)

a‘lâ)’nın merâsim u de‘b-i tarîkat-ı ‘aliyyelerindendir ki fukarâ-i Mevleviyye eyyâm-ı mukâbeledede ihvân-ı safâ ve hîllân-ı bâ vefâ ile âyîn-i tarîkat merdân-ı Hüdâ olan semâ‘ u safâyı ve tilâvet-i Kur‘ân ve zikr u şükr-i Mevlâ bi-tamâm-ı icrâdan sonra ‘avâkıbinde seleften göçen evliyâ-yı kümmelîni ve meşâyih-i ehl-i yakîni ve sulahâ-yı mütekaddimîni ve müteahhîrîni esmâ ve elkâbıyla zikr eyleyip terahhüm ve terağdî ederler ve tilâvet olunan Hazret-i Kur‘ân ve ezkâr-ı milk-i Sübhân‘ın ecr u sevâbın ervâh-ı tayyibelerine ihdâ ederler. ‘Ala‘l-husûs Kutb-i Evliyâ-yı ‘Îzâm ve Fahr-i Aşfiyâ-yı Kirâm, Cenâb-ı Pîr-i Tarîkat ve Râh-nümâ-yı Erbâb-ı Hakîkat, Sultânü‘l-‘Âşikîn ve Burhânü‘l-Vâsilîn, Mahzen-i Esrâr-ı Gencîne-i Tevhîd ve Ma‘tla‘-ı Envâr-ı Füyûzât-ı Rabb-i Mecîd, Sâhib-i Kitâb-ı Mesnevî-i Ma‘nevî Mevlânâ Celâluddîn Rûmî Kaddesallâhu Rûhahû ve Neşera ‘Aleynâ Fütûhahû Hazretleri’nin teberrûken ve teyemmünen nâm-ı sâmilîlerini tezkîr ve kuvvet-i kudsiyyelerinden istimdâd ve isti‘âneti tekrîr eyleyip, peder-i büzürgvârları Pîş-i rû Mürşidân, Nehc-i Kavîm, Hâd-i Tâlibân-ı Sırât-ı Müstakîm, ‘Umde-i Evliyâ-yı Hayy u Kadîm, Mazhar-ı Tecellî-i ‘Alîm u Hakîm, Deryâ-yı Hakâyık-ı Esrâr-ı Hüdâ, Bahr-i Bî Kerâne-i Fünûn Şettâ, Mevla‘l-Mu‘azzam, Sultânü‘l-‘Ulemâ Kaddesenallâhu bi-Sirrihi‘l-A‘lâ’nın ve yâr-ı vefâ-dâr‘ı sâdık ve hem-nişîn u hem-sohbet ve ‘âşıkları olan ‘Ârif-i Ma‘ârif-i Hakîkat, Sâlik-i Mesâlik-i Tarîkat, Zübde-i Bâlâ-nişîn-i Eyvân-ı ‘İrfân, Ber-güzîde-i ‘Uşşâk, Ser-bâzân-ı Cihân, Reyyân-ı Âb-ı Zülâl-ı Şehâdet ve ‘Andelîb-i Devhâ-i Gülistân-ı Velâyet, Kâmil-i Muhakkik, Şemsu‘d-dîn Tebrîzî (k.s.a)’ın ve sâir a‘kâb-ı ahfâdlarının esâmi-i girâmîleri yâd olunup isticâbet-i du‘âya onunla tevessül olunur. Siyyemâ şâhân-ı bâr-gâh-ı nübüvvet ve vâliyân-ı memâlik-i fütüvvet, meşâriq-i envâr-ı fazl u kerem ve maşâdir-i esrâr u hakâyık-ı Levh u Kalem Enbiyâ-yı ‘Îzâm ve Peyğamberân-ı vâcibu‘l- ikrâm ‘aleyhim minallâhi salât u selâm hazerâtı’nın medh u senâları olunup, husûsan ol Sultân-ı Bâr-gâh-ı Risâlet ve Hâkân-ı Taht-gâh-ı Celâlet, Şehsüvâr-ı “sübhânellezî esrâr”¹⁴⁹ ve Mukarreb-i Makâm-ı “sümme denâ fe tedellâ”¹⁵⁰, Merdum-i Dîde-i Enbiyâ Dîde-i Merdum-i Dânâ Tâcidâr-ı “velâkad kerremnâ”¹⁵¹, Mertebedâr-ı “tilke‘r-rusulü fađđalnâ”¹⁵², Pertev-i Şem‘-i Cem‘-i İlâhî, Gevher-i Aşdâf-ı Altâf-ı Nâmütenâhî, Hâce-i Kevneyn ve Sadr-ı Hâfîkayn, Muktedâ-yı Meşriqayn u Mağribeyn, Sâhib-i Şefâ‘at-i ‘Uzmâ Hazret-i Muhammed Mustafâ (Sallallâhu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Âlihî ve Sahbihî ve Sellem) Hazretleri’nin rûh-i pür-fütûhlarına hezâr gûne kalb-i şâf ve

¹⁴⁹ İsrâ, 17/1

¹⁵⁰ Necm, 53/8

¹⁵¹ İsrâ, 17/70

¹⁵² Bakara, 2/253

dehân-ı sıdk-ı ittişâf-ı birr ile ta‘zîm u tebcîl ve tekrîm ile salât u selâm ve medh u senâ-yı bî encâm eyleyip, ârâ yendegân-ı şuffe-i hakâyık ve pîrâyendegân-ı kubbe-i dağâyık, seyyâregân-ı ‘âlem-i ‘ulvî, sî târegân-ı “ashâbî ke’n-nücûm”, muharremânı ka‘be-i celâlet ve muharremân-ı perde-i risâlet olan Çihâr-ı Yâr-i Güzîn ve sâir âl u ashâb-ı “rahmeten li’l-‘âlemîn” olan sâdât-ı hazerâtına taşliye ve tarđiye ve nâm-ı mübâreklerin zikr eylemekle du‘âlarının icâbetine vâsîta edip mücerred enbiyâ ve evliyânın ezkâr-ı cemîleleri mahz-ı tâ‘ât-ı Hüdâ olduğuna binâen bu yüzden dahî dergâh-ı lâ yezâlîde arz-ı ‘ubûdiyyet edip kibâr-ı dînden istişfâ‘ ederler. Nitekim Deylemî Müsned-i Firdevs’te ‘Âişe-i Sıddîka (r. ‘anhâ) Hazretleri’nden rivâyet eder ki:

قال النبي عليه السلام ذكر الانبياء من العبادة وذكر الصالحين كفارة وذكر الموت صدقة وذكر القبر يقربكم من الجنة¹⁵³

Ya‘ni Hazret-i Server-i Kâinât buyururlar ki Enbiyâ-yı ‘Îzâm’ı terağdî ve terahhüm ile zikreylemek yâhut menâkıb-ı fağâillerin yâd eylemek yâhut va‘z u nasîhatlerin ve nezâfet u tahâretlerin zikr eylemek ibâdettir. Ve kezâlik selef-i sâlihîni hayr ile medh u senâ ile anmak yâhut onlardan hadîs-i şerîf rivâyet edip ba‘zı menâkıb u ahvâllerin tezkîr eylemek kefâret-i zünûbdur. Taksîrâtın afv olunmasına sebeptir. Ve mevti zikr eylemek sadakadır. Meselâ bir muşaddık ne kadar sevâba nâil olursa tezkîr-i mevt eyleyen dahî ol mikdâr ecre nâil olur. Ve kabri anmak ve kabrin ahvâlin ve hevl u hâtarların zikreylemek kişiyi cennete yakın eder. Zîrâ ahvâl u ehvâl-i kabr a‘zam-ı mevâ‘iz ve ma‘âşîden eşedd-i zevâcir’dır. Ve tâ‘ât u ibâdete kıand-i revcîdir. Elbette mevti ve kabri hatırına getirip zikr eyleyen kimesne emr-i Hak üzere hareket eylemeğe sa‘y eyler. Emr-i Hakk’a riâyet ise kişiyi cennete idhâl eder. Pes imdi bu hadîs-i şerîf delâlet eder ki enbiyâ ve evliyâ ve sulahâyı zikr u medh eylemek tâ‘at u ibâdet-i Hüdâdır. Ona binâen fukarâ-i Mevleviyye ol ibâdeti dahî fi‘le götürürler. Pes bir kimesne enbiyâ ve evliyâ ve sâlihîn zikr olunup onların bu evsâf-ı cemîleleri yâd olan meclise gidenleri ta‘yîb eylese yâhut tefsîk eylese na‘ûzubillâh kâfir olur. Zîrâ tâ‘at-ı Hüdâyâ ma‘şiyeti tesmiye etmiş olur. Bu ise küfürdür el-‘iyâzu billâh. Böyle meclislere hâzır olmağa sa‘y eyle, yoksa hâzır olanları men‘-u tefsîke heves eyleme, haberin bile olmaz kâfir olursun, derdimend-i bîçâre. “اللهم اصلح حالنا ونظم امورنا بحرمة الانبياء والاولياء”

¹⁵³ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, IV, 377 (Had. no: 12275)

El-Faslu'l-‘Âşir

Onuncu fasıl meclis-i Mevleviyye’de cemâ‘at-i müslimîn ve tavâif-i muhtelifenin niyyât-ı mütenevvi‘a ve makâsıd-ı müteferrika ile müctemi‘ olduğun beyân eyler. Mecâlis-i Mevleviyye’nin şânındandır ki eyyâm-ı mukâbeledede havâss u ‘avâmdan ve ‘ulemâ ve cühelâ ve ricâl u sibyân , zukûr u nisvân, sâlih ve tâlih belki yehûd u nasârâ ve ğayrı milel-i şettâ ecnâs-ı muhtelif ve gürûh u mütenevvi‘a cem‘ olurlar ve herbiri bir gûne niyet u kasd ile ve bir türlü fikr u ‘azîmetiyle gelip hâzır olurlar. Ammâ her mü‘min ve müslime vâcib ve lâyük olan budur ki kendi dîn karındaşı müslimîn ve mü‘minîni belki mecmû‘i efrâd-ı insânı her hâlde kasd-ı hasene ve ‘azîmet-i tayyibe üzerine ğaml eyleye. Farazan ‘âlimin gelmesini evliyâ-ı ‘izâmın meclisleri müstecâbu’d-da‘veti mahallerdir, hâlât-ı ehlullâh ile mütehakkik olup sıfat-ı kibr u ‘ucbdan halâs olmak ümîdiyle gelir deyû ğaml edesin. Câhil gelirse mesâil-i şer‘iyye ve mevâ‘iz-i dîniyye’den bir mesele veyâ bir nasîhat aĥz eylemek için geliyor diyesin. Havâs gelirse ‘indallâh du‘â kabûl olacak yerdir, sûrî ve ma‘nevî imtidâd devlet u hayr ile ömr-ü tavîl du‘âsın temennî için gelip fukarâ ile bir anlık bile bulunalım, ola kim Cenâb-ı Allâh rûz-i cezâde dahî onlar ile haşr eyleye deyû bu fikr ile gelir. ‘Avâm geldikte bölüğe nasîhat te’sîr edip hevâyîlikten ve irtikâb-ı muharremâttan tâib ve müstaĝfir olaydım deyû ol niyet ile gelir. Sâlih gelirse cinsi olan sâlihler ile bile haşr olam deyû gelir. Tâlih gelirse bölüğe sâlihler sohbeti ile ben dahî salâh-ı hâle tahsîl idem deyû gelir. Ricâl gelirse mücerred Kur’ân u tefsîr ve hadîs u kelâmı kibâr nakl u tilâvet olunup zikrullâh meclisidir, böyle bulunup istimâ‘ına ve te‘allümüne me’mûruz deyû gelir. Nisvân gelirse Hazret-i Allâh Kur’ân’da her ne mahalde ki mü‘minîn zikr eylemiş ise mü‘minât dahî zikr eylemiştir. Müslimîn dahî kezâlik müslimât ile ma‘an mezkûrdur. Onlar dahî min kıbelillâh me’mûr olduklarına binâen dünyâ ve âhiretlerine nâfi‘ mesâil-i dîniyye tahsîl u te‘allüm edip zikrullâh ve du‘âda bile bulunmaĝa ve ibâdet-i Hüdâ’da merdân gibi cedd u cehd edip tekayyüd ve gûşeşleri berekâtıyla meblaĝ-i ricâle vâsıl olmak için gelirler. Sibyân gelirse, küçükten Allâh u ‘Azîmu’ş-şân’ın zikir ve şükrüne kulluĝuna i’tiyâd tahsîli için gelir. Kefere gelirse “فأجره حتى يسمع كلام الله”¹⁵⁴ nass-ı kerîmi muktezâsınca ruhsat verilip câiz ki rûhâniyyet-i evliyâ te’sîr edip îmâna gelmesine sebeb ola. Hattâ çoĝuna vâki‘ olmuştur. Sümme fe sümme her birinin gelmesini maĥmel-i haseneye ğaml eylemek farz u vâcibtir. Yoksa bunlar bu mahalle bu meclise fenâ fikir ile yaramaz niyet ile sû-i kasd ile cem‘ oluyorlar demeyesin. Zîrâ nakl

¹⁵⁴ Tevbe, 9/6

olunan vech ile ibâdet olunan yerlere ‘ibâdullâh niyet-i fâside ile gelmezler denildikleri sûrette Hazret-i Allâh hayra tebdîl eder. Ve sana lâyük ve lâzım olan budur ki bunların birisini böyle ibâdet meclislerinde fenâ halde dahî görürsen hüsn-ü hâle sarf eyle. Nitekim Necmuddîn Gazzî (rah.a) buyururlar ki bir mü’min karındaşını farazan bir nâ ma’kûl işte dahî görürsen vücûh-i özürden bir özür ile ma’zûr bil. Eğer hod bir vechile özrünü beyândan âciz olursan elbette bir özrü olmak gerek ancak bizim aklımız ihâta eylemez demek gerek. Ve Hazret-i Ömer (r.a) buyururlar ki nâsın ‘âkil râğî ol kimsedir ki nâsın a’zuru ola ve kimesneye ta’yîb eylemeyip belki sûret-i ‘ayb’de dahî görürse vech-i hasen üzere onun için bir özr beyân ve îrâd eyleye. Kande kaldı ki ma’yûb olmayana ifk ve iftirâ eylemek ve sû-i zan eylemek. Nitekim Ebû Dâvûd ve Hâkim Ebû Hureyre Hazretleri’nden isnâd-ı sahîh ile rivâyet ederler ki ¹⁵⁵“قال عليه السلام حسن الظن من حسن العبادة” Münâvî (rah.a) bu hadîs-i şerîf şerhinde buyururlar ki “Resûl-i Ekrem (s.a.v) buyururlar müslimîn hakkında hayr u salâh-ı hâldedir deyû i’tikâd eylemek ibâdettir” ve meşâyih-i muhaddisîn buyururlar ki ‘atıyye ve ihsân, sû-i zan hîrmân ve noksân mesâbesindedir. Ya’ni hüsn-ü zan sâhibini hem kendi mu’tî ve muhsin olur ve hem Cenâb-ı Hak dahî ona ‘atâ ve ihsân eder. Feemmâ sû-i zan sâhibini kendisi noksân u ‘ayb-bîn olup, mazınna olanı cennetten mahrûm görür ve Cenâb-ı Allâh onun dahî ‘aybını mahdar-ı enbiyâ ve evliyâda izhâr u ifşâ edip duhûl-i cennetten mahrûm eder. Ve dahî denilmiştir, nâsın hâl-i cihetinden yaramaz râğî şol kimsedir ki cemî-i nâsa sû-i zannı olup bir kimesneye i’timâd eylemeye ve sû-i fi’linden ötürü ona dahî bir kimesne i’timâd eylemeye. Hattâ ba’zı ‘ulemâ-i dîn katlarında hüsn-ü zan şol mertebe bâliğ olmuş ki erzel-i nâsdan akbah-i şanâyî sâhibi olan cellâdları ki halkların başların keser ve ‘azâb eder. Kıyâmet gününde hesâb vermekte kendilerinden eḥaff u âsân ve rızâ-yı Hakk’a kendilerinden ziyâde akreb zan ve i’tikâd ederler. Hattâ ‘arif-i billâh Şeyh Abdulvehhâb Şa’râvî (k.s.a) buyururlar ki karındaşım Şeyh Afdaluddîn Hazretleri’nin de’bî bu idi ki, bir cellâdı gördükte elbette ol cellâddan elbette du’â ve temennâ ederdi. Allâh u ‘Azîmu’ş-şân huzûrunda kendini cellâddan rezîl ve hûr u hakîr zan edip ol cellâdları kendinden her vech ile a’lâ ve ‘indallâh makbûl zann u i’tikâd ederdi. Pes cellâdlar hakkında böyle hüsn-ü zan edince sâir sulahâ zeylinde olan fukarâ hakkında husûsan cemâ’at-i müslimîn ile mecâlis-i zikrullâh ve meḥâfil-i ibâdetde olan kimesneler hakkında ne mertebe hüsn-ü zan eylemek gerek ve sû-i zandan ḥazer eylemek ne mertebe lâzım olduğu bundan kıyâs olunsun. Meḡer zâhîren şer’-i şerîfe muḥâlîf ve bir vech

¹⁵⁵ Suyûtî, Câmiu’s-Sağîr, IV, 227 (Had. no: 11256)

ile te'vîli mümkün olmayan fi'l-i kabîh zuhûr edip senin katında yakîn mertebesi vücûda gelse redd u inkâr olunup sû-i zan eylesen câiz yoksa bilâ ta'n-ı şer'î ümmet-i Muhammed'den ve cemâ'at-i müslimînden zikr u ibâdet meclislerine hâzır olanları tefsîk edip ve mesâcid u zevâyâyâ gidenleri ta'yîb eylemek ve eyledikleri zikrullâh ve tâ'atı ma'siyyet 'addeylemek ve ol i'tikâdda olmak na'üzubillâh küfürdür. Husûsan ki meclis-i Mevleviyye ki zikr eylediğimiz gibi salât u kırâat-i Kur'ân ve hadîs-i şerîf ve tilâvet-i Mesnevî-i Şerîf ve semâ-ı tayyib u tâhiri ve tevâcüd-ü devrânı ve 'alâ vechi'l-birri ve'l-inkıyâdi ve'l-iz'ân biri birine ta'zîm-i kasd ile inhinâyı ve havâss u 'avâmdan mü'minîn vemüslimîne du'âyı ve zikr-i enbiyâ ve evliyâ-yı sâlihîni ve onlara senâ ve terâddî ve terahhûmu ve bunlar emsâli dahî nice tâ'ât u ibâdâtı müştamil meclistir. Hiç böyle meclis-i huzzârını ma'siyyet nisbet eyleyip tefsîk u ta'yîb-i ricâl-i dîn İslâm'a lâayık mıdır? Hatâ-i fâhiş ve küfürdür. Siyyemâ zamân-ı mâzide kırk elli seneden mukaddem Şâm-ı Şerîf'te merhûm ve mağfûrun lehû peder-i büzürgvârım Şeyh İsmâ'îl Nâblusî-i Hanefî¹⁵⁶ ki *Dürer ve Gürer* üzerine olan şerh-i kebîr sâhibidir ve ondan mâ'adâ nice teşânîf-i 'adîde ve tehâîr-i müfide sâhibi sâhibi bir 'âlim ve fâdil kimesne idi kendileri ile meclislere hâzır olurduk. Ve onlardan mâ'adâ 'ulemâ-i dînden Hanefî Müftîsi Şeyhu'l-İslâm Şeyh Abdurrahmân 'Îmâdî¹⁵⁷ ki hattâ âyîn-i Mevleviyye için mahsûs fetvâları dahî vardır. Bundan akdem İdâhu'd-Delâlat fî Semâ'i'l-Âlât nâmında te'lîf eylediğimiz kitâbda 'ayniyle ol fetvâyı zikr eylemişizdir ve Şafi'î müftîsi Şeyh Necmuddîn İbnu'l-Ğazzî¹⁵⁸ ve dahî bunların emsâli nice 'âlim u fâzıl kimesne gördük ki meclis-i Mevleviyye'ye hâzır olurlardı. Ve bizden evvel dahî mevsûk ve mü'temen şuhûd u 'adûl ile müsbet ve mütevâtirdir ki eimme-i dînden ve fukahâ-i 'izâm ve 'ulemâ-i kirâmdan her asırda bulunanlar devr-i Hazret-i Monlâ Celâluddîn'den bu âna gelince bu meclis-i Mevleviyye'ye gelirler imiş ve nice ezvâk-ı derûn kesb ederler imiş. Kibâr-ı dînden birisi gürûh-i Mevleviyye'nin devr u semâ'ları ibâdet değildir dememiş. Feemmâ şimdi otuz kırk seneden berû zuhûr eden hadâset-i sinn sâhibleri ve ba'zı mertebe keennehû sivâr-hân'lık tahsîl etmiş süfehâ âyîn-i evliyâ ve meclislerine hâzır olanlara ta'n u teşnî' ve tefsîk ederler imiş. Allâh insâf vere, estağfirullâh,

¹⁵⁶ Abduğanî Nâblusî'nin babası İsmâil b. Abdulğanî en-Nâblusî. Hayâtına dâir bilgiyi tezimiz birinci bölümünde vermiştik.

¹⁵⁷ Abdurrahmân b. Muhammed 'Îmâduddîn el-'Îmâdî el-Hanefî (ö.1641): Sûriye'nin Hanefî ulemâsının büyüklerinden, Şâm müftüsü. Fıkıh alanında *Kitâbu'l-Hediyye fî'l-'İbârâti'l-Fikhiyye, el-Müstetâ'u mine'z-Zâdi fî'l-Menâsik* gibi te'lîfleri bulunmaktadır. Bkz. İsmâil Paşa el-Bağdâdî, *Hediyyetü'l-Ârifin Esmâu'l-Müellifin ve Âsâru'l-Müellifin*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî-Beyrut, İstanbul 1951, s.549

¹⁵⁸ Ebu'l-Mekârim Necmüddîn Muhammed b. Muhammed el-Gazzî (ö.1651): Sûriye ulemâsından Şâfiî fakîhi, hadis ve biyografi âlimi. Abdulğanî en-Nâblusî'nin ve babasının hocalarındandır. Bkz. Cevat İzgi, "Necmeddin el-Gazzî", *DİA*, XXXII, s.497-498

na‘ûzubillâhi Te‘âlâ kâfir olurlar. Bilâ sebe-i şer‘î ve lâ mahtûr evliyâ-yı ‘izâm vağ‘ eyledikleri erkân-ı tarîkat ve envâ-‘ı tâ‘ât-ı Perverdigâr’a ma‘şiyet ıtlâk ederler imiş. Fukahâ-i dînin akvâllerinin ğavr u netîcesine ve murâd u maksûdlarına ‘adem-i ıttılâ‘dan nâşî cehâletleri hasebiyle selef-i sâlihîni ve ehlullâhı ve bu âna dek meclislerine hâzır olan ‘ulemâ-i dîni tağlîl ederler. Ma‘a hâzâ bilâ vech-i şer‘î tefsîk-i şer‘de me’hûzun bihâ olan ‘adâlet-i zâhire ile bir hükmü tağyîr eyleyip velev bi hasebi’z-zâhir bir tâ‘ata ma‘şiyet tesmiye eylemektir. Bu ise lâ mehâlete küfürdür. Her mü‘min ve müslime vâcib olan budur ki zâhir Şer‘-i Muhammedî’yi hıfz eyleyip her ferd-i cânib-i hayra sâ‘î bilmek gerektir. Zîrâ bir kimesnenin derûnu ve Cenâb-ı Hak’la mu‘âmelesi ne yüzdendir bilinmez. Ahvâl-i kalbiyye ma‘lûm olmamağla mecmû-‘î nâsı mehâmil-i hasene üzerine haml eylemek gerek. Zîrâ hukûk-i ‘ibâd’dır. Dünyâda ve âhirette münâkaşaya müeddî ve mebnî olur. ‘İndallâh hod mu‘atebe emr-i muqarrer ta‘n u teşnî‘ ise tehakkuk ve teyakkun‘dan sonradır. Vallâhu yehdî ile’l-hakķi ve ilâ tarîkin müstaķîm.

Sâhib-i kitâb der ki bu risâle-i şerîfeyi hâssaten Tarîkat-i Mevleviyye üzere kâimîn olan fukarâya kemâl-i muhabbetimden nâşî ve sâir evliyâ ve sâlihîne hüsn-ü zan ve hüsn-ü i‘tikâdımın ve ‘âmme-i ümmet-i Muhammed karındaşlarımız semt-i dâlâlete sâlik olmaktan hıfz u şıyânet için cem-‘u te’lîf ve tasnîf eyledim. Mutlak garaz u kasdım hakkı izhâr ve beyândır ki ‘âmme-i nâs ba‘zı mütefakkihînin yanlış ğalaţ mahz-ı ta‘lîmleri ile evliyâ-yı ‘izâm ve fukarâ-i bâbullâha merâsim-i tarîkat ehlullâha gec nazar edip sû-i i‘tikâd etmeyeler ve ol sebeble küfre girip varta-i helâke düşmeyeler deyû bu kitâbı tahrîr eyledim. Maksûdum ‘ibâd-ı mü‘minîne ancak bir hizmettir, ‘Alîm Allâh , Şehidallâh. Yoksa kimesneye redd u i‘tirâz ve techîl değildir. Egerçi ba‘zı mahalde bi hasebi’l-iktîdâ mütefakkih u câhil u ebter ve ahmak deyû zikr olundu ammâ, lâ ‘ala’t-ta’yîndir. Ehl-i dînden bi‘aynihî bir ahd-i murâdım değildir.

والله ولي التوفيق والهداية، ومنه نرجوا الاحسان والعناية، وهو حسبنا الله ونعم الوكيل، وصلي الله علي سيدنا محمد
واله وصحبه اجمعين

Müellif (r.a) buyururlar ki ‘inâyet-i Bârî ve hüsn-i tevîk kerdegârî ile bin doksan altı Şa‘bân-ı Şerîfin yirmi yedinci günü ibtidâsından bu risâle-i şerîfenin ketb ve tahrîrine bed’ olunup üç günde bi‘avnilâhi Te‘âlâ itmâm-pezîr olup mâh-ı mezbûrun otuzuncu gün ğâyetinde ihtimâm buldu.

الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا ان هدانا الله والصلاة والسلام علي سيدنا محمد حبيب الله و علي اله
واصحابه ومن تبعهم من اهل الله

تمت هذه الرسالة الشريفة بعون الله الرب اللطيف

اتمام یافت از قلم شکسته رقم السيد محمد عارف از سلالهء

حضرة مولانا قدس سره الاعلى المأمور بحذمت مشيخت

در اردنجان¹⁵⁹

¹⁵⁹ Erzincân Mevlevîhânesi meşîhatiyle me'mûr, Sülâle-i Mevlânâdan es-Seyyid Muhammed Ârif 'in kırık kalemi ile tamâm oldu.

SONUÇ

Abdulğanî en-Nâblusî büyük bir sûfî idi ve kendi devrinin meşhûr fakîhlerindendi. Birçok kadılar ve müftîler yetiştirmiş, ilmiye sınıfına mensûb bir aileden gelen bu zâtın eserleri büyük bir önemi hâizdir. Tercüme metnini sunduğumuz *el-'Ukûdü'l-Lü'lüyye fî Tarîki's-Sâdeti'l Mevleviyye* adlı eseri, müellifinin kim olduğunu tefekkür ederek okumamız, bu risâleye daha bilinçli yaklaşmamızı sağlayacaktır. Zîrâ semâ' risâlelerinin çoğu sûfîler tarafından yazılmış, genel olarak tasavvuf sahasında olanlar tarafından ilgi ve alâka görmüştür. Nâblusî ise İmâm-ı Gazâlî gibi İslâmî ilim dalları ile alakalı bir çok risâle, kitâb ve mücellled eserler te'lîf etmiş, kendi devrinin ulemâsı arasında meşhûr olmuştur. Hâssaten fıkıh alanında çokça itibar edilen kitâb ve risâle kaleme almış olan Nâblusî'nin *'Ukûdü'l-Lü'lüyye* 'sini önemli kılan husus, O'nun sadece tasavvuf ehline ve muhîblerince değil, İslâmî ilimlerle ilgilenen birçok kimse tarafından tanınmasıdır. Örneğin, bir semâ' risâlesi te'lîf etmiş olan Abdulahad Nûrî Hazretleri'ni İslâm Hukûku araştırmacısı tanımayabilir ama, Nâblusî'yi tanımayan fıkıh ehli yok gibidir.

Tezimizi hazırlarken en başta semâ'ı, semâ' risâlelerini ve tâkib ettiğimiz metodu anlattık. Daha sonra eserin müellifinin ve müterciminin hayatları ve eserleri hakkında bilgiler verdik. Metin muhtevâsı hakkında bilgi verip, nüshâlarının tedkîk sonucunu hazırladığımız üçüncü bölümden sonra, son bölüm olarak latinize edilmiş metni sunduk.

Bu çalışmamızın sonucunda vardığımız birkaç önemli sonuç bulunmaktadır:

1- Bu eser, Mevlevî mukâbelesinin aslen nasıl icrâ edildiğinin evrelerini bize fasıllar hâlinde anlatmaktadır. Müellifin, Şâm ve Trablus Mevlevîhâneleri'nde şâhid olduğu semâ' meclisleri, işin aslının nasıl olduğuna binâen, üçyüz küsur yıl evvelinden bize ışık tutmaktadır.

2- Nâblusî, Mevlevî meclisinin evrelerini bize şu şekilde sıralamıştır:

- Farz namazın cemaatle edâsı
- Meclisin başında Kur'ân-ı Kerîm kıraati, hadîs rivâyeti okunurken, âyin Kur'ân-ı Kerîm okunması ile hitama erer.
- Dervişlere va'z ve nasîhat vermek ve enbiyâ ile sulehânın hayâtlarından kesitler anlatmak
- Mesnevî-i Şerîf kıraati ve şerhi

- Mevlevîlerin vecd ve tevâcüd maksadıyla semâ' u devrânının icrâ etmeleri ve bu icrâ esnâsında mûsikî âletlerinin dinlenilmesi ile dervişlerin birbiriyle selâmlaşmaları bâbında inhinâsı

- Du'a faslı

- Mevlevî gülbangı

3- Nâblusî'nin eser içerisinde zikrettiğine göre, yaşadığı devirlerde Şâm ve Trablus Mevlevîhâneleri'nden gördüğü kadarıyla semâ' meclislerinde kullanılan ney, kudüm, def, tabl, nakkâre, tanbûr, düdük, ud gibi mûsikî âletleri bulunmaktadır.

4- Anladığımız kadarıyla eserde zikredilen, İbrâhîm b. Sa'd ez- Zührî gibi muhaddislerin ve mezheb imâmlarının, hâssaten şer'-i şerîfe olan bağlılıklarının kuşku götürmez olduğu bilinen tasavvuf büyüklerimizin, tegannî ile ilgili herhangi bir sorunları olmamıştır. Aslen lehv u la'b dedikleri işret meclislerine meze olmuş mûsikînin harâm olduğunu devamlı vurgulayan Nâblusî, mütefakkih dediği kimselerin gerçek fakîhlerin kelâmından bir şey anlamadıklarını ve câhilâne hüküm verdiklerini dile getirmektedir. Ona göre (harâm olan) lehv u la'b kasdıyla yapılan bütün fiiller aynıdır, mûsikîye hâssaten harâm diye hüküm veren şer'î bir ibâre yoktur.

5- Müellifimiz, eserin genelinde Mevlevî meclisindeki faaliyetlerin ibâhatini delillendirirken, mûsikî icrâsının daha çok niyetle alâkadâr olduğunu açıklamaktadır. Lâkin şer'î hudutlara dikkat etmenin, oyun ve eğlence gibi maksatlar taşımamanın gerekliliğini her dâim dile getirmektedir. Dervişlerin icrâ ettiği mûsikînin sâdece zikrullâh, vecd ve tevâcüd için olduğunu özellikle vurgulamaktadır.

6- Sadece dervişler hakkında değil bütün mü'minler hakkında hüsn-ü zan beslememiz gerektiğini ifâde eden Nâblusî'nin, üç asır evvelden ama asırları aşan geniş bir ufukla bizlere sunduğu güzîde eserlerinden biri olan bu risâle, günümüzde Mevlevîliği güya temsîl eden ve semâ'ı tamâmen maddiyâta ve görselliğe bağlamış insanların, işin özünden ne kadar uzak olduklarına dâir önemli bir göstergedir.

EKLER

حمد و سپاس و ثنای بی قیاس اول خالق نفوس و انفس اولان
 پروردگار جن و اناس حضرت نمرینه اولسونکه مستحق اولسندرک آفر
 و عاقبتن سبب حق ایلد قطع ایلدی و کلام بمعنی جهانی نوریا ک
 ظهوری و طلوعی سببیله دلیل و حور و حقیر ایلوب رد و دفع ایلدی
 و سالک طریق حق اولان فقر باب الله اعتراض ایلین منکرین
 و طاعیننی رسوای ایلوب چاه مهالک مغلوبیت و محرومیت و دوزخی
 قطعه کف دست جهانلده فلکده انجم و ماهی نه ممکن محو و ستر اتمک
 کیدر بوفکر کمر اهی دو قلمه خانه دانه دیان آسوده شیرانه سخی آلوده
 خون ایدر آنک پنجه آهی محرومه مصره نام و شانی مشهور و اولاد
 و اعقاب و فقر و احبابی متعارف و معلوم متابیح متقدین و ن

و کاشف غموم
 و سواس صم

سینه

شیخ عمری قدس الله سره العزیز حضرت نیک سندن بردات شریفی
 بر نهمت ایلد قصات مصر دن بریسی حبس ایلد که عالم و عامل
 و عارف و کامل الشیخ عبد الوهاب شعراوی رحمه الله علیه حضرت نری
 اول وقتده حیاته اولمغین مزبورک حبس اولد یغندن خیر
 اولد قد قاضی مرقوم مکتوب تحریر و ارسال ایتمش مضمونه اگر چه
 خط مصر قاهره مردان خدا و اولیاء الله بی نهایت در فاما الان
 بیوت معظمه و خانه دان قدیمه صاحبی اهل الله که اولاد و اعقابی
 منقرض اولامش و فقرا و احبابی موجود شهره آفاق دورت
 حائقه نه طاق و آستانه فلک رواق دارد که صیت و صداسی
 ولوله انداز جهان و ویده کرامات عدیده سی سماخ خلق عالمیا نه
 رسیده اولمش در اول دورت عدد مقام امن راحت اولان جای
 سعادت پناهن بریسی شیخ نبوالوفا قدس الله سره الاعلی حضرت نیک
 حائقه اهل یدریا بیع حکمت الهی اولان دبان در فاشلرندن همواره
 عامه ناسه آب ذلال نصایح لری جاری بردات شریف ایتمش حتی
 کلمات قدسیه حکمت آمیزه لرنند که بمورد لر أَوْلَادُ الْفُقَرَاءِ
كَشَجَرَةِ الزَّيْتُونِ الْكَبِيرَةِ فِيهَا الزَّيْتُ وَالصَّغِيرَةِ فِيهَا الزَّيْتُ وَبِهِ
لَا تَخْلُوا مِنْ زَيْتٍ طَيِّبٍ یعنی ملازمات باب عت اولان فقرا

اوزره قایمین اولان فقرایه کمال مجتهدن ناشی و سائر اولیا
 و صالحینه حسن ظن و حسن اعتقاد مدن و عامه امت محمد قمرند ایز
 سمت ضلالت سالک اولمقدن حفظ و صیانت ایچون جمع
 و تالیف و تصنیف ایدم مطلق غرض و مقصد حق اظهار و بایند که
 عامه ناس بعضی متفقینک یا کلاش غلط محض تعلیمی اید
 اولیای عظام و فقراء باب الله مراسم طریقت اهل الله کج نظر
 ایدوب سوء اعتقاد ایتمیه لم و اول سببه کفر و کیروب و رطه
 بلکه دو شمشیه لم دیو بو کتانی تحریر ایدم مقصودم عباد مؤمنیه
 انجی بر حد متدر علیم الله شده الله بوحه کیمسه به رد
 و اعتراف و تجمیل و کدر اگر چه بعضی محله و بحسب الاقتصا
 متفق و جاہل و ابل و احمق دیو ذکر اولندی انا لا علی التبعین
 اهل دین بعینه بر احد مرادم و کدر و الله ولی التوفیق و الهدایه
 و منه نرجوا الاحسان و العنایه و هو حسبنا الله و نعم الوکیل
 و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه اجمعین مؤلف رضی الله عنه
 بیورر له که عنایت باری و حسن توفیق که دکاری بر له بیک
 طفسان النبی شعبان شریفنک بیکرمی یدنجی کوئی ابد اسندن
 بور ساله شریفنک کتب و تحریرینه بد اولنوب اوج کونده

بعون

71

بعون الله تعالى انعام بدير اولوب ماه منورك او تونجه
 كون غايته اختتام بولدي الحمد لله الذي هدانا لهذا
 وما كنا لنهتدي لولا ان هدانا الله والصلوة والسلام على
 سيدنا محمد حبيب الله وعلى اله واصحابه ومن تبعهم من الله
 تمت هذه الرسالة الشريفة
 بعون الله الرب الطيف
 ع
 ص

انعام بافت از فتم شكسته رقم اسيد محمد عارف از سلاله
 حضرت مولانا قدس سره الاله على المأمور
 بخدمت مشيخت مولو بجان
 در اردنجان

Atatürk İstislahı

1979

İstanbul

بسم الله الرحمن الرحيم

حد و سپین و ثنای بی قیاس اول خالق نفوس انعام و کاشف غم و وسواس
اولان پروردگار رحمت و اناس حضرت ترینه انسونیک مستحق اولسونیک
آخر و عاقبتین سیف حق ابد قطع ابدی و کلام بی مغش و نهالی نور بیانیست ظهور
و طلوع سبیل ذلیل و صحرای یلینوب رود و دفع ابدی و سناک طریق حق
اولان فقر و یابا لله اعتراف ایلین نمکین و طالعین سوا ای ایلوب چاه
مهاک مغلوبیت و محرومیت و دوشردی • قطعه گفت دست هر سال فلک
انجم و ماه • نه ممکن جو سترایتیک کبیر فکر کراهن • طوقه خانه داننده
یاتان اشوج شیرانه • سنن التوحی • قول ایدر ایک پنجه آهن • محروسه
مصرفا هر ه نام و شان مشهور و اولاد و اعقاب و فقر و اجاب معارف
و معلوم مشایخ متقدمین دن شیخ عمری قدس سره العزیز حضرت نیک و نسیب
برزات شریف بر همت ابد و قضات مصر دن چسب ابد کیده عالم و عال و عارف
و کامل الشیخ عبدالوهاب شعراوی رحمه الله علیه حضرت نری اولوقده حیات
و اولمغین فرزند کجسیر اولدوغندن خنیز اولدوقده قاضی مرقوم مکتوب تحریر
و ایرسال میشد مضمونده اگر چه حقه مصر قاهره و مردان خدا اولیا الله

در نهاده

2

بی نهایت در فضا الان بیوت معظمه وفاته دان قدمه صاحب فضل است که اولاد
 و اعتقاد منقرض و کیش و فقر او اجباری موجودی شهره افاق دورت خانها
 نه طاق و استانه فلک و افاق و اردر که صیت و حدایس و لوله انداز جهان ه
 و دبره به کرامات عذیره پس سما ف خلق عالمیانه رسیده اولمش در اول دورت
 عدد مقام امن و راحت اولان جایی سعادت پناهن بر بیسی شیخ بنو الوفا قدس
 ستره الابدل حضرت ترنیک خانقا مایه که نیابیع حکمت الهی اولن دھان در فشان نرزن
 منوار عبادت است آب زلال فضا بخاری جاری بر ذات شریف امین حتی کلمات قدسیه
 حکمت امین لرزه که بیور لر اولاد الفقراء کسب شجره الزیتون الکبیره فیها الزيت والصفیر
 فیها الزيت و هو لا یختم من زیت طیب یعنی ملازمان باب عزت اولان فقر او اولیا نیک اولاد
 و اعتقاد بی شجره زیتون کبیر بیونک اغدر بی زیتون اولدوغن لبی کو بکارنده دخی زیتون حاصل
 اولو قضا بانه قدس قسم ابد و کبر و عن زیت طیب و طاهر دن جنس شجره زیتونک بیونک
 و کو بکارنده اولدوغن لبی مردان فدا و دخی اولادی حالات اهل الدین خایه طاهر
 دیو بیور لر چ نظر دخی قدر لازم صحت من قبل نه مؤآخذه دن بری اوله سین و بری دخی
 شیخ کمال محقق شیخ محمد صنف قدس ستره العزیز حضرت ترنیک جایی سستی و درگاه عالی بر
 اولاد است سوره مضاک دخی ذاب ستر بغیری دایم خواق و عوام مرجمه بناء مواعظ
 صنف و شیخ لطیف ایمن تربیوار شایه مقید امین حش اندک دخی منیر آب محبت
 اولان زمین دریا متا طراندن تعاطر این حالات خوش لغت را در نرزن که بیور لر

کتابده عینل یله اول فتوایی ذکر ایلمیش دروشا فو منفیس شیخ نجم الدین العزیزی و دفی
 بولور وک احتیالی نیجه عالم و فضل لیسنه لکوردن کنه مجلس مولویه به حاضر اولور لردی
 و بزدن اول دهن مولوق و مؤمن شهور عدول یله مثبت و متواتر درکه ائمه
 دینک و فقهاء عظام و علماء کرامده هر عصرده بولنانلر دور حضرت مولانا
 جلال الدینیه بو آنه کلیمه بوجیس مولویه کلور لرایش و نیم ازواق ده رون کسب
 ایدر لرایش کبار دینیه برنسیس گرو مولویه نک دور و سنا علری عبادت ده کلدر
 دیمشرفا شمدی اولوز عرق کنه دن پرو ظهوا این عداث سن صاحب لری
 و بعضی مرتبه کانه سواد فوائق تحصیل ایتمش سفها آیین اولیا به و مجلس دینه حاضر
 اولنلر طعن و تشنیع و تفیق ایدر لرایش ائمه انصاف ویره استغفر الله لغود
 بانه تمت کافر اولور لرایش کسب شرح و لا محذور اولیا عظام وضع ایدر کلری
 ارکان طریقت و انواع طایفات پروردگار معصیت اطلاق ایدر لرایش فقهاء
 دینک اقوال نک غور و تیرمه و مراد مقصود لریه عدم اطلاعدنه شمه لدری
 سبیل سلف صالحین و اهل الهی و بوانه دکن مجلس دینه حاضر اولان علماء دینی
 تضلیل بر لرمع هذا بلا و به شرح تفیق شرعه مافوزدها اولان عدالت ظاهره
 ایل بر حکم تقیید ایلیوب و حسب الظاهر بر طاعته معصیت تسمیه الیکدر بواریه لاعماله
 کفر در هر مؤمن و مسلم واجب و لانه بودر که ظاهر شرح محمدی یی حفظ ایلیوب هر فردی
 جانب حیره سعال یکتا گزدر زیر ابر کنه نک درونی و فبا بقی الی معالسه سوز
 دندر بنظر احوال قلبیه معلوم اولمق الی مجموعی نایر محال صنه اوزرینه عمل ایکن گزدر
 زیر حقوق عباد در دنیا ده و اخرتده منافقه مؤدی و حبش اولور عداثه
 مؤد معاصیه امر حذر در طعن و تشنیع الیه تحقق و تیقید نهکره در و ائه الهادی
 الی الحق و الی طریق مستقیم صاحب کتاب درکه بور سالد شریفه یی فاقه طریقت

مولوتیه اوزره قاتمان اولانه فقرايه کمال حبه مدنه نایش و سائر اولیا و صالحین
 حسن ظن و حسن اعتقاد و دعا، احوالت محمد و قرین اشرفی سیرت صلاله سالت
 اولمده حفظ و حیانت ایچونه جمع و تألیف و تصنیف الیریم مطلق عرض و قصیدم
 صر اظهار و بیاندکه غایه ناس بعض متفقرینیک یکیش غلط محض بقیدلاری ایل
 اولیای عظام و فقراء باب الله و مرا اسم طریقت اهل الله کج نظر ایدوب سوء
 اعتقاد اختیار و اول کسب الیه کفره کیروب و رطه و هلاکه درو شعیل دیو بو ثباتی
 تحریر الیریم مقصودم عباد مومنینه ایچ بر فز حدیث علم الله شهادت یوسف کسینه
 رد و اعتراض و تمهیل دکلدر اکر بعض محله بحسب لاقصا متفق و جاهل و ابته
 و الحق ذکر اولندی اقالا علی التعلین در اهل دیندنه بعینه بر اقد مرادم ده کلدر
 و الله ولی التوفیق و الهدایه و منه نزه الالف و العنایه و هو صبیح و نعم
 الوکیل و صلواته علی سیدنا محمد و آله و صحبه اجمعین مؤلف رضی الله عنه بیوزر لکه عنایت
 باری و حسن توفیق کرد کدری ایل بیک طلق علی التی شعبان
 شریفنیک یکریم یریحی کونه ایتد کسندنه بور سالد شریفنیک
 کتب و تحریر نه بداد اولوب اوج کونه بعضی آله تع
 اقم بیزیر اولوب فاه خر نورکن اولور یخی
 کونه غایتده اقسام بولری و الحمد لله
 آرز هراتا لهذا و ما کن لهن تیری
 لولا ان هدانا الله و الهدی
 والسلام علی سیدنا محمد و آله
 و علی الوصی و اولی شیعهم من
 سوء هذه النسخه النسخه
 الصوح اهل الله عباداته
 لفت
 م

الفقه
 الشریع
 صلی الله علیه و آله
 الشیخ محمد بن یوسف
 القسری
 کلینی
 الحنفی

ترجمه رساله "عقود الدولویه فی طریق السادة الملوک"
 للشیخ عبد الغنی التلمسی سلم الله تعالی

بسم الله الرحمن الرحیم
 حمد و سبّاس و ثنا می فی قیاس . اول خالق نفوس
 و انفس و کاشف عموم و سواس . اولان سرور دکار
 جن و اناس حضرت تلمینه اولسوکمه مسحق اولندیک
 آخر و عاقبتین سیف حق ایلنه قطع ایلدی . و کلام
 بمعنی جبرهالی نوز بیا نکت ظهور و طلوعی سببینه
 و خور و حقیر ایلوب رد و دفع ایلدی . و سبب نکت
 طریق حق اولان فقر باب اللهه اعراض املین
 متکدین و طاعتینی رسوای ایلوب حیا و مهر نکت
 مغلوبیت و محرومیت و و شر و ی قطع و کف دست
 جسد فکده انجم و ماهی نه ممکن محو و ستر ایلیم
 کبد و بونکده مکرهای دو قمر خانه داننده یتان آسود

۱۰۷

شیرانه سخی آلوده خون ایله آنک یخجه آلهی محرومند مضره
 نام و شانی مشهور و اولاد و عقاب و فقر او احباب
 متعارف و معلوم مشایخ متقدین و شیخ
 غمخیز قدس ستره الغیر حضرت نیک نسلند بزرگ
 شریفی بر تهمت ایله قضات مصر و ن بزرگسی بس
 ایله کده عالم و عامل عارف و کامل شیخ عبد الوهاب
 شعراوی رحمه الله علیه حضرت قمری اول وقتده چینه
 اولمغین مزبور کت حبر اوج لند یغنی خیر اولد قده
 قاضی مرقوم مکتوب تحکیم و ارسال یلمشده مضمونه
 اگر چه حظه مصر قاهره هر مردان خدا و اولیا بعد
 بی نهایته در خاتمالان بیوت معظمه و خاندان قدیمه
 صاحبی اهل است که اولاد و عقاب منقرض اولمش
 و فقر او احبابی موجود شهره افاق درت حانقاده نه
 طاق و استانه فلک رواق و اردر که صیت
 و صد آس و لوله انداز جفا و بدنه کلمات عید سخی
 سبای خلق عالمیه رسیده اولمش در اول درت
 عد و مقام امن و راحت اولان جای سعادت
 ینا پند بزرگسی شیخ بنو الوفا قدس است ستره الاعلی

بود که ظاہر شریع محمدی بنی حفظ ایلیوب ہر فردی جناب
 خیرہ ساعی بلکے کرک در زیر آب برکنہ نہ نک
 درونی و جناب حقہ معاملہ سی نہ یوز دندر بھڑ احوال
 قلبیہ معلوم اولمقلہ مجموعی ناسی محامل حسنہ اورینہ
 حمل ایلیک کرک زیر احقوق عباد در دنیا دہ
 و آخرتہ مناقشہ یہ مؤدی مہینی اولور عند اللہ
 خود معاتبہ امر متحرر طعن و شنیع الی تحقیق و تفہیم
 نصکرہ در و انتدیہ الی صراط الحق والی طریق
 مستقیم صاحب کتاب دیر کہ بور سالہ شریفیہ
 خاصہ طریقت مولویہ اوزرہ قایمین اولان قریہ
 کمال مجتہدان ناشی و سائر اولیا و صاحبین حسن
 ظن و حسن اعتقاد مدن و عامۃ امت محمد قریہ
 سمت صولتہ سالکے اولمقلہ حفظ و ضیانت
 ایچون جمیع و تالیف و تنصیف الیدم مطلق عرض
 و قصد حق اظہار و بیاند رعایہ ناس بعضی فقہرینیک
 یا کمال عنط محض تعلیمی الیہ اولیای عظم فخر
 باب اللہ و مراسم طریقت اہل اللہ کہ کج نظر
 ایدوب سوء اعتقاد ایتیمیہ لہ اول سبیلہ کفرہ کیر و

ورطه هلا که دو شمیله دیو بونانی تحریر ایدم مقصودم
 عباد و مؤمنین به بحق بر خد متدر علم الله شهید
 یونس که کیمینه به رد و اعتراض و تجسس و کلد در
 اگر چه بعضی محله بحسب الاقتضا متفق و جاهل
 و ابتر و احمق دیو ذکر اولند اقال علی التبعین در
 اهل دیندان بعینه بر احد مرادم و کلد در والله
ولی التوفیق و الهدایه ومنه نرجوا الا حسن
والعنايه و هو حسن و نعم الوکیل و ضلی
علی سیدنا محمد و آل و صحبه اجمعین ملفوظ
رضی الله عنه میورر لکر که عنایت باره
 حسن توفیق کرد کاری بر که بیک طقس
 التشرعین شریفینک یکرمی ید بخ کون الله بینه
 بور ساله شریفینک کتب و تحیر نیه
 اولنوب اوج کونده بعون الله تعالی اتمام پذیر
 اولوب ماه مزبورک اولتوز بخ کون غایتند
 اختتم بولک الحمد لله الذی هدانا لهذا
کنا لنشکک لولا ان هدانا الله لکوننا
والسلام علی سیدنا محمد و آل و صحابه اجمعین

الحمد لله الذي قطع بسيف الحق دابر من

استحقق، واذل كلام الجاهل بساطع نفس،
البيان، وخذل من تعرض لفقراء الطريق
فاورده موارد الحرمان،
هل تطمسون من السماء نجومها، بالفلم وتسترون هلالها،
فدعوا الا سود خود اني غيلها، لا توغلن دما وكم اشيا لها،
كتب سیدی العارف بالله تعالى الشيخ عبد
الوهاب الشيراوي رحمه الله تعالى لبعض
القضاة بمصر حين حبس رجلا من اولاد
الشيخ الفمري الذي تعلم به قاضي مصران
من اعظم بيوت الاوليا بمصر اربعة بيوت
بيت السادات بنو الوفا ومن كلامهم
ان اولاد الفقراء كشجرة الزيتون
الكبيرة فيها الزيت والصغيرة فيها الزيت
وهي لا تخلو من زيت طيب ومنهم الشيخ محمد
الحنفي ومن كلامه اذا كان اولاد الفقراء رما
فلا تطاره بقدر مك تحترق ويوشك ان
تقع في سوء الخاتمة ومنهم بيت سیدی
مدین ومن كلامه لا تقطع رحم اولاد الفقراء
يقطع الله رحمك ومنهم بيت سیدی ابی
العباس الفمري ومن كلامه لحوم اولاد الفقراء
مستومة فمن تعرض لهم عجل هلاك نفسه

بسم ساعة فالراي عندي التدارك وقد
نضحك فاختر لنفسك ما يجلو فاطلقت
القاضي في وقته واعتذر مع ذلك له
والحمد لله وحده **وهكذا** عندنا الآن في
دمشق الشام بيوت الفقرا مصروفة من
سابق الايام كل من تعرض لمن انتسب
الها بسوء فان الله تعالى يجعل به الانتقام خصوصا
طريق السادة المولوية وفقرائها واولاد
فقرايها الصالحاء الكرام الساكنين على مسالك
ابائهم واجدادهم في خدمة المثنوي الشريف
بالسماع الطاهر النظيف والتوحيد المشار اليه
بقوله صلى الله عليه وسلم فان لم تبتكوا
فباكو فانه مقام منيف **نظير** ما رواه
المخيط في تاريخ بغداد بسنده عن عبد
الله بن سعد بن كشير عن عفر قال قدم
ابراهيم الزهري العراق سنة سبع
او اربع وثمانين ومائة فاكرمه الرشيد
واظهر برة وسبل عن الغناء فافتي بتحليله
فاتاه بعض اصحاب الحديث يسمع منه
الاحاديث فسمعه يغني فقال لفتي كنت
حريصا على ان اسمع منك واما الان
فلا اسمع منك حديثا ابد فقال الزهري
وعلي لا حدثت ببغداد ما احدثت حتى
اغني قبله فشاعت عنه ببغداد فبلغت
الرشيد فزعا به فبنا له عن احاديث
المختر وميه التي قطعها النبي صلى الله
عليه وسلم في سرقة الحلي فدعا بعود

٢٩
 البر والطاعة والانقياد والاذعان من بعضهم
 للبعض على وجه الاحترام والتشريف ثم الادعية
 العامة والخاصة لجميع المسلمين والمؤمنين ثم ذكر
 الاوليا والانبياء والصالحين والتشجيع عليهم والتزني
 والترحم بمحض من الناس من طلبة العلم وغيرهم
ولقد كان في الزمان الماضي يجضر عندهم
 في يوم السماع كثير من علماء دمشق الشام
 والمفتيين في مذهب الحنفية ومذهب
 الشافعية وغيرهم كشيخ الاسلام الشيخ عبد الرحمن
 العمادي مفتي الحنفية بدمشق سابقا رحمه الله
 تعالى وفتواه في ذلك مشهورة ذكرتها في كتابي
 ايضا والدالات والشيخ القدوة العالم الكامل
 نجم الدين ابن الفري مفتي السادة الشافعية
 بدمشق سابقا وغيرهما ايضا من اهل العلم
 المشهورين كما اخبرني بذلك غير واحد من الناس
 وانا رايت والدنا المرحوم الشيخ اسماعيل النابلسي
 الحنفى صاحب الشرح الكبير على شرح الدرر
 والفهر والتصانيف العديدة والتخارير
 المفيدة كان رحمه الله تعالى حاضرا عندهم في
 وقت السماع بالمولوية وكنت انا صغيرا حاضرا
 معه منذ سبع او ثمان وثلاثين سنة رحمه الله
 الله تعالى وقد ساروا واحدهم فكل من سمعناه الا
 ينسب الفسق ويطلع في كل من حضر في مجلس
 المولوية فهو كافر بالله تعالى لطعنه في ائمة
 المسلمين وعامةهم بلا سبب شرعي ولا محذور
 يكون في ذلك المجلس والتفسيق بلا وجه شرعي
 تغيب للحكم بظواهر العدالة الماخوذ بها في الشرع

وتسمية للطاعة ولو بحسب الظاهر معصية
وذلك كقوله لا محالة فالواجب على كل مسلم
حفظ ظاهر الشريعة المحمدية وهو الخير في كل
أحد لم يعرف حاله وحمل الناس على المحاملة الحسنة
فلا يطمعن إلا بعد التحقيق والتيقن لأنها حقوق
العباد وهي مبنية على المشاهدة في الدنيا ويوم
التأدي وقد صنعت هذه الرسالة بمعونة
الله تعالى لتصرف فقراء الطريق القايمين بالمحبة
والاعتقاد للأولياء والصالحين من غير أن يكون
مقصودنا الرد على أحد من الناس أجمعين
وان ذكرنا المتفق ونعتناه بالجاهل ونحو ذلك
فليس مرادنا أحد ابغينه نرد عليه من أهل الدين
والله تعالى ولي التوفيق والهداية ومنه الاحسان
والعناية وهو حسنا ونعم الوكيل وصلى الله على
سيدنا محمد وعلى آله واصحابه

أجمعين قال المؤلف حفظه

الله تعالى حررنا ذلك في ثلاثة

أيام بمعونة الله تعالى وحسن

توفيقه آخرها يوم الأربعاء

تمام الثلاثين

من شهر

شعبان المبارك سنة ست

وتسعين والفت من الهجرة

النبوية على صاحبها

أفضل الصلاة

وآتم التحية

أم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الحمد لله الذي قطع بسيف الحق، دأبر من استحق،
 واذل كلام الجاهل بساطع نور البيان، وخذل
 تعرض لفقراء الطريق فأورده موارد الحرمين،
 هل تطمسون في السماء نجومها، بالكفكم وتسترون هلاكها
فدعوا الأسود خوارداً غيلها، لا توغلن دماؤكم أشبالها
 كتب سيدي العارف بالله تعالى الشيخ عبد الوهاب
 الشرأوى رحمه الله تعالى لبعض القضاة بمصر حين
 حبس رجلاً من أولاد الشيخ الغزالي الذي يعلم به قاضي
 مصران من أعظم بيوت الأولياء بمصر أربعة بيوت
 بيت السادات بنو الوفا ومن كلامهم أن أولاد الفقراء
 كشجرة الزيتون الكبيرة فيها الزيت والصغيرة فيها الزيت
 وهي لا تخلو من زيت طيب ومنهم الشيخ محمد الحنفى ومن
 كلامه إذا كان أولاد الفقراء مراداً فلا تظأه بقدمك
 تحترق ويوشيك أن تقع في سوء الخاتمة ومنهم بيت
 سيدي مدين ومن كلامه لا تقطع رحم أولاد الفقراء
 يقطع الله رحمك ومنهم بيت سيدي أبي العباس

الغزالي

الغري ومن كلامه لحوم اولاد الفقراء مسمومة فمن
 تعرض لهم عجل هلاك نفسه بسم ساعة فالراي عندي
 التدارك وقد نصحتك فاختر لنفسك ما يحلو فاطلقه
 القاضى في وقته واعتذر مع ذلك له والحمد لله وحده
 وهكذا عندنا الآن في مشق الشام، بيوت الفقراء
 معروفة من سابق الأيام، كل من تعرض لمن انتسب
 اليها بسوء فان الله تعالى يحل به الانتقام، خصوصاً
 طريق السادة المولوية وفقرائها واولاد فقرائها
 الصالحاء الكرام، السالكين على مسالك اباؤهم واجدادهم
 في خدمة المشوى الشريف، بالسماع الطاهر النظيف،
 والقواجد المشار اليه بقوله صلى الله عليه وسلم
 فان لم تكلوا فتباكوا فانه مقام منيف، نظير ما رواه
 الخطيب في تاريخ بغداد بسنده عن عبد الله بن سعد
 ابن كثير عن عمر قال قدم ابراهيم الزهري العراق سنة
 سبع او اربع وثمانين ومائة فاكرمه الرشيد وظهر
 بره وسئل عن الغناء فافق بتجليله فاتاه بعض
 اصحاب الحديث يسمع منه الاحاديث فسمعه يغني
 فقال لقد كنت حريصاً على ان اسمع منك واما الآن
 فلا اسمع منك حديثاً ابداً فقال الزهري وعلى لا
 حدثت ببغداد ما اقبلت حتى اغني قبله فشاعت عنه
 ببغداد فبلغت الرشيد فدعاه فسأله عن احاديث

كثير من علماء دمشق الشام والمفتيين في مذهب الحنفية
 ومذهب الشافعية وغيرهم كشيخ الاسلام الشيخ عبد الرحمن
 العمادى مفتى الحنفية بدمشق رحمه الله تعالى
 وفتواه في ذلك مشهورة ذكرتها في كتابي ايضا ح
 الدلالات في سماع الاولات والشيخ القدوة العالم الكا
 نجم الدين ابن الغزى مفتى الشافعية بدمشق سابقا
 وغيرهما ايضا من اهل العلم المشهورين كما اخبرني بذلك
 غير واحد من الناس واناريت والدنا المرحوم الشيخ
 اسماعيل النابلسي الحنفى صاحب الشرح الكبير على
 شرح الدرر والغرز والتصانيف العديدة والتحارير
 المفيدة. كان رحمه الله تعالى حاضرا عندهم في وقت
 السماع بالمولوية وكنت انا صغيرا حاضرا معه من منذ
 سبع او ثمان وثلاثين سنة رحمهم الله تعالى وقد سرقوا
 فكل من سمعناه الآن ينسب الفسق ويطعن في كل من
 حضر في مجلس المولوية فهو كافر بالله تعالى لظنه في
 ائمة المسلمين وعامةهم بلا سبب شرعي ولا محذور يكون
 في ذلك المجلس والتضييق بلا وجه شرعي تخيير للحكم بظنهم
 العدالة المأخوذ بها في الشرع وتسمية للطاعة ولو بحسب
 الظاهر معصية وذلك كفر لا محالة فالواجب على كل مسلم
 حفظ ظاهر الشريعة المحمدية وهو الخبز في كل اهل علم يعرف
 حاله وحمل الناس على المحاميل الحسنة فلا يطعن الا بعد

عحة
 التحقق واليقين لأنها حقوق العباد، وهي مبنية على المشاهدة
 في الدنيا ويوم التناد، وقد صنفنا هذه الرسالة بمحبة
 الله تعالى لنصرة فقهاء الطريق القائمين بالحب والاعتقاد
 للأولياء والصالحين، من غير أن يكون مقصدنا الرد على
 أحد من الناس أجمعين، وإن ذكرنا المتفعة ونقتناه
 بالجاهل ونحو ذلك فليس مرادنا أحد بعينه نرد عليه
 أهل الدين، والله تعالى ولي التوفيق والهداية، ومنه
 الإحسان والعناية، وهو حسبنا ونعم الوكيل وصلى
 الله على سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه أجمعين، قال مؤلفه
 قدس سره حررنا ذلك الكتاب في ثلاثة أيام بمحونة
 الله تعالى وحسن توفيقه آخرها يوم الأربعاء تمام
 الثلاثين من شهر شعبان المبارك الذي هو من شهر سنة
 ست وتسعين والف وقد وقع الفراغ من تبليض هذه
 الرسالة في هذا الجمع رابع عشر شهر ذي الحجة الذي
 هو من شهر سنة إحدى عشر ومائتين والف
 علي بكاتهما الفقير عبد الجليل بن
 مصطفى بن اسماعيل أب
 المؤلف عبد الغني
 النابلسي قدس
 سره
 آمين

Saleymaniye U. Kütüphanesi		Dar il-Mevlevi	
Kısmi	Yeni Kayıt No.		Eski Kayıt No.
	226		

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين
 الحمد لله الذي شرع لعباده الاحكام وادان لهم الفرق بين الحلال والحرام
 وجعل سماع الحق فرضاً على الخاص والعام وجعل سماع الباطل
 حرام وعليهم من جملة الاثام والصلاة والسلام على سيدنا محمد ناصر
 دين الاسلام وعلى اله واصحابه البررة الكرام **اما بعد** فيقول
 العبد الفقير الى مولاه القدير عبد الغني ابن النابلسي الحنفي اخذ
 الله يده وامه بمده لما رايت الناس اكثروا الكلام بين الخاص
 والعام في مسألة سماع الآلات بالنغمات المطربات واطلاق الجهال
 السنتهم بالحرمة من غير معرفة تفصيل ولا اطلاع على برهان في
 ذلك ولا دليل وحملهم التقليد لبعضهم بعضاً واستباحوا من خالفهم في
 غلظهم ديناً وعرضاً فطلب مني بعض اصحاب كتابه شئ في بيان
 هذه المسئلة لاني الى الابواب وان كان العلماء المتقدمون والمتأخرون
 اكثرول فيها البيان على وجه الصواب ولهم فيها الرسائل العديدة والعبا
 رات المفصلة المفيدة ولكن الجهال ما لهم اطلاع لعجزهم عن التحقيق في فقه

الله للمعبد وقبض المواهب وفي هذا القدر كفاية للمصنف العتري
 لاجاهل المعاند المتعسف فاني لم اضع هذه الرسالة ولا امثال والله
 والله الهادي الى سوا السبيل وحسبنا الله ونعم الوكيل نعم
 المولى ونعم النصير ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم
 قال المصنف وقد فرغنا من هذه الرسالة عشية
 يوم الثلاثاء السابع والعشرون شعبان سنة
 ثمان وثمانون و الف بمكة ثلاث ايام تمت
 مع اشتغالنا بالدرس والمطالعة
 نفع الله بها المسلمين صلى الله على
 سيدنا محمد وآله ولحمده
 العالمين كتبها الفقير
 ابن ابن المصنف
 قدس سره محمد
 النابسي
 غفر له
 ذنبه
 ٣

Atatürk Kütüphanesi

1979

İstanbul

Abdulganî en-Nâblusî'nin kabr-i şerîflerinden bir kare

Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî'nin kabri şerîfinden bir kare

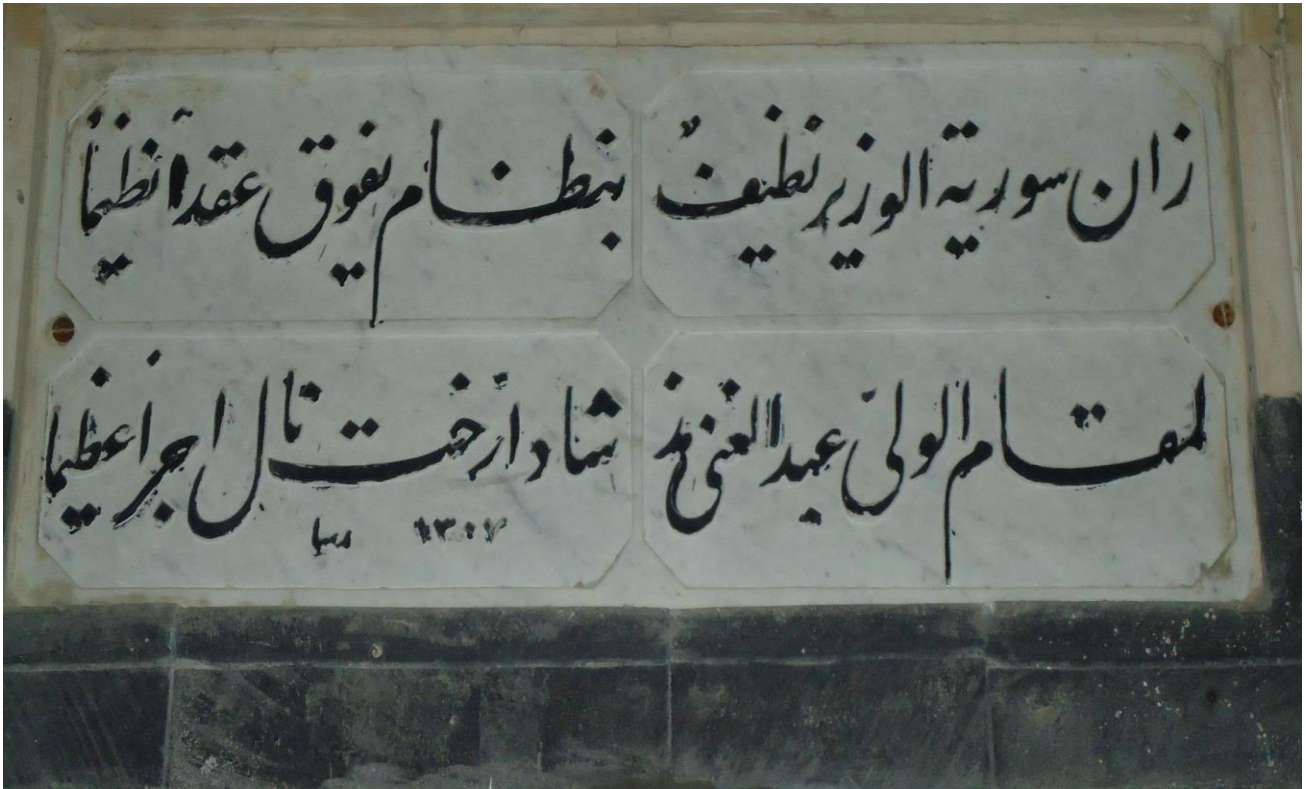
Abdulganî b. İsmâil en-Nâblusî'nin kendi adına yaptırılmış mescidin kitâbelerinden

Abduganî en-Nâblusî mescidinin Sultân II. Abdulhamit devrinde, tadîlât sonrası yazılmış kitâbesi

Mescidu's-Şeyh el-Ârifibillâh Abdilganî en-Nâblusî

Abdulganî en-Nâblusî Mescidi'nin kitâbelerinden

Abdulganî en-Nâblusî Mescidi'nin içinden bir görünüm

Abdulganî en-Nâblusî Mescidi'nin içinden bir görünüm

EKLER-31

EKLER-32

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin semâhânesinde, içinde Ehâmide-i Seb'a-i Meşhûre'nin de bulunduğu postnişin şeyh efendilerin sandukaları

EKLER-33

EKLER-34

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin semâhâne bölümünde içlerinde Ârifî Ahmet Dede'nin sandukasının da bulunduğu Yenikapı meşâyihinin sandukaları

EKLER-36

Yenikapı Mevlevîhânesi'nde icrâ edilen semâ âyininin bir kare

EKLER-37

Abdulganî en-Nâblusî'nin, *Ukûdü'l-Lü'lüyye*'nin yedinci faslında zikrettiği, dervişlerin semâ âyini esnâsındaki inhinâ'ları

Abdulganî en-Nâblusî'nin, *Ukûdü'l-Lü'lüyye*'nin yedinci faslında zikrettiği, dervişlerin semâ âyini esnâsındaki inhinâ'ları

Abdulgani en-Nâblusî'nin kendi el yazısı icâzetnâmesi, Kingdom of Saudi Arabia Ministry of Higher Education, Riyadh University, No: 6083/2

KAYNAKÇA

Alâaddîn, Bekrî, *Bir Çağın Öncüsü Abdulganî en-Nâblusî Hayâtı ve Fikirleri* (Çev. Veysel Uysal) İstanbul: İnsan 2006.

Atâ, Abdulkâdir Ahmed, *et-Tasavvufu'l-İslâmi Beyne'l-İktibâs fî Asri'n-Nâblusî*, Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1987.

Aybakan, Bilal, “Şâfiî”, *DİA*, XXXVIII (İstanbul 2010), s. 223-233

Bağdâdî, İsmâil Paşa, *Hediyetü'l-Ârifîn Esmâu'l-Müellifîn ve Âsâru'l-Müellifîn*, İstanbul: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî-Beyrut, 1951.

Berkâvî, Züheyr Halîl, *Abdulganî en-Nâblusî ve Tasavvufuhû*, Amman: Matbaatu't-Tâc, 2003.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin, *el-Câmiu li-Şu'abi'l-Îmân* I-XIV, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu'l- Buhârî*, Dimaşk: Dâru İbn-i Kesîr, 2002.

Cihan, Ahmet Kamil, *Abdulganî Nâblusî'nin Hayatı ve Kelâmî Görüşleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1938.

Demirci, Mustafa, *Semâ' Risâleleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.

el-Hâfız, Muhammed Mutî', “Abdulganî en-Nâblusî, Dirâse fî Hayâtihî ve A'mâlihî ve Ahvâlihî”, *et-Turâsu'l-Arabî*, sayı:10, 1983, s.155-166.

Fergalî, Alî Ma'bed, *Abdulganî en-Nâblusî Hayâtuhû, Ârâuhû*, Kâhire: Mektebetü'l-Îmân, 2005.

İsfahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullâh, *el-Müsnedü'l-Müstahrec 'alâ Sahîhi'l-Müslim* I-VI, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye

İbn-i Ebi'd-Dünyâ, Ebûbekir Abdullâh b. Muhammed, *Mevsûatü Resâili İbn-i Ebi'd-Dünyâ* I-V (Thk. Mustafâ Abdulkâdir Atâ), Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sakâfiyye, 1993.

İbn mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünenu İbn-i Mâce* I-VI (Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1998.

İbn Sinâ, Hüseyin b. Ali, *Mûsiki* (çev. Ahmet Hakkı Turabî), İstanbul: Litera 2004.

İzgi, Cevat, “Necmeddin el-Gazzî”, *DİA*, XXXII (İstanbul 2006), s.497-498

Kandemir, Yaşar, “Ahmed b. Hanbel”, *DİA*, II (İstanbul 1989), s. 75-80

- Kaplan, Hayri, “Şa’rânî”, *DİA*, XXXVIII (İstanbul 2010), s. 349-350.
- Kaya, Bayram Ali, *Tekke Kapısı Yenikapı Mevlevîhânesi'nin İnsanları*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları 2012.
- Koca, Ferhat, “Sâlih b. Ahmed b. Hanbel”, *DİA*, XXXVI (İstanbul 2009), s. 36.
- Kuşeyrî, Ebu'l-Kâsım, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye* (Thk. Abdulhalîm Mahmûd-Mahmûd b. Şerîf), Kâhire: Matâbi'u Müesseseti Dâri's-Şa'bi, 1989.
- Murâdî, Ebu'l-Fazl Muhammed Halîl b. Alî b. Muhammed, *Silkü'd-Dürer fî A'yânî'l-Karnî's-Sânî Aşar* I-II, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Münâvî, Muhammed Abdurraûf, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Terâcimi's-Sâdeti's-Sûfiyye*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2008.
- Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu'l-Müslim* I-II (Thk. Ebû Kuteybe Muhammed el-Faryâbî), Riyad: Dâru Taybe, 2006.
- Nâblusî, Abdulganî b. İsmâil, *el-Ukûdü'l-Lü'lüyye fî Tarîki's-Sâdeti'l-Mevleviyye* (Thk. Bekrî Alâeddîn), Dimaşk: Dâru Nînevâ, 2009.
- _____ *et-Tuhfetu'n-Nâblusiyye fî'r-Rihleti't-Trablusiyye* (Thk. Herbert Busse), Beyrut: Dâru'n-Neşr “Ergon Verlag Würzburg”, 2003.
- _____ *Hulletu'z-Zehebi'l-İbrîz fî Rihleti Ba'labek ve Bikâ' el-Azîz* (Thk. Salâhuddîn el-Müneccid), Beyrut: Dâru'n-Neşri Franz Steiner, 1979.
- _____ *Îzâhu'd-Delâlat fî Semâi'l-Âlât* (Thk. Ahmed Râtib Hammûş), Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1981.
- _____ *Vesâilu't-Tahkîk ve Resâilu't-Tevfîk* (Thk. Sâmîr Akkâş), Boston: Dâru Brill, 2010.
- Nâblusî, Muhammed Edîb, *Dimaşku's-Şâm ve Sâlihiyyetihâ*, Dimaşk: Mektebetu Dâri's-Safâ, 1998.
- Nebhânî, Yûsuf b. İsmâil, *Câmi'u Kerâmâtî'l-Evliyâ* I-II (Thk. İbrâhim Atwa), Porbandar: Merkezi Ehli Sünnet Berakâti Razâ, 2001.
- Özel, Ahmet, “Mâlik b. Enes”, *DİA*, XXVII (İstanbul 2003), s. 506-513.
- _____ “Nablusî, Abdulganî b. İsmâil”, *DİA*, XXXII (İstanbul 2006), s. 268-270.
- Özen, Şükrü, “Nablusî, İsmâil b. Abdulganî”, *DİA*, XXXII (İstanbul 2006), s. 270-271.
- Polat, Salahattin, “İbn Uleyye”, *DİA*, XX (İstanbul 1999), s. 428-429
- Sahîh Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Târîhi- Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye* (Haz. Cem Zorlu), İstanbul: İnsan 2011.
- Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân, *Câmiu'l-Ehâdis-el-Câmiu's-Sağîr ve Zevâidihî ve'l-Câmiu'l-Kebîr* I-XXI, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1994.

Sübkî, Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî, *Tabakâtu's-Şafîyyeti'l-Kübrâ*, Kâhire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1964.

Sühreverdî, Ebû Hafs Şihâbuddîn Ömer, *Avârifü'l-Maârif* (haz. Hasan Kamil Yılmaz-İrfan Gündüz), İstanbul: Vefa 1990.

Sülemî, Ebû Abdurrahmân Muhammed b. Huseyn, *Tabakâtu's-sûfiyye* (Thk. Mustafâ Abdulkâdir Atâ), Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Süleyman Uludağ, *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, İstanbul: İrfan 1976.

Şa'rânî, Abdülvehhâb b. Ahmed, *et-Tabakâtu'l Kübrâ*, Kâhire: el-Mektebetü't-Tevfikîyye, 2011.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *el-Câmiu'l-Kebîr* I-VI (Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1996.

Toksarı, Ali, "İbrâhîm b. Sa'd", *DİA*, XXI (İstanbul 2000), s. 349.

Turabi, Ahmet Hakkı, "İlk Koro Kurucusu ve Şefi İbrâhim el-Mevsîlî", *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.5, sy.I, Ocak-Haziran 2005, s.177-193.

_____, "İshak el-Mevsîlî", *DİA*, XXII (İstanbul 2000), s. 536-537.

Tülücü, Süleyman, "Mervân b. Ebû Hafsa", *DİA*, XXIX (İstanbul 2004), s. 229-230.

Vassâf, Osmanzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ* I-V (haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), İstanbul: Kitabevi 2006.

Ziya, Mehmet, *Merâkiz-i Mühimme-i Mevlevîyye'den Yenikapı Mevlevihânesi*, İstanbul: Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye 1910-11.